

.....
115.113

OSZK

V Á N D O R K Á L M Á N

BÁTHORY ERZSÉBET

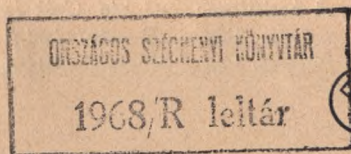
*A borítólapon lévő kép Csók István festő-
művész: Báthory Erzsébet című festményének
(Szegedi Városi Muzeum) főalakját ábrázolja.*

BUDAPEST,

SZÉCHENYI IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI RT. KIADÁSA
KÉSZÜLT A KÖNYVNYOMTATÁS ÖTSZÁZADIK ÉVÉBEN

COPYRIGHT
BY MÜLLER KÁROLY
BUDAPEST

AF 115. 113

Arany János irodalmi és nyomdai műintézet részv.-társ. Budapest.
Felelős kiadó: Müller Károly. Felelős nyomdavezető: Richter Márton.

I.

ERZSIKE

I.

Az ecsedi vár hatalmas, boltíves ablakán beszökött a nap. Nem volt könnyű dolga. Az öles ódon falakon megtört az igyekezet és kihült a napsugár. Az ecsedi vártermekbe a nap melege nem jutott el, csak az a néhány vékony kis sugár, ami az ablakok körül settenkedve lopakodott a hűvös termek homályába. A szolgálattévők lábhegyen jártak és meg-megborzongtak a nyirkos levegőtől. Nehéz árnyék borult a várra, csak a déli oldal asszonytermei ragyogtak a napsugárban, de egy ajtóval túl már újra ott volt a fojtó, komor szürkesség.

Mintha a Báthoryak minden fénye, árnya, szégyene és dicsősége egyesült volna ezen a meleg júliusi délutánon.

A déli oldal asszonytraktusában tíz esztendőös kisleány ült az ablak mellett. Komolyan, csendesén, mintha nem is gyermek volna. Mozdulatlan arcocskáját a kezébe támasztotta és úgy nézett ki a tobzódó napsugárba.

A háta mögött szolgálattévő asszonyok sűrögtek. Egyik apró ingecskék, ruhácskák csomagolásával szorgoskodott, a másik a gyolcsokat rendezgette, a harmadik a lábbeliket rakta rendbe a nagyasztalon.

Kint a verőfényes napsütésben pedig egy zavaros tekintetű, gyérszakállú férfi vérfagyasztó üvöltéssel ostromozta a lovakat.

A kislány nézte.

A lovak szánba voltak fogva, nehéz szánba s a zavaros szemű ember hol vigyori fintorgatással, hol dühöngő toporzékolással készítette a lovakat előre a napsütésben. Az egyik szolgálattévő asszony, Komáromyné az ablakra nézett.

— Ejnye nil — csóválta fejét. — Már megest István úr! Hogy veri azt a szerencsétlen állatot! Hogyan menne szegény! Napsütésben nehéz a szán! Csak a havon csuszik.

A kislány, Erzsébet, komoly arcocskája fásultan nézte a szomorú látványt, megszokta már eszelős nagybátyját, Báthory Istvánt, aki télen-nyáron kopott faszánkán ülve toporzékolt a lovak fölött. Nem félt tőle, nem is sajnálta. Ez volt a természetes. Hiszen amióta csak eszecskéjével gondolkozni tudott, mindig ezt látta, egyre ezt. A napsütésben szánkázó Istvánt, aki elől sietve tért ki mindenrendű nép.

Erzsike csak tíz esztendő volt még, de bőségesen sokat látott. Ugyanannyit szemtanúktól hallott. Esti, téli mesélgetések során látott nagy, rút sebeket, melyeket törökök ejtettek, sebeket, melyeket valloknok adtak s a szúráshoz, vágáshoz mindegyik oldalon egy kicsinység lökést magyarok is adtak. Hallott Erzsike temérdek csatáról, sok cselvetésről, várszállásról, még több száguлдásról. Vitézlő atyjaura vezetésével napirenden voltak a táborbaszállások, vidám

portyázások. Egyszer egy pogány martalóc hordát vertek szét, máskor a császári vallonokat szalasztották meg. Ilyenkor aztán jókedvű kurjongatással érkeztek haza az ecsedi várba. Nagy jó mulatságok estek meg ilyenkor. Aki férfi-, legény-, leány-, asszonyszemély csak akadt a várban, mind a vigasságra gyülekezett össze. Volt tánc, kurjongatás, eszem-iszom, minden, de a legfőbb mulatság a legeleje volt csak. Akkor történtek a karóbahúzások. Egyik csata után különösen nagy volt a vár gaudiuma.

Kegyetlen időknék kegyetlen a mulatsága.

Báthory György uram Erzsit is lehozta, hogy edződjék a szíve. Huszonhat törököt húztak ott karóba. Gyors egymásutánban. A sereg zászlaját a császárnak küldték s a bécsi császár hálás is volt érte. „Honoratitio munere” jó ruhának való posztót küldött a portyázó csata lovaslegényeinek. Volt hát nagy vigasság. Egykedvű pofával jöttek a törökök, taszítani sem kellett őket. A karók láttára szemük sem rebbent meg. Hát ha karó, karó. Ha fordítva történt volna, ők se tettek volna jöttányit sem másként. A sok csatározás ugyan megacélozza a lelket. Hozzászokik mindenhez az ember, egyhamar karó sem hozza ki sodrából. Vérontás volt a mindennapi munka, a kenyérkereset, hát ugyan érthető, hogy hozzáedződtek. Halálíg megkínzott, csigázott emberek türték a fájdalmat, egy hangot sem ejtettek. Ugyan már minek is panaszkodtak volna? Hogy nevessenek rajtuk?

A huszonhat török is, egyetlen hang nélkül tüрте

a torturát. És ahogyan nézte, a kis Erzsinek sem rebent meg a szeme. Mindennapos volt ez. Legfeljebb, ha a karóbahúzó törökök csendességén csodálkozott. Mert amikor magyart húztanak karóba, jobb volt a multság. Edzett öreg hajduk még a karón se tagadták meg magukat. Bizony rágyújtottak a kispipájukra és fújták a füstöt, amíg csak a lélek ki nem szállt belőlük. A fiatalabbja meg pláne vidám népség. Karón dalolgattak, tréfákat is tettek. A körülállók, bábázkodók, jobbra-balra dültek a sok nevetéstől.

De az ünnepnapok mégis azok voltak, amikor a népség felvidítésére, harci kedvtelése abajgatására a magister torturarum, a külföldről hozott kínzó-mester készítette ki célszerű szerszámaikat. Ilyenkor volt a csigázás, a lassú tüzzel égetés, ilyenkor zúzták össze apránként a csontot. Bizony alkalmas módszer volt arra, hogy megpezsztse a savósodni készülő, tunculó vért. Cifra multság volt, kegyetlen multság.

És Báthory György úr az ilyen mulatást, az ilyen vigasságot vitézi népétől, asszonycseléditől sohase tagadta. Épüljön a lelkük, a harci vitézség buzduljon fel bennük, aki meg gyerek még, tudja meg idején, hogy milyen a világ sorja, mihez kell készülni, amire felsejül akár legény, akár asszonysorba.

A kis Erzsébet is hamarán megszokta. Természetesnek találta. Ez volt szemében az élet sorja. István szánkázik a napsütésben és az emberek keresztet vetnek. Erzsébet úgy tartotta természetesnek, az életet, ahogyan megismerte. Csodálkozott volna, ha alkonyat

idején nem osontak volna izmos, barna paraszti legények a nagynénje szobájába, bajt sejtett volna, ha bátyja kezében az ostor nem szántott volna véres árkokat a szűkölő kutyák hátán és valóban hitté, hogy az erdő pompájához tartozik másik nagybátyja, amint kétségbeesett parasztleányokkal viaskodik.

Az ecsedi várban érte meg tizedik esztendejét és tíz esztendő elég idő, hogy az ember elfelejtse a csodálkozást. Csak talán azt találta furcsának, hogy milyen más az élet, az amit lát, amit hall és milyen mások azok a történetek, amelyekkel dajkája Komáromyné szokta elaltatni ágyacskájában. De a kislány akkor sem kérdezett, akkor sem mosolygott, csak hallgatta a csendes szép mesét az óriás szőke északi lovagról, aki a svédek földjéről indult el évszázadokkal előbb a Duna—Tisza partjain fekvő szép országba, mely szívesen fogadta az idegen lovakat és elhagyott hazájuk helyett új hazát adott nekik. Elhallgatta a szép mesét, hogy a szőke óriás alapította meg Gutkeled nemzetségét, ő volt az első Báthory, aki erős kardjával megszerezte az első darab földet, mely évszázadok alatt nőtt, nőtt, egyre nőtt és egyre hatalmasabbá tette a Báthoryakat. A kis Erzsébet már városok, pusztaságok, rengetegek és várak kegyetlen urának magzata volt. Esténként elhallgatta a mesét, nagy urakról, hatalmas férfiakról, akik között voltak vajdák és voltak püspökök, voltak főispánok és udvarbírák, voltak királyok, fejedelmek, voltak császárok vagy fejedelmek udvari méltóságai. akik mind, mind Báthoryak voltak.

Komáromyné meséiben felvonult előtte minden nagy őse. A nádor, István, aki addig tartotta kezében a magyar lobogót a várnai csatában, míg csak az utolsó csepp vére is el nem folyt. Ismerte Andrást, aki az Ur szolgája volt és vállát püspöki palást borította. Jó ismerőse volt György, aki ott állt. II. Lajos oldalán a Csele-pataknál és véresen menekült a pogány elől. Erzsébet mind ismerte őket. A másik Andrást, aki a királyi hadak legfőbb vezére volt, az egyik napon és másnap már Zápolya seregét vezette a király ellen. Elvonult előtte az egész galéria. Miklós, az országbíró és István, akinek hitszegése Igazságos Mátyás fiát, Corvin Jánost ütötte el a tróntól. Azután az erdélyi vajda és ismét István, akire nyilvánosan kiáltották, hogy elsikkasztja az ország pénzét, de ez sem elég, mert még hamisít is hozzá az öccsével egyetemben. Erzsébet titkon mondott mesékből ismerte ezeket, amint ismerte a nemzetség büszkeségét is Andrást, aki magát dobta áldozatul hazájáért.

Komáromyné dicsőséges meséket tudott Istvánról, Andrásról és a mennyország minden gyönyörűsége kigyult szemében, amikor ezekről beszélt. Máskor elfacsarodott szívvel, suttozva mesélt más Báthoryakról, akik bizony sötét, sokszor véres felhőt borítottak a diadalmas fényre, amit amazok nagyságukkal kigyújtottak.

De a kis Erzsébetnek mindez csak mese volt. Néha szép, verőfényes, máskor fájdalmas. Az élet, a valóság, amit mindennap a tulajdon szemével látott,

az a nyáron szánkázó nagybácsi, a parasztleányeket fogadó néni, a vérszomjas fitestvér volt.

*

És most ott az ablaknál, 1570 júliusában búcsúzott Ecsed várától, búcsúzott a mindennapi látványoktól, búcsúzott az édesapjától, ecsedi Báthory György úrtól, több vármegyéek nemes főispánjától és édesanyjától, somlyói Báthory Annától.

A kis Báthory Erzsébet nagy útra készült György úr elkötelezte Nádasdy Ferenc mátkájának és most indulandó volt a nádor Nádasdy Tamás özvegyének csejthei udvarába, hogy megismerkedjék azokkal, akik között élni fog, hogy megismerje az életüket, szokásaikat, hogy hűséges megértő hölgye lehessen egykoron a nagy nádor fiának.

Nagy volt a sürgés-forgás. A főzőhelyen készült a napok óta tartó hatalmas traktamentum utolsó vacsorája, mellyel Nádasdy Tamás özvegyének kiküldötteit tisztelte meg Báthory György és hitvestársa.

A nagy sürgölődésben csak a kislány volt nyugodt. Ő nem is tudta, mi történik véle. Nem tudta, milyen nagy dolog az a frigy, amelyre előkészítettek. György úr boldog volt. A Báthoryak és Nádasdyak egyesüléséből a vagyonnak és tisztességnek nagy gyarapodása leszen. Az édesanyja nem nagyon izgalmaskodott. Elég alkalma volt életében az izgalomra. Eltemette már az első urát, Homonnai Drugeth Antalt, eltemette a másodikat, Gáspárt, az utolsó Drágffyt. Ő már megszokta az izgalmakat. Meg aztán a behemót Báthory birtokok is hozzászoktatták az iz-

galom nélkül való intézkedéshez. A lápon túl falvak tömkelege uralta Báthory Györgyöt. Ez mind a várhoz tartozott és ott volt még a megyeri rész százötven faluval, ott volt Nyiregyháza és a Mezőség, Majtény és egészen Dévényig a földek. Egészen külön, titokzatos birodalom volt a láp. Utvesztők, farkasvermek százai rejtették, óvták török hordáktól, melyek gyakorta próbálkoztak, bécsi barátoktól, akik szépszerével akarták ugyanazt.

Ha a láp beszélni tud, de sok halálhörgésről, de sok ezer elsüllyedt néma lakóról mondhatna borzalmas mesét. A láp csalóka pokolzöldje úgy nyelte el azt, aki Báthory vagyonra, Báthory életre fente a fogát, hogy soha többé hír sem került róla.

Elszánt huszárok, a lápot ismerő naszádosok hang nélkül fojtottak mindenkit a mocsárba, aki erre áhított.

Barátságos bejuthatás nem volt a várba barátság-talan embernek. Báthory Györgynének nem volt szüksége megismerkednie az izgalommal, félelemmel. Ezen a napon is, amikor egyetlen leánya volt indulandó, nyugodt lélekkel intézkedett. De nem is történhetett semmi különös. Csak egy legény késlekedett a munkájával. Izgága legény volt, mikor asszonya felelősségre vonva arcul ütötte, kezét emelt rá. De ebből sem lett nagyobb dolog, Báthory Györgyné egyetlen intéssel a lápba süllyesztette, azután ment minden rendben tovább, békével.

Báthory György udvarában így szokták a diferenciákat elintézni. Kegyetlen úridőlyfel.

Nem törődve vérrel, pusztuló étellel.

S a sziveket az sem lágyította meg, hogy e napon kislányuktól búcsúztak el. Sőt, a készülődés láza még kegyetlenebbé tette őket.

Különösebb eset nem is zavarta a készülődést.

György úr az istállók körül nézelődött. Megmustálta lépő paripáját, járó lovát, megnézte a kacso-lyákat, futó poroszkákat, ló ismeretben senki fel nem múlta. Fia, István rendes foglalkozásában serénykedett. A jobbágy leányokat kergette a hátsó udvaron.

Bátsója, az eszelős István, rikoltva hajtotta szánját, a néne pedig a legények között nézelődött, melyiket parancsolja be éjszakára ágyasházába.

Az ecsedi várban egyetlen kéz sem pihent. Pedig a jobbágyok százai serénykedtek Erzsébet utazásán. Ötven főnyi szolgáló, asszony és férfi csomagt, cipekedett. Négy kocsis pucováta, készítette elő az útra tizenkét lovát. Súrolták, fényesítették a szer-
számokat, míg a belső cselédség, a tizenkét inas, huszonnégy cseléd lány belül dolgozott, hogy minden pontosan elkészüljön az ünnepi búcsúvacsorára. György úr esztendeiben a lélekszám alapján mérték ki a gazdagságot. Az volt a gazdagabb, akinek a birtokán több volt a lélek. És György úr birtokain sok volt a lélek. Pedig a jobbágy asszonyok és gyerekek nem is mentek lélekszámba. Csak a munkabíró férfiak.

Báthory Györgynek ezen a napon nem volt nyugovása. Maga ment minden után, maga nézett a szolgálk körmire, személyesen vizsgálta meg a lószerszá-

mokat. Mindennek pontos rendben kellett lenni, mert Nádasdy Tamás özvegye kitünő gazda és ne mondhasssa, hogy a Báthoryaknál valami nincs rendjén.

A kis Erzsébet reggel óta nem látta. Először akkor pillantotta meg, amikor késő délutánon a dühtől ki-vörösödve a terembe lépett. Döngött a hatalmas ajtó, amint becsapta. Nem törődött most a leányával, aki útra készül, nem nézte az elcsomagolt holmit.

— Rablók, — ordította — tolvaj, beste népség!

Az egész házban dörgött a hangja. Felháborodását az idézte elő, hogy amikor az útravalót készítettek, kiderült a készletek megfogyása. György úr a szénát nagyon kevésnek találta.

Komáromyné mozdulni sem mert. Reszketve állott a feldühödött hatalmas úr előtt és alig hallhatóan jelentette, hogy ami reá volt bízva, minden rendben van.

A kis Erzsébet fásultan nézte haragját. György úr számolni kezdett és kiszámította, hogy mennyi szénának kellene a csűrben lenni.

— A kocsist! A kocsist! — üvöltötte magánkívül, míg Komáromyné reszketve előtte állott.

Egyre fenyegetőbb lett Báthory hangja. Komáromyné sápadtan, magában imádkozott, de a harag elsőben a kocsis felett tört ki.

Amint belépett az ajtón, György úr nekiugrott.

— Tolvajok, rablók! Hun a széna, hun a széna? Lator, tel!

Szerencsétlen kocsis jobbágyságban született tes-

tén csattogtak az ütések s ő nem tehetett mást, mint kétségbeesetten mondogatta:

— Uram! Tévedett! Tévedett, uram!

Az úr végre belefáradt a verésbe.

— Azt mondogod, tévedtem? Hát jó! Megest megszámolom! De ha nem, százat veretek rád, rusnya kutya!

Csend borult a szobára, csak Báthory György fujtatása hangzott, amint utána számolt újra. A kocsis véraláfutásos szemmel várta a végét. Végre kész volt.

Az új eredmény szerint a csűrben több volt a széna, mint kellett volna.

A jobbágy szemén kibuggyant a könny.

— Ugy-e, uram, nem mondtam valótlan?

Báthory György hatalmas erővel lendült fel az asztalától.

— A szád jár, mocskos jobbágyfajzat? Jár a szád — és már fején, hátán csattogott újra az ütés.
— Több a széna? Nem adtad ki a lovaknak? Éhez-tetted a lovaikat? Azér olyan ösztövérek?

— Uram! — sírt fel az erős kocsis hangja, amint tehetetlenül szenvedte az ütéseket. — Esküszöm az Istenre! Esküszöm! Én mindent kiadtam, mindig kiadtam!

De Báthory György nem szelídült meg. Most Komáromynéra rohant. Meg nem ütötte, de rázta, lökte.

— Te meg a tányérokat töröd? A kupák rozsdások? Na, megálljatok, beste fajzat!

A hajdujához fordult.

— Vidd ezt a tolvaj kocsist! Rávágatsz százat, de ha egy is gyenge leszen, rád kétszázat veretek.

A szerencsétlen kocsis kétségbeesetten állott. És Erzsébet fitestvére, István vigyori arccal gyűrte az ingujját.

— Majd én ott leszek! Meg leszen mind a száz! És elvonult a szomorú menet.

Erzsébet szenvtelenül, fásultan nézte a jelenetet. Nem volt ujság. Mindennapos volt ez az ecsedi várban. Mint a nyári szánkázás és a nagynéni parasztleányei.

S egy pillanattal később a deák már írta a levelet György úr diktandójára, mely új készleteket rendelt szomszédos uradalmaiból.

— Levelem vétele után — diktálta vörös arccal — küldesz ecsedi váramba huszonnyolc kétlovas parasztszekeret. Minden ház után egy lóval és minden második ház után egy szekérrel. Rakd meg a szekereket zabbal, tizenkét szekérre buzát rakass és ami megmarad, azt rozssal tölited. Ha pediglen a parancsom azonnal nem teljesülne, rögtön százat vágatok rád, kipusztítom a házad táját. Minden jószágoddal felelsz, ha kellő időben s jó állapotban időre meg nem érkeznének a rendelések.

Sürgött a háznép. Össze-vissza futkostak a szolgálégyek, az udvarból hordták a termekbe a holmit, a termekből rakták szekerekre a csomagokat a cselédházakban mindenki imádkozott, hogy túl legyenek már a napon.

Azután végre minden útra készen állott. Egymás

mögött sorakoztak a szekerek, melyek az atyafiságos ajándékokat viszik Nádasdy Tamás özvegyének udvarába, álltak szekerek a kíséret számára és közé-pütt volt a Nádasdyak hintaja, melyen nagytiszteletű Major István viszi el a csejthei várba Báthory Erzsébetet.

György úr már osztotta az uti ordrét.

— Gondod legyék rá — kiáltotta egy öreg parasztnak, aki a menetet vezette, — hogy az emberek, akiket a gondjaidra bízam, tisztességesen viselkedjenek. Ha valamelyik civakodnék, leinná magát, vagy nem engedelmeskednék, ezen írással átadandó a megyei panduroknak, hogy példaadás végett megkorbácsoltassanak. A lovak épségében hiba ne történjen!

A kis Erzsébet már fennült a hintón. A kocsik elindultak.

Az ecsedi várból megindult Csejthe felé Báthory Erzsébet. Fásultan, csendesén ült a kocsin és nézte nagybátyját, amint vad üvöltéssel hajszoalta menetük előtt szánjába fogott prűszkölő lovait.

— Gyü te! Gyü!

S a lovak nyakán kétségbeesetten csörögtek a csengők a napsütésben.

— Gyü te! Gyü! — üvöltötte az ördögüzött.

A kis fenyőerdő sarkán alázatosan megemelte kalapját Erzsébet előtt a véresre vert szomorú kocsis.

II

Csejthétől egy órajárást, a völgy nyílása előtt, dombon épült a Nádasdyak vára. A várból magas bástya emelkedett az ég felé védve a vár templomát, melyet még akkor építettek, amikor az országban nem dult török és nem dúlt vallon s a magyar királyi trónon Arpád leszármazottjai ültek. A kopár hegy tején erősen állt és végignézett az egész vidék felett, mely mind Nádasdy-birtok. Most három esztendeje, hogy II. Miksa császár elcserélte Nádasdy Tamásné Kanizsay Orsolya kanizsai várkastélyával. Azóta az özvegy lakott a csejthei termekben, ahol már annyian tanyáztak.

Valamikor évszázadokkal előbb királyi birtok volt. 1393-ban Stibor vajda volt falai között az úr, azután a Swehlával betört csehek tanyája lett. Még később, amikor Csejthe vára már a Guthi Országgh családot uralta, itt halt meg az ősi törzs utolsó sarja, Kristóf nádor. Habsburgi birtok lett és Habsburgi Miksától került Nádasdyné kezébe.

Nádasdyné nem jó cserét csinált. A trencsényi és kanizsai várak bizony hatalmasabbak voltak. Csejthének se sánca, se csapóajtaja.

De szerette ezt a várat.

És idevárta leendő menyét, Báthory Erzsébetkét is atyafiságos szeretettel. Sok szeretettel, de nem kevesebb aggodalommal.

Olyan idők jártak, amikor nem volt biztonságos vállalkozás az utazgatás. Félország felett a török basáskodott, a másik felén a bécsi király volt az úr, ami pedig a kettő között maradt, ott vagy ezek ketten marakodtak, vagy a magyar verte a magyart.

Ölték az embert, az utasokat fosztogatták.

Nádasdy Tamásné mindennap izgatottabban várta a kocsisor megérkezését. S a fia, a tizenöt esztendő Ferkó, véle együtt ült az ablak mellett.

A kocsisor nem érkezett. De jöttek a hírek. A parasztság sok helyütt elállta az utakat. Ime Wesselényi uraf is megtámadták, két szolgáját megölték, alig tudta futva menteni meg az életét.

A másik hír is rossz volt. Beregben a jobbágyok megtámadták a nemes urakat és Dózsa Györgyöt emlegették. Hogy most majd az urakat ültetik tüzes trónra tüzes koronával.

Az egyik órában törökökről érkezett jelentés, valamivel később vallon támadásról vagy a fosztogató magyarokról.

Mióta meghalt a nádor, minden gond, minden baj az özvegy nyakába szakadt.

— Anyám asszony — szólt a kis Ferkó, — úgy lészen az a jány az én hitestársam, ahogy kigyelmed vót az édes apámé?

Nádasdy Tamás özvegye szeretettel simogatta meg a fejét.

— Kívánom gyermekem, hogy úgy legyen.

És kinyitotta a levelesládáját, amit mindig maga mellett tartott, ha elfogta valami miatt a keserűség. Az ura levelei, a szeretet, ami azokból áradt, megerősítette.

Mert ez a két ember nagyon szerette egymást. Frigyükkel két behemót vagyon egyesült, de úgy éltek egyszerűségben, szeretetben, mindenkihez való jószágban, mintha semmijük se lenne. Amíg Nádasdy Tamás hadban járt, hogy a hazáját védje vagy az országot ésszel szolgálja, hitvese, Kanizsay Orsika a gazdaságot vezette és a beteg jobbágyait gyógyította. És mindkettőjüknek legnagyobb öröme a levél volt, amit naponta váltottak.

Ezeket a leveleket rejtette a levelesláda, ezekből szokott felolvasni Ferkó fiának, hogy lelkét szelídítse, szertelenségeit nyesegetse. Mert Ferkóban élt a kor, melyben élt. Mikor kitört belőle a vadság, maga mellé ültette és az édesapja leveleit olvasgatta.

— Ilyennek kell lenni fiam. Mint az édesapád vót. Hallgassad csak: Ehun vagyon.

És előkerült egy megsárgult levél.

„Tekintetes, nagyságos, tisztelendő és szerelmes házastársam, Orsikám. Köszönetemet és magam ajánlását. Adom tudtadra, hogy ez mai napon délután öt és hat óra korban király ű felsége egész országával és az Mindenható Uristen elvégzett jóakaratóból, nem az én érdememből, hanem csak az ű jóvoltából és nagy irgalmas voltából Magyarországnak nádorispánjává és kunoknak bírójává tőnek. Ki legyen

ü felségének hivségére az szegény országnak előmenetelire, neked velem egyetembe üdvösségemre és tisztességemre amen. Dátum Pozson városából, országgyűléséből, április 18-ik napján 1554. A te vén Nádasdy Thomás Házas Társod. Nádorispán."

És Nádasdy Tamás özvegye elmosolyodva vette a kezébe a másik levelet, amit ő írt az urának:

„Ázt irhatom Kendnek az kevély nádorispánné felől, hogy viselő szoknyája egy szál sincs, az ki volt azt immár nem lehet, hogy viselhesse, mert meg nagyon kopva. Az övé színe szekfű szín atlac legyen. Nádorispánné asszony ugyan parancsol nádorispán uramnak, hogy Kovács Istvántul meg küldje prémi-vel és főstött gyolcsával egyetemben. Errül nádorispán úr vélőködhetik, hogy nyilván csak kevély emberrel van dolga."

*

Ilyen emberek gyereke volt Nádasdy Ferkó, Báthory Erzsébet gyerekvőlegénye. És Kanizsay Orsolyának öröme telt benne. Csak tizenöt esztendő volt még, de jól tudta a betűvetést akár magyarul, akár németül, akár pedig a latin nyelven. Szerették Bécsben, szerették otthon, bár ő nem szerette a társaságot. Ferkó magánosan érezte jól magát, vagy akkor, ha vitézi tettekről hallhatott mesét.

A csejthei vár udvarán gyakorta voltak nagy csaták, melyekben Ferkó volt a magyar vezér és mindig a magyarok győztek. Ha pedig az időjárás elzárta a várudvartól, könyvet forgatott. A bibliát.

Nádasdy Tamásné aggodalmas szívvel mondta róla:

— Ez a fiú két fiú. Az egyik vad, erős, szilaj. A másik szelid, tudományra hajló. Amíg én mellette maradhatok, életben maradand mind a kettő. De ha én nem leszek, melyik serdül férfivé és melyik pusztul el a gyermekkorral?

És ezért kötelezte el már gyermekkorban Báthory Erzsébettel. Ezért hozatta magához tíz éves korban a gyerek leányt. Olyannak akarta felnevelni, hogy legyen, aki folytatja művét: legyen, aki megtartja a fia két természetét, aki szelidséggel megfékezi a szilajságot és erővel ellensúlyozza a tudománykedvelő szelid embert. Külön-külön egyik sem hozhatja meg ilyen korban a boldogságot. Mert hát bizony való igaz, nehéz volt az idők járása. Még a városok se tudták, mikor mi lesz. Egyszer csak török jelent meg a falak alatt, aztán már mehetett is a panaszos levél, hogy a polgároknak valahon mijök, marhájuk volt, az mind elkölt s a házakban pusztaságot tettek. Im Debrecenből is ezer lovat vittek. Az utakon meg biztosabb volt a halál, mint az élet, de legbiztosabb mégis a kirablás volt. Magyarok, vallo-nok csakúgy, mint törökök mindent elraboltak. Ha kereskedő volt, elvitték posztóját, ha meg másfia volt, aranyát, ezüstjét, pénzét rabolták el. Jó, ha meg nem ölték, csak sebet ejtettek rajta.

Nádasdy Tamásné már instanciás levéllel is megkereste a császárt. Megíratta ékesen, hogy törvény kéne, sürgős, a rusnya támadók, beste hajduk, csá-

szári katonák, vallonok ellen. Jobbágysai kárát méltatlan halálát nyilván nem lehet már tovább elszenvedni. Mert katona volt bőven. Minden rendű, fajta. Csak egyik se védte szegény jobbágynépet. Inkább jól előljárt, kopasztotta, kifosztotta.

Méltán izgalmaskodott hát Nádasdy Tamás özvegye Báthory Erzsike lassú érkezésén.

Késő érkezés sokszor jelentett egyet az élet elvesztésével, a török fogsággal vagy vallon becsatolással.

De hát most, ezúttal nem volt ok félésre.

Egyik alkonyba hajló júliusi délutánon befordult az első szekér a csejthei vár udvarára.

Báthory Erzsébet megérkezett a Nádasdyak közé.

Nádasdy Tamás özvegye szeretettel sietett a hintó felé. Mosolygott, boldog volt, hiszen olyan öröm, hogy baj nélkül érkeztek és vágyott is már megismerni azt a kislányt, aki második gyermeke lesz.

És Erzsébet nem sokáig váratott magára. Az új környezetben felvillanyozva ugrott ki Major István úr karjaiból. Csodálkozva nézett körül, azután már Kanizsay Orsolya ölében nevetett.

Az úton Erzsébet megtanult nevetni. Ahogy elmaradt a nyár szánkázó eszelőse és a komor ecsedi vár, ahogy szabadon sütötte a napsugár és Major István véle együtt szaladgált a hintó mellett virágok után, Erzsébet megtanulta a kacagást is. És most Nádasdy Tamásné szorító ölelésében nevetett.

— Hát te vagy az én kis leányom? — örvendezett

az özvegy. — Szeretsz-e majd engem? És szereted-e majd ezt a fiút itten?

Ferkó felé intett, aki zavartan állott a kis leány előtt.

— Ez az a Ferkó?

A fiu elpirult.

— Én vagyok.

— Aztán — folytatta a kis leány — vagyon-e itt macska elegendő?

— Hogyne vóna.

— Hát nagy kő, amit a macskák nem tudnak, elmozdítani?

Nádasdyné csodálkozva nézett rá:

— Minek az Néked, gyöngyvirágom?

— Hát a macska farkára reákötni!

Nádasdyné arcára felhő ült.

— A macska farkára kötni?

A kis Erzsébet csodálkozva nézett rá:

— Valamivel csak köll játszadozni?

Azután érdeklődve fordult uj anyja felé:

— Néném asszonyhoz is szoktak járni éjjel parasztlegények?

A nagy nádor özvegye riadtan emelte szemét Major Istvánra, de az hittet mondta:

— Jó talajban a virág is szebb színekbe öltözendik! A gyermek csak azt tudja, amit látott. És nagyságodnál mást látand majd!

*

Nádasdy Tamásné lelkében felmerült újra minden régi kétely. Sokáig, nagyon sokáig habozott, amig

elküldte leánykérő emberét az ecsedi várba. Hoszszú vivódás előzte meg azt, hogy odaálljon-e Nádasdyné küldötte a láp közepén épült ecsedi vár alá és megfújja-e az érkezést jelző tehénszarv kürtöt. És most, a legelső szavak nyomán, rögtön felütötte fejét minden sok kétely, régi aggodalom.

Amikor este Major István beszámolt a küldetésről és az Ecseden tapasztaltakról, Nádasdyné féltő aggodással fogta meg a kezét.

— Nem tudom helyesen cselekedtem-e, mikor fiamnak e frigyet választottam.

Major István nyugtatni próbálta.

— Nagyságodnak gondolni kellett a Nádasdy-ház méltóságára és ki méltóbb arra, hogy Nádasdy Tamás fiát urának mondhasa, mint éppen egy Báthory lány!

— De a familia! — csattant fel Nádasdyné. — Gondoljon csak arra tekegyelmed, hogy milyen rettenetes boszorkányságok híre érkezik évtizedek óta Báthoryakról. Gondoljon a gyalázatokra, melyeket már Báthoryak hoztak önmagukra és a szegény országra! Gyenge voltam, előbbre helyeztem a familiáris hiúságot és a vagyont, mint a józan megfontolásokat! Legyőztem magamat, pedig a lelkemben sokat vivódtam, mert rossz a Báthory vér! Bujálkodó, kegyetlen és boszorkányságokra hajlamos!

Major István megcsóválta a fejét.

— Nincs igaza nagyságodnak. Igaz, voltak a Báthoryak között ország szégyenei, bujálkodó és kegyetlen nagyurak. De egyformán Báthory vér folyik minden Báthoryban. Gondoljon nagyságod Mátyás

király Báthoryjára, gondoljon a kenyérmezei csata hősére, avagy Hunyady János dicsőséges vitézére. Mindannyian Báthoryak vótak. Ugyanazon vérrel, ugyanazon névvel, ugyanazon rosszaságra való hajlammal. Mind Báthoryak voltak és mégis büszkeségeink lettek. Ne higgye nagyságod, hogy csak a vér a döntő. A vér csak hajlamossá teszen. A vért azonban legyőzi a fölséges Ur-Isten, ha valaki az ő szellemében nevelkedik, az ő parancsolataira leszen szoríjtva. Higgye el nagyságod, minden a képtől függ, amit gyermekkorában látand!

Nádasdy né aggodalommal bólintott.

— Ettől félek! A kép, akit Ecsedben látott, rettenetes! Az eszelős nagybátya! A bujálkodó néne! A kegyetlen apa! Három férjet eltemetett édesanyja! És István, a testvérbátyja! Csakúgy bujálkodó és kevély, jellemgyöngye nagyúr! Ez a kép a lelkébe véődött!

Major István megcsóválta a fejét.

— Igaza lehet Nagyságodnak! Ám kérdezem, ezt a képet látandja-e majd a csejthei várban is? Bizonytal nem. És nagyságod szerető nevelése, párosulva szerény istenes nevelésünkkel, hiszem, hogy eltörli a még ártatlan gyermeki lélekről a szomorú képet. Együttessel erővel, jó példával és az Ur engedelmével legyőzendjük a gonoszt és Báthory Erzsikéből főúri hölgyeink büszkesége, Nádasdy Ferenc tiszteletreméltó hitvese válik.

Nádasdyné megnyugtatta köszönte meg Major István szavait.

— Köszönöm kegyelmednek! Erőt öntött belém, pedig bizon im mán nagyon elgyengültem. Ugy leszen, ahogyan mondta! Az Ur segedelmivel Báthory Erzsikéből kitöröljük a Báthory-képet és Nádasdy-lányt faragandunk!

— Ugy leszen.

Nádasdyné megbékélt lélekkel szállt ágyasházába. De éjszakán azért kísértett még a szörnyű ije-delem. Boszorkányos képek üldözték.

— Nem tudom, minek tudjam be — mondotta reggelre kelve Major Istvánnak, — de hallok a felső emeleten macskanyávogást. Nem vót közönséges macskahang. Kémlelni megyek, de semmit sem találok. Megszólítom magammal vitt szolgámat és mondom: „Janó, ha látsz az udvaron macskát futni, üssed agyon őket! Ne félj semmit sem!” Semmit sem találtunk. Szolgám mondja: „Nagyságodnak mondhatom, e kamrában sok egér cincog.” Odafutok, de semmit sem találok és szólok: „Itt nincs semmi!” Lemegyek a házból, még két-három lépcsőt kellett volna lépnem és mindjárt hat macska és kutya kezdi az én jobb lábomat harapni. Akkor mondom: menjetek pokolba ti ördögök és azon fával lábam mellé ütöttem. Erre ezek mind az alsó lépcsőről a pítvarba tolakodtak. Szolgám utánuk futott, de nem látott senkit és semmit. Látja, tisztelendő uram, a sárkány ezen műveit? Istent kérje velem együtt, hogy vesszenek el azok, akik nekünk rosszat akarnak és akik még jóra

vezethetők, azok javuljanak meg. Isten velünk legyen. Ámen!

*

Nádasdy Tamásné szerető szavakkal, Major István istenes tudománnyal fonta át az első naptól kezdve a kis jövevény lelkét. Új anyjától megtanulta Erzsike a hímzéseket, varrott kendők készítését, megtanulta használni a szövőszéket. Major István pedig az Ur tiszteletét öregbítette fogékony gyermeki szívében.

És Erzsike hamarosan megszerette új otthonát. Amikor elvégezte istenes leckéit és Nádasdyné letette a hímzőfonalat, Nádasdy Ferkóval barangoltak az erdőkben, játszadoztak a mezőkön és lovagoltak. Ebben a tudományban zsenge éveivel is mester volt Báthory Erzsike. Ecseden mást sem tanult meg, mint lovakat szelídíteni, szőrmentén ülni meg a paripákat és bátyjával vad száguldozásban nyugtatni meg benyomásoktól zaklatott lelkét.

Nádasdy Ferkó megtanította a fegyverrel bánni. Nem sok időre volt szükség és Báthory Erzsike nem maradt el a mestere mögött. A fák ágairól levelet vett célba és ha célba vette, biztos, hogy ki is lyukasztotta.

Major István nem szívesen nézte a férfias mulatságot. De bölcs ember volt és tudva tudta, a lelket csak apránként lehet hajlítani más irányba, mert aki hamarost és erővel akarná, úgy járhat véle, mint az ébenfával: eltöri.

És jól számított. Erzsike megszerette új otthonát,

bár sokszor, kivált ha egyedül maradt, kitört a hazai vér. Elszonytyorodott és rabnak érezte magát. A szemére kiült a messzenéző szomorúság, amit otthon, az ecsedi várban fogoly törökök szemén látott. Ahogyan azok akkor lelkükben az arab pusztákon jártak, úgy kalandozott Erzsike lelke is az ecsedi láp világába, a Kraszna partjára, a bolthajtásos régi termekbe, ahol a falakon hatalmas medvebőrök hirdették a férfias gyönyörűségeket, török kopják, lófarkas zászlók a harcos erényeket.

De persze mindennek itt sem volt hiánya. Nem hibázott itt se. Nádasdy Ferkó ugyan mokány kölyök. Gyerek volt még, amikor agarával kis kölyökmedvét hozott be a várba s ahogy híre érkezett, hogy farkasok tűntek fel a vidéken, derekán vaddisznóölő késével, kezében flintájával izibe kiszökött a várból egy kis vadászatra, Nádasdy Tamásné reszkető szívével leste napestélig Erzsikével együtt. Kölyökmedve volt Nádasdy Ferkó, egyben bibliás ifjú. Hatalmas medvebőrén végigheveredve, hol az istenes igéket olvasgatta, hol meg birkózásokat tartott. Bika-nyakú paraszti gyerekeket hozott fel magával, oszt a medvebőrön birokra mentek. Erzsike ilyenkor lelkesen tapsolt, kipirultan sikongatott.

Egyszer oda is állt Ferkóhoz.

— Én is birkózni szeretnék!

— No né! — csodálkozott Ferkó — hát majd felhivassunk egy vászoncselédet.

Dobbantott Erzsike.

— Nem jány kell énnekem! Kigyelmed álljon ki!

Ilyenkor lobbant fel Erzsikében az ecsedi vér. S ha Ferkó nem állt ki birkózásra véle, sötét arccal járt, kelt, megsértődött szívvel.

De a komor színeket felváltotta a napsugár. Az ódon termék nyirkosságát a szabadlevegő érlelő, fejlesztő tisztasága. Az otthoni képek lassanként elenyésztek. A távol homályában elveszett a télen-nyáron szánkázó bátya, az ordítózó, jobbágyságot kínzó kényúr és fia, a buja nagynéni, a sűrű, nehéz, fekete Báthory vér. A kisleány szemei előtt kibontakozott az új kép: Nádasdyné, aki erélyesen vezeti a gazdaságát, de csupa jószág. Nádasdyné, aki szintén elmegy a cselédházak tájékára, de nem azért, hogy botoztasson, hanem, hogy gyógyító füveket vigyen a betegeknek, lány kenyeret a szűkölködőknek. Megfigyelte már az első esztendőben, hogy a jobbágyok itt is éppen olyan tisztelettel beszélnek úrnőjükről, mint az ecsedi várban. De ott a tiszteletbe rémület vegyült, ha megjelent köztük uruk, itt pedig az öröm és hála érzése ül a szemekbe.

Néha-néha kitört még a hazai szokás, a hazai játék, a kegyetlen szórakozás védtelen állatokkal. De Nádasdyné ilyenkor maga mellé vonta és szerető szavakkal magyarázta meg, hogy nem szabad. Eleinte értetlenül hallgatta, ellenségesen. Később elszégyelte magát. Azután ön maga előtt szégyellette, ha kitört az ecsedi vér.

Nádasdyné arcán ragyogott az öröm, amikor a változást látta és nagy szeretettel vezette a kis Erzsébetet arra az útra, amelyiken a Nádasdyak és Ka-

nizsayak jártak. Mikor az első esztendő lejárt és Báthory György a leányát meglátogatta, a szelid szavú, de jókedvű leánykában alig ismert leányára. Az esztendők pedig multak, elmúlt a második, a harmadik. A kis leányból nagy leány lett. Korán fejlett szép leány. És a jobbágy telkek lakossága csakúgy szerette, mint Nádasdynét. Ha a nagyasszony gyengélkedett, Erzsébet járt helyette a betegekhez. Mintha nyomtalanul törlődött volna ki a lelkéből minden amit hazulról hozott.

*

Karácsony, husvét táján mindig nagy szekérsor érkezett Ecsedből. Hozta a karácsonyi, husvéti jókívánságokat, ajándékokat. Amikor karácsony eljött, a várkapun behajtottak a hatalmas parasztszánok, tele lett a nagy udvar. Míg a szolgálók, hajduk a szánokat ürítették, Erzsébetnek elujságoták a hazai híreket.

— Kovács Mihály elvette Szabó Dorkát!

— Juli néni meghót Miklós-nap előtt.

— Luca napján toportyánférgék törtek elő az erdősegből. Az Anna néni csontjai fájnak. Tabó Mária még mindig nem ment férjhez. A György úr legszebb tehene megdöglött Mária-napkor.

És jöttek egymásután az üdvözetek.

— Tisztelteti az István bátya. Még mindig szánkázik. A nénihez már nem járnak a legények, hat hónapja mozdulni sem tud, folyton fekszik, csak káromkodik.

Erzsébet arcára ilyenkor kiült a szégyen pírja és óvatosan nézett körül, nem hallja-e Orsika néni.

Es amikor mindent leraktak már a szánokról, a nagy pitvar megtelt a bekecses, hidegtől kipirosodott paraszttal. Nehéz csizmájukban félve lépkedtek a padlón és nagy biztatás kellett, hogy le merjenek a pad szélére ülni.

Ecseden nem voltak ehhez szokva.

Igy ment esztendőről esztendőre. Erzsébet félt is a hazai hírektől, de várta is nagyon a parasztokat.

Már elmúlt tizennégy esztendő, már a tizenötödikben járt és nagy kisasszony volt, de ezeket a napokat úgy várta, mint valami apró kis gyerek.

A negyedik karácsonyt várta már a csejthei várban, amikor újra megjelentek a szánok.

Boldogan szaladt a parasztek közé, de most azok szótlanok voltak. Immel-ámmal felelgettek. Hogy hát hiszen nem történt semmi szóraérdemes. Azonkívül, hogy megellett a tehén, meg hogy nagy az idén a sertépusztulás. De estefelé az egyik paraszt csak a fülébe súgta:

— Meghót a nagybácsi, az István úr! Nem megy már a szánka!

Erzsébet már megtanulta, hogy szánkia kell nagybátyját, mert beteg ember. A szemébe könny lopódzott.

A paraszt közelhajolt.

— Megölték!

Erzsébet pirosan intett s a paraszt szavaiból újra megelevenedett a szomorú Báthory végzet, Báthory vér egyik tragédiája.

III.

Azon az éjszakán, amikor megölték István urat, sötét volt borzalmasan. Szinte metszett az áthatlan feketeség. És zuhogott az eső, zuhogott soha nem látott erővel. A szél viharosan küzdött és dühösen csapkodta az ódon házak szorosan bezárt ablakait. A háromszorosan lezárt ablaktáblákat lefeszítette s az utca kövezetéhez vagdalta a cserepeket. Az emberek rémülten bújtak össze ágyaikban. A gyermekek hangosan sírtak, a fiatal anyák reszketve szorították testükhöz magzataikat, az aggok hangtalan mozgó szájjal hívták segítségül az égieket. A szerelmesek ajkán kihült a csók s fogaik összeverődtek. Szemük előtt a kísértetes éjszakák lidérc lángja lobbogott és borzalmas közelségben mutatta az örök véget. A leányszobákban lehullott a szerelmes képe a falról, ártatlan álmok repültek el a kiszakított ablakokon s helyükbe süvített a szél, behordta a jeges esővizet és rettenetes képeket szórt a szoba sötét falára.

Báthory Erzsike vacogó fogakkal hallgatta a parasztok szavát, nagybátyja, István úr, utolsó éjszakájáról.

Borzalmas éjszaka volt. A végzet éjszakája. A jobbágy falu utcáin itt is, ott is egy-egy pillanatra lán-

gok lobbantak fel. Majd egyik, majd, másik kapunál tünt fel a fáklya fekete árnyak kezében. Fegyverzőrej, letompított és mégis éles hangok hallatszottak. A lángok azonban csak egy-egy pillanatra maradtak meg a kapu alatt. Csak éppen addig amíg a számot meglátták. Azután a zuhogó viharban tovább vándoroltak, gyorsan mintha valaki üldözné őket.

Báthory Erzsike amint hallgatta őket, szinte látta azt az éjszakát.

A szélvihar még utóljára végigsöpört a koromsötét éjszakában, irtóztató csörömpöléssel összezúzott egy sor ablakot, azután mint aki kidühöngte magát és belefáradt, minden átmenet nélkül elült. Egyenletesen, csattogva eső verte a házak falát, majd kelet felől lassan megszakadt a koromfekete felhőtakaró s egy csillag bizonytalan reszkető fénye látszott. Azután másutt is kifeslett a felhő és a kis rés, mintha erővel feszítették volna, mindig nagyobb lett. Már foszlányokra szakadt a fekete palást, mindig több és több csillag ragyogott az éjszakában s egy sárkányalakú foszlány mögül kidugta az arcát a hold. Világosság derengett végig a falun.

Az ablakokban sápadt borzas fejek jelentek meg és szorongva kémlelték az eget, vége van-e már? S a sápadt arcok még sápadtabbak lettek. Nyugatról a hegyek felől új fekete felhőtömegek kapaszkodtak az égboltozatra s a pünkösdi királyságát élő hold fegyveres zsoldosokra vetette fényét, akik a házakat kémlelték. Zsoldosok voltak István úr kíséretéből. Kaján arcú szívtelen martalócok, olyanok, mint uruk, István

a kegyetlen úr... Az arcok keletre fordultak, a kastély felé néztek. Mi készül? Mit akar már megint? Milyen borzalom, megaláztatás lesz a részük még ezen az éjszakán? És keleten ragyogtak a kastély hatalmas ablakai. Az ecsedi kastély gúnyos kárörömmel nézte a sötét jobbágy házakat.

Villámlott. Messziről morajlott az ég. A kövezet újra kopogni kezdett és mind közelebből morajlott. Villám villámot, dörgés dörgést ért, az eső zuhogott, mintha dézsából öntenék. Borzalmas éjszaka volt.

A kastélyban folyt a duhaj dárídó. A muzsika szólt, a pohár csengett és benne gyöngyözött a francia barátok bora. A kereveten pedig István úr hevert. Magasra tartott kezében pohár, arcán kacagás ült, gonosz, eszelős kacaj.

Valaki, diszes ruhájú udvari ember, az asztalra ugrott: Urak, urak! Éljen István a hatalmas úr!

Harsant az éljen, összechapott a sok pohár, István úr felpattant, az asztalra ugrott, átölelte az éljenzők vezérét s poharát fenéig ürítve a falhoz csapta.

— Urak, éljete ti, éljek én, éljenek a nők, a szépek, a csókravalók! Éljen a mámor, félre a gonddal, mit nekem a milliók baja, mit nekem millió halál. Éljen az élet, a nők, a dal, urak, urak, így szép az élet!

Felharsant újra a zene. Viharosan szállott a dal táncra perdültek együtt a férfiak, a sarkantyúk pengtek s az éktelen, mámoros lármán átsüvített a kegyetlen úr:

— Nem ér ez így semmit! Valami hiányzik! Várnagy! Jányokat ide, fiatalokat, ártatlanokat! Csupa menyasszony legyen!

A vad zaj elnémult, hogy újra annál vadabbul törjön elő. A várnagyot duhaj urak lökték az ajtó felé.

— Hozz menyasszonyokat! Csupa menyasszony legyen!

A várnagy arca fehér volt, mint a fal. Utat tört magának.

— István úr! Könyörgöm, ne kívánja tekegyelmed!

Mámorosan kiáltotta István úr:

— Jányokat, menyasszonyokat akarok!

— Uram! Ne kívánja! Könyörgöm, ne kívánja!

István úr arcán bosszus vonás rögződött meg, mélyen fekvő szemeit szúrón szegezte a várnagyra.

— Azt parancsoltam, hogy menyasszonyokat hozz. Nem értetted!? Menyasszonyokra vágyom, akik még ártatlanok, akiket férfi nem érintett.

— Uram! Könyörgöm ne kívánja, gondolja meg, hogy mi lesz a vége.

— Nem bánom!

— Maga ellen ingerli az egész népet. Ugyis sokan gyűlölnek nagyságodat!

— Nem bánom!

— Vesztébe rohan nagyságod!

— Nem bánom!

A várnagy fakó arcán könny szivárgott alá, leterdelt.

— Uram! Az én leányom is menyasszony.

— Nem bánom! Akkor a lányodat is akarom!

A duhajkodás tetőfokát érte, hangzavar, rikácsolás hangzott a teremben és künn dühöngött a vihar. A várnagy kiment. Szembecsapta a jegeseső. Megtántorodott. A viharral küzdve az őrházig jutott. A vihar megkeményítette a vonásait.

Kiadta a parancsot.

— Az összes menyasszonyok egy órán belül itt legyenek! Mehettek.

A zsoldosok magukra dobták a bő köpenyüket, kezükbe vették a mordályt, ráakasztották a viharlámpákat s a város utcáin megindult az imbolygó fény.

*

A sötétség ülte a torát a jobbágyfalun. A reszkető emberek szobáik mélyén várták, hogy mi lesz. Vártak hangtalan, hogy csak jöjjön hát gyorsan, ami hátra van, azután majd minden újra jó lesz. Vártak, hogy valaki intsen, hogy vége már a szörnyű éjszakának. És hiába vártak. Nem jött senki, semmi, csak a sötétség marta a lelkek roncs falát. Zengett az ég.

És a poharak összeütödték a szobák ódon asztalán. Félték az élők, fülükre húzták nehéz takaróikat, befúrták fejüket a párnákba mélyen, hogy ne halljanak semmit, semmit az éjben.

Az egész falun végig sehol egy parányi láng, csak az utcákon imbolygó lidércfények a zsoldosok fegyverein.

A falu végén, a vízpartján mégis világosság látszott. Két kicsi ablakból szűrődött az éjszakába.

Egy jobbágy özvegyénél világosság volt. Ünnepi világosság. Az asztalon három gyertya égett. A padon ketten ültek. Anna, az özvegy leánya és Dusán. Dusán hatalmas szőke legény volt. Roppant vállain feszült az ünneplő kabát. Barna arcából lágyan csillogtak fekete szemei, de látszott, hogy gyűlöletet is tudnak szórni.

Az özvegy a sarokban serénykedett. Kicsipkézett színesen mintázott fehérneműt rakosgatott egy faládába és közben beszélt. A hangja csendes volt, sokszor némította el az ég dörgése. Ilyenkor sűrűn hányta magára a kereszteket.

— Ugy, úgy gyermekeim. Haragszik ránk az ég. Rettenetes éjtszaka. Őszön múltam hatvanhárom éves, de nem emlékszem ilyen istenharagjára... Öreganyám szokta mesélni mindig... Nem, nem is mondom el máma... Csak készüljetek a holnapi nagy napra. Bizony Anna, nézz meg mindent. Jól nézz meg. Holnap kirepülsz. Felülsz Dusán szekereire és a két lovacska elkocog veled. Aztán már csak ritkán látsz engem. Csak nagy ünnepeken, ha eljössz az uraddal, hogy meglátogasd öreg anyádat.

Dusán szeliden beszélni kezdett!

— Nem úgy van az anyám. Eladod a viskót, aztán eljövök érted a nagy szekérrel, felrakod rá a holmit és eljössz hozzánk. Lesz ott a te számodra hely, akad a te számodra mindig. Majd csak eléldégélünk. Én elmegyek dolgozni. Ki a földre. Anna főz, ellátja a ház dolgát. Te meg anyó ha akarsz segítesz, ha meg fáradtnak érzed magadat, pihensz. Télen a tűz

mellett a padkán üldögélsz és mesélsz majd nekünk a régi világról, amikor még gyerek voltál, mesélsz amiről akarsz. Nyáron meg kiülsz a kertbe, a jó napocska fog sütni, bizony anyó, hozzánk jössz, olyan jól érzed majd magad, mintha a hatalmas úr, István úr anyja lennél.

A szoba egyszerre vakító fénybe borult, vérfa-gyaszító égcsattanás hangzott, a szél kirántotta a rozoga ablakokat s kioltotta a gyertyákat. A szoba sötét volt s a kis szobában süvöltözött a szél. Anna halkan sírdogált, Dusán az ablakhoz ment és beszögezte. Meggyújtott a gyertyákat. Anna a félelemtől még mindig sírt. Átölelte, fejét a vállára hajtotta és a hatalmas legény gügyögni kezdett.

— Galambocskám miért sírsz? Ne félj, itt vagyok én. Még a szellemekkel is szembeszállok, ha téged bántani akarnak. Ha maga a rőtszakállú Hadonka jön érted, akkor is megvédlek. Kicsi madárkám ne sírj, senkitül se félj. Összezúzom, aki bántani mer, beléfojtom a lelket, aki megérint...

A szeme a gyűlölet szikráit szórta a láthatatlan ismeretlen ellenség felé. És kinn az éjszakában már az utca elején imbolygott a fény.

Az öreg asszony elvégzett. Melléjük ült. A legény átölelte.

— Mesélj. Volt már ilyen éjtszaka?

Az asszony a fejét rázta.

— Hagyjátok, gyermekeim. Nem ma éjszakára való az én mesém. Arra gondoljatok, hogy holnap mi lesz.

Anna átölelte másik oldalról, könnyes arcához szorította fejét.

— Mesélj...

Az asszony elfújta két gyertyát.

— Egy is elég, világít az ég.

A hangja száraz volt most és reszketős.

— Nagyanyám mesélte... Akkor volt ilyen rettentő éjszaka... Tizennyolc éves volt és meny-asszony volt mint te Anna...

Hirtelen az ajtón erős döngetés hangzott. A lány görcsös félelemmel ragadta meg Dusán karját.

— Jaj! Dusán, hallod?

A legény felfigyelt. A kapun újra döngött az ütés. Felállt, lerázta a reszketve ölelő karokat.

— Ne féljetek.

Kezébe vette botját s a kapuhoz ment.

— Az éjszakában ki zavarja az alvókat?

Durva hang rikoltott a kapu előtt.

— Ne papolj! Nyisd ki a kaput, majd megtudod.

A legény egy pillanatig tanácstalanul állott. Kívülről ordított a türelmetlen sürgetés.

— Nyisd már az a kaput? Arra vársz, hogy bezússam?

— Kik vagytok odakünn?

— Mondtam, ne papolj! Zsoldosok István úr seregéből.

A legény testén a borzalom jeges lehellete futott végig.

— Mit akartok az özvegyi háznál?

— Bocsáss bé, mert bezúszom, az ajtót — hang-

zott a dühös, rekedt hang s kapu egy irtózatossapás súlya alatt recsegve nyikorgott.

A legény félretolta a reteszt, a kapu szárnya kivágódott s szeme előtt az éjszakában ott lobogtak a lidérclángok. Rekedt hang üvöltött.

— Hol van a leány?

A legény a szóra reszketni kezdett.

— Milyen leányt kerestek?

Választ nem kapott. Valami emelkedett a levegőbe, aztán irtózatossapással lezuhant. Az arcát elborította a vér és hangtalanul leesett a sötét kapu alatt. A zsoldosok csapata betódult s pár perc múlva egy reszkető fehér leányt vonszoltak a palota felé.

A lidérclámpák kísértetiesen lobogták körül fehér alakját.

És mindenünnen sírás hangzott az éjszakában. Az imbolygó fénypontok sűrűsödtek s kelet felé tartottak. Kaján röhejek versenyeztek az ég viharával. Megrokkanó léptekkel közeledtek a tivornya, a palota felé a menyasszonyok.

Ius primae noctis . . .

*

A kastélyban a jókedv a tetőpontra hágott. István úr serleggel a kezében járta a táncot, a nóta harsozott s a társaság rekedten ordított.

Az ajtó kitárult. A várnagy meggörnyedt alakja jelent meg a küszöbön.

— Hatalmas úr, parancsod teljesült. Jányokat hoztunk. Amint parancsoltad: fiatalok, szépek, ártatlanok, csupa mennyasszony.

Hangja fenyegetően zúgott át a termen, de ezt most senkisémm vette észre. A mámoros férfiak csak a szavakat hallották s erre még duhajabb jókedvük támadt.

István úr arcára kéjes mosoly ült.

— Hozzad őket!

A várnagy szeméből a gyűlölet szikrái lobbantak elő.

— Meg lesz. Meg leszel elégedve szolgáloddal.

A keze ökölbe szorult, de csendesen tette be maga után a szárnyas ajtót.

Hajnalodott. Az eső már nem esett, de szürke dermedtség feküdt a megkínzott, gyötrött jobbágyfalu fölött.

Anna anyja imádkozva ült az ágynál. Dusán bekötött fejjel feküdt. Melle fájdalmasan zihált.

Az anyó friss borogatást tett homlokára.

— Anyám, hol van Anna?

Az asszony nem felelt. Csendesen sirdogálni kezdett. A legény türelmetlen volt.

Az asszony megigazította fején a félrecsúszott borogatást.

— Aludj fiam. Aludd ki magadat. Azután majd megmondok mindent.

A legény, két karjára támaszkodva, nehezen felült.

— De én most akarom tudni. Mostan! Mondd meg!

— Megmondom fiam, csak most pihenj. Azután persze hogy megmondom.

De Dusán nem nyugodott. Felkelt, támolygó léptekkel az asztalhoz ment, a nehéz korsót az ajkához emelte s teli szájjal nyelte a hideg vizet.

— Hova vitték a jányodat anyó?

Az asszony csendesén beszélt.

— István úrhoz...

— Mit akar az én menyasszonyomtul — csattant a legény hangja. Az öreg asszony félt. Még bolondot tesz ez a legény.

— Mit akar? Azt kérdezed lelkem, mit akar? Hát bizony hallotta, hogy holnap lesz az esküvőtök és tudja, hogy szegények vagyunk, segíteni akar.

Dusán az asztalra csapott.

— Nem igaz, te hazudsz. A hatalmas úr azt nem tudhatja.

— Ejnye fiam, mit beszélsz össze-vissza. Tegnap erre szánkázott, oszt meglátta Annát. Kérdezősködött és megmondták neki. És a nagy úr kegyes vótt! Igérte, hogy segítségetekre lesz. Azér hívatta. Átadja a nászajándékot.

— Nem igaz anyó! Ha jót akar, akkor nem éjszakának idején viteti el a leányt.

Az asszony erősködött.

— Mondom Dusán, hogy ajándékot akar adni.

— Hát akkor miért gyűttek fegyveres hajduk, miért ütöttek le engem, mint ahogy a veszett kutyát szokás? Anyó ez nem igaz.

Felkelt. Kezébe vette a hosszú tört, megtapogatta a pengéjét, azután a zsebébe dugta.

— Nem hiszek neked. Majd magam nézem meg.

Elindult az ajtó felé.

Az özvegy megrémült. Reszkető testével átkarolta a legényt, hívta, marasztalta, könyörgött, de a legény durván odébb lökte, támolyogva útjára indult.

Az utcákon senkisémet járt.

*

Egyszerre a kastélyban felsírt a harang. Dusán megállt. Az öreg templom harangja átvette a hangot, mély erőteljes zengéssel megkondult a toronyban. Zúgtak a harangok.

Az ablakok, kapuk mindenfelé kitárultak, az utca tele lett emberekkel. Egy lovas hajdu száguldott fehér lován a kastély felől. A hangja végig süvített az utcán.

— Megölték Istvánt. Meghalt a hatalmas úr!

Dusán összeszedte erejét, majdnem futva igyekezett a kastély felé. Onnan katonák, inasok rohantak. Mi az? Mi történt? Megölték? Ki ölte meg? kérdezték a zsoldosokat. De azok csak rohantak tovább.

Dusán kifáradt. Lihegve támaszkodott meg egy kapu alatt. Fején a sebe felszakadt s a vér lassan szivárgott elő a fehér kendő alól s az arca barázdáin pergett lefelé.

Az egyik utcában ordítózás, fegyverzörgés, lódobogás támadt.

Az utcából fehér leányalak rohant. A haja lobbogott, a kezében kis tört szorongatott és nem volt rajta más, mint egy összetépett ing.

— Anna! Anna!

Az üldözők már feltűntek a sarkon.

Anna megismerte, feléje futott. Dusán két három lépést tett óriási erőfeszítéssel, azután arcát elborította a vér. A leány rémült sikollyal rohant a földön elterülő legényhez, reáborult, csókolgatta, simogatta, lobogó hajával tisztította el szemeiről a vért. S az üldözők már csak pár lépésnyire voltak. Az egyik súlyos botot dobott feléje. Ólmós vége az eszméletlen legény szeme közé csapott.

A leány gyűlölettel szikrázó szemekkel ugrott föl, megragadta a botot s az üldözők közé sujtott. Azután mindennek vége volt.

A harangok zúgtak. Az udvari emberek sírva ordították:

— Meghalt a hatalmas úr...

S a kastély felől huszonkét megtépett ingű zokogó menyasszony vándorolt a szürkületben...

Igy történt István úr utolsó éjszakája.

Az öreg paraszt, a hir hozója elhallgatott.

Báthory Erzsébet sápadtan ült. Csak a szeme fénylett. Talán a Báthory végzet csillogott benne?

István úr, a nagybátya nincsen többé! S neki egyre a másik Istvánra köllött gondolnia. Testvérbátyjára.

IV.

Nádasdy Ferkó közben húszéves lett. Megjárta Bécset, résztvett hadakban és az ereje olyan robusztus volt, hogy „erős fekete bég”-nek nevezték harcos cimborái.

Országszerte vitte a hír egyik mulatságát, amikor diadalmas csata után két török harcos holttestével labdázott örömében. Ez a labdázás nagy vitézi híret növelte, de Nádasdy Tamásné megborzongott belé. Ő nem így képzelte.

Báthory Erzsébet szerette Ferencet. Szerette, mint jó barátot, jó pajtást, örült is, ha odahaza tartózkodott. Szívesen elhallgatta vitézi tetteit, elbeszéléseit Bécs városáról, idegen vidékekről. De ha Ferenc szerelemre terelte a szót és közeli frigykötésükről beszélt, nem tudott olyan meleg szavakat találni, mint mátkája.

Ezidőtájt történt, hogy nagy vendégségre készültek a csejthei várban. Nádasdy Tamásné atyafiságos szeretettel várta látogatóba Thurzóékat.

Rendbe hozták a vendégszobákat, megkezdették a sütést-főzést és az erdőségeket is szorgosan figyelték, mert nagy vadászatok lesznek a vendégséggel kapcsolatban.

Hatalmas tömlőkben készítették a borítalt is, mert ugyan nagy keletje volt a borivásnak. De hát hiszen, hogy is ne lett volna. Környöskörül cudar világ járta s vigasztalást csak az ital nyújtott. Azután meg mi is mutatja meg igazvaló tisztaságában leginkább, hogy ki a legény a gáton. Bizony, hogy csak a bor. Készíteni köllött a sok innyavalót.

Készítették is azt, nem volt hiba abban. A csejthei uradalom egész népe sürgött-forgott. Ahány legény, leány, asszony a faluban volt, valamennyi sietett, hogy segíthessen a készülődésben. Ami csak kell az ilyen vendéglátáshoz, gyülekezett a kastély konyhájában.

— Magának a török szultánnak nincs annyi janicsárja, ahány vendég itt lesz! — bólogattak ragyogó szemmel, mert hiába több a munka, mégis csak örültek annyi esztendő után az első nagy vendéglátásnak.

Nádasdy Tamásné a fia születésnapját ünnepelte a vendégkoszorúval. Mielőtt Nádasdy Ferkó asszonyt visz a házhoz, az utolsó születésnapot legénybúcsúztatónak szánta.

Negyvenöt fullajtár nyargalt szét a meghívó levelekkel a rokonsághoz.

— Dicsértessék a mi Urunk! — kezdte levelét Nádasdy Tamás özvegye. — Atyafiságos szeretettel ajánlom magamat tekegyelmed hűségű jóindulatába. Az Uristen kimondhatatlan jóvoltából örömnepre készülök itt Csejthe várában. Szerelmes fiam elérte születésnapját, mely utósó immár legényéle-

tében. Elgondolván mindeneket úgy gondóttam, szerény vigasságot rendezek ez alkalomból, melyre atyafiúi szeretettel várom el kegyelmedet egész familiával egyetemben. Itt lesznek a vigasságon Thurzó uramék is, kikkel is együtt lenni, hiszem, nagy öröm lesz kegyelmeteknek is".

A fullajtárok mindennünnen azt a választ hozták, alig várják már, hogy Csejthén lehessenek.

És ahogyan közeledett a vigasság napja, egyre másra érkeztek a szívesen látott vendégek. Legelsőben is Nádasdy-rokonok érkeztek, azután egymásután Megyeryék, az öreg Temessy János püspök, aki messze volt ugyan még az öregségtől, de egyházi méltósága miatt öregnek tituláltatott, azután Homonnay Drugethék jöttek, majd Zrinyiek kocsija hozta az asszonyokat és a kis Miklóskát, aki bizony még csak a pólyából csodálkozott a csejthei sokadalomba.

Reggeltől estig mást se tettek, csak nyitották a kaput, meg újra bezárták. Akár be se zárták volna. Bizony nem sok nyugovása volt az ajtónállóknak. Megjött már Erzsébet testvérbátyja, István. Az volt csak érkezés istenigazában. Egész bandérjom kísérté útjára. Legelől jött a zászlótartó. Magasra tartott kezében büszkén lengett a sárkányos Báthory-zászló. Messzire látszottak a nagy sárkányfogak. Maga személyében pedig az ifju Báthory fényességes kép volt. Kócsagtollas nyuszt-fővegben, almáspej főlovon rugtatott a kapu alá, nagy csodálatára a bámész bamba népnek. Virított vörös skárlátnadrágja, aranykenygelén irigyen tört meg a napsugár. Jussal nyílt ki a

bámésznépek szája. Csupa prém köpenyén, arany-sarkantyús sárgacsizmás lábán volt mit nézelődni.

Kétszáz legény lovastestőrség kísérte és nyolctalpas hintó parádézott ajándékkincsekkel. Gyönyörű látvány. A gögös, büszke nagyúri ifjú bevonulása bizony olyan volt, mint egy fejedelemé. Viháncoltak nyalka legényei alatt a lovak, strucc tollakat lengetett a szél és mindannyiról kiáltozott kevélyen a kincses gazdagság, mintha nem is dögös, szörnyűséges esztendő közepé lett volna. A Báthory gazdagságnak nem ártott a szertelenül szűkös búzatermés. Mind jó lovas kísérte, mind jó ruhában, elegendő abrakkal, hogy terhére ne essék vendéglátójának.

Nádasdy Tamásné elsüttette tiszteletükre a várfalakon a mozsarakat, de legalább akkorát dörrent a vivát is, amit a csejtheiek torka kiáltott Báthory Istvánra s fényes kíséretére. És ezután hosszú sorban egymás után jöttek a vendégek. Az asszonynépség lábujjhegyre ágaskodva gyönyörködött a vendégek bevonulásán. Gyönyörködtek a hintókban, lovakban és elámulva nézték a vendég asszonykák, hamvas kis-asszonykák kerek subácskáját, posztó ujjasait. Kiragyogott a szemük, amikor a daliákat nézték. Selyem a dolmányuk, skófiummal kivarrott ing csüggött ki belőlük. De szép is volt, ahogyan pallérozott szóval becsületet tettek a szép dámák mellett. Pézsmaszagú dámák apró lábacska arannyal kiszegett cipellőben tipegett a várban s az otthonvalósi népség suttogó szóval mondta véleményét a vendégseregéről.

S rossz véleményekre nem sok alkalom volt. A

csomagok között sehol sem látszott patikaláda, akiben a festéket tartják megsápadt arcocskák pirosra írására.

Felabajgatta a várat a vendégsereg. Ugy hangzott a női kacagás, mint a filemle ének. Voltak itt az ország minden résziből. Olyanok is jöttek, akik az erdélyi hármasharmad nemzet statutumait vallották maguk fölött parancsolónak. De érkeztek a nyugati határszélekről csakúgy, mint Horvátországból és Lengyelből is. Akár be se csukták volna a csejthei vár nagykapuját.

Megérkeztek Karácsonyiék, Kereszturrol, Récseyék, Gátosházáról, de gyönyörűséges a fiatal asszony, követte őket Gulácsról Cicheo uram, Felsőszoporról a Szopory Gáspár, Jobbaházáról Döry Mihály családjá, aztán a boldogfalusi Tompaék jöttek két szép leánnyal, meg egy daliával, Simaházáról Bácsmegyei Tódor családjá jött, Harasztiról Dezső Benedekék, Bozdról pedig Pásztory Gergely. Eljött Pázmány uram is, aki ötesztendősi fiát hozta magával, az ötesztendősi Péterkét, jaj, de bumfordi gyerek volt, a száját se tudta kinyitni, míg előbb hátba nem vágták. Az utolsó napra már csak Andy Vidék familiája, Madarász Miklós két leánya, meg Thurzóék maradtak.

Végre aztán a legutolsó délelőttön négylovas hintáján megérkezett tizenkét csatlóssal, három leánnyal és a kis György úrfival Thurzó Ferenc, ki nyitrai püspökből lett protestánsa. Egyik leány szebb volt, mint a másik. Katának szeme vakított, Julikának az orcája volt piros harmatos rózsa,

Borbála pedig a termetével tűnt ki a leányok közül. Mikor hintajuk befordult a várudvarra, az avatatlanok azt hitték, hogy egy negyedik lányt is hozott magával Thurzó Ferenc. Egy fehérarcú, kék szemű szőke kisasszonykát. De amikor kikászálódtak a takarókból, kiviláglott, hogy a negyedik leány — nadrágot visel a csizmájához. Bizony nem lány, hanem legény. Szulyói Szirmiai Theodáz, Thurzóék deákja, György úrfi mestere a tanulmányban.

Daliákban, leventékben, asszonyokban, gyönyörűséges hajadonokban nem volt hiány. Akinek valamire való leánya vagy fia akadt, mind magával hozta, mert hiszen mi alkalmasabb a pár találására, mint az ilyen vígasságok.

Téres-tágas volt a csejthei vár, bőségesen akadt ott helye mindig vendégnek. De az utolsó legényszületésnap alkalmára annyian gyűltek össze, hogy bizony-bizony már majdnem szűknek bizonyultak a csejthei termek.

Nádasdy Tamás özvegye örvendező szívvel sietett Thurzóék elé.

— Ugyan köszönöm a nagy tisztességet! — üdvözölte őket és jobbról-balról jól megcsókolgatta a leányfélét, meg asszonyfajtát.

Mert való igaz, nagy tisztesség volt Thurzó Ferenc látogatása. Ágastéres familiája sok nagy embert adott az országnak s maga is a legnagyobbak közül való. A messzeországokban híre járt tudományának, a pallérozott elméjének. Még Ferdinandus császár is legfőbb emberének vallotta, a nyitrai püis-

pökséget bízta gondjaira és nem áttallotta országos dolgokban tanácsát kiérni. Ha fontos megbízatás került sorra, csak őt hívták elő. Amikor az ország határát kellett megállapítani, csak úgy szólította, mint ahogy utóda, Miksa császár is őt kereste meg, amikor a végházakban és a jogtalan elidegenített birtokokra kellett császári legátus. Nagy megbecsülését még az sem tudta elszakítani, hogy húsz esztendő után letette a nyitrai püspökséget és felmentetvén magát az egyházi rendek alól, feleségül vette Koszta Miklós leányát, Borbálát.

De Nádasdy Ferenc utolsó legényünnepére már második hitvesével érkezett Thurzó Ferenc, Zrinyi Katával. Ekkoron már nem is a legegészségesebb állapotban volt. Krakkóból hozatott orvos állott az oldalánál.

Nádasdy Tamásné örvendezve látta.

— Ugyan nagy tisztesség! Ugyan nagy vigasság!
— üdvözölte őket.

Atyafiságos ölelgetések, fojtották el a szókat.

— Enmagunk is nagy örömmel igyekeztünk! — mondta Thurzó Ferenc, miközben taposódva nyújtóztatta lábait. — Kicsit ugyan meg is késtünk, de hát — nem a szándékon múltott, inkább az úton!

— Thurzóné asszonyom meg, ejnye né — örvendezett Nádasdyné — akár a hamvas barack! El se hinném, ha nem tudnám, hogy anyja, nem huga a leányoknak! Nohát hugomasszony, kerüljünk beljebb!

Felvetette a vígasság a csejthei sziklavárat. A nagy nyugodalmas esztendőök után egyszeriben minden sarok megélénkült. Az asszonyok a rokonság dolgát beszélgették, a lányok másik sarokban a legényekkel évődtek, a férfiak meg a politika dolgát fessegették, az ország sorsát hánytorgatták. Báthory Erzsike arca is kivirult a jókedvű lánytársaságban. Jó kiállítású legénykéek rajzották körül, tették a szépet. De Erzsike szeme egy szőke piruló arcú legénykén akadt meg. Szulyói Szirmiai Theodázon. Ott állott ő is a többi leventével, de a nyelve nem igen mozgott. Ha meg leány szólt hozzá, éppen elfelejtette minden tudományát. Csak elpirult, de azt azután rákvörösre.

A leányok csakhamar észrevették a piruló ifjút. Már az első nap a legtöbb nevetés rajta fakadt. Szulyói Szirmiai Theodáz piruló arca lett a tréfálkozás céltáblája.

S amíg a fiatalok egymás közt mulatoztak, Nádasdy Tamásné, aki megszokta ura életében, hogy az ország dolgaival is foglalkozzék, odaült az urak közé. Volt miről beszélni.

— Rusnya világ járja mostanában — kesergett Andy Vid — sínylődik a magyarság, egyre fogyatkozik, az ellenség meg nem hogy pusztulna, de egyre csak gyarapszik.

— Ugy vagyon az! — hagyta rá az öreg Megyeri. — Egyik ódalon a török húzza bűrünk, másik odalón még Bécs nyúzza le azt is, akit a török tévedésből rajtunk hagyta.

Nádasdynéből is kitört a méltatlankodás.

— Mást se teszen az ember, csak egyre panaszkodhatik. Mikoron Mátyás király elhött, örvendettek eleink, csak a föld népe siratta meg. Bábkirály köllött! Most aztán itt vagyon. Ledült Magyarország bástyája, nem leszen több Mátyás királyunk!

Thurzó Ferenc császárpárti volt, de rábólintott. Nádasdyné meg folytatta a kesergést.

— Akkor még tapasztalt magyar vezérek vezették a sereget. Hol vagynak azok az üdők, mikor a magyar uraknak még szavuk vót a tanácsban. Im mennyi csapást hoz a seregekre a hadidolgokban járatlan vezérek tudatlansága! Itt nélkülünk attanak, vettenek!

— Szent igazság! — hagyta rá Vid uram. — És ezen állapotok vagynak minden téren. Nem a marhakereskedés vótt-e az ország éltetője, mióta a tarfejű pogány ül a nyakunkon? Az ország legnagyobb jóvédelme fakadt belőle. Mit hajtott ez, emlékezzenek kigyélmetek, vásári rovásban, harmincadban! Hát nem elkaparintotta tőlünk ezt is Ausztria? Ha a marhakereskedés jóvédelme az országé lenne, minden kiadást földözne, még a császár konyhájára is jutna évi tizenötezer forint, meg a tornajátékokra is maradna négyezer!

Bácsmegyei fejcsóválva dörmögte:

— Az ember reggel arra ébredhet, hogy rabságba hurcojják valahonnan.

Dehát vigasságra jöttek össze, nem kesergésre. Elfelejtették így az ország dolgát. Jófajta borok ke-

rültek a kupába, zene is akadt, ki gondol ilyenkor bánatos históriákra. De az első este nem húzták ki a mulatságot. Rosszak az országutak, ráztak a kocsik, a vendégek törődöttek voltak. Aztán mindenki igen nagyon ki akarta pihenni magát a másnapi vigalomra. Mert annak aztán három napig alig szakad vége.

A daliákat párosával helyeztette el Nádasdyné éjszakára. Nádasdy Ferkó volt a férfigazda. Ő kalauzolta pihenőhelyére minden cimboráját. A piruló arcú Szulyói Szirmiai Theodázt nagy tréfálkozásra Erzsébet régi leányszobájába tették Megyeri Imrével.

— Leány leányszobába való! — nevetgéltek, de Szulyói Szirmiai Theodáz ma meg sem hallotta a tréfálkozást. Pedig különben különösen érzékeny volt. Még Nádasdyné is tréfálkozott véle.

— No, uramöcsém, itt majd elfelejti a pirulást. Ennyi szép asszon, jány között majd megemberesedik, oszt a végén még házasság is leszen a dolog vége! Ha jól körülnézek, annyi itt az eladó szép jány, hogy ki se juthat a kapun menyasszony nélkül! Nézze csak kigyelmed, azt a két szép Andy-leányt! Az embernek a szive nevet, ha látja őket! Vagy odanézzzen a Petry-jányokra! Azok csak a jányok! Ugyan csodálom, hogy el nem veszejti ennyi szépség láttán a szemevilágát!

Szulyói Szirmiai Theodázzal ezen az estén akármit csinálhattak volna, ugyan távol volt tőle a megsértődés.

Thurzó Ferenc vidáman veregette meg a vállát.

— No amice! Magának ugyancsak nagy sikere vagyon itten!

Thurzó nagyon szerette a legénykét. Apródságra adott nemes ifju volt, lányos képű, de szép szál legény! Vállas termete megcáfolta piruló arcát. Látszott rajta, hogy ha pirulva is, de alapos rendet tudna vágni alkalomadtán a pogányban is. Így azonban inkább csak a poézis terén köszörülgetett. Ott is kard helyett rímeket.

Mindenki szerette Szulyói Szirmiai Theodázt. Legkülönösképpen pedig a tanítványa, György úrfi, aki aludni sem igen akart nélküle. Ezen az éjszakán mégis nélküle maradt. Theodáz Megyeri Imre mellett feküdt álomtalan szemmel. Mert ezen az éjszakán Theodáz úrfit messze elkerülte az álom. Az agyában új rímek kergetődztek. Erzsikére gondolt, Báthory Erzsikére.

— Pajtás te! — fordult hozzá Megyeri — melyik jány tetszik legjobban?

Szulyói Szirmiai Theodáz orcáján kigyulladt a pír. Áhítatosan mondta:

— Erzsébet kisasszonka!

— Nékem az Andy Kata! — adta vissza a vallo-mást Megyeri. — Az a legszebb.

Szulyói Szirmiai Theodáz felült fekhelyén.

— Legszebb? Hiszen nem mondom, szép az Andy Kata is, szép a Vid úr leánya is! Dehát kinek vagyon még olyan termete, mint a kis Báthory Erzsikének? Kinek vagyon olyan bánatosan mosolygó szép szeme?

Kinek? De bizon mondom, hogy senkinek! Higyje el nékem tekegyelmed!

Komoly hang szólalt meg a beszélgetésre.

— Magam is azt mondom, nagy igazat mondott!

A megszólaló Rados Péter volt. Nemes ifjú és apród maga is, mint Theodáz. De Nádasdyné udvarában. Valami hasonlatosság is volt Rados Péter és Theodáz között. Csak nem volt Rados Péter annyira leányos.

— Bizon igaza vagyon — folytatta a beszélgetést.

— Nem ér a mi kisasszonkánk közelébe senki a világon.

V.

Szulyói Szirmiai Theodáz szerelme nem maradt titok. Megyeri Imre reggelre kelve nevetve szaladt az éjszakai beszélgetéssel és a fiatalság iziben kész volt a tréfával. Megyeri maga volt a kieszelője. Míg az asszonyok a nagy lakomára készülődtek, a fiatalok készítették elő a külön vigasságot. A legénykéek Székely Antal beszédjét hallgatták nagy gaudiummal. Székely Antal komáromi hadnagy volt régidőben, oszt mint ilyen, a város borbírája.

— Az vótt élet! — mesélgette — valahány helyen korcsma vótt, minden borbul látópohár járt a borbírónak!

— Ugyan bírhatta kígyelmed az ivást — élcelődtek s Székely Antal rá is hagyta.

— Bion úgy vótt. Statutum szólt azonképen, hogy ha esti nyolc óra után télben, kilenc óra után nyárban valamely pincét nyitva találtam, azt meginteni tartozandom. Ha pedig be nem zárták pro poena innyam köllett három itcét korcsmáros büntetésül!

— Székely uram! — tréfált Ferkó — hány ilyen hely vótt ott akkor?

— Lehetett száz! Egy estére ipen ölég!

Volt nevetés a nagy szóra. Majd felvetette a jókedv Csejthe várát.

Erzsébetke, mint a ház kisasszonya, serénykedett a fiatalság körül.

Hun itt, hun ott tűnt fel szapora léptekkel, kipirult orcával nagy szorgoskodásban. Bizony, hogy alig is volt megnyugovása.

Amikor beesteledett, mindenki ünneplő ruháját öltötte magára. Estebéd idejére roskadásig megteltek az asztalok a hatalmas ebédlőteremben, diszesmívű fatányérokkal, serlegekkel, öblös kupákkal. A pohárnokmester mindenre felkészülve várta csatlósaival a vendégeket. Ott állt az ajtó mellett és a kezében ezüstkancsót tartott. Mellette egyik csatlós állt a tálkával és a törülőkendővel. Azután megindult a vendégek áradata. Egymás után a pohárnok elé léptek, aki ezüstkancsójából friss hideg vizet öntött a kezükre, míg csatlósa a kendőt tartotta, hogy megmosott kezeket megtöröljék. Legelsőbbben is az asszonyok és a hajadonok tisztálkodtak, utánok léptek a kancsóhoz a férfivendégek. Végezetül pedig mindenki elhelyezkedett az asztaloknál. Nádasdy Tamásné előmondta az imádságot és azzal kezdetét vette a lakoma.

Szulyói Szirmiai Theodáz, amikor helyét megtalálta, külön imát mondott az egek urához. Báthory Erzsike oldalán jelöltek helyet számára és a kisasszonyka különös örömmel fogadta maga mellé.

— Örülök, hogy tekegyelmed került ide asztali szomszédomnak!

Theodáz úgy érezte, hogy az angyalok muzsikálnak, pedig csak a hatalmas ajtószárnyak csikorogtak, amelyeket szélesre tártak, hogy az étekhordók hada bevonulhasson. Díszruhában voltak valamennyien, a Nádasdy-huszárok díszruhájában. Elöntötte iziben az egész termet a nagyszerűbbnél nagyszerűbb, izesnél-ízezebb ételek illata. Egyre hangosabb lett a zsongás, egyre üresebbek a tálak, amelyek sohasem akartak kifogyni. Amint egy megürült két új térült helyette.

Bizony itt senki sem szégyellette, senki sem kérte magát, csak Theodáz tányérja nem akart megürülni. Igaz, hogy a szeme sem az étekhordók jó falatait kutatgatta. Inkább Báthory Erzsébet mosolygós arcocskáján pihent.

Mikor a tárkonyos berbécszhúst hozták, Thurzó Ferenc észre is vette, hogy a fiatalember szeme nagyon a kisasszonykán felejtkezett. Odafordult Nádasdynéhez.

— Nézze már húgomasszony! A deákom, hogy lebzsel a leendő menyje mellett!

Nádasdyné mosolygott.

— Magam is úgy látom! Fiatalok hamarost egymásra találnak!

Thurzó szeretettel legeltette szemét Erzsikén.

— Tudja húgomasszony, hogy nagyon szép ez a jány? Ugyancsak szép és a korára ugyancsak kívánatos! — tréfálkozva fűzte hozzá. — Jó lesz, ha a Ferkó gyerek is elnéz feléjük! Még szerelem lészen a vége!

De elérkezett a köszöntők ideje, Thurzó sem tré-fálkozhatott tovább. Kezébe vette verteüzst serlegét és felemelkedett. Megnyitotta a köszöntők sorát.

Az arcok már kezdtek kitüzesedni, a jókedv egyre nagyobb lett, egyre sűrűbben ütötték össze a kupákat. A legények, leányok, kezdtek átszállingózni a szomszéd terembe, ahol a hangászok már pengették szerszámaikat. Nem sok biztatás kellett, megkezdődött a muzsika, vállas daliák átkarolták a piruló leányokat és kezdetét vette a táncvigasság.

A táncnak meg az a tulajdonsága, hogy magához vonja az öregeket is. Nemsokára az egész vendégsereg a táncos fiatalok körül volt. Nádasdy Ferkó Thurzó Katával járta a táncot. A szép leány hívogatta, csalogatta, kacérkodott vele a tánc szabályai szerint, Nádasdy Ferkó minden igyekezettel rajta volt, hogy elkapja tőle a süveget, de ugyancsak nehezen ment. Itt Megyeri Imre kellett magát, amott a fiatalabb Andy Vid forgolódott, azután egy szökéssel Báthory Erzsike előtt termett. A leány arca kipirult, kiállott a leányok sorából.

— Vivát, vivát! — kiáltoztak a legények és kezdődött a házikisaszony első tánca.

Ügyes volt a leány, gyors a legény. Megkezdődött a kergetődzés, csábítgatás, csalogatás. Keringtek és hajladoztak, mosolyogtak, játszadoztak. Báthory Erzsike olyan volt, mint a lágy szellőben hajladozó, lengedező tavaszi virágszál. S a legény, mint a játékos ifjú tölgy. A vendégsereg gyönyörködve nézte

pajkos táncukat. Nádasdynével az élén Erzsikét bízatták a lányok, asszonyok, Thurzó és a férfiak ugyancsak biztatgatták a legényt.

De egy minutára elterelődött a figyelem róluk. Poháry János kanonokot fogta el a táncos kedv. Csakhát mint aféle papiember nem fogta át táncosnőjét, hanem finom keszkenőt tartott a kezében, annak másik végét fogta táncosnéja. Jól kirakta a táncot, nem hijába volt veszett táncos hírében ifjabb korában. Még mindig emlegették azt a farsangot a kardinálisnál, mikor Poháry János a papi mezében reggelig ropta.

Féktelen jókedvében hangos kurjantással figyelmeztette a tánc szabályaira a fiatalságot.

— Aki a táncban egymás eleibe rendkívül ugrik, avagy megöleli a jányt és elejti, — kurjantotta — ő lévén az oka, füzet ötven dénárt!

Majd megint ujat rikkantott.

— Amely ifjú vigyázatlanságból a bort eldönti, valahány arasz, annyi pint bor a bírsága!

Szigorú statutumok vigyáztak táncközben is a jó módra. Tudta mindenki, ha ki mást nyakon csapna, vagy haragra indítana nyolcvan dénárt füzet. Aki rókát nyúz a szobában az negyven dénárt füzet. Az pediglen, aki csúf nevekkal csúfolódik és mást hamis, illetlen névvel nevezget, in instanti egy pint borral tartozik.

Báthory István volt az est táncosztója. Ő vigyázott, hogy a regulák szerint szép udvari szókkal

kérjék a jányokat, asszonyokat, erővel őket meg ne csókolják, hozzájuk illetlenül ne szóljanak s ne nyúljanak.

Mindenek gyönyörködve nézték a táncosokat. Csak nagytiszteletű Mayor István uram csóvalta a fejét. A predikátorok nem szenvedhették a táncot. Mayor István is azt tartotta, hogy a táncolókkal együtt táncol a sátán.

— Mi az a tánc? — méltatlankodott Thurzó Ferencnek. — Ha legény: Kain szemmel pillogja más feleségét. Ha nincs tapogatás? Az asszony durcás és jókedvnek nem tartja. Eszétől fordult ugráló vadkecskévé teszi magát a táncos. A bakok cimborája, a latrok játékát járja, derekát lógatja, fejét s nyakát rázza, mint rossz lovú talyigás süvegét konyára a fülére vonja! Szemei villognak, mint a vízbe fúlt lónak, száját tátogatja, huja-huját kiált, ugrik, topog, csuszkál, a lábait hányja! A táncbéli bolondság bizony az ördögtől, mint fertelmes dögtől jöve közénk!

Thurzó Ferenc vidáman mutatott Báthory Erzsikére.

— Oda nézzen, tekegyelmed! Sátántól jöve az?

— Onnan! — bölintott hevesen Mayor István. — Az ördög tojta, az ördög költötte ki a táncot, hogy a bűnt ezáltal szaporíhassa!

De jó Mayor István menydörgő intését senki sem figyelte.

Volt más látnivaló.

Báthory Erzsike vidám nevetéssel hátat fordított táncosának s egy mozdulattal Szulyói Szirmiai Theodáz elé libbent. Theodáz orcája egyszeribe olyan lett, mint az égő piros rózsa.

Megyeri és Nádasdy Ferkó széles jókedvvel kiáltották:

— No, Szirmiai pajtás, kerítse meg tekegyelmed azt a süveget! Kerítse meg.

Theodáz még pirosabb lett. De aztán egyszerre csak helyre igazította magán az atilláját, kiugrott a középre.

— Majd meglátjuk! — kiáltotta — ki a legény a gáton!

Nem is olyan sokáig tartott, már a kezében volt a süveg. És akik látták Erzsike előbbi táncát, bizony úgy látták, hogy ebben része volt Erzsikének is. Szívesen látta a legényke hamaros győzelmét.

De nem is volt még vége a táncnak. Báthory Erzsike apró lábacskaí szökdécselve tippentek, toppantak, kacéran ringott, mint a buzakalász és apró kezeit a csipőjére téve ragyogó szemmel nézte a piros arcú legényt. Hol egymáshoz közeledtek, hol megint eltávolodtak, pajzánkodtak, kergetődztek és egyszer aztán megint összeértek. Lengette a süveget. Hol Theodáz feje felett táncolt a süveg, hol ott volt az orra előtt, Erzsike két szép fehér karja kibuggyant a bő ujjasból, amint magasra emelte a süveget. Már sokáig tartott a kergetődzés. Vivátozva lelkesítették a vendégek a táncolókat és Szulyói Szirmiai Theodáz-

nak nem kellett biztatás. Egyre Erzsike nyomában volt, egyre kisebb körbe szorította és most már Erzsike hiába védekezett, hiába keresett kibúvókat kicsattanó orcájával, Szulyói Szirmiai Theodáz csapdája már olyan szűkre szorult, hogy érezte a szép leány meleg lehelletét, megcsiklandozta arcát repkedő haja és kigyulladt szemével láthatta feszülő ingválla alatt Erzsike pihegését. Theodáz szemét elöntötte a forróság, egy fürge ugrást tett és a következő pillanatban Erzsike keble már a legény keblén pihegett, a süveg pedig diadalmasan az ő kezében lengett. Theodáz másodszor is megkerítette a süveget, másodszor is legyőzte Erzsikét. A leány arcán pedig látszott, hogy örül a legény győzelmének.

*

Erzsike ezen az estén ismerkedett meg a szerelemmel. Mikor a vigasság végetért és a vendégek hálóházukba tértek, Erzsike sokaig nem tudott elaludni. Lázasan forgolódott fekvőhelyén, fiatal testét kiverte a verejték és csillogó szeme előtt ott hajladozott még mindig Theodáz piruló orcával, de férfias erővel, legényes dalisággal.

Ugyanekkor Theodáz sem aludt. Ő meg Erzsikét látta, amint magasra tartja a süveget, a ruhája hátracsúszik és két hattyú karja kibuggyan a ruhából.

Ahíttatosan suttozta:

— Erzsike . . . Erzsike, édes!

És a szeme elől eltűntek a vastag várfalak, a szeme áthatolt a sötéten és gondosan lezárt ajtók

egész során át odalopakodott Erzsike fehér leányos házába. Szeretett volna odatérdelni az ágya elé és úgy suttozni neki:

— Én vagyok, elgyüttem, szeretem tekegyelmedet, nagyon szeretem!

Másnap aztán fogyni kezdett a vendégek sora. Elmentek Zrinyiék. Miklóska úgy kiabált a pólyában, mintha ő is megkóstolta volna a Nádasdy-pince nehez borait. Elmentek Drugethék, elbúcsúzkodtak Andy Vidék is. Szépsorjában, ahogyan megérkeztek, szedelőzködtek a vendégek. Egyre kevesebben jutottak egy-egy szobára, egyre inkább szabadultak föl egészen is a szobák, a végén már csak néhányad magukkal Thurzóék maradtak, a vadászatra.

És ahogyan fogytak a napok, úgy sápadt meg Erzsike arcán a rózsa.

— Elmennek, elmennek, — suttofta magában — és elmegyen ő is.

Ez a gondolat nagyon nehezére esett. Úgy megszokta a fiatalembert. Sokat voltak együtt, olyan szépen tudott beszélni a piruló arcú legényke és olyan igen nagyon meleg volt a szava. Muzsikált. Báthory Erzsike sose tudta, hogy szavakkal így leheszen muzsikálni, sose tudta, hogy így doboghat a szív legényszó muzsikájára.

És ugyanígy pilledt el napról-napra jobban Szulyói Szirmiai Theodáz. Erzsike másnak menyasszonya, hiába ez a nagy szerelem, sohasem lehet az övé. Elérkezett az utolsóelőtti éjszaka. Theodáz kínlódva,

gyötrődve pihent fekhelyén. Mit tegyen? Temesse el szerelmét? Amikor hajnalodott, határozott. Nem. El nem temeti. A szerelemből boldogság úgy sem lehet, de legalább legyen könnyebb a fájdalom. És mi könnyítheti meg leginkább is a szívet, ha nem az, hogy kiönti a tartalmát, megvallja a reménytelen szerelmét.

VI.

Másnapra tüzték ki a vadászat napját. Hajnali hidegben készen állt már az egész vadászsereg. Megharsant a tehénszarvkürt a falkamester ajkán, a megszíjjazott kutyák eszeveszett csaholása töltötte be az udvart. A pecérek kurjongattak s a vidám zajban kipirult orcával ült lovára Báthory Erzsike, apródjai kíséretében. Rados Péter segítette nyergébe s azután a menet megindult. Gyönyörű volt Erzsike vadászruhájában. A hajnali szél lobogtatta kucsmája mellé tűzött tollát s a tapadó köntös még inkább kiemelte alakját. Piruló arcú szerelmese távolról nézte a fejedelmi leányt, amint erős kézzel fogva lovát, az itt maradt Andy-leányokkal kiügetett a várkapun.

A vidám csapat már a dombon ügetett. Theodáz a muskétások előtt lovagolt, akik a nehéz vadra való golyós puskákat cipelték a vadászni induló nagy urak után. A legénykének ez a nap ugyan feledhetetlen volt. Láthatta percről-percre új formában szerelme tárgyát. Láttá, amint csillogó, lángoló szemmel vágatott ágaival a róka után, látta, hogyan ül a lovon, hogyan sarkantyúzza, látta, hogy férfiakat megszálló erővel hogyan veti magát a vad után.

Theodáz szíve reszketett a félelemtől, hogy a

gyenge leánykéz nem bizonyul elég erősnek. De Erzsike erősebb volt sok ifjú legénynél. Láttá azután Báthory Erzsikét, amint vad öröm csapott ki a szeméből, amikor kucsmája alól kiszabadult fürtjeivel tajtékzó paripáján elérte a halálra üldözött rókát és kicsi, csizmába bujtatott lábát diadalmasan a nyakára tette.

És látta ismét, amikor kegyetlen kéjjel nézte sólymát, mely kicsi madártársa testéből vért záporozott a szikkadt földre.

Amikor alkonyodott és visszatértek Csejthére, Erzsike piros volt, szinte mámoros, Theodáz fájdalomteli gyönyörűséggel nézte. Mi csodás szépség, mi csodás vértforraló szépség és soha nem lehet az övé. Másé.

*

Vacsora után — ez volt utolsóelőtti vacsora — Theodáz Erzsike mellé ült.

— Gyönyörű vót kigyelmed kisasszonka!

Báthory Erzsike ránézett. És a pír egyszerre leolvadt az arcáról. Elszállt a diadalmámor és eszébe jutott, hogy ezt a hangot már nem sokáig hallja. Nem válaszolt. Lassan felkelt és az ablakhoz ment.

Theodáz utána.

— Erzsike! Haragszik rám?

Erzsike nem fordult meg. Csak a fejét ingatta hevesen. Nem, nem! Dehogysis haragszik! Ott belül, a gyönyörű test belsejében harcolt önmagával. Harcolt Nádasdyné Báthory Erzsikéje az ecsedi láp szellemével, Ecséd Báthory Erzsikéjével.

Theodaz lelkében is a fájdalom fojtogatta a boldogságot, szerelmet.

Ott álltak szótlanul egymás mellett, egymásra nem nézve. Báthory Erzsébet az ecsedi, aki délután ki-gyulladt szemmel nézte a sólyomtámadás nyomán csepegő vért, aki diadalmas kegyetlenséggel tette lábát a halálra hajsolt rókára, eltünt. Az ablaknál Nádasdyné szelid leánya állott már, aki megnyerte ezúttal a harcot. Megnyerte, hogy holnap újra kezdje és küzködjön egymagában, csendben örökké a vérrel, amiről nem tehetett.

A tárogató szólt. Az urak halkán énekeltek, néha a dámák ajkáról is ének szállott. A délutáni vad hajsza után átengedve magukat a magyar nóta hang-jainak, nem nézték a fiatalokat.

Csak Báthory István, Erzsike testvérbátyja nem vette le róluk kegyetlen, gögös szemét. Nézte őket és minél tovább nézte, az ajka annál keskenyebbre szorult, a szeme annál vésztjósolóbb lett, a keze annál inkább erősen szorult ökölbe.

Amikor pihenni tértek, odaállt a legényke elé. Karbafont kezekkel, gyűlölettel nézte. És Theodáz bátran visszanézett a szemébe.

*

Aztán elérkezett Thurzóék utolsó napja a csej-thei várban. Nádasdy Tamásné Thurzó Ferencsel sétált a kertben. Elmultak a vigasság napjai, most már komolyabb témára fordult a beszélgetés.

Nádasdy Tamásné valamit mondani akart, de Thurzó csendet intve megfogta a karját. Megálltak.

Az úthajlásnál fiatal pár állott. A leány lesütött pillákkal, a legény ragyogó szemmel.

— Erzsike! — súgta halkan és meglepetve Nádasdyné.

— És a deákom, Theodáz — válaszolt ugyanígy Thurzó.

A fiatalok azonban nem vették észre őket.

Szulyói Szirmiai Theodáz éppen hallgatott. Csak nézte szerelmes szemmel a leánykát. Erzsike pedig halkan mondta:

— Beszélni akart véllem — az idő múlik, hát mondja meg, mit akar tekegyelmed!

Szulyói Szirmiai Theodáz erőt vett magán.

— Hígyje el, Erzsike, úgy érzem magamat, mint amikor a praeceptorom előtt álltam. Elakad a szavam! Olyan szép is tekegyelmed, Erzsike, olyan nagyon gyönyörűséges, hogy minden pillanatban magára gondolok.

Theodáz arcáról a pír átrepült Erzsike orcájára.

— Ezt akarta mondani, tekegyelmed? — kérdezte.

Theodáz hangja erősebb, határozottabb lett.

— Ezt is, de másat is. Látja, miótátul megismerhettem, úgy érzem magamat, mint a pille, amelyet hálóba fogtanak és hiába szárnyal, hiába igyekszik kiröppenni fogságából, minden híjában. Erős kezekkel tartják vissza, örökre vissza.

Báthory Erzsike megremegett.

— Én nem fogom kigyelmedet. Az én kezem gyenge is lenne ahhoz.

— Olyan kedves hozzám, olyan jó, — folytatta

Theodáz — a tekintete melegen pihen meg rajtam és ez még sokkalta jobban felszítja lelkemben az emésztő lángot. Olyan különös a szeme, Erzsike kis-asszonyka. Nem is tudom megmagyarázni. Gyakorta, mintha titkolna előttem valamit, mintha valami lap-pangana a mosolya mögött. Egyszerre úgy nevetésközben elkomorodik. Elkalandozand a lelke, valahova messze, nagyon messze, ahá én nem tudom követni.

Elhallgatott, aztán fájdalmasan tette hozzá:

— Nádasdy Ferenchez. Akinek egy életen át hit-es felesége leszen.

Báthory Erzsike megremegett. Igen, ez a gondolat, ez benne is felébredt, mióta megtudta, hogy mi a szerelem. Ferkó szerette. Ő is szerette, mint kedves jó pajtást. De Ferkó olyan más volt. Ha véietlenül itthon tartózkodott, kedvesen, szeretettel forgolódott körülötte. De olyan keveset volt itthon. Nádasdy Ferkó élete a vitézi élet volt. És Erzsike most meg-érezte, hogy amit ő érez Ferkó iránt: nem a szerelem. A szerelem az, ami most arra készíti, hogy itt álljon és hallgassa Szulyói Szirmiai Theodázt és reménytelen szerelmét.

Szép szemébe könny szökött.

Theodáz félénken megfogta kezét.

— Szeretem tekegyelmedet! Reménytelenül, vi-gasztalanul szeretem! Megvette a szívemet.

Erzsike könnyes szemét ráemelte.

— Felejtsen el! — a könny csendesén folydogált fehér arcán. — Én is igyekszem majd, hogy elfelejt-hessem.

Szulyói Szirmiai Theodáz, amikor a hulló könnyeket látta, nem bírta tovább magával. Átkapta Erzsikét, magához szorította:

— Erzsike! — És karjai átfonták a nyakát. Égő arcát a leány arcához szorította, aztán hosszan, forrón, a szájára tapadt.

És Báthory Erzsike a csókot visszaadta.

— No, nézd, ez az átkozott diák! — csattant fel halkan Thurzó. Már rohanni akart, hogy felelősségre vonja. De Nádasdyné csendesen megfogta a kezét.

— Nem szabad, Thurzó uram! Majd csak én. Te kegyelmed menjen szépen vissza a házba.

— És te kegyelmed húgomasszon?

— Én majd beszélek velők!

És amíg Thurzó felháborodva dérrrel-durral igyekezett a ház felé, Nádasdyné harag nélkül kilépett a rejtő bokor mögül.

— Ne ijedjenek meg, én vagyok!

Báthory Erzsébet rémülten bontakozott ki az ölelésből.

— Édes anyám, én —

Szulyói Szirmiai Theodáz sápadtan dadogott.

Nádasdyné csendesen megingatta a fejét:

— Ne védekezzenek, kegyelmetek. Védekezni csak annak köll, aki vétkezett. Annak meg híjában való. Ezen dologban nincsen vétkes.

Szulyói Szirmiai Theodáz bátorsága visszatért.

— Csak azt szeretném megmondani: Báthory Erzsike kisasszon nem is lehet vétkes. Én kértem a sé-

tára, én vallottam meg, hogy szeretem és erővel kényszerítettem a csókra.

Nádasdyné csendesen bólintott. Theodáz a szemébe nézett.

— Arra kérem, higgye el azt is: én nem akartam elvenni az aráját Nádasdy Ferencnek. Én jól tudom, hogy szerelmem hívságos, reménytelen. Csak nem tudtam ellenállni.

*

Ezen az estén Nádasdyné saját ágyasházába vitte Báthory Erzsikét. Lefektette maga mellé a nyoszolyára.

— Erzsike!

— Tessék, édesanyám?

Nádasdyné magához ölelte a sötétben nedves arcocskáját.

— Szereted ezt a legénykét?

Erzsike hallgatott.

— Én nem teszek szemrehányást. Az élet sorját nem mi intézendjük, hanem felsőbb hatalmak. Ha szereted, nem te tehetsz rólla. Az Ur oltotta beléd. És ha úgy gondolod, hogy boldogabb leszel ezen legénykével, ugyan feloldalak. Nem csak feloldalak, nállatok is szóllok, ne legyen akadály.

Erzsike szíve megdobbant. Nádasdyné komolyan folytatta:

— Theodáz derék legény. Jó família. Nincs olyan gazdagsága, mint minékünk, vagy a Báthoryaknak. Bizon közelünkbe sem ér. Talán hibázik is majd sok minden, akit már megszoktál, akit megszerettél. De

az igaz érzés szívesen is mond le. És hidd el énnekem, a boldogság gazdagság nélkül is többet ér mint a kincsek boldogtalansággal.

Megcsókolta a leányt.

— Ne nekem tégy választ! Ennek a legénynek!

Azután több szó nem hallatszott az éjszakában.

De egy kis apród szeméből nagyon hullottak a könnyek. A kis apród is ott volt a kertben, ott állott Nádasdy és Thurzó Ferenc háta mögött, amikor az első csókot váltotta Báthory Erzsike és Szirmiai Theodaz. És ez a kis apród, Rados Péter, most ott ült kis szobájában az ágya szélén és sírt. Rados Péter is szerelmes volt Erzsikébe. De ő nem merte soha megvallani. Ő eldugta a fájdalmát mélyen a szíve mögé. És legfőljebb ha esténként, amikor senki se látta, sírdogált magában,

*

Erzsike fiatal volt és szép. Az arca halovány és a szeme fekete. Ha felemelte a földről égetett, mint a lángoló tűz. Ajka morzsolta a könyörgést, de megvonaglott, mikor hallgatta a tilinkó édes hangját, ha sírva, könyörögve száll fel a völgyekből a vár ablakaihoz, a karja ölelésre tárult, mikor harcos ifjakat látott száguldani habzó méneken.

Ostorozta testét és ó, de hányszor, elzokogta panaszt az éjnek, hogy élni akar és szeretni szeretne, de nem Nádasdy Ferkót és csattagott a szöges szíj és véres árkokat szántott a háta hófehér mezejére. Ökölrel verte szemét, hogy kialudjék a tűz, az átkozott, ami benne ég. Belevájta körmeit karja fehér

husába, gömbölyű vállába, hogy ne legyen vágya az ölelésre. Felsebezte a melle telt, hófehér halmait, hogy ne zokogjanak a férfi szorító ölelése után. Felharapta piros ajkát, hogy sajgó sebe legyen, hogy rút legyen, hogy vágyai ne lehessenek a csókra. Senki se tudta, csak öreg dajka Komáromyné sejtette.

Mikor Nádasdy Tamásné elnyomta az álom, Erzsébet meggörnyedt háttal, támolyogva ment vissza szobájába. Csend volt, sokáig csend. A vár meredek sziklafala alatt zuhogott a víz. Messziről, nagyon messziről alig hallhatóan megszólalt egy szomorú síp. Erzsébet szeme kitágult, Szulyói Szirmiai Theodázra gondolt, aki most talán róla álmodik.

Fázósan a takaró alá bújt. Kimerülve lehunyta a szemét. Aludni, aludni. És ekkor kinyílt az ajtaja. Az ajtóban ott állt vad tekintettel, bőszülten testvér-bátyja, Báthory István.

Erzsébet riadtan ült fel.

István bőszülten rohant hozzá.

— Szirmiai Theodáz köll Báthory Erzsébetnek? Szégyent akar hozni a famíliára? Kódisné akar lenni egy Báthory jány?

Erzsébet rémülten hallgatta vérbenforgó szemű fivérét.

— Hát értse meg! Értse meg: én mindent tudok! Mindent a világon! És tudja meg: ha el nem utasítja hónap azt a kódist, akkor...

— Akkor? — ijedt rá Erzsébet.

— Akkor beste lelkit kiszúrom belül!

Erzsébet kiugrott az ágyból.

— Ezt nem igazából mondta, tekegyelmed!

Báthory István rekedten kiáltott:

— De igazából. A szívit szúrom áttal. Nem az első leszen és nem is az utósó! Báthory Erzsébet nem lehet ilyen senki, Thurzó-cseléd hitestársa. Megértette?

Báthory Erzsébet megértette. Fájdalmasan megértette. És fájdalmasan tudta, hogy hijában a könyörgés. Báthory Istvánnál ugyan nem ez lett volna az első.

Elgyötört teste megremegett és a szemén kibugygyant a könny.

— De mér — sírt fel. — Mér nem szabad nekem?

Báthory István kegyetlenül felelt:

— Mer vagynak vagyoni tekintetek is! S ezek azt követelik, hogy a Nádasdy, Báthory vagyonok egyesüljenek! Ha ez a fickó útban áll, hát majd én eltakarítom.

Erzsébet dideregve húzódott meg az ágy sarkában. A bátyja ráförmedt:

— Keljen fel!

Könyörögve nézett rá a leány.

— Mér köll fölkelnem?

— Levelet ír Szirmiai Theodáznak. És ezt a levelet majd csak én diktálom.

Erzsébet letérdelt a testvére mellé.

— Édes bátyám! Engedje, hogy magam beszéljek véle! Engedje, hogy elbúcsúzzak szépen. Nem szeretném, ha szívében túske maranna. Azt szeretném, ha szeretettel gondolhatna én rám!

Báthory István arca vigyorgásra torzult.

— Én meg azt akarom, hogy meggyűlölhesse, hogy e házasságot koldus vak szerelme sose fenyegetse!

Báthory Erzsébetnek gyakorta lázadozott szerelem után a teste. Most megtalálta a lelke szerelmét. S hogy ez a szerelem Szulyói Szirmiai Theodáznak az életébe ne kerüljön, bátyja diktandójára könnyek közt írta:

„... Ebből tanulja meg aztán tekegyelmed, hogy soha ne legyen jányok bolondja. Ebből tanulja meg, hogy jól nyissa ki szemit, amikor szerelmet tétet egy jány férfiember előtt. És ismerje föl jól, hogy mi a játék és mi a valóság. Ugyan jól mulattunk mindnyájan kelmeden, ki nem vette észbe, hogy a társaságnak vala mulatságos figurája. Magam is igen jól mulattam kegyelmeden. Ezekből értheti, hogy mi a válaszó, kezemet nem kendnek, hanem Nádasdy Ferenc uramnak ugyan tartogatom. Dehogyan engeszteljem méltatlankodását, bátyámuram által egy zacskó ezüstöt im itt küldök keednek. Báthory Erzsébet.”

II.

NÁDASDY FERENCNÉ

VII.

És egy esztendővel később serény, tatározó munkáskezek eredményét nézhette Báthory Erzsike. Akkor volt tizenöt esztendő. De olyan volt, mint hogyha húsz tavasz napsugara fürdette volna, érlelte volna korán leánnyá, kinyílt rózsává. Kis lábai piros csizmácskában topogtak, termete ringott, csak a szeméből hiányzott a mosoly. Pedig szerte a két országban de sokan irigyleték ezekben a napokban, amikor Nádasdy Tamásné kiadta a parancsot:

— Tatarozzunk! Erre a várra ráfér egy kis csinosítás. Aztán a bútorokat is föl köllene kicsit frissíteni, a fiatalok szeretik a szépet.

Rövidesen hatalmas szekerek érkeztenek a kastély udvarára, hozták a nehéz remekmivű új bútorokat, ozmán szőnyeget, takarókat. A falakra új kárpitot borítottak, megfényesítették a fémtükröket.

És Nádasdy Tamásné újra levelet írt a rokonságnak, atyafiságnak. Ezek a levelek pedig megint vendégségre hívták a nemzeti urakat és asszonyokat leányaikkal, ifjaikkal egyetemben. S ahogyan közeledett az érkezés napja, úgy lett egyre csendesebb, a szokottnál is csendesebb Báthory Erzsike. Ha a szeme nem is tudott nevetni, az ajka eddig mo-

solyt erőltetett. Ne lássa Nádasdy Tamásné, hogy fáj valami. Nagyon szerette, nem akarta szomorítani. De most nem tudott erőlködni. Bevonult a szobájába és onnan hallgatta a munkások kopácsolását.

És újra jöttek, egymás után jöttek újra a vendégek. Bozdrul Pásztoryék, Harasztiról Dezsőék, Bács-megyei familiája Simaházáról. Ujra jöttek, akár egy esztendővel előbb Szoporyék Felsőszoporról, ott volt Andy Vid de And, még sokkal többen, mint akkor. És eljött az utolsó napon Thurzó Ferenc is növendék fiával, három szép leányával. Ott voltak mind, hogy tanui legyenek Nádasdy Ferenc és Báthory Erzsébet frigykötésének, mely oly hatalmas vagytonokat egyesít, melyhez fogható két országban sincsen.

Mind ott voltak. Csak Szulyói Szirmiai Theodáz hiányzott. Nélküle foly le a lakodalmi ünnepség. És hiába volt a fény, a pompa, hiába képviseltette magát Miksa császár, hiába küldött kétszáz tallér értékben vastagon aranyozott boroskannát ajándékul, hiába képviseltette magát Ernő osztrák főherceg, hiába küldött nászajándékul százötven talléros ivóedényt, Báthory Erzsikének legfeljebb az ajka mosolygott. A szeme szomorú maradt.

És talán még szomorúbb lett abban a pillanatban, mikor már nem Báthory Erzsike volt többé, hanem Nádasdy Ferencné önagysága.

Nádasdy Ferenc nem igen vette észre a szomorúságát. Harchoz szokott levente volt, egy pillantással föltudta becsülni az ellenség sokaságát, egy pillan-

tással felismerte, hogy jobbról köll-e oldalba támadni, vagy balról a pogányt, de foglalatossága közben bizony nem maradt ideje, hogy asszonyi arcon tanulmányozza a felhők járását. Az asszonyokkal is úgy szeretett bánni, mint az ellenséggel. Rajtűtni, nem félni, egykettőre legyőzni, aztán hagyni magára. A legközelebbi harcig nem köll foglalkozni vele.

A nagy igazságra akkor eszmélt csak föl, amikor az esküvő után lángoló orcával magához akarta szorítani. Akkor egyszerre mindent megértett. Ölelő karjából olyan rémülettel, olyan ijedtséggel nézett reá a felesége szeme, hogy eleresztette.

— Erzsike lelkem! Mi vagyon kígyelmeddel?

Báthory Erzsébet feje csak lecsuklott.

Nádasdy Ferenc hallott Szirmiai Theodázról. De nem vette komolyan a kis hoférozást. Most egyszerre kezdte észre venni, hogy nincs valami rendjén. Az egyik természete, a harcos, a kevély, a katona, bizony rögtön kész volt: én ugyan még egyszer nem jövök el hozzád. De Nádasdy Ferencnek két természete volt. Az egyik a katona, másik a bibliás. Szabad idejében sokat forgatta a biblia lapjait és ha vitézsége el-el is ragadta, a szent bibliája meg visszarántotta. Édesanyja is csak abban bizakodott. Amíg e két természet súlyba tartja egymást, Nádasdy Ferencnél nem is lehet nagy baj.

És hát most is így volt. Kevélyisége, mersze, szörnyű indulata elragadta volna. De bibliás volta gondolkozni vonta. És Nádasdy Ferenc gondolkozni kezdett. Más a török, más az asszony. A törökön rajt

köll ütni, az asszonyt édesgetni köll. A törököt karddal, az asszonyt meleg szóval, szeretettel köll meghódítani. Reggelre kelve így is közeledett a feleségéhez.

Úgy vélte, a változatosság is megjavítja a szomorúságot, idegenkedést. Előállította a szánkót, egy kis farsangi szánkózásra. Felültette rá a hegedőst, a török sipost meg a dudást, úgy járták végig a szomszédos udvarházakat. Valahol keresztelő volt, sose esett meg Nádasdyék nélkül. Sokszor napokig eltartott a víg pasztrikozás, ugyan volt nagy dolguk dudásoknak, siposoknak. Még a podegrások is hányták a lábukat, csapkodták a kezüket. Hiába dörögtek a prédikátorok, hogy kétfelé kéne vágni a hegedűket, a hegedősöket meg fejjel lefelé a láboknál kell melléjük akasztani. Mondhatták, hogy a tánc a sátán kovácsfúvója s az ördög malma, mindenki vidám volt.

*

Csak Báthory Erzsébet nem változott.

Hiába jött egymás után a zenés szánkón a menyegzőhívás.

Nádasdy Ferenc a lelkét a tenyerére tette, csak hogy hitvestársát magához fordítsa. Olykor megesett, hogy országos dologba el kellett mennie hitestársa nélkül. Mit ilyenkor mívelt, kész veszedelem volt. Más ember az útnak felét sem tette meg, amikor ő már újra hazafelé nyargalt. Csejthéről Sárvárra, onnan tovább Bécsbe gyerekjátékszamba számított csak nála. S amikor hazaért, vitt hitestársának sóstejet,

friss bélest, A nagy sietségbe, száguldásba sokszor lova belépusztult. S amikor hazaért, csak nem öröm várta. Nem vidult fel társa leszápadt orcája. Tovább küzdött érte. Nádasdy Ferencék folyton úton voltak. Most egyik birtokon, holnap egyik városi házban, holnapután atyafisági látogatásban bőségesen volt helyük az utazgatásra. Nádasdy Tamás nádor és felesége Kanizsay birtokain kívül ott volt a Báthory negyed, ami Erzsébetre szállott. Várkastély, ház volt elegendő, ahol sajátjukba találtak otthont. Varannón, Keresztúron, Sárvárrott, Lékán, Pöstyénben, Beczkón várkastély várt rájuk, Pozsonyban és Bécsben volt nagy palotájuk.

Mind semmit sem használt. Nem hozott orvoslást az idő múlása. Báthory Erzsébet engedelmes, megadó felesége volt az urának, de a szíve hiányzott. Esztendőök múltak el házasságkötésük óta, már pihenni tért sírboltjába ura mellé Nádasdy Tamásné is. De úgy kellett meghalnia, hogy a fiánál nyomát sem találta annak a meghitt, szeretetteljes, bizodalmas házaseletnek, amit ő élt az ura mellett. Most már haragudott Erzsébetre, asszonyi szeme tisztán látta, miért van mindez. Asszonyi szeme előtt nem volt titok. De amíg élt, fiát mégis türelemre biztatta, szeretetre buzdította.

— Majd ha gyerek lesz minden megváltozik! Más akkor az asszony. Van, mi az urával bizvást összeköszel!

És Nádasdy Ferenc maga is ezt hitte.

De a gyerek nem jött, tíz éven át nem jött.

S amikor mégis jött, Nádasdy Ferenc szívében már annyi volt a keserűség, hogy egy csepp hiányzott a kicsorduláshoz.

S erre a cseppre sem kellett sokáig várni.

*

Ezekben az esztendőekben dúlt leghevesebben magyar földön az a háború, melyet a késő utódok tizenöt éves háború néven jegyeztek fel az ország történetébe.

Még Szinán basa kezdte meg, amikor az 1593-ik esztendőben minden hadüzenet nélkül reárontott a dunántúlra, elfoglalta Várpalotát, Veszprémet, aztán hadaival Tatát vette ostrom alá. Tata után Pannonhalma következett s esztendőbe se tellett, török kézen volt már nem csak Győr vára, hanem Sziszek és Eger is.

A hatalmas basa annyira véglegesnek látta győzedelmet, hogy az elfoglalt várakban, városokban, örök időre kezdett berendezkedni. Eger városát kinevezte vilajet székhellyé is.

Nádasdy Ferenc főkapitány és a többi magyar főtiszt azonban alig akart ebbe belenyugodni.

Mihamar elindultak seregeikkel, előbb Füleket vették vissza, aztán Szécsényt, Drégelyt, Hollóköt, majd lekanyarodtak a dunavidékre. Rövidesen leverték a lófarkas zászlót Győr bástyafokáról, majd igen nehéz és keserves ostrom után újra feltűzték Esztergom tornyait is a keresztet.

Nádasdy Ferenc mindenütt az első sorban har-

colt, talán áldatlan családi élete elől menekült a hősi kalandokba. Ott volt Visegrád ostrománál, kegyetlenül harcolt Székesfehérvárért, de ott forgatta kardját Csákvár és Adony alatt is. Valamennyit el is vették a töröktől.

Diadalmas harcok után keltek át a Duna-Tisza közére, visszafoglalták Hatvant, vissza Vácot s a győzelmes vezérek seregeikkel már a pesti síkságon, Buda alatt táboroztak.

Míg Nádasdy Ferenc főkapitány az országnak ezen a részén vitézkedett, felesége nemzetsége Erdély felől indult kemény csatákra. Pedig a török nem akart háborút az erdélyi urakkal. Erzsébet aszszony atyafia, Báthory Zsigmond volt a fejedelem. A szultán szövetséggkötésre is felhívta, de büszkén visszautasította, s inkább Rudolf fal az új császárral kötött szövetséget, magával vivén a szövetkezésbe a moldvai és havasalföldi vajdákat is. Háborúskodása győzelmekkel kezdődött. Visszavette a töröktől Lippát, a békési várat, Aradot, Pankotát, Világost, Borosjenőt, Csanádot. Csakúgy futott előle a lófarkas sereg. Bevonult Makóra is. De a győzelmek kellős közepén unta meg a fejedelem saját hívei csavaros intrikáit. Egyik napról a másakra lemondott a trónról s rászabadította a zavarokat Erdélyországra.

Utódja is Báthory volt. A bíboros, Báthory Endre.

A diadalmas napoknak vége szakadt, a török visszafordult, a havasalföldi vajda, Mihály Erdélyre tört s a zavarban Erdélyre tette kezét a császár. Vezére

Básta bevonult, Mihály vajdát megölette, az ellene visszatérő Báthory Zsigmondot, Székely Mózes felkelését vérbefojtotta és megkezdődött Erdélyben a rémuralom. Básta kegyetlen bosszúja.

Egy magyar fej sem ült biztosan a nyakán. Villogott a véres hóhérbárd és fogyott a magyar, egyre kevesedett.

Nádasdy Ferenc a császár oldalán állott. De amikor híre jött Básta rémuralmának, azonnal nyergeltetett.

A császárt Bécsben találta. Be is jutott hozzá.

Hogy mit beszélt vele, mit nem, senkisé tudta,

De másnap már újra úton volt, előbb haza nyit-
rai várába s aztán tovább onnan Ecsed felé.

A három napon, amíg várában készült fel az ecsedi útra, tízszer izent felesége, tízszer utasította el magától Nádasdy Ferenc.

A seb, mely a házasság első hetében keletkezett szívében egyre gennyedt s most túl a huszadik esztendőn nem volt már ír, amely meggyógyítsa. Báthory Erzsébet számára szívében nem volt más érzés, csak a gyűlölet, melyet szerelmének visszautasítása váltott ki belőle. Valamikor régen, néhány hónappal azután, hogy egy gyerekleány és egy gyerekifjú, Báthory Erzsike és Szulyói Szirmiai Theodáz első szerelme kivirágzott.

Bűnös volt Báthory Erzsébet? Bűn, ha ifjú szív szerelemre gyullad? Hiszen egy ártatlan kézsorításnál szűzfehér csóknál egyéb sohasem történt?

Mégis összeomlott benne egész élete, egész boldogsága. Mert Nádasdy Ferenc szerelmes asszony helyett csak magát megadó könyes szemű asszony talált s amire a könyek felszáradtak késő volt.

Valahányszor megérkezett, Nádasdy Ferenc bezárkózott szobájába, nem engedte magához hitvestársát.

Most is úgy indult tovább Ecsed vára felé, hogy színét sem látta. Pedig akit látogatni készült, éppen Erzsébet bátyja volt, Báthory István.

Ecsed ura.

*

Báthory György és Anna asszony meghaltak már, az eszelős bátya és bujálkodó néne is csak a rémülködő emlékezetben éltek. István lett az ura mindennek. Hatalmas birtokai, várkastélyai, falvai, jobbágyságai, ékköves kincsei között hatalmasabb volt akár a török, akár a császár. És mindkettőjük bizalmi emberei a kegyét keresték. Gazdagsága kíváncsossá tette kegyét császárnak is, szultánnak is. Oly nagy volt a Báthory birodalom hatalmas kincse, gazdagsága, akkora sereget állíthatott arra az oldalra, amelyhez csatlakozik, ami a harc sorsát döntheti el.

De Báthory István távoltartotta magától a követeket, ajándékokat, ígéretéseket. A császár ordója nem csábította, a szultán ígéretében nem bízott. És göggyében mindegyiknél hatalmasabbnak tudta magát. Hatalmas urodalmain ura volt életnek, halálnak. Egyetlen szóért a lábba fojtott embereket, egyetlen

mozdulatért, nem elég mélyen megemelt süvegért saját kezével röpitett golyót emberekbe.

Báthory Istvánnal egyik hatalom sem boldogult.

Talán, ha a szultán maga jött volna, oldalára áll. De a szultán nem volt Magyarországon. Talán Rudolfus császár-király is maga mellé tudta volna állítani, ha hiuságát legyezve, meglátogatja. De Rudolfus császár nem sokat törődött az ország dolgaival. Atengedte azokat bécsi, prágai főembereinek.

Igy Báthory István Ecsed várába zárkózva élte életét és változatossá tétele végett mostanáig azzal foglalkozott, hogy erővel az új hitre, a reformata religióra térítette minden cselédjét, jobbágját. Kétséges, hogy hittérítése kedves volt-e az istennek, de bizonyos, hogy nagy különbség közte és a császár hittérítői között ugyan nem volt. Ha a császár emberei gondolkozás nélkül gályára vitték, vagy lefejezték Luther, Kalvinus követőit, hát Báthory István ugyanilyen lelki nyugalommal vettetett a tömlöcébe leányokat és asszonyokat egy nyakon megtalált Máriaérem miatt.

Nádasdy Ferenc maga is az új hiten volt. De Nádasdy Tamás érdeméért, nagy gazdagságáért a bécsi udvar gráciája nem fordult el tőle. Maga a császár különösen szívlelte. S ha egy-egy napra kiszakította magát prágai foglalatosságából, hogy Bécsbe menjen, Nádasdy Ferencet kitüntető szeretettel fogadta.

Egyébként azonban csak sopánkodott, ha a töröktől szenvedett veszteségekről hallott jelentést. Ru-

dolfot jobban érdekelték az órák, amelyek kattozva, ketyegve, zakatolva százával voltak szobáiban, várva, hogy a felséges császári kéz szüntesse meg zörejeiket és szorítsa őket az idő pontos jelzésére. Apró löcs-lábaival reggeltől estig az órák között bolyongott, mikor pedig leszállt az éj, titokzatos kotyvasztékok gőzében szolgált az alchimiát. Rudolfus császár mesterséges aranyat akart csinálni s ha foglalatossága közben főemberei lepték meg, szégyenkezve azzal védekezett, hogy az aranyra a pogány ellen van szükség.

A kotyvasztékokból azonban nem lett arany, míg a török egyre fenyegetőbb módon lépett föl a Habsburgi országok ellen.

S a császár megbízásából ekkor ment Nádasdy Ferenc Ecsedre. Maga is ujhitű ember — bizvást eredményesebb lesz, gondolták a császár tanácsából, mintha egy püspököt, vagy német gróftól küldenek Báthory István ecsedi rezidenciájába.

Nádasdy Ferenc vállalta a kapacitálás feladatát. Esztendők múltak el már a lakodalom óta s azóta nem is látta sógorát. Atyafiságos látogatást jelentett be a gögös nagy úrnál.

A főkapitány a lakodalmi ünnepségen daliás, fekete ifjútól búcsúzott el s amikor most Ecsed várában újra találkozott véle, megsápadt arcú, korán elöregedett, öszülő fejű vázat talált. A buja török rabnőkért lángoló Báthory-vér hamar senyvesztette a testét.

Karosszékekben ülve fogadta sógorát Báthory István. Csak nehezen tudott már lábra állni.

Éles tekintettel nézte Nádasdy Ferencet.

A főkapitány barátságos ölelgetései után, mosolygva kérdezte:

— Mit kutat rajtam tekegyelmed?

Báthory István nem cifrázta a szót:

— Hogy ki kütte kigyelmedet atyafiságos látogatásra. A császár vagy a szultán? Mer hogy nem a rokon szive, azzal ugyan tisztában vagyok.

A karosszéke mellett álló kupából hatalmasat húzott.

— Mer ha a két fölség között választani köll, én a legfölségesebbet választom. Ezt a harmadikat, la! — a boros kupára mutatott. — Tüllem ugyan semmit el nem visz se a császár, se a szultán!

Nádasdy igyekezett a küldetését jól végezni.

— Hát szent igaz, jól kitalálta: küldetésben vagyok!

— Akkor ugyan maradhatott vóna!

— De az én küldetésemnek nem az a célja, hogy vigyek valamit! Inkább, hogy hoztam.

Báthory István felvágta a fejét.

— Cifra ordóját adja csak másnak a bolond császár!

Nádasdy Ferenc számolt Báthory göggyével.

— Bizony igaza vagyon kelmednek! Szentigaz! Nem is ordót hoztam. A fölséges császár maga mondta nékem: Báthory Istvánt rongy lógó ordóval én biz meg nem sértem.

István úrnak tetszett a dolog.

— Hogyan mondta a császár?

— Dixi.

— Ugyan jól mondta. Hát akkoron miér kütte a sógoromat legációba?

— Igen nagy dologba. Azt mondta a császár, mondjam meg kelmednek, olyan méltóság nincs egyik országában sem, ami megtisztelés lehetne Báthory Istvánnak. De ha méltóság nincs, nagyon kötelesség a haza irányában.

Báthory István kivörösödött arccal csapott az asztalra.

— Vagyon kötelesség. Nem tanulom tülle! Csak, hogy az másmilyen! Nézzen környül kelmed, mit lát a hazában! Romlás itt a császár katonája! Nem hallotta kelmed, mi a Miatyánk itt? Nohát majd meghallja.

Nagyot kiáltott.

— Valami pulyát bé!

Egy gyereket hoztak. Bumfordi formájú pici jobbagykölyök. Reszketett az árva.

— Mondd a Miatyánkot!

S a gyerek rákezdte. Megremegő hangon, el-elakadozva. És a vége így szólt:

— Ne vezesd Uram Magyarországba zshiványaidat, hanem szabadíts meg minket a vallonoktul, ámen.

— Hallja tekegyelmed? — csattant fel Báthory.

— Miatyánkba kerültek a gonosz helyébe a császár katonái! Hát a nótát hallotta-e?

Perge vallon grex inceste
 Dignus carnifices reste
 Crudelior Turca peste
 Exi foras sceleste!

Hát ez járja róluk. Hogy veszedelmesebbek a töröknél, kegyetlenebbek a pestisnél!

Egyre inkább tűzbe jött István úr.

— Nézzen környül, kegyelmed! Erdélyországban harminc mérföldön nincsen élet! Minden falut, községet porrá égettek. Minden állatot elhajtottak! Ahol hajdu vagy vallon jár, ott vagyon meg nem marad! A parasztokról a ruhát leszaggatták és meztelenül, lábaiknál fogva fákra kötözték őket, hogy kivallasák, hova rejtötték a gabonájuk! Hát mit akarhat tüllem a császár? Hiszen már kigyelmed is csak akkor megy Bécsbe, ha el nem kerülheti! Emlékezzék csak a Bejczy uram tanácsára, aki igazvaló módon megmondotta, hogy meg kell gondóni a bécsi urak jóakarátját a magyar nemzetséghez! Sokat hívtak szép szóval föl Bécsbe, kiket meg is fogtak bennök, s fogságban haltak meg! Semmi tekintete, böcsülete nincsen a magyar nemzetnek a bécsi urak előtt!

Keserűen felnevetett.

— Híjtak már engem is. Neki is induttam. Osztán visszanéztem, vajjon Ecsed vára gyün-é én utánam. De mert hát az nem jött, én is megfordutam.

Nádasdy Ferenc hagyta, hogy Báthory kiöntse haragját. Aztán ő kezdte:

— Szintiszta igazság minden szava kendnek. De

a multra nézvést. Tudja jól a császár, azért kéri ken-
det!

— Engem-é?

— Az. Hogy megváltoztassa! Ha Báthory István
venné a kezébe, másképen is lenne!

Báthory István megtekerte a nyakát.

— Ezt mondta a császár?

— Csakúgy, ahogy mondtam. Azt monta a csá-
szár, mindez megváltozna, ha sok pipotya helyett
másmilyen lenne az ország első ura: az országbírája!
Azt monta a szászár!

Báthory Istvánnak ez a beszéd tetszett.

— Ezt monta a császár?

— Ahogy itt elmontam. Szükség vagyon keedre!
Keed nélkül nem élhet. Maga monta nekem.

Báthory István a kupa után nyúlt. Fenéig ki-
űrítette.

Akkor aztán nagynehezen felállt.

— Hát majd alszunk rája! Meglátom, tehetek-e
valamit a császár érdekébe. Hónap délutánig ne be-
széljünk rulla!

Nádasdy Ferenc okos ember volt. A kezét nyuj-
totta.

— Igaza vagyon keednek, aludjon csak rája. Hó-
nap délutánig szó se legyen rulla!

Azután pihenő házában tért, hogy lepucoválna
magáról az út porát. Csak a vacsoránál találkoztak
ujra Báthory Istvánnal. Kettesben ültek a nagy asz-
talnál. A homályos termet hatalmas csillár világí-
totta meg száznolcvan olajméccsel.

Az asztalon erős bor volt és hatalmas kupák.

Báthory István gyakorta ütötte a magáét Nádasdyéhoz.

Nádasdy bírta a boritalt. Egyelőre Báthory is. Az otthon valókról kérdezősködött:

— Hát a hugomasszon, Erzsébet, mint csinál?

Nádasdy Ferenc nem szokta teregetni a szennyesét.

— Köszönöm a kérdést. Csak jót mondhatok kegyelmednek.

— Jó felesége-e?

— Csakugyan az!

— Osztán szereti kelmedet tisztá egész szívvel?

— Ugyancsak azt hiszem!

— Akkor hát koccintsunk!

Összezsaptak a kupák.

A terem sarkában fújni kezdte a török sípos.

Megcsillant a szeme Báthory Istvánnak.

— Unalmas kettesben, komám uram, igaz?

— Vágyon benne valami!

— Hát majd többen leszünk! Előbb ígyünk egyet.

Ujra koccintottak.

Báthory Istvánnak lobogott a szeme. Kigyulladt már benne szeszgőzös mámora.

Az asztalra csapott.

— Hé, paraszt! Pohárnok!

— Parancsolatjára!

— Van-e kegyelmednek egynéhány rabjánya?

— Akad az, nagy uram, ahányat parancsol.

— Hát akkor egy-kettő, ide egynéhányat!

— Török legyék, magyar vagy németet parancsol? Vagyon elegendő!

Báthory arca kivörösödött.

— Ne járjon a szája. Állítsa kend ide. Aki köll, itt tartjuk, ki nem köll, kidobjuk! Menjék a dógára!

Nádasdy Ferenc bírta a bort. Ugyan bírta. Józan fejjel, tiszta szemmel nézte Báthoryt. De a kedvét rontani nem akarta, első volt a missziója.

Báthory zavaros szemmel töltötte magába az italt.

Azután az ajtó kitárult. Három jány lépett be. Az egyik magát kelletős lépésekkel ringatta Báthory felé.

Báthory éhes szemmel végigmustrálta.

— Ide gyere!

A lány odariszálta magát.

— Hunnan kerüttél?

A pohárnok felelt.

— Török jány, nagy uram. Nem régibe hoztok.

Báthory kinyújtotta hatalmas kezét. A nyakánál megragadta a leány köntösét és egyetlen mozdulattal leszakította róla.

Ott állott a leány. Kényeskedve forgolódott. Báthory megrántotta az inget. Barna bőre csillogott a csillár olajmécseseinek reszkető fényében.

Báthory a másik kettőt kezdte mustrálni. Az egyiket felismerte.

— Elég vótt belüle!

A pohárnok a lányt kituszkolta az ajtón.

Most már csak egy állott ott. Reszkető, egészen

fiatal kis leány. Sápadt arccal, rémülten nézte a hatalmas urat.

— Hát te ki jánya vagy?

A reszkető leány nem válaszolt. A rémülettől szólni se tudott.

— Nyisd ki mán a szádat! — ordított Báthory. De a lány helyett csak a pohárnok felelt.

— Gráciát esdeklek. Már mind unni tetszik. Ez a jány még nem vót soha itt a várban. Éppen most hozattam az anyja mellől el.

Báthory kiáltott.

A leány reszketve térdre dobta magát.

— Nagyságos jó uram! Kegyelmet könyörgök!

— Le a rongy ruháddal! — üvöltött Báthory és felrántotta a jányt.

Nádasdy Ferenc megfogta István kezét.

— Hagyja tekegyelmed! Én nékem úgy se köll.

Báthory István toporzékolva ugrott fel.

A rémült leány felszökött. Nem hagyta magát. Küzdött, harcolt.

Báthory mámorosan nevetett. Tapsolt.

— Rajta, rajta, hopsza!

Nádasdy Ferenc összeszorított fogakkal nézte a küzdelmet.

A tisztaságát védő leány erős volt. A pohárnok nem boldogult.

Báthory egy ideig mulatva nézte a küzdelmet. Aztán egyszerre elhagyta a türelem. Üvöltött.

— Elég vótt! Le a ruhával!

A leány most már vérszemet kapott.

— Nem!

A részeg emberben felhorkant a düh.

— Nem?

Megvadultan felugrott. Elkapta a lányt. S egy pillanat múlva a ruha rongyokban hevert egy sarokban.

Nádasdy undorodva felállt.

Báthory ránézett mámoros, részeg szemével.

— Hová megy kegyelmed?

— Én nekem ölég vót! Szállásomra mennék. Nem szoktam e látványt.

Báthoryban felágaskodott a bor.

Gúnnyal végigmérte.

— Most legalább értem, mér csalja kendet úgy a házastársa!

Nádasdy arcát elöntötte a vér.

— Mit mondott kigyelmed?

— Megmondom még egyszer! Csalja a felesége! Leányszerelmével. Meg is értem tülle. Már nem is csodállom!

Nádasdy felhorkant.

— Kutya vagy, ebfajzat, valahány Báthory! — aztán végigmérte, megfordult és elment.

Parancsot adott ki. Amint megpitymallik, egy percig sem vár már, indulnak Ecsedről.

Tudta, István részeg. Ugyan látva látta. De az a két mondat a szívébe vágott. Theodáizról jól tudta, hogy Thurzó mellett egyre feljebb jutott, egyre gazdagabb lett s az udvarnál forgott. A gyanú felkelt és most már elborult tekintete előtt úgy merült fel az

arca, amint az ő táborozásai alatt a várába surran és a felesége ágyas házában tűnik el. Az egész éjszakát ébren töltötte. Nehéz lépései alatt döngött a padló.

Amikor hajnalodott és indulni akart, Báthory István lépett be hozzá. Nádasdy keze iziben ökölbe szorult.

Báthory már kijózanodott. És érezni kezdte, hogy most nemcsak Nádasdyt bántotta meg mélyen, hanem nővérének ásott nagy, mély vermet.

Amit sohasem tett, megalázta magát.

— Azért gyűttem ide, hogy megmondjam keednek, részeg voltam éjjel. Egy szavam sem igaz, amit akkor mondtam.

Nádasdy még egyszer végigmérte.

— Szégyenletes ember, nem főúr kegyelmed! De nem is keresztény, hijjában is jáccal!

Azután becsapta maga után az ajtót és csapatával elvágtatott. Józan ésszel nem hitte, amivel a feleségét megrágalmazta, de belül a szívében hatalmas seb volt úgyis vagy húsz esztendő óta. Gyógyíthatatlan seb

És ezt a nagy sebet nem gyógyíthatta meg semmi. Hiába gűgyögött Nádasdy Annácska. Hiába jött Orsika, hiába Katóka s hiába a fia, Pál sem hatotta meg. Nádasdy Ferenc két természete megvívta a harcát és bibliás Nádasdy holtan hullott össze. Teteme felett diadalmasan állott a féktelen, kegyetlenségre hajló, nyers katona: a főkapitány.

VIII.

Az első meddő tíz év után olyan második tíz év jött, melyet vad csatákban vívott végig Nádasdy Ferenc.

Alig látták otthon. Legtöbb idejét a táborban, katonai szemléken töltötte s ha megérkezett, nem is jött egyedül. Harcos cimborákat hozott el magával. A feleségének, gyerekeinek nem nézett feléje. Ezek a gyerekek nem a szerelmének voltak gyerekei. Már csak egy-egy vad fellobbanásának szüleményei voltak. A lelkében nem érzett közösséget velük. Mikor meg itt voltak, életre jutottak, amikor lett volna ami összekössön, újra összekössön, akkor már legyőzött önmagában mindent. Legyőzte erősen tulajdon testét is. Már a testi vágy sem tudta elhajtani Báthory Erzsébet ágyas háza felé. Amint megérkezett, lakoma kezdődött, harcos cimborákkal mulatott napokig. S amikor elunta, ment tovább egy házzal. Sokszor jött meg úgy, hogy hitvese nem is láthatta, sokszor ment el úgy, hogy közbenső időben nem is találkoztak.

Az évek elmúltak s a szakadék egyre mélyebb lett, a két part egyre távolabb esett egymástól. Pedig a gyerekek nőttek. Nőttek, egyre nőttek. A jányok lassan kisasszonykák lettek. Látószemmel néztek,

Báthory Erzsébet a gyerekeiben kereste örömét. Szerető szívvel szorgoskodott közöttük és néha, ha éjszakákon felmerült szomorú szeme előtt Szulyói Szirmiai Theodáz képe, a gyerekei arcával hessegette el. A csejtheiekből már alig voltak közelében, de akik itt voltak, tudták a szenvedéseit. Tudta Komáromyné, aki dajkálta egykoron és tudta Rados Péter, az egykori kis apród, aki meglett férfi fejjel most is mindig itt volt, mindig az oldalán állott néma szerelmével.

Ugy kellett élnie, mint akit csak türnek. Az ecsedi látogatás után nap-nap után megtörtént, hogy a táborból Nádasdy nőt hozott magával. Valami pogány jányt.

Báthory Erzsébet arcába felszökött a vér. Félre tette sértett hiúságát, elment az urához.

— Ne tegye kigyelmed! Meg már ne alázzon!

De Nádasdy Ferenc ellöke magától.

— Böcsületes ura vóttam kigyelmednek. Nem köllött a csókom. Most vessen magára.

És máskor is hozott nőt. Sokszor nem is egyet.

*

Az 1604-ik esztendőben ujév napján érkezett haza Nádasdy Ferenc hadi szolgálatból. Amint már eddig is az utolsó években, bezárkózott termeibe, hitvestársának Báthory Erzsébetnek jövetelét sem jelentette.

Januárius negyedikének reggele is úgy verradt meg, hogy termeiből zenebona, férfi duhajkodás, női sikongatás hallatszott.

A nagy előcsarnok ablak táblái még zárva voltak, a csarnokban félhomály terjengett, de az ablaktáblák repedésein már beszökött a reggeli nap. A vastag ajtóval elzárt férfi teremből jöttek a hangok s habár letompítva is, mégis hangosan, fülsértően.

A nagy előcsarnok félhomályában csak az ajtónálló hajdú látszott, amint mozdulatlanul állott a bezárt ajtó előtt.

Aztán egyszerre női hang csattant. Komáromyné, Báthory Erzsébet egykori dajkája, most belső szolgálattévője lépett a terembe.

— Mi az? — háborgott — Itt még mindig tart az éjtszaka?

A hajdu szótlanul intett. Az öreg asszony megvető pillantást küldött a tivornya terme felé, azután újra a hajdúhoz fordult.

— Nagyságos asszonyunkat nem látta kelmed.

A hajdu a nagy karszék felé intett.

— Ihol van, Komáromyné asszon! A karosszékben!

Az öreg asszony ijedten sietett a karosszékhez.

Báthory Erzsébet mint félős kis gyermek, összegubbaszkodva fázósan aludt a karszék mélyén.

— Kicsi gazdám! — sírt fel Komáromyné — Örzsébet asszon!

Aztán, hogy nem ébredt, halkan suttogetta:

— Elaludt szegényke... Miotátul senyved itt asszonyunk?

— Estve óta!

— Estve óta... Még mindig tart a tivornya?

— Tart.

— Sose lesz már vége?

— Nagyságos és vitézlő főkapitány uram tudja, mikor szakijja végét!

Komáromyné keserűen bólintott.

— Tudja! Nagyságos és vitézlő főkapitány uram tudja mikor szakijja végét! Csak éppen azt nem tudja, hogy ezt a szerencsétlen asszont megöli vele! Vagy azt is tudja! — becéző szóval fordult az alvó felé. — Aludjál gyöngyöm! Aludj kis árvám. Akkor vagy boldog, ha álmodol...

Erzsébet álmában felnyögött.

— Szerelmetes uram — gyöjjön tekegyelmed...

— Hívhatod gyöngyöm... — sóhajtott az öreg asszony — Hogy az Isten engedi ezt! Így bánni véle!

Gyors sarkantyúpengéssel fiatal férfi lépett a terembe. Rados Péter.

— Komáromyné asszon! Itt vagyon tekegyelmed?

— Csendesebben! Itt vagyok Rados Péter uram!

— Nagyságos asszonyunkat keresem — szóllott a férfi — Belső szolgálattévő cselédje mondta, hogy ágyasházában a fekhelye érintetlen!

Komáromyné keze a karszék felé lendült.

— Ihol vagyon. Itt töltötte az egész éjtszakát!

— Ó! Hát mi történik itt? — riadt Rados Péter.

— A régi nóta! A régi cimborák! Takács Gergely, Tanászó János meg a többiek! A harcos cimborák!

Rados Péter az ajtó felé fülelt.

— De mintha asszonyi hangokat is hallanék!

Komáromyné megvetéssel mondta:

— Törökök. Valami pogány nagyúrtól szedték el őket! Részegek, félmeztelenül ugrálnak odabent. Asszonyunk szegényke este ótátul itt vagyon! Hajnalig verrasztott. Többször beizent, hogy hitvesi szeretettel várja!

— És főkapitány uram?

— Kilökte, akit hozzáküldött! Már negyedik napja, hogy főkapitány uram itthon üdözik, de még egy szót sem váltott hitvestársával!

— No!

— A gyerekeihez be-bement egy minutára, de a felesége, mintha itt sem vóna! Pedig amikor híre gyűött, hogy főkapitány uram haza igyekszik, jó asszonunk sápadt orcája mintha megpirult vóna! Új rend ruhát varratott, selyemdamasztal vonatta bé az ágyasházát és napestig az ablaknál ült, hogy mikor látja békfordulni csapatát!

Rados Péter csendesen bölintott.

— És főkapitány uram mindazótátul egyre mulat... Nem fogy ki a dorbézoló sereg!

— Hej, de nem így lenne, ha asszonunk rám hallgatott vóna! — csattant Komáromyné — Most Szulyói Szirmiai Theodáz úri hitvestársa vóna!

Rados Péter elhárító mozdulatot tett.

— Nem a mi dógunk, Komáromyné. Nagy urak nem mindig hallgathatnak a szívük szavára! Örzsébet asszon együtt nevelkedett főkapitány urammal, gyerekkoruk óta elgyűrűzve! Azután meg vagyoni

tekintetek is így követelték! Egyesülni köllött a Nádasdy-Báthory vagyonnak!

— Hát — egyesült — hagyta rá az öreg asszony — Most aztán vagyona, kincse tömérdek! De boldogsága az nincs!

Erzsébet álmában nyöszörgött. — Hol vagy? Hol van tekegyelmed?

Komáromyné gyöngéden fordult hozzá:

— Itt vagyok asszonka!

Rados halkan kiment a teremből. Erzsébet nehezen felült.

— Ki az? Te vagy mellettem öreg cselédem?

— Én asszonka!

Bent újra felzengett a tivornya. Erzsébet riadtan nézett az ajtó felé. — Még mindig tart? Még mindig nincs vége? Hosszú még az éjszaka?

— Hol van már az éjtszaka! Reggel van már!

— Reggel?

— A nyoszolya megvetve várja! — simogatta az öreg dajka — Győjjön asszonka, megpihenni!

Erzsébet megrázta fejét.

— Nem lehet... Segíts felállni!

— Mit akar tenni?

Erzsébet arca könnyes volt.

— Én haragítottam magamra hitesuramat!

— Asszonka!

— Mikor felesége lettem, felednem kellett vóna Szirmiai Theodázt! Hítes uram jó vót hozzám! Nem lett vóna szabad elidegenítemen otthonátúl! Meg-

szenvedtem érte. Mégis kötelességem, hogy megen-
geszteljem, magamhoz hívjam!

— Ujra? Asszonka, újra? — riadt Komáromyné

— Nem vót elegendő az éjtszaka megalázása?

Báthory Erzsébet a fejét rázta.

— Aki vétkezett, alázza meg magát! Nyissátok
meg az ajtószárnyakat!

Az őrtálló hajdu kitárta az ajtót. A férfiteremből
teljes erővel felzengett a tivornya vad éneke.

Egy férfi hang hallatszott:

— Vivát Nádasdy Ferenc főkapitány uram!

Zengő nagy vivát volt a válasz. Aztán a főka-
pitány hangja csattant.

— Vivát, urak! Így szép az élet! Vivát a dal, vi-
vát a bor, vivát a nők!

Ismét vad vivát ordítás hangzott, de egyszerre
belecsengett Báthory Erzsébet hangja:

— Nádasdy Ferenc, hites uram!

A tivornya zaja abban a pillanatban elhalt. A
csendben a főkapitány az előcsarnok felé nézett.

— Ki keres engem?

Báthory Erzsébet a fénybe lépett.

— A felesége! Hites uram, szavam vóna kigyel-
medhez!

— Néki nincsen tehozzád törékeny virágom... —
súgta Komáromyné.

A főkapitány durván elfordult Erzsébettől.

— Eh! — kiáltotta — Kupát urak! Jányt az
ölembel! Így hugám! Adsza a szádat! Ha te vagy hűt-
len, vigye a kánya!

És magához ölelt egy félmeztelen vászoncselédet.
Komáromyné reszketett a felháborodástól.

— Asszonka! Vágjon oda, mert...!

Ijedt undorral hátrált Báthory Erzsébet.

A részegek hangos, hahotázó vihogásra fakadtak.
Erzsébet hangja most keményen felcsattant.

— Szilencium!

Egyszerre meglepett csend lett.

— Az éjtszaka háromízben izentem főkapitány
uramnak, hitestársomnak, hogy hitvesi szeretettel vá-
rom. Az üzenetre nem kaptam válaszolást! Reggel
vágyon! Odakünn süt a téli nap! Most már én e vár
asszonya kérem: legyen vége a dáridónak! Az urak
térjenek ki-ki otthonába E nőszemélyek pedig — a
hangja felcsattant — a várbul takarodjanak!

Egy pillanat alatt riadtan halt el minden hang.
Minden megmerevedett.

Nádasdy Ferenc elengedte a félmeztelen leányt és
csodálkozva nézett feleségére.

— Hogyan vót ez? Mit kiáltott tekegyelmed?

— Nekem is van böcsületem! Nem szolgáltam
a megszégyenítésre!

Nádasdy Ferenc szorosan elébe lépett. Hangja
fojtott volt.

— Megsértette a vendégeimet! A cimboráimat!

Erzsébet szava a sírástól megbicsaklott.

— Két esztendeje könyörgök tekegyelmednek!
Amit gyerek fejjel vétkeztem — ha vétek a szerelem

— megbűnhődtem érte! Kit akkor szerettem...

— Szulyói Szirmiai Theodáz úr!

— Már gyűlölettel gondol én rám! Azt mondja, többre becsültem az ő szerelménél tekegyelmed gazdagságát! Mit akar hát tőlem tekegyelmed? Meddig büntet, meddig aláz még?

— Sohasem fogom elfelejteni!

Erzsébet könyörgött.

— Édes uram! Tudom, hogy sok fájdalmat okoztam! Megbántam! Felejtse el! Hagyja fel a mulatóságot!

— Nem! — kiáltott a főkapitány.

— Küldje el a vendégeit!

— Nem!

A mulató társaság mint a megvert kutyahad, sompolyogni akart.

Nádasdy tűzvörös arccal kiáltott utánuk:

— Mindenki maraggyon!

Azután megindult a felesége felé. Mikor kiért az első terembe, ahol a felesége állott, a hajdukra rivalt.

— Az ajtót!

Az ajtószárnyakat sebesen összetolták. Nádasdy hatalmas kezével megragadta Báthory Erzsébet gyenge csuklóját. Rekedten ordított, szeméből vésztojó tűz áradt.

— Be a vendégekhez! Bocsánatot kérni!

— Édes uram! Ne kívánja tőlem! — riadt fel Erzsébet.

— Kár a könnyér, szóér! Előre! Előre! Alázatosan megkövetni őket!

— Édes uram! — sírt fel a hangja. — Hát nin-

csen nékem uram, nincsen nékem senkim? Nem akarja meglátni, hogy én szerencsétlen legszerencsétlenebb vagyok minden asszonyok között? Hát ezért szültek engem a világra? Rab vagyok csak, ezer fájdalmamban nincs ki megosztozzon? Hát nékem immáron ebbe az életbe nem lehet örömöm, nem lesz nyugodalmam? Kérem kigyelmedet, ne bántson már engem!

Nádasdy Ferenc kegyetlen orcával mutatta az ajtót.

— Kár a szóér, könnyér, előre, előre!

— Édes uram! — sápadt el Erzsébet.

— Előre! Be oda! Bocsánatos szóra!

— Édes uram, lelkem! Könyörűjjön rajtam! Más asszon békében élhet ura mellett, akár szegénységben. Mit érek a kinccsel, mit a gazdagsággal, hogyha uram nincsen, boldogságom nincsen! Hiszen özvegy vagyok, elevenyen halott, élően kriptába! Miér teszen árvává az emberek között, nem érdemlem én ezt! Mi az én nagy vétkem és hogy ha volt vétkem, tehetek én rulla? Amilyen vagyok olyan vagyok, de kigyelmednek vagyok, csakis keednek vagyok, soha senki másnak!

Nádasdy Ferenc úr nem lágyult a szóra.

— Előre, bé oda, bocsánatos szóra!

A kezét megragadta.

A nagy ajtó elé odalódította.

Báthory Erzsébet szemébe kiült a rémület.

— Ezt nem komolyan mongya tekegyelmed?

— Előre!

Az asszony akkor kihúzta magát. Keményen a szemébe nézett.

--- Hát nem!

Nádasdy Ferenc felhorkant.

— Nem?

— Nem!

Nádasdy Ferenc karja a magasba lendült, aztán lesujtott. A házastársára.

— Hát akkor addig folyik a tivornya, amíg meg nem teszi! Szajha!

A hajdukra ordított.

Az ajtó kitárult.

— Tovább urak! Rajta!

Felharsant a zene, a duhaj vivát, az ajtószárnyak újra bezárultak.

— Szajha, szajha, szajha! — visszhangzott a halálos bánatalom.

Báthory Erzsébet agyába felszökött egy kép: az eszelős Báthory István utolsó éjszakája, halálos tivornyája. Akárcsak az, most Nádasdy Ferenc kiáltott mámorosan:

— Így szép az élet! Vivát a dal! Vivát a bor! Vivát a nők, a cédák, a csókra valók.

A mezitelen leány az ölébe ugrott.

A cimborák vivátoztak, kiáltottak, a hangászok húzták a tuszt.

Komáromyné magánkívül jajjongott.

— Megütötte! Asszonyunkat megütötte!

A teremből a főkapitány hangja kacagott:

— Hajrá urak! Vivát a dal!

Vad bordal zengett.

— Megütötte! Megütötte! — jajjongott az öreg dajka — Korbáccsal az arcába ütött!

Erzsébet sápadtan állott. Nagyon nyugodtan, de izgalomtól rekedt hangon mondta: Rados Péter urat kéretem sürgősen.

— A sírás nem használ! Másra vagyonszükség!

Egyik hajdu elsietett, hogy a parancsot teljesítse.

— Komáromyné letérdelt, úgy csókolgatta az asszonya kezét.

— Jó asszonka! Kis asszonka! Szegény kis asszonka!

Erzsébet hidegen ismételte:

— A sírás nem használ! Másra vagyonszükség. Az ajtón belépett Rados Péter.

— Parancsolatjára nagyságos asszonunk. Itt vagyok!

— Egy izenet megvitelére kérem kigyelmedet! Rados Péter uram! — hangzott Báthory Erzsébet szava.

— Szívvel-lélekkel szolgálatjára!

Erzsébet szava most zengett.

— Üljön paripára tekegyelmed gyorsan, ne is késlekedjék sehol éjtszakára! Vágtasson egyenest Bécsnek városába!

— Igenis!

— Amint pedig megérkezett, keresse meg ottan Szulyói Szirmiai Theodáz uramat, a császár-király bizalmas emberét, nekem magamnak, hiszem, jó barátomat!

— Igenis!

— Mondja meg neki, hogy azonnal, váltott lovakkal, induljon útnak váram irányába!

— Igenis!

— Mondja meg tekegyelmed Szulyói Szirmiai Theodáznak, hogy ezt izeni neki nagyságos és vitézlő Nádasdy Ferenc főkapitány uram — özvegye!

Rados Péter riadtan kapta rá a tekintetét.

— Özvegye?

Báthory Erzsébet ridegen válaszolt:

— Jól értette tekegyelmed. Özvegye!

OSZK

III.

AZ ÖZVEGY

IX.

— Ökegyelme derék harcot vívott az ördög, a világ, a test és a bűn ellen. Fogadd be Uram mennyei birodalmadba!

Major István befejezte a búcsúztató beszédét.

És Nádasdy Ferenc mögött bezárult a sírbolt ajtaja. Az úr 1604. esztendejében írták akkor januárius havát, január negyedikét.

Báthory Erzsébet és három gyermeke egyedül maradt. Nádasdy Ferenc, aki élete hosszát táborozott, katonai szemléket tartott, erősségeket vizsgált, békés időben pedig vagy keserűn tivornyázott vagy vallási vitairatokat olvasott, pihent már. A szívében elcsitult mind az a becsületes nagyság, ami nagy ősök öröksége volt és mind az a keserűség, ami a vad tivornyákra ragadta.

Özvegye sápadt, merev arccal állott a koporsójánál és ugyanazzal a jégálarccal ült az asztal mellé, hogy átvegye az uradalmak, birtokok, kastélyok irányítását, egész gazdaságát.

És várt. Rados Pétert várta. Mit izen Theodáz porig megalázott leánykori kedvese.

Kegyetlen hideg februáriusi napon érkezett meg Rados Péter.

— Szulyói Szirmiai Theodáznak látogatásra nincsen érkezése. Ha özvegyi voltában támaszra vóna szüksége, három felnőtt gyermeke áll az oldalánál.

Báthory Erzsébet merev arccal hallgatta a jelentést. Csak a szemét csukta be, hogy az előtörő könynyeket ne lássák.

És összeszorított ajakkal munkához látott.

A lovai soha meg nem álltak. A zempléni birtok után jött a trencsényi, a nyitrai, a pozsonyi, azután a hintó átalment a Dunán és sorra következett Vasmegye, Sárvár, Sopronmegye. Egyik éjszaka egyik várában küzködött, hogy álmodjon, a másikon másutt érte a hajnal. A birtokait látogatta, a tisztek körmére nézett. Ezt tudta, aki a tettét látta. De aki a lelkébe láthatott volna, megtalálta a menekülést a fájdalom elől. Báthory Erzsébet a poros országúton sokszor úgy érezte, hogy végzete hasonlatos az ördögüzte Istvánéra, aki télen-nyáron hajtotta szánkóba fogott lovait. És néma végtelenbe tűnő hosszú éjszakákon ágaskodni kezdett benne a Báthory vér. A nehéz, fekete, sűrű Báthory vér. Ilyenkor Szulyói Szirmiai Theodáz arca rajzolódott a falra.

Az izenet óta nem beszélt róla. De minden tettét az irányította. Még nem telt le a gyászesztendő, lakodalom volt Keresztúron. Nem sokkal később Nádasdy Kata után férjhez ment Nádasdy Anna. És egy napon Pozsonyba utazott tanítója kíséretében Nádasdy Pál.

Nádasdy Kata Homonnai Drugeth György, Anna pedig Zrinyi Miklós várában folytatta életét.

Nádasdy Ferenc özvegye, Báthory Erzsébet most akarta megkezdeni az életet. Sercegett a toll. Levél készült Bécsnek városába.

„Tekéntetes, nagyságos, tisztelendő szerelmes Szulyói Szirmiai Theodáz uram! Üdvözlöm először te kd-et lélekbe, azután az világ szerint is, hogy az örök midnenható Ur Isten először lélekbe erősítsen meg az ő szent hűtinek és igéjének általa.

Szerelmes uram, én te Kd ellen ugyan nagyot vettem. De most is naponkint kegyelmedet várom. Rados Péter, ki levelemet viszi, mindenről világosítást tehet. Az úgy vagyon, ahogyan írom. Ha jönne úgy fogadom, mint az én édes uramat. De jól meglássa az én szerelmetes uram is, hogy mint jó haza, mert nyilván csak egy fájdalmas asszont talál. A többi megérti te Kd Rados Péter uramtul, az én hűséges emberemtül. Kívánom az én Uramtul, hogy tegye Kdet nagy jó szerencséssé és tartsa meg az én árva szemeim előtt, mert hiszem, hogy úgy leszen. Köszönetemet és magam ajánlását, az Kegyelmed Erzsébetje, Nádasdy Ferenc özvegye, Báthory Erzsébet.”

*

És, hogy a levélre nem jött válasz, Báthory Erzsébet újra levelet írt. S amíg ment a levél, egyre válasz nélkül, nagy vihar volt künn is két Magyarországon. Báthory Istvánnak rengeteg pénzével, elnyomott magyarok keserű hevével Bocskay megin-

dult. S tudták most már Bécsben is, hogy ki áll a felkelés mögött. Különösen nyilvánvalóvá vált ez, amikor szeptember elején Bethlen Gábor szállásán a császári seregek kezébe egy dolmány került. Ez a dolmány Bethlen Gábor viselő ruhája volt, amit üldözők elől menekültében nem volt érkezése magára ölteni. Ott volt a dolmányból a császáriak kezében Báthory István levele, melyben elhárítja ugyan magától Erdély fejedelmi méltóságát, de maga helyett Bocskayt ajánlja. És Bocskay kezében a szabadság zászlajával ugyancsak ellátta Básta seregét. Belgiojózó nehéz vasasai eszeveszetten menekültek a Bocskay hajduk elől s éppen egy hónapra volt szükség, hogy Álmosdnál Bocskay a császáriak felett kivívhatta a végső diadalt.

Egy hónappal azután, hogy Báthory István levele császári kézbe került, Erdély szabad volt és Erdély fejedelme lett Bocskay István.

Bécsben eddig is tudták, hogy mit jelentenek a Báthoryak. Most keservesen tapasztalták is.

Básta toporzékolva követelt új hadakat, hogy Ecsed ellen vonulhasson és elpusztíthasson mindent, ami Báthory. A kancellár azonban a fejét ingatta.

— Kegyelmességednek igaza van. A Báthoryakkal végezni kell. De nem haddal, nem fegyverrel, hanem praktikával.

S már hirdették is a császár hívó szózatát: Jöjjenek a rendek és karok mihamarább Pozsony városába. Országgyűlés léssen.

Ott lesz személyesen a császár és hajlandó tárgyalni az ujhitű rendekkel.

A hívó szózat eljutott Báthory Istvánhoz is. De Báthory István csak a fejét ingatta.

— Báthory István mán csak Ecseden marad. Nagy vadat egérfogóval nem lehet fogni!

Ellenben néhány héttel később...

Báthory Erzsébet útban volt Ecsed felé, ahol azóta sem járt, hogy tízesztendős korában elvitték onnan. Nem tudta elfelejteni, bátyjának azt a tettét, mellyel Szulyói Szirmiai Theodázt sértette sebesre és vette el tőle. Most mégis útban volt, mert Báthory István nem atyafiságos látogatásra hívta. Nyíltan megírta: országos dolgokban kéreti magához.

Díszbe öltözött Báthory-muskétások sorfala között gördült tovább a hintó, a három évszázados vár szívébe, Báthory István legbelsőbb birodalmába.

Azután a lovak prűszkölve megálltak. Öreg, töpörödött anyóka kapta el Erzsébet kezét. Omló könnyel csókolgatta.

— Csakhogy megértem, csakhogy megértem!

Báthory Erzsébet szemébe is könny szaladt. Megismerte az öreg anyókat, aki gyermekkorában Komáromynéval együtt babusgatta.

— Millen szép! Millen gyönyörűséges! — sopánkodott az anyóka. — De kár, hogy megözvegyült.

És Báthory Erzsébet csakugyan szép volt. Csodálatosan szép. A fájdalom, mely életét idáig kísérte, csak a mosolyt sápasztotta el az orcáról. De szép maradt, szép, talán még szebb, mint volt. Hamvas

bőre, mint az alabástrom és koromfekete haja, mint egy ébenfakoszorú az alabástromon. S a termete — bizony senki sem mondta volna, hogy négy gyermek anyja s egyik részéről már — nagymama is. Báthory Erzsébet fiatal maradt. Hiába volt a szenvedés, nem engedte megöregedni a vágy, hogy fiatalon, szépen érhesse meg azt a napot, amikor a félreértés szerteomlik és Szulyói Szirmiai Theodáz a keblére öleli. Báthory Erzsébet őrizte szépségét, a fiatalságát, a hamvasságát Theodáznak.

Nádasdy Ferenc özvegye megindult lélekkel ment végig a termék során. Minden szoba, minden sarok régi emlékeket sugárzott feléje. Ime a medvebőr már akkor is ott volt.

Bolthajtásos hatalmas teremben várta Báthory István testvérhugát. Piros bársony karosszékekben ült és körülötte férfiak. Amikor megnyílt az ajtó és Erzsébet belépett, a férfiak mind felálltak. Csak István úr maradt ülve.

— Isten hozott, Erzsébet!

Nádasdyné elfogódottan válaszolt.

— Hiszem, hogy Isten hozott.

Báthory István nyíltan a szemébe nézett.

— Én ellened Erzsébet egyetmást vétettem. Legelőbb azt hiszed, vétek vótt, mit tettem. Azt akarom mondani, erre a két napra tedd félre a neheztelést, felejtse el a haragodat. Az ország dögében kértelek magamhoz.

Erzsébet bölintott.

— Magam mentem vóna — folytatta István. —

De nem engedett a lábam és nem engedett a megfontolás. Ecsed biztos hely, az országúton nem tudom, ki leselkedik Báthory Istvánra. Azér gyűttek az urak is ide.

Az urak meghajoltak.

István úr intett az egyik úr felé.

Nyílt, nyugodt tekintetű, hatalmas ember volt. Parancsoló szemek, méltóságos tekintet. Nyugodtan meghajolt.

— A vótt váradi főkapitány — szólt Báthory István. — Mostantól pedig Bocskay István, Erdélyország fejedelme. Csak köznemes, de a legkiválóbb magyar.

Erzsébet tisztelettel mondta:

— Örvendezik lelkem, hogy megösmérenem adott.

— S ez az úr itt — intett István — Bethlen Gábor. Csakúgy köznemes és csakúgy kiváló. Fiatal még, de elméjében nyílt és az országlás praktikáiban kiválóképen verzátus.

Középtermetű, zömök, kicsit félszeg, fiatalember hajolt meg Erzsébet előtt.

— Báthory István uram túlozza érdemeimet.

Gyönyörű, fiatal férfi állott mellette.

Erzsébet csodálattal nézte a daliás, tüzes tekintetű fiatal oroszlánt.

— Ez a fiú pedig — fejezte be Báthory István — Gábor öcséd. Akit mostoha anyjátul lengyelbül hoztattam el, hogy megerősítsem az igaz hitben és arra neveljem, mi a hivatása: az ország vezetésire!

Erzsébet kinyújtotta kezét.

— Báthory vagy öcsém!

Gábor felkapta a fejét.

— Büszke vagyok rája!

Báthory István gyönyörködve nézte. Azután újra Erzsébethez fordult.

— És még valakit várunk: a császár követit. De mire megérkezik a vendégekből senki sem leszen itt. Csak bezárt ajtókat találhat énnálam.

És este, amikor már minden elcsendesült, az ecsedi vár legbelsőbb titkos termében megkezdődött a tanácskozás.

Báthory István már nagyon gyenge volt. Lábát alig vonszolta és karszékében is csak segedelemmel tudta elfoglalni a helyét. Most komor volt és komoly. Nyoma sem volt rajta a kegyetlen, vérszomjas, gőgös főúrnak. Most a másik Báthory beszélt, a másik, amelyik ott volt, ott rejtőzött minden Báthoryban: a magyar ember. A haza szerelmese.

— Ugyancsak vak vóttam magam is eleddig — kezdte a beszédet. — Néha hittem a szónak, császári beszédnek, bécsi praktikának. De most másképp vagyok. — Erzsébetre nézett. — S ezért kérettelek most magamhoz téged!

— Gyöngé asszon éppen ugyan mit segíthet!

Gábor ugrott most fel.

— Ha mi összefogunk, nincs rajtunk hatalom! Báthory kézben vagyok a félország kincse! Csak bele köll vágni! Hatot vagy vakot!

Bocskay megfogta a kezét.

— Szegény ember vagyok, nékem nincsen kincsem. Hogy a koncepció testet is ölthessen, hatalom köll hozzá s gazdagság rengeteg. Báthory István úr mellénk állott szívvel. Nagy a gazdagsága és ha hadat állít, óriás sereggel mehet az ellenre. Ámde az is kevés. Nádasdy úr meghótt, minden vára kincse nagyságodé immár. S ha a Nádasdy-pénz a Báthory-kinccsel egy nagy akarattal áll egyik ódalra: az az ódal győzött!

És most kezdte Bethlen. Csendesesen, halk szóval magyarázni kezdett. Hangos szava nem volt, nem beszélt színesen. És mégis mindenki nyügözve hallgatta. Szürke szava nyomán felépült egy ország, szabadság épült fel és jövő boldogság. Ő szóval sem mondta, ez lesz majd, vagy az lesz. Csak a tervét mondta. S minden kapcsolódott, mondat a mondatba: így lesz szabad ország, így lesz bécsi-mentes, így lesz török-mentes. És így lesz hatalmas, így lesz diadalmas, ahogyan régen volt. Szürke volt a szava, de világlott róla, ha a terv való lesz, elpusztul itt Básta, elpusztul a nótázás minden baja s Erdélyből kiépül a magyar szabadság, a vallásszabadság megdönthetetlen vára.

Egyetlen hang sem hallatszott. Minden szem Bethlen Gábort figyelte.

Kívülről morgás, beszéd hangzott. A hajdu vezérek várták, hogy szólítsák őket.

Bocskay felállt. Kitárta az ajtót.

— Itt vagynak mind kegyelmetek?

A hajdu-kapitányok zsíros tenyerükkel megtapo-

gatták bozontos fejöket, helyreráncigálták a dolmányukat.

— Csak itt vónánk!

Békerültek a szobába, ott megálltak a nagy urakkal szemben.

— Na, Kis Bálint! — intett a fejedelem — mi vagyon a hajduságnál?

Kis Bálint még köpött egyet, aztán félretörülte lelógó bajuszát.

— Téllen, nyáron, fűvellő helyen, kint a szabadba, nehéz az élet jó uramék! Magas a hó, a marha nem tud füvet kaparnyi, meg sok a farkas, lator, tolvajnépség, utonálló katoná! Széjjelverik a bestye lelkék mind a göbölyöket! Bűdös élet.

Bocskay ránézett.

— Hát a fiatalja?

— Menne katonának, de még ott is rossebes a sorjuk. A várbeli vitéz kutyaéletet él, mi magunk meg fölkoptatott állal. Már mink csak Nagyságodhoz imádkozunk, hogy hadra vigyen ménket. Éhkel hal a család, asszon, gyerekek, mind rakásra, ha Nagyságod nem hí mán bennünket csatára!

— Aztán mit számítsak hadban a hajdúkra?

— Mit-é? — csattant Bálint. — Valahány hajdú van, mind ott lesz egy szóra! Híni se köll ménket, gyűvünk hivatlan is, csakhoggy ott lehessünk!

Nehéz mozgó lábbal kiódalogtak a hajdu-kapitányok.

— Szabadságot, hajdúnak pénzt, marhát, kálo-

mista magyar uraknak bizodalmat — intett Bethlen Gábor — és a zászló diadalra szökken!

— Diadalra! — kiáltott fel Báthory Gábor.

Báthory Erzsébet gyönyörködve nézte a felhevült ifjút. És az már kiáltott:

— Három sárkányfog van a Báthory-pajzson. Az első Báthory szüzlányemésztő hétfejű sárkánynak bűzös szájából törte mind a hármat! Ha mi Báthoryak összevefogunk megest hétfej sárkány után elpusztítandjuk a kétfejű sast csakúgy!

Báthory Erzsébet felugrott a szóra.

— Legyen meg, én tartom!

Bocskay felvillant.

— Mellénk áll nagyságod?

— Nyiltan császár mellett köll állnom továbbra, de szívem Erdélé, s Erdélé a kincsem!

— Köszönöm! — kiáltott Bocskay és Bethlen.

Nádasdy Ferencné folytatta lelkesen.

— De magam nő vagyok, gyenge és védtelen. A praktikát nem értem. Birtokaim fölött István intézkedjen, ha szükség leszen rája. Egyéb tekintetben semmit föl nem adok. —Csak ha majd a haza túllem megkívánja. Katonákat adni nem tudok, hijába. De hogy ha pénz kéne, ha élelem kéne, hogy ha buvóhely köll, — vagyon minden kincsem, vagyon minden búzám, ott van minden váram!

Bethlen is felállott.

— És más nekünk nem köll. Bőséges ez a frígy s áldás az országra. Most már hittel hiszem ez a kincses erő öleg lesz minékünk mind a két hazának föl-

szabadítására. Csak egynéhány év köll s nem leszen az ország a császár országja!

Erzsébet is felállt:

— Boldogan adom, ha szolgálatot teszek a szabadság harcának! Most pedig utazok vissza virradóra.

Báthory ránézett.

— Egy napig sem maradsz?

Erzsébet szeméből gyűlöletláng lobbant.

— Ország érdekjében hívott tekegyelmed. Eljöttem azonnal. De atyafiságos látogató szóra minékünk kettőnknek nincsen érkezésünk!

István fáradtan ráemelte a szemét.

— Még mindig szereted? Még most sem feledted? Hiszen a javadat akartam tenéked!

Erzsébet ránézett.

— Javamat akarta és a poklot attá!

Bocskayék felé fordult.

— Uristen áldása szájjon az urakra!

S azután elment.

Nyomában a császár homályban settengő szimatja s Bécsnek városában titkos kamarákban kezdtek már kifőzni a vér szörnyű vádját.

X.

Báthory Istvánék nagy tanácskozása az ecsedi vár legbelsőbb termében volt, a titkos termekben. Oda teremtetett lény nem tehetette lábát. S ami szó elhangzott egytől utolsóig, még sem maradt titok. Báthory nem tudta, Erzsébet sem tudta, de Bécs mindent tudott. S a kancellária jól számba vetette.

Báthory Erzsébet, Nádasdy Ferenc özvegye csejthei várában mit sem hallott róla. Ha küldönc érkezett, adta a kincseit. Hogyha buzát kértek, küldött fölös számban. Ha bujtatni köllött, volt hely a kamrákban magyarok számára.

De bent a lelkében most sem volt más vágya, csak amit elvesztett, a boldogsága.

Amit kértek, adott. De nem is tudott róla. S hírnökök közül egyre Radost várta.

S szép akart maradni. Ha megjön Teodaz, ne csalódva lássa.

Minden áldott reggel, minden áldott este illatos olajjal kenték a cselédek. Dörzsölték a karját kakukfüves zsírral. Bőrét fehéríték virágszirom héjjal. Nagy fekete haját aranyfésűcskével bontották szálakra, ezüst fonalakkal fonták koszorúba. Reggeltől nyitva állt a patikaláda. Frájjok kenték a hátát, sí-

mogatták keblét, bársonyos topánkák óvták mindkét lábát.

Fiatal maradni, szépségét őrizni, ez volt csak a vágya Báthory Erzsébetnek, hogy megőrizhesse mindazt, meleg szívvel adhassa mindazt Theodáznak amire ily soká kellett várakozni.

Igy múlt el egy év. Nagy várakozásban. Így múlt el a másik. Nem csökkent reménnyel. Így nézett a jövőbe gyanútlan lélekkel, világtalan szemmel.

Két esztendő múlt el Nádasdy Ferenc hirtelen halála óta s ezt a két esztendőt özvegye várakozásban, Rados Péter úton töltötte. Egyre alázatosabb volt a levél, amit vitt, Szulyói Szirmiai Theodáznak, úrnője megsebzett szerelmesének, változatlanul kemény volt és rövid a válasz, amit hozott:

— Nem!

És minél többször tette meg az utat Rados Péter, annál többet suttogtak a parasztházak lakói. S a hír házról-házra szállt, egyre messzebb, egyre messzebb. Eleinte azt kutatták, hogy miért halt meg olyan hirtelen a főkapitány. Aztán új hírek jöttek. Egy-egy peregrinus tűnt fel egy estén s másnapra új hírek szülyosodtak a paraszti lelkekre.

Egyik nap a várnagy beállított úrnőjéhez.

— Egy paraszti ember kíván járulni nagyságod elébe.

— Holnap, ma nincs üdöm. Küggye el kegyelmed!

A várnagy tehetetlenül állott.

— Nem megyen! Ez a paraszti ember nem megyen el!

Nádasdy Ferencné meglepetten nézte.

— Ki légyen? Mi a neve?

— Kapa Kovács Gergely.

Az özvegy homlokán felszaladtak a ráncok.

— Mit akar tüllem? Miért gyűtt hozzám?

— Azt mondotta: számonkérni!

— Számonkérni? Tüllem?

A várnagy hallgatott.

— Kapa-Kovács Gergely mit akar én tüllem számonkérni?

— Nem tudom. Én nekem nem mongya.

— Hát akkor hadd gyűjjön, én nekem, hadd mongya.

A várnagy összevágta bokáját és kiment.

A szobában csak ketten voltak. Báthory Erzsébet és Komáromyné.

Fütykössel kezében hatalmas szál paraszt lépett a terembe.

— Ihol vagyok!

Báthory Erzsébet végigmustrálta.

— Kend az a Kapa-Kovács Gergely?

— Én vagyok!

Báthory Erzsébet szikrázó pillantást vetett rá.

— Azután nem szégyelli magát kend?

Kapa-Kovács Gergely föl vágta a fejét.

— Én nem követtem el semmit, amiért szégyenkezni kéne!

— Nem?

— Nem!

— Úgy tanította kend, hogy tisztességes magyar emberek bé szoktak törni asszonyokhoz?

— Én nem törtem bé! — morgott a paraszt.

— Hát mit csinált kend? Először fenyegetődött, hogy így meg úgy, ha bé nem engedem. Amikor meg béengedtem, úgy taszította bé az ajtót, mintha korcs-mába menne. Se köszöntés, se más, csak itt vagyok? Nem szégyelli magát?

Kapa-Kovács zavartan forgatta a kalapját.

— Most pedig beszéljen! Mit akar én tüllem? Kit keres én nálam?

A paraszt lesütött szemmel mondta:

— Kegyelmedet!

Báthory Erzsébet megnymta a szót.

— Szóval nagyságos és vitézlő Nádasdy Ferenc főkapitány uram özvegye őnagyságát?

Kapa-Kovács nyelt nagyot.

— Igenis. Nagyságos és vitézlő Nádasdy Ferenc főkapitány uram özvegye őnagyságát.

Báthory Erzsébet a karosszékébe ült.

— Azt mondták nekem, hogy számonkérni gyűtt kend. Mi számonkérni valója vagyon hát én tüllem?

A paraszt hallgatott.

— Beszéljen! Mit akar kend számonkérni?

Kapa-Kovács akadozva nyögte:

— Nem számonkérés vóna.

— Hanem?

— Csak kérdés, tisztelettel. — A tagbaszakadt

ember meghunyászkodva felnézett. — Hogy hát, mi igaz a — híresztelésbül?

— Miféle híresztelésbül?

A paraszt nekidurálta magát.

— Hát abbul, hogy ... — nem merte tovább mondani.

Báthory Erzsébetet elhagyta a türelem.

— Nyögje ki mán!

A paraszt kivágta!

— Hát abbul, hogy itt — jányok éccakája vótt! Menyasszonyok éccakája!

— Micsodás éccaka?

— Menyasszonyok éccakája. Meg hogy igaz-e az, hogy az én jányomat is ... — megint elhallgatott.

— Beszéljen mán! — ütött az asztalra az özvegy s a paraszt összeszedte magát.

— Hát hogy mi igaz abbul, hogy az én jányomat — megölte!

Báthory Erzsébet, mintha taglóval ütötték volna, megtántorodott. Az öregasszony sietve akart a segítségére menni, de ő intett:

— Semmi, semmi! Már jól vagyok — keserű mosollyal nézte a parasztot.

— Szóval mi igaz abbul, hogy én megöltem a kelmed jányát?

— Igenis!

— Hát ki a kelmed jánya?

— Belső cseléd!

— Nállam?

— Igenis! Kapa-Kovács Erzsébet!

Az özvegy megrántotta a csengőt. Belépett a várnagy.

— Kapa-Kovács Erzsébet nevű leányzó vagyon a belső cselédségben?

— Vagyon!

— Hol vagyon?

— A karikási uradalomban teljesít szolgálatot. De most itt van éppen.

Báthory Erzsébet asszony végigmérte a parasztot. Azután röviden szólt a várnagyhoz.

— Küldje fel azt a jányt iziben kegyelmed.

A várnagy elment. Az öreg Komáromyné sietve lépett asszonyához. Mindkét kezével megszorította a kezét.

— Kő esett le a szivemről, jó asszonka!

Báthory Erzsébet arca keserű mosolyra torzult.

— Hát már te is? Te is, jó öreg cselédem?

Kapa-Kovács Gergely pirosra gyúlt arccal forgatta kalapját. Erzsébet kurtán dobta oda a szót:

— Ki monta kelmednek azt a, azt a — menyaszonyok éccakáját?

A paraszt tétován vonogatta a vállát.

— A népek beszélik!

— A népek? Most mán nemcsak az uramat öltem meg?

Kapa-Kovács Gergely hallgatott.

— Most má a cselédjeimet is megölöm?

A férfi húzódozva nyögte:

— Azt beszélik!

— Azt beszélik! Mit beszélnek?

— Hát, hogy jányok éccakáját tartott itt nagyságod! Menyasszonyok éccakáját...

— Mi az a jányok éccakája?

Kapa-Kovács hallgatott.

— Most ne hallgasson kend! Nyissa ki a száját!

— Ha már köll, hát azt beszélük, hogy varázslatokba tévelt nagyságod!

Báthory Erzsébet ingerülten intett.

— Mi az a varázslat? Mi az a jányok éccakája?

Komáromyné gyorsan közbevágot.

— Nem érdemes! Ne izgassa magát nagyságod! Babonaság! Népi babona!

De az özvegy hevesen dobbantott.

— Most mán tunni akarom, mi az? Tunni akarom, mi az, amivel megvádoltak!

Az öregasszony ingerülten fordult Kapa-Kovács-hoz.

— Nem illő, hogy ilyesmivel traktálja kend önagyságát!

Egy mozdulattal elhallgattatta Erzsébet.

— Hagyd! Minden vádlottnak jussa vágyon meg-tunni, mi az a bűn, akit a fejére olvasnak! — aztán a paraszthoz fordult. — Beszéljen kend!

Kapa-Kovács szégyenkezve kezdte.

— Megkövetem én is csak azt tudom, én is csak azt mondhatom, amit a faluban mindenki beszéll. Szent igaz, hogy aki maga köré gyűjt három menyasszonyt, oszt megfürösztli a vérökben magát, az annak a szívit veszi meg, akiét akarja. Ezt mondják a népek jányok, menyasszonyok éccakájának.

Báthory Erzsébet előtt elsötétedett a világ.

— És azt beszélük, hogy én rendeztem ilyen, ilyen menyasszonyok éccakáját?

— Azt beszélük, megkövetem.

— Ugy?

A paraszt belemelegedett.

— Mert hát kérem, sokat beszélnek a népek! Sokat! Oszd azt is beszélük, hogyhát a nagyasszony nagyon megkívánt férjül valakit, aki meg nem akarja. Azt beszélük megkövetem. Mivelhogy pedig azt tuggyák, hogy a menyasszonyok vériben való fürdés nagyon célirányos...

Komáromyné szörnyűködve emelte fel a kezét.

— Elhallgasson kelmed ezzel az istentelen beszéddel!

De Kapa-Kovács nagyon belejött a szóba.

— Már pedig akár istentelen beszéd, akár nem, mégis így vagyon ez. Biztos szer ez! Igen nagyon biztos! A jányok éccakájában még senkise csalódott, aki megpróbálta! Csak hát szíve legyen, aki megcsinálja. Megkapja az magának, akárha a fölséges császár-királyt kívánta is meg!

Báthory Erzsébet szemébe valami furcsa láng szökött. Valami furcsa láng, ami az ördögüzte István szemében szikrázott, amikor szánba fogott lovait hajszolta a napsütésben. Erzsébet halkan suttogota:

— Akár a fölséges császár-királyt kívánta is meg...

A várnagy visszatért.

— Jelentem nagyságodnak, itt vagyok a leányzó, Kapa-Kovács Erzsébet.

Szégyenlős, félős parasztlány állott az oldalán.

— Te vagy az a Kapa-Kovács Erzsébet?

— Igenis! — dadogta a lány. — Én vagyok.

Az özvegy a parasztra nézett.

— Ez a kelmed jánya?

— Igenis, megkövetem.

Végigmérte a parasztot.

— Most már elhiszi, hogy nem csináltam menyasszonyok éccakáját?

A paraszt lehajtott fejjel hallgatott, azután szégyenkezve nyögte:

— Hibáztam. Ne tessék rám haragudni.

— Békességben távozzék kend!

Kisompolygott az ajtón. A várnagy velök ment el.

Báthory Erzsébetből most tört ki a keserűség.

— Hát mi az én vétkem? Hát mit követtem én el? Hát mivel szolgáltam én rá, hogy így bánjanak velem?

Komáromyné csitítva ültette le.

— Nyugodjék meg nagyságod, nyugodjék meg! És tanulja meg, hogy fékezni köll az indulatokat. Lám, hogy a multkor a kandallóvassal megvert egy leányzót és az véres fejjel futott el, megszülte az eredményt. Menyasszonyok éccakáját!

— Jó öreg cselédem! Nem bírok magammal! Ől a keserűség! Dehát miért ver Isten? Nem sujtott elég? Sose lesz már egyszer vége ennek?

— Vége leszen, vége, — nyugtatta az öreg. — De segíteni köll nagyságodnak is.

— Segíteni? — tört ki Erzsébet. — Mit csináj-
jak? Az éhezőknek ételt adok, a szomjazóknak italt
nyújtok, a betegeknek gyógyfűvet küldök, a ruhátla-
nokokat fölruházom! Mit köll még tennem?

Komáromyné száján kifutott a szó:

— Férjhöz menni! Minél hamarább férjhöz
menni!

Erzsébet csodálattal nézett rá.

— Hiszen azt akarom! Tekegyelmed tuggya a
legjobban, hogy azt akarom! Egyik futárt a másik
váltja! Lehetetlenség, hogy el ne lágyújjon a kérő
szóra!

Az öregasszony szeretettel nyúlt a keze után.

— Én nem akarok fájdalmat okozni! Isten látja
a lelkemet, én jót akarok! De — nem érdemes a vá-
rás! Hijjában való is! Theodáz úr megizente mán: e
vár küszöbét át nem lépi többé!

Báthory Erzsébet arca felragyogott:

— Elgyün! — suttogta az ördögüzte István lán-
gával szemében. — Elgyün, mert szeret! Mellém
áll, erős karjával magához ölel, kiemel a fertőből.

Báthory Erzsébet szemében ott lobogott a félelme-
tes láng: a Báthory örök eszelős lángja.

XI.

A tél vége felé vendégek tartózkodtak a csejthei vár falai között. Temessy János, a püspök, Erzsébet asszony atyafia és annak secretariátusa egyben kirurgusa Ujváry.

A püspök alighogy megérkezett és atyafiságos szeretettel üdvözölte új hiten lévő hűgát, visszavonult szobájába, hogy kipihenje az út fáradságait.

Vele pihent le secretáriusa is, de Ujváry már a hajnali órákban talpon volt.

Rados Péter alig hajnali harangszó után találkozott vele a várfolyosón.

— Jó reggelt, secretárius uram! — üdvözölte.

— Jó reggelt, Rados Péter uram!

— Már ilyen korai órában ébren?

A secretariátus kegyes arccal mondta:

— Sohasincs elegendő idő az imádságra!

— De ájtatos lett kegyelmed, mióta mint kirurgus és secretárius püspök urunk esendő egészségét gyógyítgatja! Immáron mindenfelé úgy szerepel, mint Temessy püspök mindenható jobb keze!

— Öexcellenciája méltatlant tüntet ki bizodal-mával — szerénykedett Ujváry.

— Fölébredt mán a püspök úr? — érdeklődött Rados.

— E pillanatban voltam a szobájában. Amint az este megérkeztünk azonnal lefeküdt s még e percben is mellén összefont kezekkel alszik. Mélyen, egyenletesen lélekezik. Álma nyugodt és zavartalan, amilyen csak az igaz lelkeké lehet! És önağysága Nádasdy Ferenc főkapitány uram özvegye? Felébredt már?

— Rados Péter igent bólintott.

— Önağysága nem szokott soká pihenni. Mikor az imént elmentem hálójába előtt, ép akkor siettek szolgálatjára öltöztető asszonyai!

Ujváry kenetesen bólogatott.

— Épületes nyugalommal viseli önağysága özvegyi sorsát.

— Öeminenciája a püspök úr jól érzi magát a mi sasfészekünkben?

— Ó, ez irányban már többször is nyilatkozott! Végtelen öröm tölti el szelid lelkét, látva a szívek nyugalját! Be kell azonban vallanom, hogy örömébe valamellyes bánat is vegyül!

— Bánat? — nézett rá csodálkozva Rados.

— Valamellyes aggodalom! — helyesbített a rosszarcú secretárius.

— Talán asszonyunk egészségi állapotában avagy vagyoni helyzetében talált okot aggodalomra? — ráncolta homlokát Rados.

— Sem egyik, sem másik! Önağysága testileg teljesen egészségesnek látszik, vagyoni helyzete pedig

több mint megnyugtató! Fényes! Ami őeminenciája aggodalmát illeti, azt mondhatnám, majdnem a lelki egészségre vonatkozik!

— No!

— Nádasdy Ferenc özvegye, Báthory Erzsébet önağysága immár négy éve viseli az özvegyi fátyolt. Ha jó! emlékszem, néhány hét múlva leszen négy esztendeje annak, hogy a főkapitány úr sajnálatos elmúlása, mely annyi szóbeszédre adott alkalmat, bekövetkezett! — sütötte le szemét Ujváry.

— Ostoba szájjáratások!

— És Önağysága még mindig nem határozott, még mindig egymagában éli életét! — emelte fel sovány újját a secretárius.

Rados Péter megrántotta a vállát.

— Talán valamelyes fogadalom köti, — mondta — mellyel hosszabb gyászidőt szabott magának!

— Alig hiszem! Önağyságának alkalmasint más oka van! Tudtunkkal az ország legkiválóbbjai keresték fel e négy év alatt, hogy házastársul kérjék! És ő valamennyit visszautasította!

Rados kezdett ingerült lenni.

— Bizonyára egyik sem nyerte meg tetszését. Senkisé is kényszerítheti, hogy hajlandóság nélkül menjen férjhez!

De Ujváry a füléhez hajolt.

— Tekegyelmed elfelejt valamit! Figyelmen kívül hagyja a szóbeszédet! Önağysága önként vállalt özvegyi sorja csak a gyanúsító beszélgetéseknek ad egyre tápot!

— Őeminenciája a püspök úr bizonyosan nagyon jól tudja, hogy a sok szóbeszédből semmisem igaz! — csattant Rados és a hajnali látogató sietett válaszolni.

— Őeminenciájától távol áll még a gondolat is! Őeminenciája tudja legjobban, hogy önágyságához a bűnnek még árnyéka sem fér! Magam is azonban, aki a bécsi udvarban éltem és onnan is ajánlottak őeminenciája mellé...

Rados szeme megvillant.

— Ugy! Tehát kirurgus uramat a bécsi udvar ajánlotta a püspök úrnak!

— Tudom, hogy a sajnálatos események milyen hatást váltottak ki a császár-király udvarában! — fejezte be Ujváry a mondatot.

Rados karbafont kezekkel méregette.

— Különös jelenség ez, kirurgus uram! Jó magyar főuraink mellé egyre gyakrabban „ajánl” kirurgust, miegymást a bécsi udvar! Szóval már Temessy püspök őeminenciája is kapott az udvartól „secretáriust” „kirurgust”! Hát halljuk, halljuk, mit tud a bécsi udvar önágyságáról?

Ujváry két karját kitérte.

— Ismeri a sajnálatos eseményeket, melyek a Báthory nemzetségben oly gyakorta előfordultak! Ismeri a fájdalmas lelki megszállottságok e szomorú példáit!

— Ugy!

— Éppen ezért a püspök úr a szóbeszéd elhallgattatása céljából határozta el, hogy e méltatlan je-

lenségeket önagysága előtt szóba hozza! Öeminenciája ragyogó ékesszólásának fegyvereivel csupán meggyőzni akarja önagyságát, hogy leghelyesebben akkor cselekszik, ha...

— Ha? — kapta fel tekintetét Rados.

— Ha minél előbb ismét magára veszi a házasság kötelékeit!

Rados végigmérte.

— Félek, hogy az ékesszólás ez esetben eredménytelen marad!

Ujváry mosolygott.

— Öeminenciája oly férfiút kíván férjül ajánlani, aki minden bizonnyal megfelel önagyságának! Kiváló embere a császár-királynak, ősi familia. E kiváló tulajdonok egyesülve a püspök úr ékesszólásával, aligha maradhatnak hatástalanok!

— Hát — ha ez a kiváló ember Szulyói Szirmiai Theodáz, akkor rendben leszen — rántotta meg vállát Rados Péter. — De ha nem — ...

— Akkor?

— Önagysága még mindig nem tudta elfelejteni leánykori szerelmét! — vágta oda Rados. De Ujváry mélyen meghajolt:

— Hiszem — mondta — önagysága megfogja érteni, hogy elérhetetlen álmok után futni nem tanácsos cselekedet! Egy pillanatra várna gy uram! Mint ha a püspök úr szobájából mozgást hallottam volna!

Ujváry elsietett.

A mozgás azonban nem a püspöktől, hanem Komáromynétól eredt.

— Pszt! Várnagy uram!

— Ki az? Kigyelmed, Komáromyné? Akar valamit? — kérdezte Rados s az öregasszony sűgva mondta:

— Minden szavára vigyázzon! Ez a kirurgus asszonyunknak nem jó barátja!

— Magam is látom. — bólintott Rados Péter — Kémnek adták ezt a mi jó püspökünk mellé.

*

Reggeli kilenc óra volt, amikor a püspök, Temessy János udvari papjaival megjelent a nagyteremben. A püspök öreg volt már. Haja ezüstösen csillogott.

Ebben a pillanatban lépett a terembe Báthory Erzsébet is. Hatalmas, sudár alakja betöltötte a termet. Mélyen meghajolt.

A püspök mindkét karját feléje tárta.

— Ma kegyes hozzánk az ég! Csak nevét köll ki ejtenünk annak, akit látni szeretnénk s mán itt is vagy! Ide mellém hűgomasszon! Amíg az Ur élni enged, szeretem, ha közelemben vagynak azok, akiket a szívembe zártam.

Erzsébet alázatosan megcsókolta a kezét.

— Szeretek itt lenni! — mondta a püspök. — Szép itt az élet tekegyelmednél! Nyugodalmas! Ha kinézek az ablakon, előttem a végtelen kék ég. Ha pedig lenézek: az Urnak csodálatos alkotása! Szép itt hűgomasszon! Nyugodalmas!

Báthory Erzsébet szemére kiült az álmodás.

— Nyugodalmas — sóhajt nyomott el. — Az

ember reggel ideül az ablak mellé ebbe a karosszékbé és kinéz. Nézi a messziséget, nézi az országutat és várja, hogy mikoron, ki fordul bé a vár alá. Az ember reggel kezdi, hogy estve bevégezze, azután álmatlanul várja, hogy megest reggel legyen, esméig leülhessen az ablak mellé. Az ember csak vár, egyre vár.

A püspök lilaköves gyűrűje megcsillant.

— Az Ur rendelése húgomasszon. Az ember sorsa az, hogy várjon. Vágyon, aki hívságos földi dolgokat vár. A jó keresztény azt a pillanatot várja örömteli szívvél, amikor az Ur szentséges színe előtt megjelenhetik.

— Csak olyan igen nagyon soká ne kellene várni rá, atyám! — súgta Erzsébet asszony.

— Megpróbáltatások között vezet az út a boldogságig! Lelkivigaszra vágyon szükség és lelki erősítésre!

A püspök felállt. Vele együtt mindenki felemelkedett.

— Elvégzem húgomasszon breviáriumomat! Ha engem szólítva megszólalnak a mennyei kürtök, ne tanáljanak készület nélkül valónak.

A püspök megindult. Udvari papjai, mint az árnyék húzódtak utána. Legvégül Ujváry.

Báthory Erzsébet csendesen nézett a püspök után.

— Az egyetlen barát. — Azután az ablakhoz ment és belebámult a messzeségbe.

— Még mindig semmi.

— Semmi.

— Mindennap megkérdeszem és mindennap ez a válasz. Miér kérdezem?

Azután mégis megkérdezte:

— Theodáz úr értekezésirül nem gyűtt üzenet?

Komáromyné öreg keze tehetetlen mozdulattal esett le.

— Nem gyűtt. Sohasem is gyün.

Báthory Erzsébet megszanó pillantással nézett rá:

— Kishitű vagy! Mind azok vattok! Pedig meggyün! Biztosan! És mindent megtevék, hogy jól találja magát. Hogy semmiben hiány ugyan ne szenvedjen. Ugyanazon szobát rendeztettem bé, kit akkoron használt, amikor először gyűtt Csejthére Thurzó kíséretiben. Az ablaka a kis erdőre nyílik, ahol boldog órát tölténk.

És, mint minden napon, most is lefolyt a beszélgetés, rendelkezés.

Erzsébet asszony már-már eszelős szerelmében mindenre gondolt.

— A harangokhoz kit rendelt ki tekegyelmed?

— Megbízható lovászunkat. A szeme éles, a füle felfogja a legkisebb neszt. Ha felhangzik Szirmiai uram kürtje, meghúzza tüstént a várharangot.

Erzsébet pedig tovább rendelkezett.

— Ha megérkeznek, két hordót csapra veressen, kegyelmed.

— Igenis!

— Egyet Theodáz úr csatlósainak, másikat a mű

embereinknek. Azt akarom, hogy az én ünnepem minden embernek örömnép legyen.

Estebéd után a püspök nyilvánosan elbúcsúzott húgától és visszavonult szobáiba. De Erzsébet aszszony alig tért ágyasházába, ajtaján kopogtatott Ujváry. A püspök üzenetével jött. Amint a ház elcsendesedett, látogatná meg, mert beszéde volna húga önnagyságával.

Este tíz óra volt, amikor Báthory Erzsébet belépett a püspök szobájába.

Az agg főpap nehezen felkelt és eléje ment.

— Kérettem húgomasszon!

Erzsébet szolgálatkészben állott.

— Tessék atyám!

Maga mellett mutatott helyet a püspök.

— Ide mellém húgomasszon! — és megsimogatta a haját. — Már egy hete készülök rá, de olyan igen nehezen tudom elkezdeni!

Erzsébet szelíden kérdezte:

— Ollyan súlyos atyám a mondani való?

— Súlyos lányom. Látogatásom nem rokoni látogatás!

Báthory Erzsébet csodálkozva nézte.

— Ugy értsem, hogy küldetése vagyon atyámnak?

A püspök bólintott.

— Küldetésem!

— És hát ki küldte atyám kegyelmedet?

A püspök mélyen meghajolt.

— A császár-király öfelsége! A jó hír jányom

messze elgyut. — mondta a püspök. — A rossz hír sokkal hamarabb sokkalta messzibb.

Erzsébet szeme lecsukódott.

— És őfelségéhez rossz hírem gyutott?

A püspök elhárította a kérdést.

— Őfelsége atyai szívét, melly oly szeretettel dobog kedvelt hiveiért, igen nagyon megszorította a mende-monda! Őfelsége szomorúsággal hallotta, hogy még mindéig azt beszélik, Nádasdy Ferencet, szeretett főkapitányát nem az Ur szállította el, hanem hitvesi kéz orgyilkos fegyvere ölte meg!

Erzsébet asszony csendesen mondta:

— Sziszegő kígyónyelvek rágalmai ellen nem tudok védekezni atyám!

János püspök hevesen felállott.

— Köll leányom! A bécsi urak nem akarják tovább tűrni a szóbeszédet. Őfelsége elküldött tekegyelmedhez, hogy figyelmeztessen: vagy elhallgat iziben a vádló szóbeszéd, vagy kénytelen megindéttatni a vizsgálatot, mellynek azt köll kideríteni, hogyan hótt meg Nádasdy Ferenc! — egy pillanatra elhallgatott, azután emelt hangon tette hozzá. — Ha pediglen megindul a vizsgálat, annak a végét húgom-asszon fogságban köll megvárnia!

Erzsébet arcát elöntötte a pirosság. A fejét kevélyen felkapta.

— Tömlöcben Báthory Erzsébet?

— Akit hitvesgyilkossággal vádolnak!

Erzsébet felugrott.

— Az élő Istenre! Csak nem hiszi el atyám!

A püspök tétova mozdulatot tett.

— Hát hogyan tárjam ki a lelkemet — háborgott Erzsébet — hogy lássák millyen tiszta!

A püspök karja tehetetlenül tárult ki.

Erzsébet reszketett a megalázás fájdmában.

— Dehát mit tegyek? Hát kinek tegyem ki a szívemet, hogy arrul olvasva lássák: én nem öltem meg az uramat!

A püspök feléje nyujtotta kezét.

— Húgomasszon! Csituljon meg húgomasszon! Üljön vissza, ide mellém. Most nem a vizsgálóbiztos beszél, hanem az ember. A jó barát. Az Ur szolgája, aki meg tudja a bűnt bocsátani. Aki feloldozhat. Én ösmérem keserű sorsát húgomasszon. Nem helyeselhetem, de meg tudom érteni akkori elkeseredését. Húgomasszon! — A püspök ajkáról halkan szólt a szó. — Megfeledkezett magáru! tekegyelmed?

Báthory Erzsébet a szívére tette kezét. Nyíltan a püspök szemébe nézett.

— Az Istenre esküszöm, hogy én meg nem öltem, én meg nem ölettem!

A püspök szomorúan mondta:

— Leányom! Az Ur is azokra a bűnökre hirdet bocsánatot, akiket megbántunk. Tekegyelmed nem bánta meg a vétkit! — A püspök megfogta csendesén a kezét. — Húgomasszon! Tanúk vagynak!

— Hát ha tanúk vagynak, hamis tanúk!

A püspök egészen közelhajolt hozzá. Szinte sűgva mondta:

— A hajduk hallották, amint özvegyként küldött izenetet Szirmiai Theodáznak! A főzőasszony látta, amint italt kotyvasztott!

Báthory Erzsébet fölkapta a fejét.

— És ha hallották? És ha látták? Bizonyítja ez, hogy én öltem meg?

A püspök egészen az arcába hajolt.

— Húgomasszon? Hamis a tanúzásuk? — Erzsébet hallgatott. A püspök folytatta. — Hamisan vallanak?

Az özvegy felállt.

— Hát nem vallanak hamisan. A való igazat vallják! Igenis mondtam. Mondtam, hogy az özvegye vagyok! Mondtam akkor, amikor még élt. És a főzőasszony is igazat mond. Én bevallom: igenis meg akartam ölni az uramat! — a püspök szemébe nézett. — De nem öltem meg! Esküszöm, hogy nem öltem meg! Más ölte meg!

Temessy János elkapta a karját:

— Ki?

Báthory Erzsébet jobb karját az ég felé nyújtotta:

— Az Ur!

Szörnyülködve keresztet vetett a püspök.

— Ez istenkáromlás!

— Nem atyám! Nem az! Nem istenkáromlás! Az igazat mondom! A szintisza valót. Az Isten vette el! Aki mindent tud, aki mindent lát. Aki tutta, hogyha

vétkeztem, ha véték a szerelem, hát nem tehetek róla! Aki látta, ha vétkeztem, ugyan megbűnhöttem. Keserűen megszenvettem!

Aztán beszélni kezdett. Elkapta a láz, szemébe kiült a víziók fénye, az elnyomott, leszorított, megromlott Báthory vér. Beszélt, rekedten, szenvedélytől elkapottan, mintha most lenne mindez, mind, ami esztendőök előtt történt.

— Megalázott. Nem először, századszor. És nem négyszemközt, mások előtt. Hajduk előtt, cselédek előtt. Igen, hát igen, én akkor elhatároztam, hogy én, én megölöm! — egy pillanatig zihálva hallgatott. — De mire odaértem: meghalt. Az Uristen nem akarta, hogy beszenyezsem magamat! Nem akarta!

— Deo gratias! — súgta a püspök. — Istennek hála, hogy imígy történt!

Báthory Erzsébet kimerülten, de most már megnyugodva beszélt.

— Elhiszi nékem, hogy így vótt? Elhiszi atyám? Tele szeretettel mondta a püspök.

— Nem csak hiszem! Boldog vagyok! — de azután a feje szomorúan lecsüggedt. — Ám sajnos, ez mit sem jelent.

— Hogyan?

— Ha megindítják a processzust a bezáratás elkerülhetetlen. A processzus pedig hosszú! Öt évig is eltart!

Erzsébet tágranyílt szemekkel hallgatta:

— Hát lehet az, hogy öt évig ártatlanul ...?

Keserűen elmosolyodott Temessy János.

— Húgomasszon az ártatlanságát vitatja, a szolganépség vallja, hogy készült a szörnyű bűnre. Ki tudja rehabilitáció lesz-e a processzus vége? Hátha fővesztés, vagyonelkobzás?

Erzsébet hevesen csattant fel.

— De hát akkor mit tegyek, hogy a meghurcolásnak vége legyen? Azt kívánják, hogy mélybe vessem magamat a várfokról?

— Per amorem Dei! — ijedt fel a püspök — Ki kívánhatná, hogy így végezze életét?

— Hát akkor?

Temessy János tétován kezdte:

— Öfelsége személyesen mutatta meg az utat, hogyan hallgattassuk el a mende-mondát!

— S ez a mód? — Erzsébet feszülten figyelte a küzködő püspök arcát.

— Húgomasszonnak házasságra köll lépni Hartheim Ottokár gróffal! — súgva tette hozzá. — Bizodalmass belső híve a császár-királynak.

Báthory Erzsébet izgatott lépésekkel járt a szobában.

— Dehát miér kívánja a császár-király, hogy hitvese legyek valakinek, akit sohase láttam, akiről sohase hallottam?

A püspök arcára ujra kiült a keserű mosoly.

— A tanács sem a királytul ered. Udvari embeerei javasolták. Tekegyelmed gazdag dominiumok ura... Azután újhíű. Ha katolika lenne...

Erzsébet előtt világosodni kezdett.

— Megfenyégetnek, mert a földjeimre van szükségük?

Ijedt mozdulattal szájára tapasztotta kezét a püspök.

— Kár mindig néven nevezni a valóságot! Megérthette tekegyelmed! Szükség van a vagyonára. Meg is szerzik. Ha így nem, hát úgy. Azt köll választani, amelyik kevésbbé végzetes! — Kérlelve fogta meg a kezét. — Húgomasszon! Ez a házasság nem is vóna rossz! Hartheim gróf öfelsége spanyolországi követe. Míg tekegyelmed vélle Hispániában él, idehaza elhal a rágalom. Öfelsége jót tesz kegyelmeddel. Eltávoztatja a botrányt! Tekegyelmed nem akarhatja, hogy ilyen szégyen közepébe kerüjjön a familia!

Erzsébet asszony ökle keményre szorult.

— És én még sem leszek Hartheim grófnak felesége! Még sem hagyom el a reformata religiót! — felvágta a fejét — Megvárom a végét! Hogyha azt akarják, adom szívem vérét.

A püspök szeretettel megfogta a kezét.

— Ha megfogadja tanácsomat, eltávoztatja a botránykozást! — mondta.

De Erzsébet asszony csak a fejét rázta.

— Nem atyám! Nem lesz botránykozás, nem lesz semmi processzus! Szulyói Szirmiai Theodáz mellém áll, erős karjával kiemel ebből a fertőből a magasba, ahova való vagyok! És akkor — akkor majd elhallgat a mende-monda! És elhallgat Bécs is!

— Húgomasszon! — a püspök hangjában szánakozás volt — Én nem akarok fájdalmat okozni! Isten látja a lelkemet, hogy jót akarok! Nem gyün Szirmiai uram!

— Gyün! — kiáltotta Erzsébet — És ha nem gyün — magam megyek érte!

— Hova? Hugám! Hova?

— Bécsnek városába!

XII.

Mielőtt Báthory Erzsébet elindult volna bécsi útjára, valahány templomot csak elért, mind végiglátogatta. Imádkozott a szepeshelyi székesegyház híres képe előtt, melyen a Szűz Anya Károly Róbert király homlokára illeszti a magyar koronát. 1317 óta számtalan térdrehulló imája, könyörgése hangzott el az ősi kép előtt, de egyik ima sem lehetett forróbb.

Forró imát mondott Zsegra freskója előtt, melyről Szent László nézett le reá. Imádkozott a pozsonyi Szent Mihály kápolnában, melyet még Nagy Lajos építtetett. De ott térdelt a pozsonyi ferencesek csarnok templomában is, holott nem is volt catholika, hanem az új religiót követte.

Ahítatos lélekkel csókolta az 1394-ben készült, miniatúrákkal díszített bibliát, melyet több mint kétszáz esztendővel korábban Ganois Vencel pozsonyi kanonoknak készítettek.

De elzarándokolt a garamszentbenedeki bencés apátság romjaihoz is, elment a lőcsei franciskánusok templomába, az eperjesi Szent Miklós, a késmárki Szent Kereszt és a bártfai Szent Egyed templomának homályos boltívei alá, a csütörtökhelyi kápolnába,

hogy végül meghallgatásért könyörögjön Szent Erzsébetnél, kinek kassai dómját a bécsi Stephan-templommal hasonlították. Külön imádkozott a dóm három kapujának reliefjei előtt, melyek a szent életének jeleneteit ábrázolják. Könyörgött az északi kapu Golgotha reliefje előtt, azután vándorolt tovább, cipelve terhét a nógrádi Bát szárnyasoltárához, hogy Boldog Margitot is megkérje, ő a reformata religió boldogtalan leánya: járjon közbe, hogy Báthory Erzsébet Bécsben Szulyói Szirmiai Theodáznál meghallgatást találjon.

Ugyanezt kérte, a jezerniczei szárnyasoltár és a rozsnyói templom Szent Anna képe előtt térdepelve. S ugyanezért könyörgött Besztercén a Borbála és Selmecebányán a Katalin oltár előtt.

Mikor az utolsó oltárnál is elmondta imáját és beült Bécsbe indulandó hintájára, Temessy püspök, aki Csejthén várta meg a zarándoklat végét, meleg lélekkel ült melléje.

— Lám, mondotta, talán hívő lelket lelünk a catholica anyaszentegyháznak is.

S valóban Pozsonyt érve a szentgyörgyi főtemplom előtt Báthory Erzsébet még egyszer megállította a hintót. Az új, éppen akkor elkészült Szent György oltár és gyönyörűséges faszobrai előtt mondott még egy imádságot, hogy útjában ne csalódjon.

Mikor visszaült a püspök mellé, Temessy János szeretettel a keze után nyúlt.

— Húgomasszon, én nem akartam dógába avatkozni. Hívságosnak ítéltém. De látva imádságos sze-

relmét, megígérem, hogy magam is igyekszem meglágyítani Szirmiai uram szívét!

Erzsébet, a nyakas protestáns, Nádasdy Ferenc özvegye a püspök kezére rogyott és remegő ajkát a pástorgyűrű hideg kövére szorította.

— Köszönöm atyám!

A püspök meghatottan haját simogatta.

Amíg Báthory Erzsébet a püspök segítségével bízva, az égiek közbenjárását könyörögve, reménnyel telt meg szívében, Ujváry sem késlekedett.

A secretárius és kirurgus egy nappal korábban indult. Nem várta meg a szentgyörgyi főtemplomban végzett zarándoklást, kocsiján előre sietett.

— Úgy szeretném — mondta szemlesütve — hogy eminenciád szállását érkezésére kellően előkészíthessem.

Azután elvágatott.

*

Ezidén erősen kihúzódott a tél. Már februárius legutolsó napjaiban voltak, de az országutak még mind hó alatt rejtezkedtek.

A hintó belsejében Temessy püspök takarókba bugyoláltan szunnyadozott. Nádasdy Ferenc özvegye Báthory Erzsébet annál éberebben ült a másik sarokban.

Útban vagyon tehát Bécs városa felé. Annyi üzenet, Rados Péter annyi sok legációja után saját személyében indult el, hogy Szulyói Szirmiai Theodáz szívből kihúzza a tüskét.

Alig félnapi járóföldre kocsiztak Bécstül. Erzsé-

bet asszonynak arra köllött gondolnia, hogy amikor felesége lett Nádasdy Ferencnek, mennyire más hírek, mennyire más küldemények érkeztek hozzá a császár városából. Ott Zemplénben, a Varannón tartott lakodalmi ünnepségen még a császár is képviselteté magát. Miksa császár, aki ifjabb korában nem akart résztvenni a pozsonyi úrnapi körmeneten. Lázadó gondolatait magába rejtette mikor elfoglalta a császári trónt, de megbecsülte reformata religión lévő főemberét, Nádasdy Ferencet. Vastagon aranyozott boroskannát küldött lakodalmi ünnepségére, iljú hitvesének, Erzsébetnek. A császárné külön száz tallért érő ivóedénnyel örvendezteté. De az mái császár-király Rudolfus is megemlékezett róla. Ernő herceggel együtt százötventalléros serleggel tisztelé.

Most pedig Temessy püspökkel üzenetet küld, hogy így meg úgy, ez a mende-monda, az a híresztelés, jó lesz ha Nádasdy Ferenc özvegye vigyáz magára. Oszt a kezit, még inkább vagyonát bécsi grófnak adja. De téved a császár. Majd jön Theodáz úr!

Lecsap az asztalra.

Báthory Erzsébet ugyancsak nem kételkedett ebben. Hát mi történt köztük? Gyerekfejjel történt. Nem is ő csínyálta, hanem testvérbátyja. Mit tehetett rulla?

S ha hírét megronták, vádaskodással bekencölték, majd most megmutatja, hogy tiszta a lelke, vétek nem terheli! S még ha terhelné is: megszenvedett érte.

A nagyravágyásért, a gyöngeségiért, hogy nem tudott erős maradni, ellentállani. Kötelessége vótt urát enyhíteni, mikor már asszony vót, hites felesége Nádasdy Ferencnek. Le köllött szorítani szíve nagy szerelmit.

De lám ugye ime: csak kitört belülle, a hamu alatt a parázs tovább izzott s mint levegőt kapott, máris lángralobbant. S fennen lobog most is, nagyobb lánggal talán, mint akkoron égett.

Báthory Erzsébet tudta mi a dolga.

Elsőbben is bocsánatát kéri Theodáznak. S aztán látni fogja mennyire őszinte, mennyire igaz érzés fűti testit, lelkit.

A lovak nyakán csilingelt a csöngő, símán siklott a szán. Már Hainburg tájékán jártak, messziről kezdtek föltünedezni Bécs város tornyai.

Elsőbben is az István templom tornya.

Alkonyatra bent csilingeltek már a bécsi külvárosok utcáin s vacsoraidőre ott is voltak a Stephanskirche alatt, a Vöröstorony sikátoros utcáiban, a Mi-asszonyunk tornya előtt.

Elsiklottak az ősi Burg dísztelen, de erőről, évszázados tradíciókról tanúskodó falai alatt. Báthory Erzsébet, amikor előbb a sáncárok viharvert bástyái, később a Burg borzongatóan nyirkos félhomálya mellett suhant el kényelmes szánjával, belesápadt a gondolatba: aki ott bent lakik ellensége néki.

*

Szulyói Szirmiai Theodáz, Thurzó nádor bizalmasa, elkészült az öltözködéssel. A nádorispán leá-

nyának lakodalmi ünnepe Magyarországon volt, de a király tiszteletére fényes ünnepséget rendezett Thurzó Bécsben is, hogy így is összehozza a két ország főurait. Az ünnepség a császárváros híres estélyének ígérkezett. Alarcos bál vezette be, ahol jelmezekben jelentek meg az osztrák és magyar főúri hölgyek és urak.

Különös jelentőséget kapott a bál azzal, hogy a császár-király is megígérte megjelenését.

Szulyói Szirmiai Theodáz a legékesebb mentjét öltötte magára. Daliás alakja, mely annyi főúri hölgy szívét dobogtatta meg, még jobban kiemelkedett ebben az öltözetben.

Öltöztető inasa a magyarországi lakodalom körülállását mesélte el urának, aki nem mehetett le a díszes esküvőre.

— Az vótt a lakodalom! — lelkesedett az inas, akit kölcsönként a nádor, járatos lévén a bécsi módban.

— Az vótt a lakodalom! Külön lakodalmas házat építtetenek! Ott vót az esztergomi primás, a kalocsai érsek, Lórántffy, Illésházy, Nyáry, Forgács, Ujfalussy, Nádasdy, Balassa, Zay, Dóczy, Perényi és Szunyogh família. Ott vóttak Révay, Pálffy és Czobor nagyságos uraimék, házastársokkal egyetemben. És amit ittanak! És amit ettenek! Kétszáz köből fejer lisztet sütöttek össze, csordaszám vágta le a bornyút, a marhát és harmincöt főzőasszon sütött a konyhákban! Vettenek, attanak ajándékot százat!

Trencsént, Árvát mind fölabajgatták a nagy kísérek, bandérjomok!

Éppen indulni akart Szulyói Szirmiai Theodáz, amikor az ajtónálló Temessy püspök érkezését jelentette.

Az idő későre járt, de örömmel tette le gyémántokkal kivert fogantyújú kardját és gyors lépésekkel sietett a püspök elé.

— Isten hozta atyám!

A püspök szeretettel ölelte magához.

— Siettem fiam, hogy még idején érkezve, itthun találjam kegyelmedet!

— Azt hittem, megest Magyarországon tartózkodik Eminenciád!

— Nem is régen érkezém — válaszolta Temessy.

— Alig néhány órával ezelőtt érkeztem a császárvárosba. Még pedig nem kellemetes utazással. Szerencse, hogy utitársam szeretettel vette körül esendő testemet. Így sikerült elkerülnöm a nyavalyákat!

— Talán bizon csak nem szép asszon melegítette Eminenciádat? — tréfálkozott a királyi táblai bíró s a püspök igenlően bólintott.

— Bizon eltalálta tekegyelmed! Szép asszonnal utaztam! Sőt nemcsak szép asszonnal: jó asszonnal!

— Nono atyám! — füzte tovább Szulyói Szirmiai Theodáz. — Ki az a szép asszon?

A püspök ránézett.

— Nádasdy Ferencné, Báthory Erzsébet.

Szirmiai Theodáz arca megváltozott. Felállott. De a püspök megfogta a kezét.

-- Üljön le kegyelmed!

Nem mozdult.

— No! — kérte újra a püspök. — Én legációba gyűttem és a követ szavát a legádázabb ellenségnek is meg köll hallgatnia.

Theodaz lassan, merev arccal leült.

-- Nehéz leszen! Nagyon igen nehéz!

A püspök a karjára tette kezét.

--- Hígyje el nékem tekegyelmed, hogy akkoron vagyunk nagyok, igazak, erősek Isten és ember előtt, ha nem rossz tanácsadókra, hanem a szívünk szavára hallgatunk.

A férfi összeszorított ajakkal ült. A püspök lilagyűrűs keze a karján pihent.

-- No! Hát olyan igen nagyon megkérgesedett a szívünk?

Theodaz felemelte a fejét.

-- Hígyje el atyám, ha úgysis nagyon, nem én vagyok oka!

Szirmiai Theodaz nagyon nyugodt volt.

— Tuggya tekegyelmed, mit tett véllem Báthory Erzsébet?

A püspök bólintott.

-- Tudom fiam.

— Hihetek-e hát ezen asszonnak?

— Nékem hihet tekegyelmed!

A férfi felállt, néhányszor végigment a termen, azután megállt a püspök előtt.

— Ne gondolja Eminenciád, hogy én olyan szívtelen vagyok. Én minden hiradást meghallgattam.

S a híradásokban mindig más vótt, mint Nádasdyné leveleiben!

— A híradók voltak hamisak! — kiáltott a püspök.

Aztán csendesesen a fejét rázta.

— Édes fiam! Nem szégyen az, ha dobog a szívünk.

Szulyói Szirmiai Theodaz felvetette a fejét.

— Szégyen, ha méltatlanér dobog!

És elfordult, az ablakhoz állott. Az utcán vidáman csilingeltek a szánok.

A püspök utána ment.

— Édes fiam, én tülle gyüvök. Láttam, hogy abban a várkastélyban minden tekegyelmedet várja. Láttam egy estét, amikor azt hívé, felharsan a vár alatt a kegyelmed kürtje. Láttam. És azt is láttam, hogy Báthory Erzsébet azt a ruhát öltötte magára, mit, akkoron viselt. Amikor kegyelmeddel legelsőbbben találkozott.

Theodaz hallgatott, de a nyelve mozgott hangtalanul.

— Szekfűszin atlac feketegyönggyel...

A püspök hangja csendesesen fonta körül a lelkét.

— Az a szoba, akit kegyelmed használt, ma is keedet várja. A fegyver, akivel annyi vadat ejtett, ott függ a falon. És Báthory Erzsébet hajnaltul alkonyatig ül az ablak mellett. Elsőnek akarja meglátni, amint tekegyelmed befordul csapatával a vár alá. Ezt láttam. Ha nem lágyítja meg a szívét, én többet nem mondhatok.

Szulyói Szirmiai Theodaz ziháló mellel nézett ki a bécsi éjszakába. Nehezen szakadt ki belőle a szó.

— Nagyon megváltozott?

Halkan jött a válasz.

— Komolyabb az arca.

Theodaz szemére kiült az álmodás.

— Olyan vótt, mint a nyiló rózsabimbó...

— Mostan mint a kinyílt rózsa! A szerelem legyőzi éveit!

— Nevet-e még a szeme úgy mint régen? Hogyan tudott kacagni akkor!

— Megtanult már sírni azóta...

— Büszke vótt! Tele nagyravágás! Kívánta az aranyat, gyémántot, selymet!

— Alázatos ma. Szerény. Egy szívért minden aranyát odaadná.

— És való igaz, hogy olyan nagyon — vár még engem?

A püspök a vállára tette a kezét.

— Ne hallgasson tekegyelmed gonosz hírhordozókra! Szívére hallgasson!

És Szulyói Szirmiai Theodaz csendesen mondta:

— Gondolkozom atyám!

Az öröm könnye villant meg az öreg püspök szemében.

— Gondolkozzék tekegyelmed! És ha találkozik velle, hát — ne legyen kegyetlen!

A kezét nyújtotta.

— No!

Theodaz megcsókolta a püspökgyűrűt.

— Megígérem atyám!

Szívén felengedett a fagy. Báthory Erzsébet pedig bécsi szállásán azt a ruhát öltötte magára, amelyet az első találkozáskor viselt.

A nádorispán termeiben megindult a bál.

*

Thurzó nádor hatalmas termeiben gyertyák ezrei ontották a fényt. Magas emelvényen, színes egyenruhában ült a zenekar, áradt a melódia és lent a teremben tarka forgatagban kipirult arccal táncoltak a párok. Néha egy elfojtott kacaj sikoltott, néha forró pára lövelt elő egy-egy gavallér ajkán s a teremre már ereszkedett alá a mánor.

A nagyteremből balra volt egy kisebb terem. Enyhe félhomály borult rá s falai között senki sem volt. Egyszerre kicsapódott az ajtó és átsurrant egy álarcos pár. Egy hölgy, francia paraszti menyecske jelmezében s egy gavallér: spanyol grand. Az arcukon maszka.

Ebben a pillanatban egy férfi lépett a félhomályos terembe. Termetét bokáig érő fekete selyemlebernyeg fedte és az arcán is fekete álarc.

Gyors léptekkel az ajtóig ment s az elsurranó szerelmesek után nézett. Azután végigjárta az oldalajtókat s egyiknél hirtelen megállt. A karját felfemelte.

— Parancsol?

A fekete lebernyegés sovány férfi fojtott hangon parancsolt.

— Hartheim Ottokár gróf ökegyelmességének jelentse, hogy várom!

Az inas zavartan mondta:

— Nem tudom, itt van-e ökegyelmessége.

A furcsa férfi határozottan válaszolt.

— Itt. Spanyol grandnak öltözötten.

— Mit jelentsek uram? Ki kéreti?

Az idegen egy energikus legyintéssel válaszolt:

— Öexcelenciája tudni fogja. Jelentse, hogy aki várja, Magyarországból érkezett.

— Igenis.

Az inas elment, halkan jelentett a spanyol grandnak, majd a fekete lebernyeges idegenre mutatott. Azután elment.

A spanyol grand az idegen felé fordult.

— Keres engem?

Az idegen mélyen meghajolt.

— Magyarországból?

Az inas eltűnt s az idegen lemelte álarcat.

A spanyol grand, Hartheim Ottokár gróf, örömmel felkiáltott:

— A! Ujváry! Temessy püspök secretáriusa és kirurgusa! Mindenkire gondoltam volna, csak ilyen „tudós” orvosra nem!

Ujváry ijedten szája elé kapta a kezét.

— Csendesebben, ha szabad kérnem! Excellenciád mindent elronthat egy hangos szóval! Nem szükséges, hogy felismerjenek! Felesleges, hogy a magyarországi urak megtudják, hogy nem kirurgus vagyok, hanem...

Hartheim nevetni kezdett. — Besűgó a bécsi udvarnál.

— Nos? Mi ujság?

— A siker több, mint bizonyos! — súgta Ujváry — Három nap tökéletesen elegendő volt, hogy mindent megtudjak!

— Nádasdyné hajlandó hozzám jönni feleségül?

— E pillanatban még nem tartunk ott!

Hartheim felcsattant bosszusan.

— Akkor mi az az örvendetes jelentés, amiért engem elszakított...

Ujváry szemtelen alázattal meghajolt:

— Stavinszky gróf feleségétől!

— Honnan tudja? — nézett rá meglepetten Hartheim.

Ujváry gúnyosan széttárta karját:

— Rajtam kívül még három kísérőm volt tanúja a gáláns idilnek!

— Á! — a gróf felkapta tekintetét — Tehát már utánam is kémkedik!

— Az Ur azért ajándékozott meg bennünk szemmel, hogy lássunk és — nézzünk! — hajolt meg Ujváry.

— Ugyancsak lát és ugyancsak néz!

— E pillanatban is csak kegyelmességed érdekében!

Hartheim most kedvetlen volt.

— Igen. — mondta — E pillanatban!

Ujváry gúnyos kenetességgel válaszolta:

— Ki láthat a jövőbe? E pillanatban azonban úgy

látom, hogy szerény munkám, mely rebellis magyar fajtám megfélekezésére irányul, öfelsége a császár legbölcsebb tanácsadóinak koncepciója szerint — úgy látom nem marad eredménytelen! Bár ha nem késne a kinevezésem... A magyar birtokok konfiskálásával foglalkozó udvari kamarának új vezetőre volna szüksége!

— Türelem! Erre is sor kerül! — intett Hartheim.

— Ó, csupán a magas Ausztriai Ház érdekében sürgetem! — sütötte le szemét Ujváry... — Nem jó, ha olyan rebellis magyarok ülnek a magas székben, mint Thurzó és Szulyói Szirmiai Theodáz! Császárhűségük színleges, az első felkelésig tart!

— Most nem erről van szó!

— Hanem a nagy műnek csupán egyik részletéről. A Nádasdy és Báthory birtokok megszerzéséről és immunizálásáról egy esetleges felkelés esetére!

— Tehát?

Ujváry a gróf mellé suhant.

— Protokollumokat vettem fel, — súgta — melyekben bizonyítják és vallják, hogy Báthory Erzsébet férje meggyilkolására készült, sőt pogány véráldozatokat is hozott, melyeket a nép „jányok éjszakaijának“ nevez!

Hartheim ránézett ijedten.

— És igazak a vallomások?

— Vallották és vallomásukat aláírásukkal hitelesítették! Mindenesetre bőségesen elegendőek arra, hogy a beláthatatlan Nádasdy-Báthory vagyont akár

házasság, akár más eljárás útján a hűséges Hartheim grófok birtokába juttathassuk! Ami pedig a „jányok éjszakáját” illeti, ha talán ma még nem is igaz, de — igaz lesz! E pillanatban az a fő, hogy exellenciád felkészüljön a találkozóra! Nádasdyné itt van a császárvárosban!

Hartheim gróf szeme felragyogott.

— Dehiszen ez mesébe illő!

— Nem ördögösség. — szerénykedett Ujváry —

A szerelme hozta!

— Szerelme?

— Melyet Szulyói Szirmiai Theodáz iránt érez!

— Ez az ember — csattant a gróf — mindenütt az utamban áll!

— Ki volna oly erős, hogy kegyelmességednek útját állja! — hízelt a pondró — Theodáz úr gyenge ember! Büszkesége erősebb, mint a szíve!

— Nádasdyné beszélt már vele? — aggodalmaskodott a gróf.

— Még nem!

— És ha meggyőzi az az asszony?

Ujváry meghajolt iróniával.

— Szerény képességemhez képest azon leszek, hogy ne legyen meggyőzhető! Én Magyarországon nem csak kegyelmességed érdekében dolgozom. Szulyói Szirmiai Theodáz úrnak is hoztam megfelelő információkat!

Hartheim arca felderült.

— Az intrika elefántcsont tornya!

— Csupán szerény szolgája nagyméltóságodnak! És most arra kell kérnem, kegyeskedjék a bálterembe visszafáradni! Szulyói Szirmiai Theodáz közeledik s nem szolgálná céljainkat, ha — együtt találna!

-- Megyek! — súgta a gróf.

— Remélem, hogy ma amikor őfelsége a császár a bálteremből elvonul és kedvelt híveit megszólítja, kegyelmességed jelentheti eljegyzését Nádasdy Ferenc özvegyével!

XIII.

A palota termeiben szemkápráztató öltözetek pompája nyitotta tágra a szemeket. Az álarcokat már levetették, a maskarákat kicserélték. Ünneplő díszöltözeteik legszebbikét vették fel a dámák és a főurak, síma fényes bársonyok, nehéz selyembrokátok, tafták ölelték körül a dámák síma bőrét s a ruhákat arany láncok, csattok, nehéz kőöntyűk, ragyogó karbunkulusok, ékkövek csillogtaták.

Az urakon aranyba, ezüstbe foglalt drágakövek helyettesítették a gombokat, díszmívű kardok csörögtek oldalukon. Vetekedtek, hogy két köntös még csak hasonlatos se legyen egymáshoz. A kucsmákon kócsag, sastoll, öklömnyi boglárók, forgótollak emelték viselőik megjelenésének szépségét, délcegségét, úri büszkeségét.

Rövid dolmány volt a módi tele prémekkel, nyest, rókamál szegélyezte azokat s Thurzó nádor maga hiúzmál prémezéssel rakatta telistele új dolmányát.

Külön gyönyörűség és néznivaló volt a menték sora, a rengeteg arannyal, scófiummal.

De akadt ezenkívül is rengeteg nézni való. Bát-hory István lengyel királysága idejéből átszivárgott úriöltözetre a lengyel módi. Hosszú, díszes kaftá-

nok, persze már jómagyaros zsinórokkal, kacskaringókkal.

Még Ujváry is gyönyörködve legeltette szemét az úri pompán, miközben a bejárat mellett leste Szulyói Szirmiai Theodáz urat, hogy elsőnek köszönthesse s azonmód elhelyezhesse kakuktozásait.

Különös figyelemmel nézte meg egyik Vid urfi törökös himzésű öltözetét, mert már a török is nyomot hagyott az öltözködésben. Lebernyeg, palást formájú köntösök mutatkoztak, hátukon kelet kacskaringós díseivel, kék és piros bélésekkel, karmazsinnal.

Színek pompája tobzódott a Thurzó termek hosszú során. Azurkék, a lila ezer változata, zafir, levendula, smaragdzöld, bíbor, viola és mályvapiros pompázott az urakon s micsoda orgia a dámák karcsú termetén!

Gyöngyökkel, aranyozásokkal díszes párták, tengerzöld és májszínű tafotákból szoknyák, ragyogókkal kivert köténykék, aranypaszományos főkötlők a szép főrangú dámák hajkoronáján s mindehez hatytyúprémes vállravetők, törökmódis szattyánbőr cipellők, bécsimódis magassarkú topánkák és a régi szép magyar módi finom bőrből készült piros, sárga csizmácskái. Bizony gyönyörűség volt nézni.

Mielőtt elindult a Thurzó a palotába, legszebb öltözetét vette magára Szulyói Szirmiai Theodáz is.

Daliás termetén violaszin attila simult domború melléhez, rókamál díszítette skárlát mentéjét, mely széles válláról lebegett s fején haragos bíbor főveg

ült fehér kócsag tollal, melyet ökölnyi türkisz forgó foglalt magába.

Damaszkuszi acél volt a fringiája, benne családi címere. Ezüsttel, arannyal volt kiverve, markolata, melyen erős férfi keze pihent.

Olyan volt Szulyói Szirmiai Theodáz, hogy ha meglátja Báthory Erzsébet, iziben még százszorta szerelmesebb lesz, mint eleddig volt.

Mikor elbúcsúzott Temessy püspöktől, kivel együtt mentek le a bejárat előtt álló fogatokhoz, még az agg főpap is gyönyörködve legeltette szemét rajta.

A búcsúzáskor mégegyszer mosolyogva a szemébe nézett:

— Aztán a szivire hallgasson tekegyelmed, öcsémuram. A szivire és ne a hírt hozókra!

Szulyói Szirmiai Theodáz parádés fogata erős trappban érkezett a Thurzó-estély színhelyére. A hintó belsejében azonban nem azzal a gondatlan jókedvvel ült, ahogyan készült erre a nagy estélyre.

Temessy János püspök szavai rést ütöttek a jégpáncélon, melyet a szíve köré vont. És a kis résen most eltemetett régi emlékek ugráltak elő. Feltolongtak az agyába és halkan suttogtak neki. Báthory Erzsébetről regéltek, az első szerelméről, az egyetlenről, amelyről azt hitte, hogy elmúlt s amely most harsány hangon jelentette, hogy él még, hogy itt vagyon.

Amikor a bálteremben meglátta Ujváryt, hevesen intette magához.

— Nos, mit tudott meg.

Ujváry szomorúan sóhajtott.

— Összeszorul a szívem a gondolatra, hogy jó-
akarómnak, nagyságodnak kénytelen vagyok fájdal-
mat okozni.

Szirmiai meghökkenve nézte.

— Fájdalmat? Azt akarja mondani tekegyelmed,
hogy Báthory Erzsébet levelei nem szívből szólottak
szívhez?

Ujváry szomorúan bólintott.

— Fájdalom, ezt kell mondanom.

Megütközve csattant fel a királyi táblai bíró.

— De hiszen az előbb beszéltem Temessy püs-
pök őeminenciájával! Információi pontosan ellenkez-
nek kegyelmed szavaival!

Ujváry hangjában még fokozódott a fájdalom.

— Őeminenciája atyai szeretettel veszi körül sze-
rény személyemet és jóindulatját naponta tapasztal-
lom. De nem zárhatja ez el előlem a fájdalmas meg-
ismerést, hogy őeminenciája érkezett a patriarchák
korába. A szeme meggyöngült s ugyanígy az ítélőké-
pessége, a judiciuma is.

Szirmiai Tehodáz kemény hangon kérdezte:

— Másszóval, amit őeminenciája mond, az ma
már nem mindenben helytálló?

Ujváry bólintott.

— Mérhetetlen csapása egyházunknak, melynek
ékessége és értéke vala. De az Ur rendelése, hogy
ember nem lehet halhatatlan!

Szulyói Szirmiai Theodáz torka összeszorult.
Alig tudott magának a kérdés utat törni.

— Mit tudott hát meg?

Ujváry tehetetlenül engedte le karjait.

— Fájdalom, Nádasdyné önágsága nem azt az életet élte özvegyi éveiben, akit az egyház és az erkölcs előír. Amit pedig nagyságod személyével művelt, az engem is felháborított. Mikoron első levelére nagyságod nem adott, igen helyesen, kedvező választ, további levelei már azér íródtak, hogy nagyságodat megalázzák. Gögjében megháborítva elhatározta, hogy nagyságodat odaédesgeti és ha megyen...

— Ha megyek? — horkant fel.

Ujváry halkan mondta:

— Olyan nehéz kimondanom... Azt tervezte, hogy nyilvánosan kiutasítja!

Szulyói Szirmiai Theodáz hatalmas teste elvesztette egyensúlyát.

— Uram! — ijedt fel Ujváry, de Szirmiai erőtvett magán.

— Semmi! Csak folytassa!

— Ha kívánja! — adta meg magát — Fájdalom, hátra vagyon még a legszomorúbb. — Lehorgasztotta a fejét — Önágsága hazafiasságában is megtántoroda. Szenvedélyes bosszújától vezéreltetve, birtokait, melyek az ország felvidékinek tekintélyes részit alkotják, osztrák kézre akarja juttatni. Az ausztriai politika szolgálatába állva nem áttallotta magát feleségül Hartheim Ottokárnak felkínálni.

Szirmiai megrendülten homlokára tapasztott kézzel állott. Ujváry sunyin figyelte. Aztán melléje surrant.

— Az elébb véletlenül tanúja voltam egy beszél-

getésnek. Báthory Erzsébet bizalmas hívével beszélt és azt mondotta, hogy felkeresi nagyságodat. Leborul és bocsánatát esdekli. Ha pedig nagyságod hajlik a kérő szóra és hajlandóságot mutat, hogy feleségül vegye...

— Akkoron?

— A továbbiakat nem hallottam. Csak azt láttam, hogy önagysága és bizalmasa Rados Péter, ugyanaz, akit legációba szokott küldeni, felkacagtak.

A férfinak minden izma megfeszült az indulattól. Ujváry bocsánatkérően hajlongott.

— Hazám iránt érzett szeretetem késztetett, hogy mindezt közöljem nagyságoddal.

— Köszönöm!

Ujváry majdnem földig hajolva megfordult és indult, hogy teljesítse a kívánságot.

Theodáz szíven újra ép volt a páncél. A rést, amit Temessy püspök ütött, már befagyasztotta szavaival Ujváry, ki az ajtóban még egy mély meghajlással búcsúzott és éppen ki akart lépni az ajtón, amikor hirtelen felemelve két karját, örömteli üdvözléssel a magasba emelte.

— Milly szerencse! Milly nagy megtiszteltetés! — kiáltotta.

Az ajtón Báthory Erzsébet lépett a terembe.

*

Szulyói Szirmiai Theodáz megkövülten nézte.

Ujváry arcára mézédés mosoly ült. Kenetesen tárta ki két karját.

— Lám, milyen kegyes hozzám az ég — mondta átszellemülten. — Első lehetek aki közli nagyságoddal, hogy Szulyói Szirmiai Theodáz királyi táblai bíró imitt már várja!

Azután alázatos hajbókolással kisurrant az ajtón.

Nádasdy Ferencné Báthory Erzsébet annyi esztendő szenvedése, vágyakozása után, szemben állt azzal a férfivel, akit egyedül szeretett. Egyszerre feltódult az agyába minden emlék, minden emlék, amit amúgy sem felejtett el, soha egy pillanatra sem. Ami mind ott élt lelkében a hosszú évek óta. Remegve nézte a férfit és lassan, félve szökött ki ajkán a szó, szinte esdekelve.

— Szirmiai uram!

És a férfi meg sem mozdult.

— Theodáz! Nézze kigyelmed, — elgyüttem! Magam gyüttem el, hogy — megalázzam magam! Büszke voltam és nagyravágyó! Kívántam a selymet, aranyat, ezüstöt! Kívántam áhító vággyal a drágaköveket! Kívántam a kiváltságokat, többre becsültem az aranyat a szívnél! Kitártam a kötényemet és hogy a drágaköveknek több helyet csinyáljak — vérző, vonagló emberszivet vettem kötőmből az út porába! A tekegyelmed szivét! De mikor felébredtem, minden rúgás százszorosan sújtott vissza az én szívemre!

Szulyói Szirmiai Theodáz anélkül, hogy ránézett volna, tovább indult. Erzsébet utána sikoltott.

— Megálljon!

A férfi kelletlenül megállt.

— Nem azért mondom! — sírt fel Erzsébet — Megérdemeltem!

Szulyói Szirmiai Theodáz szótlanul állt. Erzsébet szava felsírt:

— Szava sincs hozzám? Én tíz esztendő óta nem tudom már, hogy mi a büszkeség! Tíz esztendő óta napról-napra jobban érzem: nincs annyi arany, nincs annyi kincs teremtet világon, ami a kígyelmed szívével felérhetne! Én félretettem a gögőt, félretettem a büszkeséget, könyörögtem kígyelmednek! És tekegyelmed csak megalázott. — Báthory Erzsébet ajakán nem halt el a könyörgés. — Igaza volt! Megérdemeltem. Kegyetlen vótt a lecke, de megérdemeltem. Tanultam belüle és most már mindent tudok. Tudom, hogy a legértékesebb gyöngy a fájdalom könnye, tudom, hogy a boldogság nem a nagyraavagyók kincse. Tudom.

A férfi arca megvonaglott.

Báthory Erzsébet közelebb lépett. Szavából az alázat áradt.

— Most már ne büntessen tovább tekegyelmed! Néha úgy érzem eszelőssé tett a fájdalom. Enyhűjön meg irányomban, hámozza le sziviről a kérget, vagy engedje meg, hogy én fejtsem le. Bocsásson meg!

A férfi lelkében viaskodtak az érzelmek, gondolatok.

Báthory Erzsébet halkán kérdezte:

— Nem válaszol? Nem szól hozzám?

S a férfi hallgatott.

— Még nem vótt elég a bűnhődésem?

Theodáz megszólalt.

Hangja hideg volt, éles, részvétlen.

— Báthory Erzsébet! Meddig még a játék?

Az asszony megremegett.

— Azt kérdeztem, mikoron elégli meg végre, hogy én rajtam mulasson tekegyelmed?

— Én? Mulatni? Tekegyelmeden? — riadt fel Báthory Erzsébet, de a férfi folytatta a kérdést.

— Nádasdy Ferenc özvegye nem tanál magának jobb mulatságot, minthogy én rajtam mulasson? Kincse, marhája töméntelen! A szántóföldjének se vége, se hossza! Az év minden hetét más várkastélban töltheti és mind az ötvenkettő sajátja. A láda fiába annyi az arany, hogy az egész világot bejárhatná rajta, minden várában tarthatna külön uribolondot, az útra vitethetne hatot magával, hogy ha egyiket unja, mulathasson a másik mókáján. Báthory Erzsébet, tekegyelmednek ez mind nem elegendő? Tekegyelmed csak Szulyói Szirmiai Theodázon tud igazán mulatni?

— Theodáz? — csuklott fel az asszony hangja.

— Hagyjon engem tekegyelmed! — és újra elfordult tőle.

Nádasdyné karja tele vággyal tárult ki utána.

— Abbul, ami szép vótt, kígyelmed mán mindent elfelejtett? Már semmire sem emlékszik?

Theodáz arcát elfutotta a vér.

— De igen! Emlékezem! Emlékezem arra a napra, amikor —

— Gyerek vóttam! Ezerszer megbántam!

— Haggyon engem tekegyelmed! Elégedjék meg, hogy egyszer kacagott már rajtam. Ne akarjon újra kinevetni!

Báthory Erzsébet szívére tette a kezét.

— Theodáz! Én, kinevetni? Ki mondta ezt kegyelmednek?

— Sose bánja! Elég az, ha magam tudom.

Felcsattant most Báthory Erzsébet hangja.

— Dehát hiszen ebből nincs egy szó sem igaz! — De a férfi arcán megfagyott már minden érzés.

— Nem kutatom, igaz-é, nem-é. Nem is érdekel a tekegyelmed ügyes-bajos dóga. Kiki járjon egyszer már a maga útján!

Báthory Erzsébet felsírt.

— Hát nekünk kettőnknek külön utunk vána? És a mi útjaink sose érnek össze?

— Sose érnek össze! Tekegyelmed majd a felesége leszen Hartheim Ottokárnak, én meg nőül veszem Stahrenberg Erzsébetet.

Nádasdy Ferencné felsikoltott.

— Nem lehet ez igaz!

— Pedig mégis igaz!

— Meg tud házasodni? Mást vesz feleségül szívem fájdalmára? — Nádasdynét elhagyta az erő. — Könyörgök! Ne játszóék én vélem! Nem mondhatja ezt komolyan! Nem teheti ezt meg! Ugy-e, hogy csak büntet? — Valami remény költözött a szívébe. Valami halvány kis remény. — Igen, igen! Büntet! Ez a legutolsó próba! Hiszen tekegyelmed is szeret én-

gem! Szeret! Én érzem! Én tudom! Tekegyelmed ezt nem teszi meg véllem! Ugy-e nem? Ugy-e így vagy? Ugy-e csak tréfa vótt? Vagy a legutósó büntetés. — Felcsuklott a hangja. — Ugy-e! Tekegyelmed most is szeret engem?

Szulyói Szirmiai Theodáz megremegett. Hirtelen felszaladt valami az agyába, valami kétely. Hogy hátha nem úgy vagy, ahogy néki mondták, hátha nem úgy vagy. De akkor az ajtóban megjelent egy sovány, fekete alak. Ujváry.

S a férfi egyszerre nyersen kiáltotta:

— Nem Báthory Erzsébet! Én mán nem szeretem!

Ujváry valóban mindent elkövetett, hogy feladatát jól végezze el.

Igaz, nem azért, hogy Hartheim gróf megveregeesse a vállát. Ujváry csakugyan nem a jószívére hallgatott, amikor olyannyira buzgólkodott, hogy a Nádasdy-Báthory birtokok a gróf kezére jussanak.

Valamely dinasztikus koncepció sem sarkalta munkára. Bánta is ő a magas Ausztriai Ház érdekeit! Éppen úgy nem bánta, mint ahogyan az sem bántotta lelkiösméretét, hogy tulajdon hazája érdekei ellen dolgozik.

Ujváry egyetlen célt szolgált: az önönmaga célját. Az ön maga hatalmát, gazdagodását.

De ha erről volt szó, ugyan frissen forogtak fejében a kerek.

Mikor látta, hogy szépszerivel, házassággal aligha

sikerül az uradalmak megszerzése és elsőbben vetette föl a vér halálos legendáját, még a bécsi kancelláriákban is megborzadtak.

— Nem leszen, aki elhigye azt! — vetették ellen.

Ujváry azonban máris kész volt a felelettel.

— Excellenciátok akkor nem tudják, hogy már a legrégebb korokban is sokat beszéltek a vér szépségmegtartó, fiatalító erejéről!

— Ostoba babonaság!

— De mindenkor vóttak, akik hittek benne! Legyen szabad csupán néhány példázatra hivatkoznom — serénykedett. — Számptalan följegyzés tesz tanúságot rulla, hogy nem is olyan régen még ember vér feredőjével gondolták gyógyíthatni a leprát és elephantiasist!

— Ebbe Báthory Erzsébetet nem fogja tudni belevinni!

De Ujváry nem hagyta magát.

— Temessy püspök úr könyvtárában akadtam egy régi iratra, mely arról tanúskodik, hogy V. Sixtus pápa öszentségének, mikor a hetvenkilencedik esztendő küszöbén az elerőtlenedés mutatkozott, kurgusai azt javasolták, hogy embervér fürdőket vegyen!

— De V. Sixtus pápa öszentsége ennek ellenére sem vett ilyen fürdőket!

— Annál inkább Borgia Lucrétia! Hogy megtarthassa fiatalságát, szépségét!

— Báthory Erzsébet azonban nem Borgia Lucrétia!

Ujváry két karját kitárta.

— De asszony, aki fiatal és szép kíván maradni! Ha ügyesen vezetjük, ha okkal-móddal szítjuk benne Szulyói Szirmiai Theodáz úr iránt érzett oktalan szerelmét...

A bécsi kancelláriában még mindig aggodalmaskodtak.

— Ha legalább valami jele vóna a hajlamosságnak!

— Emlékeztetnem köll Excellenciátokat, hogy Nádasdyné már a főkapitány életében is egyre csak ékesítette magát, hogy tülle elfordult férjeura szerelmit elnyerje! Nem töltöttem Csejthén haszontalanul időmet! Cselédei szerint már akkoron is naponta többször is ruhát váltott, haját hol fűrtökbe rakatá, hol díszes főkötők alá szorítá, sőt egyik szolgálattévője szerint midőn egy alkalommal a főkapitány hosszabb távollét után érkezett haza, azzal lépé meg, hogy haját megfősteté aranszínűre!

— Ez csupán hiúság. Ettől még a vér meséje...

— Ha megengedik kegyelmességtek, éppen itt kapcsolódik a vér varázsa. Éppen ezalkalommal volt, hogy egyik öltöztetőjány fésűjével haját megrántva fájdalmat okozta. Az úrnő arcul üté a jányt, kinek orrábul vér eredt s annak egy csöppje az úrnő kezére csöppent. Most hallám Csejthén, hogy Nádasdyné még utána is sokáig beszélte a vércsöpp csodálatos hatását. Ahogyan elmondotta: a vércsöpp helyén bőre

rózsásabbá vált, fiatalabbá! Tehát, amint kegyelmes-ségteknek látniok köll: az alap megvagyon. Ha Nádasdynében fölszítjuk szerelmét, ha áltatni tudjuk, hogy őrizze csak magát, vigyázza fiatalságát...

— Fiatalságát! — csattantak az urak — férjes leányai vannak! Homonnay-Drugethné! Zrinyi Miklósné! Nádasdyné már akkor is túl volt a negyvenen, mikor meghalt a főkapitány!

— Valójában! — hagyta rá Ujváry — S lám mégis, még ma is kíváncsú szép asszony! Fejedelmi termete, a szeméből elősugárzó tűz... Én úgy vélem, hogy a vér legendája meg fogja tenni hatását! S nekem módomban lesz, hogy a hatalmas uradalmakat a legmagasabb Ausztriai Ház számára megszerezze...

Szerény mozdulattal meghajolt.

— Persze, az eszközök sokkalta inkább állanának rendelkezésemre, ha a policájdirektori pozíció...

Elhallgatott.

A bécs kancelláriában ezen a napon adták meg a hallgatóságos beleegyezést Ujváry plánumához.

Bécs szeme előtt ott lebegett a cél:

Gyöngíteni a magyarokat.

És különösen gyöngíteni azt a familiát, melynek tagjai már oly sokszor okoztak keserves órákat a kancellária urainak.

Gyöngíteni — Báthoryakat.

Szulyói Szirmiai Theodáz, ugyane bécsi kancellária dísz és méltóságot viselő funkcionáriusa nem is sejtette, hogy saját falai között szövik a hálót.

De miképen is sejtette volna?

Egyre több dísz, egyre több elismerés áradt feléje.

Joggal hihette, hogy úri személye a kancelláriában tényező.

Pedig csak — eszköz volt.

*

Míg Báthory Erzsébet megsemmisülten, összetörtten állt a hatalmas fogadócsarnok szögletében, odabévíl, a belső termekben készülődtek már a nagy traktára.

Egy kisebb szálábanasztalok egész sora roskadozott az ajándékok alatt. Ötvösművészek remekei, szebbnél szebb csipkék, szöttesek, arany és ezüstkupák, násfák, kössönytyúk garmadáját hordták össze a főrangú vendégek, hogy emlékezetessé tegyék a nádor leányának frigykötését. Kinek minél nagyobb a rangja, módja, annál nagyobb ajándékot tett a damasztal leborított asztalokra.

Az idősebbje a remekműű serlegeket, csipkéket nézte gyönyörködve, a fiatalja azonban már kötözködve ösmerkedett s voltak már kipirult arcú párok is, kik egymásra találtak. Egyik Thurzó leány Cserey Mihály legényfiával gyönyörködött össze, fekete szemében szerelmes tűz lángolt. Az ifjú arca kipirult, amint a szépet tette.

Fiatal asszonyok is kötözködtek, szállt a tréfa s miközben a termék urivendégei imígy szórakoztak, a konyhában elkészültek már a jobbnál jobb, ínycsiklandozó étkek a nagy traktára.

Két teremben terítették fel az asztalokat. Szebeni öntányérok álltak a fehér asztalokon s a felszolgálók súlyos ezüstitálakon hordották körül a rózsaszínű sonkák egész seregét, a jegelt halételeket, hideghúsokat, füstölteket, izes szalonnaszeleteket, tepertőket, melyek szinte elomlottak a karcsú női ujjak között is.

Az erdélyiek a kürtös kalácsokkal megrakott tálakat rohanták meg, megint mások a mézes sütemények pehelykönnyű fánkok izes falatait emelték tányérukra s egymásután teltek meg a poharak, kupák, serlegek nehéz tokaji borokkal, könnyű kontyalávalókkal, cukros rozsólisokkal, édes párlatokkal.

A keleti országrészekből jött urak a fenyővízre hívták fel a dunántúli, bécsi magyarok figyelmét, de az égetett boroknak is nagy keletje volt, különösen azoknak, melyeket hunyadi módra készítettek.

A fogások végeláthatatlan sora csiklandozta az előkelő vendégsereget. Pedig nem is volt szükség különös csiklandozásra, amúgy is felcsigázottan érkeztek a nádori lakomára.

Öfelsége a császár és magyar király, Rudolfus is megígérte, hogy magyar főemberének palotáját megtiszteli megjelenésével. S a Magyarországról jött kisasszonykák, úrfiak, akik csak hírből ismerték a nagyhatalmú császár-királyt, nagy várakozással voltak.

Hátha épen rajtuk akad meg a nagy úr szeme? Ki tudja minő életsorsot indéthat el, ha a császári

kegy feléjük fordul? Akár nádorispáni szék is lehet a vége tíz, tizenöt esztendő múltán.

Akik erre gondoltak nem is igen nyúltak a fogásokhoz. Csakúgy piszkálgatták az ételeket, italokhoz sem igen nyúltak, egyre a pillanatot várták, amikor a felség érkezik és ők felsorakozhatnak a fogadás-hoz.

Pedig sokat mulasztottak. Fűszeres falatokat, a bécsi erdélyi fölsőmagyarországi konyha jobbnál-jobb alkotásait hagyták úgy menni el, hogy meg sem is kóstolták.

De ott is mulasztottak, hogy nem néztek a föl-hordók szemibe. Ezek a föl-hordók ugyanis, főként az estebéd második részében a legszebb magyar úriki-asszonykák voltak.

Csak Báthory Erzsébet nem látta a tengernyi kincset, pompát, nem izlelte falatját sem az estebédnek.

Mintha gyökeret vert vóna lába, úgy állott az előcsarnok sarkában, ahol Szulyói Szirmiai Theodáz egymagára hagyta.

Rados Péter és Komáromyné kísérték el Nádasdy Ferencnét bécsi útjára.

Ők találtak rá a palotában a nehéz percek után.

— Szentséges Isten! — sírt fel Komáromyné — Mint a kísértet! Rados Péter uram, nézze asszonyunkat!

— Az Istenért! — sietett hozzá Rados Péter — Mi történt itt nagyságoddal?

— Mit tettek itt a mi jó asszonyunkkal?

Erzsébet nagyon csendes volt.

— Semmit a világon...

— Valaminek történni köllött! — kiáltott Rados.

— Ugye, hogy megmondtam! Ne gyűjjön el a császár várossába! — csókolgatta kezét az öreg dajka s Erzsébet fáradtan kérdezte:

— Tekegyelmetek hogyan kerülnek ide, idegen palotába?

Rados hangja most nagyon halk volt.

— Gondoltuk, legyen valaki, aki vigyáz itt a mi asszonyunkra! Ekkora város, ennyi sok ember, legyen hát közöttük barát is vagy három!

Erzsébet bölintott.

— Barát is vagy három... -- reájuk nézett — Hűséges cselédim... mehetünk már haza.

Rados Péter arca felderült.

— Jobb is ott minékünk! Ha kinézünk az ablakon, amerre a szem ellát, csak napfény, nyugalom! Itt, ezen a tájon cserépbe ültetett virág a magyar! Hamar hervadni kezd, egy-kettőre lehullik a szirma!

— Lehullik a szirma... — bölintott rá Báthory Erzsébet.

Rados a keze után nyúlt.

— Erzsébet asszon! Szólhatok nagyságodhoz?

— Szóljon, Rados Péter!

A férfi kucsmáját forgatva, nehezen így kezdte:

— Nem vette még észre sose tekegyelmed, hogy én többet érzek, többet irányában s nemcsak szolgáltság vezeti a lábam? Én sohase szóltam! Más férfinék hordtam leveleket mikor pedig — magamnak szerettem volna a szerelmét. Úgy gondoltam, nem én

vagyok az első! Ha el tudom hozni nagyságodnak a boldogságot, nem olyan fontos az, fáj-e nekem vagy sem! Elmehettem volna haza! Gyerekkorban nemesi apródnak szegődtem a Nádasdy házhoz, kinőttem belüle! Odahaza rám is kastély vár jó ezer lánc földdel! Mégis itt maradtam — immáron vén fejjel kelmed apródjának!

Erzsébet ránézett. Szemében hála volt.

— Köszönöm kelmednek...

Rados Péter megfogta a kezét.

— Bécsi útjaimnak nem sok az értelme!

— Nem sok az értelme... — súgta Erzsébet is.

— Ismérhet már engem, hallgasson meg nagyságod! Szerelmet nem kérek, mostanságban hijában is kérnék! Dehogy én szeretem, ahoz kétség nem fér! Gyöjjön el énhozzám!

Mélységesen nagy volt a csönd.

— Rados Péter! — remegett meg Nádasdyné.

— Eleddig nem szoltam, nem háborítottam. —

— Köszönöm kelmednek! — könny csillogott Erzsébet szemében — Köszönöm a szóját! Köszönöm a tette rengeteg nagy jóját! Ne nehezteljen rám, nem tudok én senkit, senkit mást szeretni! Nem haragszik reám?

Rados Péter feje lekókadtt.

— Nem... — mondta csendesen.

— Hazamegy most tülem? Tulajdon várába? Tulajdon földjire?

Rados föl nézett rá:

— Kelmednél maradok. Kelmed védelmire.

— Köszönöm kelmednek. Menjünk hát cselédim.

Erzsébet elindult. Az ajtóban aztán riadtan megtorpant. Ott állott Ujváry. Mélyen meghajolt.

— Egy pillanat! Megbocsát nagyságod, de őminenciája, Temessy püspök úr meghatalmazására bátorodom nagyságod elé járulni!

— Őminenciája nincs itt? — kérdezte fáradtan.

— Fájdalom, a magas kor, testi gyöngeség megátolta. — csöpögött Ujváry — Nem feledkezett azonban meg nagyságodról és engem kegyeskedett megbízni mondnivalóinak tolmácsolásával.

Erzsébet reáemelte tekintetét.

— Mit izen őminenciája?

— Arra kéri nagyságodat, ne méltóztassék elhagyni a várost. Őminenciája úgy véli, hogy nagyságod dolgavégezetlenül nem térhet meg otthonába!

— Én itt minden dolgomat elvégeztem!

Ujváry tiltakozó mozdulatot tett.

— Őminenciája úgy véli, hogy a legfontosabbról megméltóztatott feledkezni! Azt üzeni, ne feledkezzék meg nagyságod arról, hogy mivel tartozik az ősi família nagy nevének!

Erzsébet asszony fáradt gerince egyszerre kiegyenesedett.

— Jelentse, hogy erről én sose szoktam megfeledkezni!

— Őminenciája úgy tudja, hogy már nincs akadálya annak, hogy nagyságod meghallgassa Hartheim Ottokár grófot! — közel hajolt Nádasdy Ferenc öz-

vegyéhez — A gróf a szomszéd teremben várja a pillanatot, amikor kérésével nagyságod elé járulhat! Őminenciája bizonyosra veszi, hogy...

Báthory Erzsébet gyengesége elmúlt. Hangja éles volt.

— Jelentse őminenciájának, hogy Báthory Erzsébet hódoló híve a királynak, de magyarságát nem adja oda. A Nádasdy-Báthory birtokok magyar földek és amíg én szabadon rendelkezem magammal, addig azok is maradnak! És ha a bécsi urak el akarják venni tüllem —

— Ó, ki akarná... — tiltakozott Ujváry.

— Hát vessenek tömlöcbe, veressenek láncot a kezemre, vétessék a fejemet! Ezt megteheti a császár-király sok tanácsadója! De önszántamból meg nem teszem, oda nem adom! Ezt jelentheti. És most megyünk haza!

Ebben a pillanatban felharsantak a kürtök. Utána egy pillanat csend támadt, aztán Ujváry elsápoló hódolata súgta — Ófelsége a császár...

A zene ünnepélyes, méltóságteljes hangjai zengettek. Néhány pillanattig csak ez hallatszott. Azután Rados Péter hangja. A hang halk volt, csalódott:

— Ez vóna a császár-király?

— Halkabban kérem! — ijedt fel Ujváry.

— Ez a vézna kis ember?

Ujváry gyorsan suttozni kezdett. Erzsébet fülébe.

— Nézze, ezt nézze nagyságod! A magas udvar! A testőrök sorfala, az aranyos pompa, csillogás! Ezt

nézzé nagyságod, a meghajlások ritmikus sorát! Ó! Gyönyörű, magasztos! Ófelsége a császár...

Erzsébet nézte.

— A császár... — súgta — Valóban császár. Nem király... A zenében ütemes dobpergés hallatszott.

Ujváry fűteni akarva, suttogott.

— Ófelsége legkedvesebb hívei közé jut nagyságod, ha hallgat a jó szóra! Oda kegyeskedjék, ott, ott a sor végén! Stahrenberg grófnő! Ott! Közvetlenül Szulyói Szirmiai Theodáz oldalán! Most! Most! — hangja egyre izgatottabbra vált — Éppen most ér oda őfelsége a császár! Jöjjön velem nagyságod!

Erzsébetet kézen fogva húzta magával. —

— Helyet, helyet, erre! Itt álljon meg nagyságod! Még egy lépés! Nagyságod maga fogja hallani! Most.

És beteges vézna hangon Rudolf megszólalt. A császár.

— Szeretett rokonunk Stahrenberg grófnő és kedvelt magyar főemberünk Szulyói Szirmiai Theodáz páros megpillantása különös melegséggel tölti el atyai szivünket!

A grófnő és Theodáz egyszerre hajoltak meg.

— Felség...

A császár kegyesen intett.

— Bárcsak mindenkor ilyen békés megértéssel sorakoznának egymás mellé népeink!

— Felséged bölcs kormányzása — mondta Theodáz — biztonnyal legyőzi az ellentéteket!

Rudolf császár bölintott.

— Vagyon kedvelt hívünknek, Szulyói Szirmiai Theodáznak valamelyes jelenteni valója, mellyel atyai szívünket megörvendezteti?

Theodáz felegyenesedett és keményen mondta:

— Felséged legmagasabb hozzájárulását kérem, hogy a magas ausztriai Ház kedvelt rokonát Stahrenberg Elisabeth grófnőt hitvestársul vegyem!

A császár kellemes meglepetéssel nézett rá.

— Ah!

— Hallotta nagyságod? — súgta Ujváry.

— Kedvelt magyar hívünk kérelme régi óhajunkkal találkozik! — hallotta Erzsébet a császár hangját — Óhajunkat már régen is teljesíthette volna!

— Eddig akadályok voltak felséges uram, amelyek —

— Kívánunk zavartalan boldogságot szeretett rokonunknak és magyar főemberünknek! A viszontlátásra!

Ujra felzengtek a fanfárhangok, a császár elvonult. Ujváry Erzsébethez hajolt.

— Mit jelenthetek a püspök úr őeminenciájának nagyságodról?

Erzsébet sápadtan hallgatott.

— Nagyságod nem válaszol?

— Asszonka! Asszonka! Kicsi lelkem! — sikoltott Komáromyné hangja.

— Rosszul van! — ugrott Rados Péter — Vízet hamar! Erzsébet asszon!

S ekkor halkan megszólalt Erzsébet. Eszelősen, nehezen.

— Aki maga köré gyűjt — három menyasszonyt —

— Asszonka! Mit bezsél? — riadt Komáromyné.

— Jányok éjtszakája!... suttogta Erzsébet —
Menyasszonyok éjtszakája...

IV.

AZ ÚZÖTT VAD

OSZK
GAY-ETON-NA

XIV.

Báthory Erzsébetet mint magával tehetetlen gyermeket rakták be Komáromyné és Rados Péter a hintóba.

Egy pillantása sem volt vissza felé, a császár városára, amikor a lovak kitrappoltak az utolsó házak mellett.

Mindhazáig sápadtan, szótlanul ült kendőkbe bugyoláltan hintója szögletében. Ezúttal keresztúri kastélyába vitette magát.

De alighogy megérkezett, mintha egyszerre kezdett volna forrni benne mindama élet, ami az úton szunnyadozott.

Rados Péter nem tudta mire vélni. Már a második napon utasítást adott, hogy hozzák rendbe a vendégszobákat, vadászokat küldött az erdőségekbe, hogy a vadat figyeljék, minél többet lőjjenek, különösen lakomákhoz alkalmas apró vadat. Sürgésreforgásra indította Keresztúr egész házanépét. Miként ama régi vigasságon, melyet még az öreg Nádasdyné tartott annyi sok esztendővel ezelőtt Báthory Erzsike bemutatására, most is ahány legény, lány, asszony a faluban tanáltatott, valamennyi sietett, hogy segíthessen a készülődésben.

— Jó asszonyunk — fordult hozzá Rados Péter — mire való nagyságod e készülődése.

— Szükség vagyon reá — mondta Báthory Erzsébet és archivumából előkereste Nádasdy Tamásné megsárgult levelének concipiumát, mellyel a vendégeket hívta.

Három deákkal másoltatta a levelet s amikor elkészültenek, mindahány volt maga láta el kézjegyével.

— Dícsértessék a mi Urunk! — kezdődött a levél, akárcsak a régi — Atyafiságos szeretettel ajánlom magam tekegyelmed hivséges jóindulatjába. Az Uristen kimondhatatlan jóindulatjából fordulójához érkezvén életemnek, mindent elgondolván, atyafiságos szeretettel várom el kegyelmeteket familiájával egyetemben látogatásra.

Negyven fullajtár nyargalt el a levelekkel a meghívottak kastélyaiba, udvarházaiba. S a fullajtárok sehonnan sem hozának visszautasítást.

Harmadikára szólott a meghívás, de már másodikán egyre másra megszólaltak a kürtök a vár alatt. A szívesen látott vendégek mihamarabb igyekeztek Keresztúrra. Legelsőbbben most is a Nádasdy és Báthory rokonok érkeztenek. Utánok mindjárt Temessy püspök hintaja gördült be, aztán jöttek Homonnay Drugethék, Zrinyiek, köztük Erzsébet asszonylányai.

Mikoron Zrinyi Miklós úr kiugrott hintájából, Erzsébet asszonynak megínt csak a régi nagy vigaságra köllött gondolnia. Miklós úr akkoron is a hin-

tóban volt, de pólyából csodálkozott a világra és ki sem gondolhatta volna, hogy egykor éppen Erzsike leányának leszen férjeura.

A keresztúri várban hajnaltul estig egyebet sem tettek, mint a kaput nyitogatták. Sokszor még éjszaka sem volt az ajtónállónak nyugovása.

S a vendégek, akik már megjöttek az ablakokból nézték a fényes fölvonulást, a fiatal asszonykák, piros arcú kisasszonykák módos öltözeteit, a hintókat, kényes lovakat, a kiugráló daliákat, akik — akár régen — most is csak olyan pallérozott szóval hoférozták körül a kisasszonykákat, kik arannyal kiszeggett cipellőkben léptek a hintók hágcsójára, onnan pedig a keresztúri kastély udvarának macskaköveire.

Egész Keresztúrt felabajgatta a nagy vendégserg. Erzsébet asszony szinte csakis azokat hívta, kik azon a régi vigasságon voltak jelen.

Megérkeztek Karácsonyiék a szomszédságból, Récsyék Gátosházáról. Récsyéné, ki olly szép virulással ugrott ki annak idején hintájából, kicsit mintha megöregedett volna azótátul. Talán nem is kicsit. Jött utánok Gulácsról Chicheo úr, Felsőszoporról Szopory az öreg, Jobbaházáról Döry uram családjá, Bádogfaluról a Tompa família, Simaházáról Bácsmegyey a fiával, Harasztiról a megözvegyült Dezső Benedek és két asszonylánya, Bozdról Pásztory Gergely. Gergely feje megfehéredett azóta, de a vér csak ficánkolhatott benne, mert ime új feleséget hozott magával, ugyancsak fiatal menyecskét, alig huszonhat esztendőset. Utolsónak érkeztek Andy Vi-

dék meg Madarász Miklósék. Csak Pázmány urék hiányoztak a régi társaságbul. Dehát az öregek elhullottak, Péterke pedig, akit akkoron mint ötesztendő fiúcskát hoztanak magukkal, nem igen jöhetett volna. A katholika egyház szemefényeként emlegették és már olyan hangok is hallatszottak, hogy a pápa kardinálisai közé kerül rövidesen.

A vendéglátás napjára asszonyokban, gyönyörűséges hajadonokban, leventékben, daliákban olyan vendégkoszorú gyűlt egybe a keresztúri kastélyba, amilyen még a bécsi Thurzó vendéglátáson is alig akadt.

Majdhogynem szűknek bizonyult a tágas keresztúri kastély.

— Köszönöm a nagy tisztességet — ment Báthory Erzsébet mosolyogva minden vendége elé. Az asszonyokat, lányokat két oldalrul is arcon csókolta, megölelte, a férfiakkal parolázott.

— Enmagunk is ugyan igyekeztünk — adta meg minden egyes vendég az illő választ.

Vígasság vetette föl a keresztúri kastély termeit, szobáit. Az özvegyi esztendő csöndje, pókhálós magánya utn most vidám nevetés hangzott minden sarokbul, tréfálkozás, köztözködés és nagy viharos asszonyi beszédek elállni nem akaró áradata.

Nodehát hogysisne! Elsőbben is itt volt, hogy megbeszéljék a régi emlékeket. Mikoron Nádasdy Ferenc tartotta legénybúcsúzóját, meg az ifjú arát, Báthory Erzsikét mutatták be a famíliának, úri barátoknak. Azután az utak állapotja mellett, hadak vi-

selése közepette, bizony esztendőök óta nem igen volt módja a rokoni látogatásnak. S történt közben egy s más mit meg köllött gyorsan beszélni.

Hát még az uraknak! A magas politika! Török, tatár dóga! A bécsi király sorja! Erdélyi országgyűlések! Hiszen az se volt éppen elmellőzhető dolog, hogy ismét csak Báthory ült Erdély fejedelmi székeben. Báthory Gábor!

Erzsébet asszonyt faggatták, ismeri-e, volt-e véle találkozása, csakugyan olyan csodálnivaló szép férfiember-e, ahogyan a híre járja.

S Erzsébet asszony mesélt is. Hát hogyné ösmerné, találkozott véle. Báthory Istvánnál a testvérbátyjánál. Ugyanazon napon ott volt Bethlen Gábor is, meg Bocskay István. Hogy halóporában se legyen nyugta Kátay kancellárnak, aki a nagy fejedelmet orvul meggyilkolta.

Valaki még azt is szóvá tette, hogy Báthory Gábor fejedelemtől cudar hírek járnak. Mintha szerelemben volna tulajdon testvérhúgával, Báthory Annával. Node hát ilyen hírt ki is hihetne el! Tiszta irigység az, ami ilyent terjeszt.

— Rusnya világ ez, no! Ilyent terjeszteni! Ilyent kitalálni!

De egynéhány uraság, aki Erdélyországból gyött, ugyan hallgatott a sarokban. Szemét lesütötte. Bizony úgy látszik, hogy nem minden alap nélkül való a hír. Az erdélyi urak többet tudnak felőle. Csak hát nem beszélnek. Erdélyországban megszokja az

ember, hogy hallgatni tudjon, hogyha pedig beszél szavával ne mondjon, de inkább takarjon.

Rados Péter a legjobb borokat hozatta föl a pince mélyiből, ürültek a kupák meg újra megtöltek, az arcok kipirultak.

No ugyan már, de nem változik némelyik ember a muló évek során, gondolta Rados Péter. Lám itt van Megyeri Imre, akárcsak annyi esztendőnek előtte, most is mindenkor kész a tréfa csinálásra. Pedig nem csak kifehéredett a haja közben, hanem meg is kopott Tar a koponyája. Csak éppen az a varkocs hiányzik belőle, meg a török ruha, elmehetne pasának a török világba!

Aztán lám csak Székely Antal. Milyen gaudiummal hallgatták akkoron amint komáromi hadnagyságárul, borbíroságárul mesélt és lóditott rettentő nagyokat.

— Ugyan már bírja-e még úgy a borivást — tréfálkoztak vele. S Székely úr nem csak bizonykodott, de legott meg is mutatta. Egyik kupa a másik után ürült, csakúgy szaladt le gégéjén a jófajta ital.

Erzsébet asszony egészen kipirult. Rados Péter csodálkozva nézte. Mitül virult így ki? Miért ez a vigasság? Miért csődítette ide a vendégseregeket? Oka leszen ennek. De az ok mi leszen?

Biz azt senkisémmel tudta. Erzsébet asszony nem beszélt felüle. S elsőbben is csak arra vigyázott, hogy háziasszonyi jóhírén csorba ne eshessék. Jól érezze magát minden egyes vendég.

Csak éppen akkor vonult el rövid félórára, mikor

béesteledett és különben is szobájába vonult minden vendég, hogy az estebédre rendbehozza magát, felöltse legszebbik ruháját.

Erzsébet azonmód csinált mindent mint ama régi vigasságon Nádasdy Tamásnéul megtanulta.

A pohárnokmester az ajtóban állott, díszes ezüstkancsót tartott a keziben. Mellette egy csatlós kis ezüstitálkával, másik meg mellette fehér gyolcskendővel. Estebéd előtt a kéz megmosására.

Folyt a vigadozás, jött a sok jó éték. Berbécs, marha, borjú, malac meg a vadkan. Özbül a pecsenye, szarvasbul jó falat. Szalonna százféle, hol erdélyi módra, hol dunántúlira.

Hatalmas fáklyák égtek a teremben, lobogó lángjuk megcsillogtatta a dámák drágaköveit, urak fémcsettjait, ökölnyi gombjait.

Ugy térének valahányan éjtszakai pihenőre, hogy szuszogni is alig tudtak az elfogyasztott pompás falatoktól, melyek jól megkévántatták vélők a boritalt.

Másnap délelőttre derült ki a titok, miért hívatta őket Báthory Erzsébet.

Nagytermébe kérette az urakat.

A hatalmas gömbölyű asztal körül nehéz karosszékek állottak, mellette kis asztalon toll meg kalamáris.

— Kérettem kegyelmeteket — mondotta Báthory Erzsébet — mert rusnya világ járja, ki tudja, melyik nap török-e vagy bécsi király, de csak valamelyik azon igyekezzeték, hogy javaimat elvéve ide-

gen kézbe adja, engem elveszejtsen. Ha engem vessejt el, nem leszen az nagy baj. De ha a földjeim, magyar kastélyaim kerülnének idegen kezekre, nagy kára származnék az egész országnak.

— Ugyan no, nagyasszon — szólott közbe Andy Vid — ki merné ezt megkísérelni? Különösen ináma, amikor Erdély trónján is Báthory ül?

— Lesz ki megkísérli — mondotta Erzsébet s eme délelőttön komoly volt az arca. Sápadt is mint a fal.

— Tekegyelmetek kérem meg, kik ott vóttak életem indulásán, legyenek tanúi végső akaratom ki nyilvánításának!

Elcsendesült a nagy terem. Az urak arca is komolyra vált. Rados Péter pedig kezében a tollal asszonyára nézett.

S Báthory Erzsébet elkezdte diktálni:

Én a tekintetös és ngos Báthory Erzsébeth asszony, az néhai tekintetös és ngos Nádasdy Ferenc meghagyott özvegye az Istennek kegyelmességéből meggondolván magam felől immár koros időre és erőtlen, beteges állapotra jutott ügyemet, melyek az én üdvezült szerelmes édes uramnak ez világból kimulásaért köserőségem szenvedéséből napról napra megerőtlenítenek; nyughattlanságos sok gond viselésem is érkezvén reám az én szerelmes három gyermekimnek, hajadon két leányom és neveletlen kis fiamnak özvegy kezemre és gondviselésemre

jutván egész ez ideig Istenem kegyelmes segítségével, özvegységemnek szorgalmatos gondviselésével, nem csak jószágok állapotjából és testi táplálásokból az ő rendik szerint viseltem gondjokat anyai szeretetemből; de mikor az felleges Isten az ő kegyelmes jóvoltából szerencsijeket az két leányomnak Nádasdy Annának és Katának megmutatta is, kiért dicsértessék az ő áldott szent neve, a ki minden árvákra és özvegyekre kegyelmes gondviselőnk; azokat az ő alkalmatos idejekben, atyai házokból szüléikhez illendő tisztességes költségvel férjhez is adtam öregbik leányomat Annát az tekintetős és ngos Zreni Miklósnak, Katát azonképen az tekintetős és ngos Homonnay Györgynek örök házasságra adtam, azokra való költségeknek szorgalmatoskodással és nagy gondviseléssel. Fiamnak is Nádasdy Pálnak nevezkedésében őrizésére, tanóságára és idejét az nagy Úristen arra hozván tizenkét esztendeje eltelve, főispánságnak tisztire az böcsületes Vasmegyében megesködni, ahhoz illendő tisztességes módjával és költségével, gondját viseltem Istenem kegyelmes segítsége által, kiért dicsértessék az ő áldott szent neve és hogy mindezeknek szorgalmatos gondviselésében fáradoztam, azért is immár megnehezedett erőmet ismervén, a mellett az én Istenemnek szent malasztja indításából napról napra ez világi életem végéről mindeneknek fölötte szüntelen

gondolkodván arra indéttattam, melyet teljes szívből magamnak elválasztottam, hogy csak az én teremptő, megváltó és megszentelő irgalmas uramnak Istenemnek kedve keresésében és hálaadásomban akarok életemnek végeig megmaradnom. Ugyanazért ez világi gondviselésnek szorgalmatosságát hátra vetvén, teszek ilyen rendelést és testamentumot, hogy az én gyermekeimnek atyai, minden ingó, ingatlan jószágok gondviselésétül, tartásátul, birásától kezemet kivevén, akarok üres lennem mai naptól fogván, mindeneket a tisztartók és porkólábok és egyéb rendbeli gondviselők, a kik minemű hűségben forgolódók, gondviselők, idevezült, szerelmes, jó emlékezetű uramnak voltak, azok gondja viselésében, őrizésében hagytam; mivel pedig az atyai jószágrúl ez időig az én gyermekeim között osztály nem lett, két leányom is távol lévén mostanában urokkal egyetemben, én velem az én fiam, Nádasdy Pál kezem között mellettem való lévén, ötöt az jószágnak uraságában és birodalmában hagytam, kézhez adván, legyen az birodalomban mindaddig, miglen Isten ezután mindhárom gyermekeket egyben gyülekeztetni juttatja és egymással jámbor, istenfélő atyjokfiai és fő szomszéd urak barátjok által az jószág osztályárúl szép szeretetes atyafiuság szerint végezhetnek. — Itt ezaránt én is kértem az én szerelmes két leányomat és vejemet, hogy ő kegyelmek az

öccsüket vagyoni osztózással nagykorúsága előtt ne bántsák, a sárvári, kapui, leökei és Kanisáért adott jószágokban, találjanak oly jó módot köztük való alkuvásban, hogy egyik halála vagy magvaszakadása után az élő gyermekem az ő részére néző igazságában meg ne fogyatkozzék. Az több jószágok mind atyai és annyi azonképen magamról valók is mindenütt három felé osztassanak ez országban, akármely vármegyében legyenek is. Az jegy ruhámért, melyet holtomig viselek, a mi jutalmam volna, azt is az én három gyermekemnek megengedem, kinek-kinek mindenik az ő része jószágbeli birodalmarúl, semmitse énnekem, édesanyjuknak, se más rokonságok vagy atyjokfioknak ne fizessenek; mert azt is nekik természetes módon és nyilvánosan megengedtem, hogy kiki az ő kezébe jövőendő jószágrúl semmit sohase fizessen.

Az mi illeti az én atyámrúl és anyámrúl maradt jószágomat, örökségemet mindazt, a kiket ez ideig bírtam, mindazt, kik reám szállandók és nézendők volnának, esedékes és viszonos örökségem szerint, akár vér szerint, akár testamentomok ereje szerint idvözült szüleimről avagy bátyáimról, kikhez a mi igazságom volt avagy volna és lehetne, — mindeneket az örökösödés teljes jogával egyetemben az három szerelmes gyermekimnek, Nádasdy Annának, Nádasdy Katának és Nádasdy Pálnak kézhez

adtam kevésse elelőtt és tényleg kezekbe ereszttem minden váraimat magok részével egyetembe. Az engem megillető részeket is kicsinytől fogva mindeneket birodalmokba adtam, az levelek tartását, mint az decretum tartja jószágokról legyen annak kezénél, a kit méltóbbnak az törvény ítél.

Arany mivem, az mi volna, azt Nádasdy Pálnak hagytam és adtam, mert az két leányomnak az ő részeket az előtt az arany mivből, úgy mint násfákból, gyűrűkből, függőkből megadtam, azonkívül minden ingó marhám, ezüst mivek, drágakövek és akármi névvel nevezendők legyenek, háromféle az három gyermekemnek egyaránt hagytam, lóra való öltözet és fegyver nélkül; mert azokat fiamnak, Nádasdy Pálnak hagytam. Ezek az én utolsó rendelésem és testamentumom, kinek bizonyságára szabad akaratomból hívtam ez testamentum tételre bizonyos nemes fő-személyeket, kik én tőlem ezt az utolsó rendelésem és testamentumomat kezek írása és pecsétekkel velem egyetemben megerősítsék, az én számból hallott ígéknek rendi szerint, mely ezen írásba befoglaltatva vágyon, mely testamentumosok neveik így következnek: első Recsey Bálint Gátosházáról, második: Cicheo Kristóf Gulacról, harmadik: Szopory Márton Fölső-Szoporról, negyedik: Döry István Jobaházáról, ötödik: Tompa István Bodogfalváról, hatodik: Bácsme-

gyei János Simaházáról, hetedik: Piterius Ger-
gely kereszturi praedicator, nyolcadik: Dezső
Benedek Harasztiról, kilencedik: Pásztori Ger-
gely Bozdrul, tizedik: Andy Vid de And. Tizen-
egyedik: Madarász Miklós. Költ és lett ez tes-
tamentumtételelem Keresztúrott.

Báthory Erzsébeth.

Báthory Erzsébet elhallgatott. Rados Péter pedig
fölállott és átnyujtá a tollat.

Sercegett a toll Erzsébet asszony keziben, amint
nevét odaírta.

Azután az urak léptek az íráshoz egy a másik
után és mind aláírta.

— Köszönöm kegyelmeteknek! Nagy jót tettek
vélem! S az egész országgal!

Kemény volt a hangja, kemény a tartása.

Még két napig tartott.

Amíg a vendégek.

XV.

Amint az uraságok hintai kigördültek a kapun s magára maradt, egyik percrül a másikra roskadt bé magába Báthory Erzsébet.

Megint nem volt szava, megint nem volt füle másoknak szavára.

Mintha ezekbe a napokba minden erejét beléadta volna.

Késő este volt és a csejthei vár nagytermében lobogtak a fáklyák. Ünnepeýyesen kivilágították a termet, mintha vendég jönne. De csendesen jártak, mint ahol beteg van.

Báthory Erzsébet ült az ablak mellett és zavart szemmel az éjszakába nézett, Komáromyné szomorúan, lecsüggedt fejjel a lábához kuporodott, Rados Péter pedig fájdalommal nézte. Meleg volt a hangja, amikor az asszonyához fordult.

— Jól érzi-e magát nagyságod?

Báthory Erzsébet nem hallotta. Csak bámult bele az éjszakába és mintha állna kint valaki az ablak alatt, beszélt:

— Igen, igen. Várom.

Komáromyné és Rados szomorúan néztek egymásra. És Báthory Erzsébet beszélt.

— Az utat, — tudja tekegyelmed. — Csak mindig a — hajnalcsillag után.

Rados Péter hozzáhajolt.

— Kihez beszél nagyságod?

Erzsébet tétován mondta:

— A szél, — a szél...

— Hivjam a deákot? — kérdezte Rados.

És ő halkán susogta.

— Igen — a lantos — peng a lant.

Hosszúhajú ifjú lépett a terembe. Kezében lant. Féltérdre ereszkedett.

— Asszonom!

Erzsébet bólintott.

— Igen, a lant. A szél dudál, dudál a szél.

— Asszonom, mellyik légyen a dal? — szólt a lantos. — Légyen harcítúztúl szenvedélyes? Olvadjon az érzelemtül, mint naptól a hó? Zengjen benne aggok bánata vagy ifjak szerelme? Melyik légyen a dal?

És Erzsébet mondta:

— Dudál a szél — befujja az utat a hó — a hó Rados intett.

— Akármilyen! Csak játzék kelmed!

Az ifjú letelepedett Erzsébet lábainál. Megpengette a lantot.

— A szél — a szél — dudál a szél —

És pengett a lant, kísérte a dal:

*„Bati-Balázs Esvány kint állott a posztón
Sötét vótt az éjjel, hűs tavaszi szél fútt,
Beszökölt mellébe az rossz morva posztón
Az rossz morva posztón.“*

Báthory Erzsébet halkan súgta ki az ablakon:
— A szél — a szél.
A lantos tovább énekelt.

*„S amig messze, messze, mint az tündérálom,
Odajárt az lelke, az lelke felinél,
Valahol Erdélyben, az bati határon
Szép magyar szemire sötét álom szállott.
Bati-Balázs Esvány régi-régi álmot,*

*Régi-régi álmot, csókos asszont látott.
És az fátyolos szem fekete leplére
Reárajzolódott asszonyának képe
Kicsi jánya képe.“*

Báthory Erzsébet nézett ki az ablakon és halkan mondta:

— Nem találja meg az utat, ha jól Befutta az utat a hó — a hó —

A lantos tovább mondta:

*Odabeszél hozzá Bati-Balázs Esvány,
Odabeszélt hozzá gögicsélő szóval
És vissza a párja, keserűen sírván
Keserűen sírván ...*

— Keserűen sírván... — motyogta Erzsébet.
A lantos szólt:

— *Bati-Balázs Esvány, édes párom, lelkem,
Kegyelmed már ugye idegen országban
Nem is gondol én rám, elfeledett engem!*
Erzsébet bólintott.
— *Elfeledett engem!*

*Esvány kinn a poszton beszélni kezd halkan.
Szomorú a szója, alig-alig hallik,
Olyan a beszéde, mint egy régi dallam,
Mint egy régi dallam...*

Erzsébet ajka hangtalanul mozgott:
— A hó... a hó...

*Feleségem Sára, még te kis családom!
Szavad mikor hallom, arcod mikor látom?
Ne ríjjatok otthon, visszagyüvök én még
Lesz még mifölöttünk napfényes a bús ég,
Napfényes a bús ég!*

*Peng a kasza, pattan! Ropog a sok flinta!
Zizegve, sziszegve pici golyó röppen!
Bati-Balázs Esvány piros vére csöppen
Sötét földre csöppen!*

Erzsébet felsikoltott eszelős örömmel.
— Vér! Vér! Piros vére csöppen!

A lantos mondta tovább:

*Sötét földön piros patak támad,
Bati-Balázs Esvány picike leánya
Ne várd az apádat, ne várd az apádat...*

— Piros patak, piros patak! — sikongott Erzsébet.

Rados felugrott.

— Ne ilyen szomorút játszó tekegyelmed! Vidámat, csöngőt-bongót! Ami felvidítja asszonyunkat!

— Vidámat? Csöngőt-bongót! — kiáltott a lantos — Csengjen a dal!

Belecsapott a húrokba, aztán szilajul dalolta:

*Az én babám takaros
Tillárom haj!
Az orcája be piros,
Tillárom haj!
Az két karja, mint a hó
Az két szeme, mint a tó!
Tillárom haj!*

— Így ni! — bölintott Rados Péter — Vidámat! Asszonyunk hadd viduljon!

A lantos újra belecsap a húrokba:

*De a babám elhagyott,
Tillárom haj!
Rajtam be jól kacagott,
Tillárom haj!*

*Tört ütött a szívembe
A kellős közepébe!
Tillárom haj!*

Azután csend. Rados Erzsébethhez hajolt.

— Asszonyunk! Daloljon uj dalt még a lantos?

Erzsébet szeme valahol a messzeségben tévelygett.

— Gyün! Ott! Egész messze! — suttogta —
Látom!

— Kit lát nagyságod? Ki gyün? — kérdezte Rados.

— Elbútt a hold! — sikongott Báthory Erzsébet
— Sötét az erdő! Keresi! Az utat keresi!

— Asszonyunk! Holdvilág van! — Rados szemében könny volt — Fehér az út! Aki ma éjtszaka utazik, annak jó útja vágyon!

— Asszonka! — kérdezte az öreg dajka — Kit vár megest?

— Kit vár a hold? Kit vár a szellő? — sikongott Erzsébet — Kit vár a harang?

Azután az ujját felemelte, titokzatosan suttogott.

— Akik nagyon szeretnek, látnak! Most fordul bé! Az erdő szélén! Mögötte lovasok, látom, látom!

A lantos szájalommal nézte.

— Nagyasszony!

— Ki szólít?

— Én. A deák. Itt a lantom, tele a szívem, az aj-

kamon rímek kergetődznek! Akarja nagyságod, hogy verset mondjak?

Erzsébet eszelősen sikongott.

— Vers... Egyszer egy deák verset mondott hozám... Atyám vesszővel verette el a házból...

— Hát ne daloljak?

Csendesen mondta Rados Péter.

— Menjen, kegyelmed...

A lantos felállt. Hangja szomorú volt.

— De megfogytakozott mán a házak száma! Ment az ember, várták! Szívesen fogadták, jól el is tartották! Most megyen az ember — itt vallonra talál, ott pojákot talál, amott meg burkust lát! Elúzik az embert, falatot sem adnak! De megfogytakozott a házaink száma... Az Isten megáldja...

— Deák uram! — szólt utána Komáromyné — A konyhában majd jól tartják kegyelmedet!

— Nem igen köll... — rázta a fejét a diák — Erre mifelénk most nem nagy a vigasság... Nem is szolgáltam meg. Az Isten megáldja!

*

És így ment ez végig minden áldott este.

Nádasdy Anna és Nádasdy Kata, Erzsébet aszszony leányai, Rados Péter fájdalmas levelei után sietve vették körül édesanyjukat. Drugethné csakúgy, mint Zrinyi Miklósné meleg szeretettel akarták elvinni várukba, hogy családi élet örömei között megfelekezve fájdalmáról, vissza adják egészségét. De Bát-

hory Erzsébetet fogva tartotta az ablak. Az ablak, ahonnan évek hosszú során át kémlelte az utat, amelyen fel kell majd tűnni Szulyói Szirmiai Theodáznak. Csejthén az ablak honnan más semmit sem várt. Csak ő, hittel a szíve mélyén. Hogy mégis, egyszer, hátha. Hátha. Hogy hite milyen erős volt, azt csak az tudhatta volna, aki néha holdvilágos éjszakákon beláthatott volna az ágyasházába.

Ilyenkor, holdas éjszakákon láthatták volna, hogy Báthory Erzsébet szemébe kiül az eszelős István féltelmes lángja. Láthatták volna, hogy kiugrik ágyából, magára kapja a menyasszony ruhát és kitért karokkal, énekelve az ablakhoz áll.

Úgy állott a holdvilágban megezüstözve, halottfejéren menyasszonyi ruhában, várva a szerelmét, ami nem akarta elhozni hozzá a gyönyörűségét.

Úgy állott és ilyenkor benépesült a szobája. Egy élet szellemárnyai népesítették be az ágyas házat. Ott száguldott szánkóján az ördögüzte István, ott fogadta paraszti legényeit a nagynéni, ott becsstelénítette a remegő szüzeket a bátyja, ott alázta meg Szulyói Szirmiai Theodázért, ott duhajkodtak mezételen török jányokkal Nádasdy Ferenc harcos cimborái, ott táncolt két halottal a kezében a főkapitány, ott állott a szobában Báthory Erzsébet, méreggel kezében, hogy bosszút álljon a megaláztatásért. És ilyenkor holdvilágos éjjeleken érezte, hogy a szerelemért mindenre képes volna, csak eljönne hozzá. Csak eljönne hozzá.

Mióta Báthory Erzsébet megszegyenítve, lélekben kifosztva elhagyta a császár városát, vagy így ült összetörten ablakánál, vagy pedig mint az üzött vad hajtattott egyik várából a másik várába.

Ha hét elején zempléni várában rakatott máglyát kandallójában, hogy örökké didergő testét melegítse, bizonyosra lehetett venni, hogy hét végén már Sárvarott vágják a hasábot kandallófűtésre. S három nap multán már onnan is vágattak a lovak Trencsén vagy Nyitra felé valamelyik másik sásfészekbe. S ilyenkor az út mentén parasztok hányták a keresztet. Mert Báthory Erzsébet kezében hatalmas ostor csattogott, eszelős haraggal verte a lovakat, ösztökelte őket gyorsabb váglatásra.

De az ostora nem csak lovak hátán csattogott már. Amint megérkezett valamely házába, csattant az szolgálányok hátán, legények hátán is.

Olyan volt ilyenkor mint az ördögök megszállottja. Nyugalmát, helyit seholsem találta, eszelős rohanása csattogtatta ostorát.

Télen a szánja, nyáron kocsija vágatott habzó szájú lovak nyomán az országutakon, amelyek pusztulásról, vézről tettek mindenfele tanúságot.

Megszaggatott testű ország csonka tagjain voltak vérző erek ezek az országútak.

Nádasdyné Báthory Erzsébet tájai a török veszedelem országútjába nem torkollottak ugyan belé, de azért keserves volt e tájt is az élet. Ez a kis karéj egyedül maradt meg Mátyás birodalmából. Az

utakon menekülők szekerei csikorogtak, egyre nagyobb tömegben hömpölyögtek erre felé, kiket más országrészek földjén vívott csaták tettek hontalanná.

Idemenekült a mohácsi veszedelmet követő esztendők óta az ország minden magas hivatala. Thurzó Elek már az 1532. esztendő óta felvidéki várakból intézte mint helytartó az ország sorsát. Előbb Nyitrát akarta az ország új fővárosának nyilvánítani, aztán Pozsonyt tették meg a magyar helytartótanács székhelyévé.

Báthory Erzsébet gyerekkorából emlékezett a nagy munkára, amikor Oláh Miklós, majd Verancsics Antal esztergomi érsekek megkezdették Érsekújvárnak erődítménnyé való átépítését. Atyjával, György úrral kocsizott arra felé s György úr ki is szállt hintójából, jól megnézte a munkálatot.

— Ez leszen az országrész legerősebb védelme a török ellen — magyarázta Erzsikének.

De hiszen ha csak a török lett volna, ki ellen védekezni köllött! Ám ott volt a rablóvilág, császári és magyar, azonkívül török hadakról lemaradozott marthalócok, rablóbandáinak egész serege, mely minduntalan fenyegette az élet és vagyon biztonságát.

Régebbi napokban, még a bécsi szégyen előtt, Báthory Erzsébet gyakorta vett részt megbeszéléseken, melyekben nagyurak szövetkeztek városokkal, hogy közösen védekezzenek az elszánt rablócsordák ellen.

A városok urai tudták mit csinálnak, amikor lét-

rehozták a körmöcbányai konfederációt. Tudták, mit védenek.

Hiszen éppen a városok érezték meg legkevésbé a Felvidéken török hadjáratok vértcsorgató útját.

Pozsony főváros lett. Hivatallal tele. Utcáin által hajtották Bécs városa felé a hatalmas marhacsordákat. Hajh, sok marha kellett a seregek étetéséhez háborús időben.

Kassa városa meg pláne jól keresett, ömlött a pénz oda. Hogyne ömlött volna, mikor Kassa házaiban gyártották a hadakhoz szükséges fegyvereket, puskaport, Kassán kalapálták az acélt törökverő fringiákhoz. Igaz, hogy a lengyellel való kereskedés, mely ezideig gazdagította a város polgárait, mostanság erősen alábbhagyott, node jól pótolta a hadi szükséglet. Vót pénz minden házban, mit féltetni köllött lézengő rittertől, rabló vallontól meg cudar hajdúnéptől.

A bányavárosokban ugyancsak volt pénz, kincs. Fuggerék voltak az urak erre felé. Ők bérelték sorra mind az összes bányát. S ezidőtájt világszerte becsülték a magyar rézbányákat.

Igaz, ami igaz, nem sok különbség volt a Fugger-gazdálkodás, meg a rablógazdálkodás között. Báthory Erzsébet kis gyerek korából erre is emlékezett. György úr az asztalát gyakorta csapkodta.

— Ugy adák vissza a bányákat a koronának — kiáltotta —, hogy holtra szipolyozták.

De ha áldatlan volt az ország helyzete Erzsébet

gyerekkorában, még áldatlanabb volt mostanság, amikor Szulyói Szirmiai Theodáz megalázása után túl a negyven éven hajtotta lovait az ország útjain.

Aki csak tehette, városok falai közé menekült. Órák hosszán vágathatott anélkül, hogy falut látott volna.

A faluk elpusztultak, lakósaik elhaltak, fejüket vesztették, vagy városokba húzódtak. Ami kisbirtok volt, lassan mind elveszett. Inkább a földjét hagyta ott a magyar, semmint védtelenül kiszolgáltatva éljen falusi házában s lányát háremekbe, fiát janicsárnak hagyja elhurcolni töröktől, tatártul.

Néha aztán megtorpantak Erzsébet lovai. Mérhetetlen falu szélén álltak, ahol legutóbb még egyetlen ház sem volt. A mérhetetlen faluban azok gyülekeztek, aki széjjel szórva, egymagukban féltek. Így gyülekeztek a nagyobb közösségbe. Parasztvárosok keletkeztek a nehéz küzdelemben.

De ezek nem a felvidéken voltak, hanem a nagy magyar alföldön. Városok városi élet nélkül, lakóiknak talán biztonságosabb életet nyújtottak, de új veszedelem csíráit hintették el az országban.

Mert míg a kis földes gazda birtokát ott hagyva városba tömörült, ott hagyott földjeit felszívták az urak. Egyre másra hatalmas birtokok keletkeztek.

De ez azután már nem csak az alföldön. Erzsébet asszony szempillája nem egyszer húzódott magasra, amikor szomszédai mérhetetlen gyarapodását látta. Lám a Rákócziak! Szinte már külön ország hatalmas

birtokuk! Aztán a Pálffyak! Thurzókról, Forgáchékról már nem is beszéltek, az ő mérhetetlen vagyonuk már ősi birtoknak számított.

A szerteszt szaggatott ország lakosságában új szakadék támadt. Egyik oldalon álltak a nagyhatalmú, mérhetetlen kincsű kevesek. Másikon az éhező népmilliók, földtelen parasztok.

Igy megtagolt országnak köllött küzdeni török, tatár ellen. S így is küzdött, ameddig csak bírta, ahogyan csak tudott.

Lám Komáromban ott voltak a dunai naszádosok, akik könnyű hajókkal támogatták a várvédő sereget, magyar vezéreket.

De kúsza volt az ország, megszaggatott, csonka. S külország felé egyre kevesbedett régi nagy tekintélye.

Báthory Erzsébet ugyancsak sebes testű úton ösztökélte futásra habzó szájú paripáit. Megszállott fényben csillogó szeme nem látta a romlást, egyre egyet látott: Szulyói Theodázt, aki nem akarja.

Ez év őszén Érsekújvárra hajtattott lovaival. Az erőd már felépült, próbákat is kiállott, de Erzsébet asszonyt nem ez érdekelt. Űzött vére űzte.

Itt mégis megállott s legalább egy napra visszatért jobbik magához.

Úgy történt, hogy lovai egyszerre forrongó embertömeg gomolyagában akadtak el.

— Mi vagyon itt? Félre! — kiáltott a bakról.
De senkisémozdult.

Suhogott az ostor:

— Utat, hé, halljátok?

Amde ezúttal elmaradt a riadt szétszaladás. Öklök emelkedtek.

Rados Péter leugrott a hintórul, csittító szóval az emberek közé lépett.

— Csitujjunk emberek! Mi történik itten?

Hatalmas szál férfi ugrott ki elébe. Arcán vörös vágás, török kardnak nyoma.

— Csitujjunk? Azt mondja? Osztán ugyan mitül? A vérünket veszik, földünk elrabolják, fiunkat janicsárnak, jányunkat szukánkat elviszik magukkal? S míg mi itt állunk, németet megóvjuk, cseheket vigyázzuk, nehogy a mi sorsunk rájuk is kihajtszon, szégyenítnek bennünk? Lealáznak bennünk?

Rados Péter megfogta a vörösén kiabáló férfi karját.

— Ki akar alázni? Ki szégyenít magyart?

A tömeg morajlott és a vágott arcú a várkapitány háza felé lendítette karját.

— Ott a szégyenítés!

— Mi történik ottan?

Im ekkor egyik házból fényes, csillogó ruhákba öltözködött, pöffeszkedő urak léptek az utcára. Idegen ruhákban, a népet lenézve, útjukból félreintve indultak a várkapitány háza felé.

Magas bakjáról Erzsébet asszony is látta őket.

— Hé! — kiáltott — Kik azok ott, hallja!

— Ugyan kik vónának? — hördült a sebhelyes —
A cseh uraságok!

— A cseh uraságok? — Nádasdyné értetlenül nézett reájuk — Mit keresnek itten?

— A várkapitánytul esküt követelnek! Magyar kapitánytul hűségesküt Csehországnak! A hála, mert védjük!

Báthory Erzsébet szeme felvillámlott.

Mintha egyik pillanatrul a másikra kicserélték volna. Az az eszelős fény kialudt szeméből, s a hargag menyköve villámlott meg benne.

Egyetlen ugrással lent volt hintajárul.

— Hova siet nagyságod — riadt utána Rados Péter.

— Fel a cseh urakhoz! — kiáltotta vissza.

Egyetlen perc alatt bent volt a várkapitány szobájában.

A cseh uraságok immár mind ott ültek. Lábukat szétrakták, kezük a hasukon és gög az arcukon. Előtűk pedig a várkapitány állott. Sápadtan, soványan.

Báthory Erzsébet ostora ezúttal az asztalon csattant. De olyan nagyot csattant, hogy a cseh uraságok abban a minutában felugrottak kényelmes székeikből.

— Mit akarnak kendek? — villámlott reájuk — Esküt Csehországnak?

Az ostor nagyot csattant, felporzott az asztal.

— Esküt Csehországnak? Ki védi kenteket? Nem ez szegény ország? Ki vérez kendekért? Nem ez a jó magyar nép? Kinek a gyerekit hurcolja a török keletre? Csakis a miénket! Mi védjük kendeket e

keserű sortul! S kendekek idejönnek? Esküt követelnek?

A hangja felcsattant, szeme felvillámlott, kezében az ostor lecsapásra röppent:

— Ki innen kendekekkel!

Fényes uraságok bokája tájékán csattogott az ostor és az uraságok lábukat kapkodva menekülni kezdtek. Előbb a folyosón, aztán a lépcsőkön, végül kint az utcán, az összegyűlt népség hahotája közben.

S mögöttük egy asszony ostorral verte ki táncukhoz a ritmust.

Estére nyomuk sem volt már Érsekujvárt.

Az esetnek híre eljutott persze Bécsnek városába. A fekete könyvbe, ahol Báthory Erzsébetet tartották számon, új feljegyzés került. A lajstromon új bűn. A bécsi nagy urak örültek is neki! Gyűjtötték, amit csak gyűjteni lehetett. Báthoryak ellen Bécs mindig hajlandó. Konok makacs fajta. Túlsűrű a vére. Túl magyar a vére. Túl sok a hatalma, túl sok a birtoka. Végezni köll véle.

Bécs nem tanult és nem felejtett. Nem tanulta meg, hogy jó szóval mindent ad a magyar, nem felejtette el, hogy Erdély sok borsot tört már az orra alá. S az erdélyi fejedelmi székből Báthoryak ültek.

De főképen tudta, hogy azé az ország, kié a felvidék. Amíg a császáré, addig rendben vagyon. De ha Erdély teszi a kezét rája, a császárnak nincs többé Magyarországa. S Erdély fejedelmei mindenkor kinyújtották kezüket a felvidék felé. A Báthoryak főként, Báthory István már vagy harminc évvel

azelőtt kiadta a jelszót a Felvidék felé s a többi Báthory, a többi fejedelem nem felejtette el a leckét.

A bécsi udvar pedig, mely jól tudta, hogy Nádasdy-né Báthory Erzsébet részt vett az ecsedi tanácskozáson, azzal is tisztában volt, hogy ebben a küzdelemben döntő szót mondhat ki ez az asszony! Felvidék nagyrészét az ő vagyona teszi. Az egyesült Báthory-Nádasdy birtokok.

XVI.

Báthory Erzsébet érsekujvári feltámadása egyetlen napig tartott. Másnapra már újra visszazuhant fájdalmas állapotába.

Csak ezúttal nem a rohanás ördöge kavarta vérért. Hanem az álmodásé.

Érsekujvárról a nyitrai várba már Rados Péter fogta a gyeplőket. S Erzsébet asszony hangja halkra fordult.

Naphosszat ült nyitrai várában, az ablaka mellett, kémlelte az utat. Bécs felül az utat. Nem jön-e Theodáz.

De Rados Pétert felkavarta az érsekujvári szégyen. Míg asszonya az utat kémlelte ablakából, ő bevette magát a vár könyves szobájába, hatalmas léptekkel döngette a padlót s járt a gondolatja.

Ezekén a vad vágatásokon mindig ott volt ő is. De ő nyitott szemmel. Mindent látva látott. A szörnyű pusztulást, fájdalmas sorvadást.

És hogyha útközben futásra akadtak, jelentésvőre egy-egy minutára valamennyit megállította, valamennyit kikérdezte.

Most, amint a könyvesszobában a lépéseket róttá, háborgott a lelke. A lekiismérete,

Hát ez az ő sorsa? Ez az ő kötelessége? Egész életében egy asszony nyomában? Nem az vóna inkább, hogy ő is kardot öltjön, lovára pattanjon s kiálljon a gátra? Vagy hivatalt vállalva Bécs városában álljon oda az urak elé, a vállukat megrázva? Hogy hé, urak, ébredjetek! Amíg ti itt a császár körül hoférozatok, tönkremegy az ország!

Mert bizony tönkrement.

Nem volt elég a török, nem volt elég a tatár, valon, hajdú, ott volt a vallás is pusztító rémségnek.

Protestáns és katolikus is gyilkolta egymást. Magában a császári házban is harcolt egymással titokban a két vallás. Még mindig emlegették a pozsonyi scénát, amikor Miksa herceg, a trónörökös nem akart résztvenni az úrnapi körmeneten, szembeszállt a császár-királyal Ferdinánddal is. Mert lélekben protestánsnak tudta magát. Azóta ugyan hosszú és nehéz esztendőök teltek el, a trónon már régen Rudolf ült, de még mindig emlegették ezt a jelenetet és gyakorta fűzték hozzá, hogy a bécsi udvarban ma sincs másként. Titokban persze, de még mindig harcol egymással a reformata religió és a katolika anyaszent-egyház.

Annál nyíltabban folyt a harc kint a vérző országban.

Az ország pedig egyre néptelenedett. Rados Péter hírvivőktől, szállására betérő futároktól keserves híreket hallott. Az ország déli részén teljesen kipusztult a magyarság. Azon az országrészen, mely a

Marostól a Dunáig és a Tiszától Erdély határáig terjed, mindössze huszonötezer magyar maradt életben a harcok alatt. A Marostól északra Arad és Zaránd-megyében a faluk kilencven százaléka teljesen tönkrement, a két megyében összesen nyolcvan porta maradt épségben s a számlálás szerint a két megyében összesen háromszázharmincnégyszáz élő magyar találtatott. Békésben a hírek szerint, aki életben maradt az is földalatti kunyhókban, nádasokban húzódik meg.

Másik hiradó azt a hírt hozta, hogy Baranya, Tolna, Somogy megye, Pécs városát is belszámítva, háromezerkétszázhuszonegy lakost számlál s a törökvilág kiirtotta Valkó- és Szerémszék megye lakosságát is. Az óriási vérvesztéséget új bevándorlók pótolják. A Felvidékre horvátok jönnek, Pozsonymegyében telepsznek le, vlach hegyipásztörök ereszkednek le a völgyekbe, szepes-gömör vidékén egyre több a német bevándorló. A vlachok, horvátok, német települők már a magyar településeket is veszélyeztetik, elfoglalják az elmenekült magyar kisbirtokosság földjét s a szabad magyar birtokosok mind nagyobb tömegben süllyednek a jobbágyi sorba.

A nyelv egyre jobban elsüllyed az idegenek között. Már az úri réteg is latinnal és szlovákkal keveri a magyar szót. Lám a Thurzó kisasszony is, emlékezik vissza Rados egy levelére, magyar-szlovák-latin keveréknyelven levelezik.

Aztán egyik parasztlázadás a másik után, mind egyre titokzatos új vallások ütnek fel fejüket a szegénység körében. Sokat beszélnek a Trencsén, Nyitra

és Pozsonymegyébe menekültként érkező habánokról, akik új vallást hoztak magukkal. Anabaptisták.

Hová tűnik el ilyenformán mihamarább a magyarság? A nemesség nyakrafőre adja el marháit. Vad vágatásaik során, amikor Báthory Erzsébet csattogtatta ostorát, az országúton számtalanszor ütköztek a végeláthatatlan marhacsordákba, melyeket Bécsben pocsékolnak el.

S ha egy-egy nehéz hajszás út végén éjszakára valamelyik úriházhoz tértek be éjjeli pihenőre, mindenütt könnyek, mindenütt gyász ült a házigazdák arcán. Nincs magyar ház, amely ne harcban elesett apát, férjet, vagy fiat gyászolna.

És Nádasdy Ferenc özvegye, Báthory Erzsébet, aki hatalmas vagyonával, hatalmával annyit segíthetne, semmit sem lát ebből. Negyven éven felül, felnőtt asszonylányak anyjaként is az egész világból egyetlen arcot lát: Theodáz úr arcát. Azt kergeti egyre, azt várja magához, egyre csak azt várja.

Rados Péter a hideg könyves szobában megrázódott. Keresni valakit! Mindegy, hogy kicsoda! Csak nem egyedül lenni, csak nem gondolkozni! Nem lehet elbírni.

A könyves ház hatalmas szárnyas ajtaja élesen csattant a háta mögött, amint a szél kirántotta kezéből s a két szárnyat egymáshoz vágta.

Már esteledett. Alig hatolt be valami fény a rácsos ablakokon, amint a kongó termeken át Erzsébet asszony lakószobái felé igyekezett.

Távolról egy ajtórepedésen fény szivárgott át. Az ott asszonya szobája. Vajjon most is ott ül az ablak mellett s Theodáz urat várja?

A nehéz lépésű férfi lábújjhegyre emelkedett. Nesztelen lépésekkel az ajtóig ment, ott egy pillanattig hallgatózott, mi hang hallatszik asszonyátul.

Aztán, hogy semmit sem hallott, kopogtatott.

De válasz a kopogtatásra sem érkezett.

Óvatos kézzel kinyitotta az ajtót.

Erzsébet karosszékében ült a terem közepén. Fürdető asszonyai kenőcsökkel kenték, kezét fehériték, hajába ékköveket raktak, arcára pirosból festékeket kentek.

Halk, mormoló szavakat hallott Rados Péter.

Vajjon ki mormol.

Igen, Báthory Erzsébet ajka mozog, amint behunyt szemmel ül karosszékében.

Rados csak hallgatja és sápadt lesz az arca.

— Isten segíts! Jőjjetek felhők! Isten, parancsolom neked, én a felhők fejedelme, adj egészséget, szépséget, fiatalságot, Báthory Erzsébetnek! Legyen orcája piros, a karja fehér, a csókja édes, hogy aki megízleli, el sose felejtse! Parancsolom neked Isten, én a felhők fejedelme, küldj kilencvenkilenc macskát, gyűjtsd egybe őket bárhol legyenek is, hegyeken túl, vagy vizeken túl, harapják Theodáz úr szívét, míg vére ki nem csordul s el nem indul Báthory Erzsébethez! Ki ellenségünk, annak szívét rágják

széjjel! Isten, parancsolom néked, én a felhők fejedelme!

A fáklyák sápadt fényben lobogtak a hatalmas teremben, a földet asszonyok rémülten hányták magokra a kereszteket.

Rados Péter riadtan kiáltott fel:

— Asszonyom! Nagyságod! Báthory Örzsébet!

Báthory Erzsébet azonban nem hallotta. Remegő ajka szakadatlanul mozgott s száján hevesen törtek ki a káromló szavak:

— Kilencvenkilenc macskát! Szívöket rágják szét! Parancsolom neked Isten, én a felhők fejedelme!

Rados Péter odaugrott, megragadta a vállát, megrázta:

— Örzsébet asszony! Térjen magához!

Báthory Erzsébet szeme lassan kinyílt. Mintha nem is az lenne, aki az imént még káromló szavakkal szitkozódott, poklok segítségét könyörögte. Szemében szelid fény ült, hangja lágy volt:

— Tekegyelmed az, Rados Péter uram?

Ezen az éccakán Rados Péter nehéz ujjakkal keserves levelet írt.

A levél Zrinyi Miklós úr önagyságának szóllott, Báthory Erzsébet leánya férjének.

„Nagyságos uramnak, mindenkor jóakaró pártfogómnak szolgálatom alázatos ajánlásának utána. Az úr Isten nagyságodat és minden nagyságodhoz

tartozandókat áldja meg minden javaiban. Szomorúságos szókkal köll fordulnom nagyságodhoz. A mi nagy jó asszonyunk, Nádasdy Ferenc főkapitány uram özvegye egészségében ugyancsak megháborított. Amaz emlékezetes bétsi útja óta, mikoron Szulyói Szirmiai Theodáz urammal oly fájdalmasan találkozott, csak nem akar közönséges egészségbe visszatérni. Miként már jelentenem kölletett, elsőben is lelkitül üzetve, helyét nem találva hónapokig egyik kastélyából vágtatott másik kastélyába, majd hívságos várakozásban heteket ült ablakánál, várva ifjúkori szerelmét Tehodáz uramat.

Több alkalommal kölletett lelke vigasztalására a reformáta religió prédikátorait hivatnom, de fájdalom mind hiába. Az ördög asszonyunk lelkiben mindig üzekedik, üzvén kegyetlen mardosásait. Ám mind ez időkig megvolt bizodalmunk, hogy a nála hatalmasabb Idvezítő által le fog győzetni és asszonyunk megnyugoszik.

Most azonban azt kölletik írnom Nagyságodnak, hogy asszonyunk lelkiben e harcok meg nem szűnnek. Csodálatos, egyben gonosz dolog ez, mellynek megszüntetése végett csak nem tehetek egyebet, mint Nagyságodhoz fordulok, ki is atyafiságos szeretettel talán, ha mást nem tanácsot, szolgáltatathat minékünk, mi tévők legyünk.

Ez év októbris havában, megerőltető utak után érkezünk meg asszonyunkkal ez nyitrai várba. Ez idén korán köszönte ránk a nedves időjárás, zimanós, esővel csapkodott őszi időben érkezett kocsink.

Asszonyunk szinte aléltan ült hintaja szögletében, úgy költetett kiemelnünk. Ama nagy erő, mellyel immár hetek óta ösztökélte lovait, egyre nagy utakra, mintha mind utolsó cseppjéig kiszállott vóna belőle.

Azonnal ágyasházába kísérénk, jó melegbe rákánk és forró italokkal igyekezőnk vérét mozgásba hozandani.

Föl is költ másnapra virradón. Orcája sápadt vót, keze, lába erőtlen, de csak fölöltözteté magát, széket az ablakba rakatá és figyelé napszámra az országutat. Miként már több alkalomból is jelentém Nagyságodnak, illetén napjaiban az ablakban Theodáz uram érkezését várja. Ollyan ez már nála, mint az eszelősség, gondolom, ha egy napon Theodáz úr csakugyan megjönne, szinte hogy hiányát érezné az elmaradó várakozásnak.

Két napig maradt meg eme várakozásban. Az harmadikon egyszer csak látom, hogy öltöztető asszonyai között nagy sürgés-forgás vagyon. Hivatom egyiket, mi volna az oka, azt mondja, asszonyunk öltözteti magát.

Mikor azonban azt költetett látnom, hogy veres léket, búzködt kenőcsöket és egyéb undort keltő extraktumokat is czepelnek szobájába, magam is csak utána néztem.

Hát látom, hogy asszonyunk ül szokott karos székeben, az veres lével arcát kenegetik, búzködt kenőcsökkel tagjait súrolják, haját fényesítik. Azután

legszebb ékességeit, ruháit hozatá magához, mind magára ölté és veres arcával, kívül, botsánat a szóért mint boszorka látszott, esmeg kiült az ablak mellé az utat figyelni.

Olly jelenségnek vélem mindezeket látni, melyek sürgető kötelességemé teszik, hogy Nagyságot arra kérjem, amily hamar csak teheti, induljon Nyitrára. Annál is inkább, mert ma estve belépven asszonyunk szobájába és ugyanezen öltöztető asszonyok között megtalálva, olly szavakat kölletett szájából hallanom, mellyek félelemmel töltöttek el s olly gondolatokat plántálának belém, hogy az Sátán megszállása asszonyunkban mihamarabb maradandóvá leszen, ha nem sikerül valami módon kiűznünk onnan. Babonás imádságot mormolt, mellyet amint hallám a miavai majorosnétul kapott, ki híres babonásné. Magam elé rendeltém a vén asszonyt, ki a bűbájos mesterségben felette járatos és reáripakodtam, miképen merészel asszonyunknak ilyen imádságot adni, mely nem Idvezitőnkhez szól, sőt épen Idvezitőnk ellen a Sátánhoz magához. Az bűbájosné nem is tagadta, hogy az babonás szavakat tőlle kapta, de mint mondá, nem akará adni, asszonyunk parancsolta, hogy odaadja.

Mielőtt ma estve jelen levelem írásába fogtam vóna, még egyszer körüljártam a várat, hogy mindent rendbe tegyek éccakára. Ekkor másodízben hallám asszonyunkat, amint a Sátánhoz imádkozik. Éjfél vót éppen, asszonyunk kint álla a nyitott ablakban, nézé a csillagokat, felhők járását és ismét ezen babonás

szavakkal imádkoza fiatalságáért, kit minden esz-
közzel őrizni akar, mert ifjúi szépségének teljét ki-
vánná megőrizni ama nap számára, aki sosem fog
elkövetkezni, de kiben reménykedni soha meg nem
szűnik: mikoron Szulyói Szirmiai Theodáz uram sze-
relmes ölelő karokkal érette eljönne...

XVII.

Rados Péter levelire Zrinyi Miklós azonnal indult a nyitrai várba. Horvátországbul jött, az út hosszú volt s Nyitrán már nem érte el hitvestársa asszonyanyját. Utját Csejthére köllött folytatnia, hová estére érve érkezett.

Rados Péter várta, azonnal szobájába vezette s mielőtt még Báthory Erzsébettel beszélhetett volna, gyorsan elmondotta az utolsó hetek történetit.

A megszállottság nem szűnik. Immár naponta ül fürdető asszonyai között, vastagon keni kenőlcsekkel testit s arcárul nem kopik le a veres lé, melyről azt hiszi, hogy fiatallá és széppé teszi, férfi számára ismét kíváнатossá.

Elmondotta, hogy rendkívül türelmetlen. Sokszor már szinte kegyetlen. Üti-veri asszonyait, ha akaratlan valamit nem úgy tesznek, amint ő kívánja. Mikoron később megcsillapodik, akkor már bánja kemény szavait, tetteit, ajándékokkal engeszteli akit ütéssel illetett. Legutóbb még könnyezett is saját keménységének szégyellettében. Am másnap csak ujra gonoszkodott; immár ollyannyira, hogy a faluban is suttogások keltek szárnyra s mindenfajta ostobaságokat terjesztenek.

Zrinyi Miklós sápadt orcával hallgatta Rados Péter jelentését.

— Rados Péter uram — fordult hozzá — a tekegyelmed szavaiban nem több a valóságnál a mende-monda? Nem inkább arrul vagy on szó, hogy kegyelmedet is megfélemlíték a babonás falusi népek?

— Én nagyságodnak nem mondtam mást, csak akit én magam láttam, én magam hallottam!

— Biztos ebben Rados Péter uram?

— Nagyságodnak magának is alkalma leszen meggyőződni rula, hogy szintiszta igazság minden egyes szavam.

Zrinyi Miklós elindult Báthory Erzsébet termei felé, hogy magát bejelentse, hitvestársa anyját üdvözlje.

Rados Péter kalauzolta.

Az esti órában már sötét volt minden, lobogó fálya fénye mellett siettek üdvözlésére.

A kopogtatásra azonban nem kaphattak választ. Kopogtatásuk nem jutott el a teremben lévők füléig. A teremből megömlendő állat panaszos sírása sikongatott.

Zrinyi Miklós nem tudván a sikongást mire vélni, feltépte az ajtót, hogy berohanjon.

De amint az ajtón bepillantathatott, sápadtan megállott.

A terem közepén a fürdető asszonyok véres késekkel eleven gödölye torkába szurkáltak, friss me-

leg vérét Báthory Erzsébet kezébe csorgatták, ki a meleg várben vad babonás szókkal arcát förösztötte.

— Uristen! — kiáltott rémülten Zrinyi Miklós — Asszony anyám! Báthory Örzsébet!

De ő nem hallotta. Vadul sikongatta a babonás szókkal:

— Felhők fejedelme adj szépséget, fiatalságot Báthory Örzsébetnek, az elhullott vértől legyen piros arca, gyöngé, fehér bőre! Felhők fejedelme vezesd ide, akit itt kívánnék látni!

Ezen az éjszakán Zrinyi Miklós álmatlanul járkált hálótermében. Ott volt szobájában Rados Péter is.

— Azonnal sietek bécsi kirurgusért — mondotta nyugtalanul. Asszonyunknak nem is köll tudnia rula, hogy imitt jártam, hajnali órán indulok, váltott lovakkal igyekszem s azonmód, hogy megérkeztem, külön kocsival küldöm a bécsi feltsert. Talán az érvágás, talán más medicámen segíthet még rajta.

Rados Péter csöndesen hallgatta.

Zrinyi Miklós a kezit megfogta.

— Arra kérem kegyelmedet, vigyázzon reája! Baja ne történjen, ő se ártson másnak!

Rados csak bólintott.

— Hosszú évek óta én már mást sem teszek. Csak vigyázok reája...

S a legkorább hajnali órán Zrinyi Miklós már elfoglalta helyét hintájában. Indult Pozsonyon át Bécsnek városába.

*

Thurzó nádor pozsonyi rezidenciájában igen nagy volt ezidőtájt a sürgés-forgás. A háború ugyan véget ért, azt lehetett hinni, most némi kis nyugalom is kijut osztályrészül a szegény országnak, de a nyugalom óráiban semmivel sem volt kevesebb a tennivaló.

Mikor a háború hullámverése eltakarodott, mindenütt romok, pusztaságok, dögveszes mocsarak maradtak utána. Elvadult emberek másztak elő nádasokból, egyéb rejtekekből, a rablóbandák még meg-sokasodtak, a marhák kipusztultak s halomba tornyosodtak asztalán az instanciák, melyekben külföldi papok kérnek engedélyt, hogy falujokkal egyetemben az elpusztított magyar földekre telepedjenek, azokat ismét benépesítsék és földjét újra termővé tegyék.

Thurzó nádor ama délelőttön, amikor Zrinyi Miklós érkezett meg hosszú vágatás után és Pozsonyban pihenőt tartott, éppen Temessy püspök őeminenciája secretáriusával, Ujváryval folytatott megbeszélést. A püspöki javak nagyrésze is a hadak útjába esett, kipusztult, felégett. Harminchárom falujából öt maradt meg, az is jobbágy nélkül, kapa, kasza nélkül, felszántatlan állapotban.

Zrinyi Miklóst, aki kötelességének tartotta, hogy a nádorispán előtt tisztelegjen, Ujváry jelenlétében fogadta.

— No lám, öcsém uram! — sietett elébe — Váratlan öröm, hogy újra látom tekegyelmedet. Mi újság vagyon Szlavóniában, mit tud Nádasdy özvegyéről?

Zrinyi Miklós fájdalmasan számolt be a csejthei este fájdalmas képeirül.

— Betegen találtam, ördög megszállottan. Gödöllye vérében kezét, arcát mosva!

Ujváry szeme a háttérben kiragyogott. Gyorsan lesütötte, senki meg ne lássa. De füle nyitva volt, felszívott minden szót. S midőn sopánkodva imádságot ígért, Temessy püspöktől engesztelő misét, már alig bírt magával.

— Nem szeretném — mondotta — atyafiságos találkozását Nagyságtoknak megzavarni. Nagyságod engedelmével távoznék s egyéb alkalommal jelentkeznék újra.

Egy óra múlva már vágató lovak mögött ült kocsijában útban Bécs felé. És estére érve Hartheim Ottokár gróf palotájában jelentkezett.

Arcán sunyi alázat ült.

— Ha a policájdirektorság nem késne... úgy látom, most vóna itt az alkalom, hogy az egyesült Nádasdy-Báthory birtokokat excelenciádnak megszerezzem...

Hartheim izgatottan figyelte a kegyes szavakkal álcázott bécsi kémet.

— Mi történt?

— Most jövök Pozsonyból. A nádorispán előtt alkalmam vott kihallgatni Zrinyi Miklós uramat, ki éppen Csejthéről jöve, Báthory Örszébettől! Gödöllyénél tart már. Gödöllye vérében. Ha kicsit segítünk, megpróbálja bizvást majd az ember vért is. Szűz leá-

nyok vérit, menyasszonyok vérit... Csak a policáj-direktorságot kaphassam meg végre...

Amit Hartheim gróftul válaszul kapott, ugyan megnyugtató lehetett. Még aznap ismét kocsira ült s vágtatott Csejthére.

Utja közben esett le azévben a legelső hó.

Mikor megérkezett azonnal Nádasdnyé elé vezettette magát.

Báthory Erzsébetnek könnyebb napja volt, aludni tudott az éccaka, azonnal fogadta.

Ujváry arcán mélységes volt az alázat. Amit sohasem tett, ezúttal kézcsókkal illette.

— Arra kérem nagyságodat — mondotta mikoron magukra maradtak — ne ítéljen meg engem.

— Miért ítelném meg?

— Származásom miatt... De tudnia kell nagyságodnak, hogy az Ur szolgálait nem csak kiváltságos rendekből válassza. Magam is jobbagysorbul jövök...

Báthory Erzsébet hallotta már nem is egyszer a mendemondát, hogy Ujváry valójában a bécsi udvar kéme, de e szavakat hallván, nem jutott eszébe.

— Mit kíván éntüllem, mondja nékem!

Ujváry lesütötte szemeit.

— Tizenhat esztendő óta nagyságod szolgálataiban áll Joó Ilona. Cheyten Márton hozta ide annak idején erővel Deákné asszonyomtól. Arra kérném nagyságodat vegye maga mellé belső szolgálónak. Édes egytestvérem, Ujváry János atyafisága.

Báthory Erzsébet fáradtan bólintott.

— Behivatom.

Ujváry hálásan kapta el a kezét.

— Köszönöm nagyságodnak! Magam közlöm vele kegyét!

Ujváry még ezen a napon elbúcsúzott. Éjszakáját is kocsiban töltötte. Diadalmasan nézett a csillagokra. Igen, ezen az éjszakán már ott látta magát a policejdirektori székből, hatalomban, gazdagságban. Gonoszul csillogó szemei előtt megelevenedett a csejthei vár éjszakája, látta Báthory Erzsébet ágyasházát, látta Erzsébetet, s az új öltöztető asszonyt, Joó Ilonát...

*

Füstös lánggal lobogó fáklyák nehéz szaga feködött rá Báthory Erzsébet ágyasházára.

Itt volt immár a tél.

Messze, amerre szem ellát, szűzfehér hó alatt nyugodott a környék, délután, amint alkonyodott, sivító, vad szelek keltek, végigsüvöltöttek az öreg fák fölött, rázták az ablakok lantornahólagát, csikorgatták az ajtókat s éjtszakára olyan erőre kaptak, hogy szinte recsegett-ropogott minden bútor s nehéz szőnyegek táncoltak a földön mintha dzsinnek, pokolbéli ördögök bújtak volna alájok.

Báthory Erzsébet medvebőrére fekve hallgatta a vihorászó szelek vészes vinnyogását.

Az öreg nagy karosszék az ágyasház sarkában recsegett kiáltozta a közelgő vészt s a régi szekrényben fenyegetőzve sercegett a szű.

Ezen az estén minden a vész felé mutatott.

Az ablak megkoppant, mintha szellem járna kívül, és bekopogna, hogy itt vagyok, érted jövök, készülj az útra.

És zúgott a szél. Nyögött, viharzott, süvöltve rázta az összeszáradt ajtószárnyakat. És sírt, mintha gyermek volna, kitéve pólyában a kapu alá.

Ezen az estén lépett szolgálatba Joó Ilona.

Ezen az estén a vész madara szállt le a csejthei várra.

A gyertya lángja megingott minduntalan. Mintha láthatatlan testek járnának táncot s a szelet föl kavarva kacagva oltogatnák.

Báthory Erzsébet fázósan gubbaszkodva húzódott össze medvebőrén a kandalló sarkában. Vállára szürke nagykendő feküdt.

Még azalatt is megreszketett.

Rados Péter messze, a másik falnál hallgatott.

Egyszerre felsírt Erzsébet hangja:

— Nem gyün...

Rados Péter tovább hallgatott.

Csönd volt. Rettenetes. Egy megbolondult óra egyre verte a muló percek s a szekrényben pergett a szű.

Reszketve szállott Erzsébet hangja:

— Nem gyün... Mindennek vége...

— Ne fájdítsa szívét nagyságod! — könyörgött Rados hangja — Ha nem gyün, nem gyün!

És lassan elfordul tőle. Hogy Erzsébet asszony ne láthassa. És szemiből egy csepp könnyet törölt ki.

A szél sikoltozva nyikorgatta az ajtószárnyakat.

— Ember! Valaki gyün! — sikoltott Erzsébet.

— Hallom a léptit!

Rados Péter fölfülett.

— A szél...

Erzsébet feje csakúgy lekókadtt. Fázósan összehúzta magán a szürke kendőt.

Rados Péter letérdelt a kandaló mellé, megpiszkálta a tüzet és reávetett egy hatalmas fahasábot.

A lángok magasra csaptak. Mardosva beleharaptak a friss hasádba és nyaldosva falni kezdték. Rőt fényük árnyékok rémeit vetette a falakra.

— Senki — mormolta maga elé Báthory Erzsébet — A szél... csak a szél... mindig a szél.

Az ablak egyre koppant, mintha szellem járna. S az óra verte, verte egyre a múltó perceket.

Erzsébet szeme nagyra tágult. Rados Péter szemébe mélyedt.

— Ember! Te! — sirt belőle a kérdés — Hány éve már, hogy egyre várjuk?

— Hány éve már? — Rados Péter hangja elcsuklott, aztán szinte kiáltva szállott — Csak nágy-ságod várja! Én nem várom! Egy percre se vártam!

És hirtelen fölkapta fejét, mert azt hitte jön valaki.

S Erzsébet is. Szeme az ajtón, vészes lángokban lobogva.

— Már én is... — morgott a férfi — Hangokat hallok, rémeket látok...

Erzsébet lélekzete elakadt, lassan fölemelkedett és hangtalan megindult az ablak felé. Lábujjhegyen.

De senki.

Csak a szél süvöltött zúgva, zokogva. Rázta, zörgette a lantornahólagot, üveget az ablakon.

Kiszáradt torokkal, tikkadt ajakkal hangtalanul susogott Erzsébet:

— Te! Én azt hiszem most... Valaki jön. Hallom.

Szemét az üvegre szorította, kezével nyomta vissza szivét, hogy ki ne ugorjon.

— Hallod? Már gyün. Itt van! Itt jár az udvaron. Nem! Most csukták bé a kaput! Hallod?

Fülét az ajtóra tapasztotta olyan erővel, hogy belé állt a fájdalom.

— Ki gyünne már — csittította Rados Péter — Ki gyünne, no?

— Senki...

— Senki...

— Pedig azt hívém...

Részezen tántorgott a gyertya lángja.

— Én egyre látom! Pedig rossz vótt hozzám!

— Komisz, kegyetlen! — csattant Rados hangja s felsírt Erzsébet:

— Ne bánts, ne bánts! Ne bánts tekegyelmed!

— De igen, mondom! — pattogott Rados — Rossz vótt, komisz nagyságodhoz!

— Nem, nem, nem vótt rossz! Hazudtak néki rullam!

Rados Péter elhallgatott.

Arcán lemondás ült.

Néha már, amikor tükörbe nézett, keserű mosolyra húzódott a szája.

Ugyanebben a tükörben, amikor először nézte, egy hamvasarcú fiatal apród arcát látta. És most őszülő fej, barázdás homlok, szomorú szem pillantott rá vissza. De nem tudta magát elhatározni. Magába zárta fájdalmát és szolgálta tovább asszonyát. Ő még mindig a tizennégy esztendőös Báthory Erzsikét látta maga előtt. Azt a kis lányt, akit harminc egynéhány esztendővel ismert meg. Ugy állt az asszony oldalán, hogy onnan el nem tágit. Véle örvendett, ha ok volt az örvendezésre és véle szomorkodott, mikoron a szomorkodás bőséges esztendői következtek.

Esténként odaült az asszonya mellé és lágyan, halkán beszélt neki:

— Hallgasson rám! Orcájáról letörölöm a könnyeket és szerető szívvel vezetem vissza az igaz útra! Az álmokbul a valóságba. Megmutatom, hogy vagyon valaki, aki nagyon szereti! — Máskor megfogta a kezét. — Kihúszom a szívből a töviseket! A szemiből kiapasztom a könnyeket! Az orcájáról lesímítom a bánat redőit és a helyökbe a mosolyt lopom. Akarja tekegyelmed?

De választ sohasem kapott. Csak a haján, őszülő haján valami lágy, csendes símogatást.

— Szegény Rados Péter!

Szótlanul ült hát asszonya zsámolyánál. Mit mondhasson?

A szobára ráborult a csönd.

Csak néha csuklott föl a görcsös zokogás.

Gyors eső dobolt az ablakon. Havas, jeges.

Aztán egyszerre kívülről, a kapu felül döngetés. Erélyes, kegyetlen. Bebocsátást követelő.

Erzsébet hangosan fölsikoltott.

— Mi ez? Mi vótt ez?

Sápadtan, tántorogva mint a szellemek, fölálltak mind a ketten.

— Ember! Ember! Rados Péter! Ez ő! Itt van! Meggyütt! Hallod? Hatalmas Isten! Nem hiába vártam! Eredjen kegyelmed, a kaput! A kaput!

Rados Péter maga is sápadtan támo lyogva, szé-
dülve kapta a kulcsot. Kirántotta az ajtót.

A szél vadul az arcába vágott. Belekapaszkodott a hajába, lobogva rázta, rázta s az ég tele szórta fejét havas, jeges esővel, kopogott koponyáján, amint futott a kapu felé.

A kapu előtt Joó Ilona állott.

Sunyi alázattal szolgálattételre.

*

Báthory Erzsébet újra medvebőrön feküdt. Arca ólomfehéren, szeme kiégve. Megint nem Theodáz. Csak egy új földet ő asszony.

Rados Péter már nem volt a szobában. Csak Joó Ilona.

Gügyögő szóval, álnok mézzel-mázzal asszonya ruháit bontogatá, ki mint a gyermek, a nagy várakozás után tehetetlenül feküdt fekhelyén s hagyta, hogy az új cseléd tagjait kihámozza,

— Millyen szép nagyságod! — duruzsolt a vén asszony. Millyen szép! Ó! A válla, harmatos válla! Mintha tizenhét éves szűz jányé vóna! Ó! A karja! Fejér mint a hó, síma mint a márvány...

Erzsébet nem is hallotta.

Jóó Ilona figyelte.

Közelébb hajolt.

— Mint tizenhét éves szűz jányé...! Ha tunná Theodáz úr! Mit dobott el magátul! Ha tudná...!

Szeme megvillant, amikor látta, hogy Báthory Erzsébet a névre megremegett...

Megremegett s szeme eszelős fényben megcsillan.

Forraló suttogással kenegette, símogatta tagjait. A ruhát mind lehámozta róla. Ott feküdt mezételen teste a medvebőrön, tagjain a kandallóban égő hasábok lángja villózott. Mint fülében a forraló suttogás:

— Csak nagyságodtul függ! Csak nagyságodtul! Szulyói Szirmiai Theodáz úr az napon gyün ide, hogy bocsánatát esdekelve, aznap gyullad lángoló szerelemre, mikoron nagyságod akarja!

Báthory Erzsébet megremegett. Meztelen testén forró tűz szaladt végig. A vén asszony végigsímogatta tagjait, szépséget, üdeséget hazudott reájuk.

S Erzsébet hallgatta. Minden izében remegett s egyre fényesebbre gyulladó szemekkel hangtalanul hallgatta.

— Én mán régen akartam, én már gondóttam rá, hogy elgyüvök nagyságodhoz! — a kezét csókolgatta.

— Hiszen olyan jó vótt mindíg hozzám, olyan

jó! A szívem fájt, hogy így kínlódik a szerelem tűskéi között. Én már régen el akartam gyünni, hogy megmondjam: csak nagyságodtul függ! Én tudom a módját! Szébb leszen Báthory Erzsébet, mint valaha és csak tülle függ, hogy az boruljon szerelemmel a lábai elé, akit ő akar! — egészen a füléhez hajolt. — Én megmutatnám! Hogy Báthory Erzsébet a legszebb asszon! Hogy Báthory Erzsébeten nem fognak az évek! Hogy Báthory Erzsébet szerelmin nem lehet nevetni! Én megmutatnám! Gyünne Theodáz úr, gyünne! És akkor a nevetők arcán megfagyna a mosoly!

Báthory Erzsébet szemében a zavaros fény kévéi kigyulladtak s a táncoló kévéken, mint valami bosszorkányos országúton száguldozott szánkóján az eszelős Báthory-ös. Száguldozott és Báthory Erzsébet már nem vette észre, hogy a szán alatt nincs hó, nem vette észre, hogy nyári napsütésben repül a szán, Báthory Erzsébet már nem látta, hogy a lovakat ostorozó férfi arcán az örület dühe, vigyorgása tombol. Báthory Erzsébet már maga is ott állt a szánkón, kikapta a gyeplőt és az ostort az eszelős ős kezéből és maga hajtotta a lovakat a napsütésben, hogy eszeveszetten repült a szánkó. Báthory Erzsébet agyába felszaladt a sűrű, fekete, rossz Báthory-vér. Elkapta Joó Ilona karját.

— Hát akarom — kiáltotta rekedten és úgy megszorította az asszony karját, hogy felszíszent belé,
— Hát akarom! Azt akarom, hogy Szirmiai Theodáz értem gyűjjön! Azt akarom, hogy itten maradjon!

Azt akarom, hogy az enyém légyen! És fiatal akarok maradni és szép akarok maradni! Te! Beszéjj! Mit köll tennem! Beszéjj! Mit csinájjak!

Az asszony ragyogó szemmel súgta:

— Menyasszonyok éccakáját!

Báthory Erzsébet hirtelen kiegyenesedett. Egy reggel jutott az eszébe és egy paraszt, Kapa-Kovács Gergely, aki a leányát kereste rajta. Eszébe jutottak a szavai:

— A menyasszonyok éccakájában még senki meg nem csalódott. Az övé lesz, ha magát a fölséges császár-királyt kívánja is meg!

Erzsébet szeme eszelős lángban lobogott:

— Ha magát a fölséges császár-királyt kívánja is meg...

A hangja fölcsattant, vére föllobogott:

— Csinyájjad! Csinyájjad!

— Csinyálom, csinyálom!

A kandalló lángjai fellobogtak. Az ablakokat vad orkán rázta meg s a fekhelyéről felugró, mezítelen Báthory Erzsébet testinek árnyéka, amint a táncoló lángok az árnyékot a falra vetítették, mintha csakugyan tizenhét esztendő s jány táncban hajladozó árnya lett volna.

— Nézze csak nagyságod! — ragyogott föl a vén asszony vészthozó károgása — Nézze az árnyékát!

Erzsébet szédült szemmel nézte aztán azt susogta egyre kívánóbban:

— Menyasszonyokat hozz... Jányok éjtszakáját... jányok éjtszakáját...

Báthory Erzsébet fáradt vonásaira kiült az eszelős gyönyörűség és amikor éjfélkor az ablakon bera-
gyogott a teli hold, két hajlongó asszonyt láthatott
ezüstös csillogásában. Báthory Erzsébet és Joó Ilona
egymás mellett hajlongtak és Nádasdy Ferenc öz-
vegye az öltöztető asszonya után zavaros szemmel
mondta a zavaros átkot, a zavaros varázsimát:

-- „Isten segíts! Isten segíts te felhőcske! Isten
segíts te felhőcske! Adj Isten egészséget Báthory
Erzsébetnek! Küldj, küldj te felhőcske kilencven-
kilenc macskát, ezt parancsolom én neked, ki a macs-
kák főura vagy, hogy parancsolj azoknak és őket
egybegyűjtsd akár a hegyeken túl legyenek is, akár
a vizeken túl, akár a tengeren túl! Jőjjön kilencven-
kilenc macska és menjenek szerte és Mátyás király
szívét harapják és Cziráky Mózes szívét is, a nádor
szívét, úgyszintén a vörös Megyeri szívét rongálják
szét, nehogy Báthory Erzsébetnek bánthalma legyen!
Szentháromság végezd el így!”

XVIII.

Ez év telén farkasordító hidegek jártak Magyarországon.

Egyik zimankós téli estén, amikor az északi szél vad erővel hordta a havat, az öreg csejthei pap nehéz botjára támaszkodva botorkált a hóviharban. Az arca sápadt volt, a lába keze reszketett, sokszor már azt hitte, hogy összerogyik, mégis ment, küzdött, hogy elérjen a cselédlakásokig, ahol a betegségéből lábbadozó Komáromyné élt elhagyott magányában.

Lent lakott, mindjárt a várkapu mellett egy hosszú, sárga cselédházban. Úgy tíz óra lehetett, amikor az öreg pap bekopogtatott ajtaján. Komáromyné megijedt. Ilyentáiban nem igen szokták keresni.

— Ki háborgat? — kiáltott a csukott ajtó mögül, de amikor megismerte a csejthei pásztor hangját, hamarosan ajtót nyitott.

— Mi történt az Istenér?

Az öregember fáradtan vetette magát a székre. Elcsukló hangon suttopta:

— Borzalmas dógokat beszélnek, Komáromyné!
Az asszony megriadt.

— Még mindig nem fáradt el az emberek szája?
Még mostan is az úr halálát hánytorgatják?

Az öreg pap tiltakozva rázta a fejét.

— Nem, nem, nem az! Nyugodjék békével, ha csak azt beszélnék, mán én nem is bánnám. De másat is beszélnék!

— Másat?

— Másat! Borzalmasat!

— Nem igaz! Nem igaz! — sikoltott az asszony. Azután akadozó nyelvvel kérdezte: — Mit — mit beszélnék?

Az öreg pap egész testében reszketett.

— Szörnyű vádak, Komáromyné! — megfogta a kezét, öreges reszketéssel maga mellé a székre húzta. A torka száraz volt s hangja tikkadt. — Mongya meg, de őszintén, mongya meg, igaz lelki kegyelmed, sohase hallott még a várbul éccakának idején jajgatást?

Az asszony arcából kiszaladt a vér. Tétován nézett a papra.

— Jajgatást?

— Igen! A pince felül.

Komáromyné hallgatott.

Már hetek óta nem volt Erzsébet asszony közelében. Mióta Joó Ilona beköltözött a várba, őt száműzték onnan a cselédlakásba.

Sápadtan nézte a papot.

— Nem tűnt fel kígyelmednek, hogy napról napra váltakoznak a nőcselédek? Hogy egyik nap gyűnnek és másnapra eltűnik mind?

Komáromyné kínlódva nyögte:

— Rossz cselédek vóttak! Tán elkütte őket!

S a pap borzongva emelte ujját az ég felé:

— A másvilágra! A másvilágra Komáromyné! A nép ezt beszéli.

Mert a nép beszélt. A vár körüli falvakban felborult a nyugalom. Az emberek feldúlt arccal jártak. Hideglelősen csukták ajtajaikat és suttogva a legborzalmasabb híreket adták szájrul-szájra.

Az öreg Horváthné látta, azt mondja, amikor a miavai majorosné többféle füvekben fürösztötte Báthory Erzsébetet s a fürdővízzel sütöttek kenyeret, hogy azzal az ellenségeket megétessék.

Ujváry János állandóan a falvakat járta és leányokat keresett. S a leányokról a legborzalmasabb hírek jártak. Egy leány, aki kijutott a várbul éjszakának idején, azt ujságolta felsebzett szájjal, hogy a tűzön süttött saját testük húsát vóttak kénytelenek enni. Kopácsi Rozált megölték és a húsát megaprítva legényekkel ettették meg.

Dorkó asszony Bársony Jánosnéval Táplánfáról hozott leányokat. Zalay Jánosné mondta el borzongva, hogy a lányok karját bécsi fonállal megtekerték és addig verték őket, míg meghasadt a testük. Egyvégben kétszázat ütöttek a talpokra és a tenyerökre. Egyiknek a kezét ollóval metélte Joó Ilona.

Másik leány azt mesélte, hogy tűvel szurkálták és sütővassal sütögették a leányok arcát, szemét. Egyik jánynak a szájába tette két ujját Joó Ilona és úgy szakította széjjel. Mezőtelenül állította a legények elé a leányokat és a Sittkey jányát megölték kínzások között, mert egy körtét lopott.

Az öreg pap feldúlt lélekkel próbálta útját állani a borzalomnak. Egyik éccaka odament közibük ahun a leányaikat őrizték.

— Nem szégyellik magukat kegyelmetek? — förmedt rájuk. Illyen gyalázatosságokat terjesztenek az úrnőjükről? Anyjuk vótt mindig kegyelme-teknek! A legfőbbtül a legalacsonyabb rendűig! Soha igénnyel föl nem lépett, sem a nagyok, sem a kicsinyek ellen! Hogy vagyon szívük kegyelmeteknek illyen beszéddel romlásba dönteni asszonunkat?

A csendes, békés csejthei nép, mely alázattal süvegelte meg mindig a papját, most felzúdulva állt ellen a korholó szavaknak.

Egyszerre tizen is rátámadtak.

Szemükben a vád és a rémület tüze égett.

— Öt megölt jány fekszik egy veremben! Éccaka idején titokban temették őket! Kettő fekszik a kis kertben a csatorna alatt. Még ruha sincs rajtok!

Az öreg pap hangja felháborodottan csattant fel.

— Hitvány szóbeszéd ez! Egy szavuk sem igaz! Egyet mongyanak kegyelmetek, akinek baja esett ily cudarkodásbul?

Egy öreg asszony állt elé sírva, Szabó Györgyné.

— Az enyém. Magam attam nekik, mert azt mondták belső cselédnek szerzik!

— Ki kérte? — kérdezte a pap.

— Joó Ilona!

— Ez is szóbeszéd, ez is szóbeszéd! — tiltakozott az öreg pap. — Egy jányt mutassanak kegyelmetek, kit megkínzott vóna!

Tahy a fülibe súgta.

— Éccaka, ha már minden alszik, ott leszen a tanú!

A pap majd összerogyott a borzalomtól és szobájában ájtatosan imádkozott, hogy ne tudjanak tanút hozni, hogy kiderüljön: mindez csak szóbeszéd és hitvány rágalom.

De éjfél felé halkan megkocogtatták az ajtaját.

Tahy volt. Egy vértelen arcú, lábán alig álló leányt támogatott.

— Itt a tanú, magam hoztam el. Tanút kívánt te-kegyelmed.

A pap rémülten ismerte fel.

— Leányom! Mi történt vélled?

A leány nehezen, alig forgó nyelvvel súgta:

— Orcámat szaggatta, testemet tűvel dugdosta, aztán mezételen a dérre kivetetett és úgy öntöztetett hideg vízzel.

— Kicsoda, kicsoda? — riadt a pap.

— Nagyságos asszonunk! — és folytatta a borzalmakat. — Azután torkig állóvízbe állattatott, egy hétig enni nem adott. Éjszakának idején szöktem meg földön csúszva.

— Ez nem lehet! Ez nem lehet igaz! — könyörgött a pap de a leány meg-megroskadó testtel kegyetlenül tanúskodott.

— Beckón a kamarában, a tüzes házban belül kénoznak. Sárvárótt a belsővárban. Csejthén a tüzes házban és a nagyteremben. És megkínozták a Sittkey jányokat, a Jánosi Gergely hűgát. Liptai Jánosné

hozott három jányt. Kettőt mán azokbul is megverettek.

— Arrul beszélj — könyörgött a plébános — meg is öltek valakit?

— Még nem! — nyögte a leány. — Még nem! De jányok vériben akar megferdeni! Szűz jányok vé-
rivel akarja fiatalságát megtartani.

A pap borzadva hallgatta és mégis szemében felvillant az öröm. Megkapta a leány kezét.

— Ugy-e így igaz? Ugy-e ezidáig senkit sem öltek meg? Ugy-e az asszonunk nem bántott?

— Eddig nem — mondta nehezen a leány. — Eddig nem.

Aztán borzongva suttozta:

— Holdtöltekor leszen majd a menyasszonyok éccakája.

Az öreg pap, akit egy pillanattal elébb még az öröm töltött el, összetörten maradt magára az éjszakában. Hát igaz volna mind a szóbeszéd? Hát igaz? Igaz a menyasszonyok éccakája? Báthory Erzsébet mások kínban elhullatott vériből akar ötvézni magának boldogságot? Igaz lehet?

Nem tudta elhinni. De érezte a veszedelmet, ami a szóbeszéd mögött vagyon. Érezte, hogy ha még ártatlan is Báthory Erzsébet, készül valami, készítenek valamit, aminek ő lesz az áldozata. Nehéz szívvel leült levelet írni Drugethnek és Zrinyi Miklós-nak, Báthory Erzsébet két vejinek. Azt kérte, gyűjjenek, mert ha elkésnek, Báthory Erzsébet szerelme

Szulyói Szirmiai Theodáz makacskodása és szívtelessége miatt tragédiába fordul. Siessenek, hogy ne legyen valóság, ami ma még talán csak szóbeszéd.

*

A Báthory Erzsébetről szállingózó hírek már messze jutottak.

Már beszéltek a borzalmakról Thurzó nádor udvarában, sőt a császár füléig is eljutottak a vérengzésekről szóló suttogások.

De a császár, Magyarország bécsi királya már nem Rudolfus volt. A vézna kis ember, szemében a megszállottak lángjával, aki a spanyol Második Fülöp udvarában élt gyermek és ifjú évek után került a német-római császári trónra s a magyar korona birtokába, már Prágában ült alchimista szerszámjai, örökké ketyegő órái között. Kereste az aranycsinálás titkát, finom remegő ujjakkal órák szerkezetében turkált. A német-római birodalomnak még mindig császára volt, de öccse Mátyás főherceg az osztrák és magyar urak segítségével a magyar trónról lemondatta.

A tizenöt esztendőös török háború, Bocskay István felkelése terhelte emlékéét, rengeteg fájdalom, rengeteg kiontott vér tapadt nevéhez. Pedig talán nem is ő volt a hibás benne. Hiszen mindenkoron szívesebben ült a prágai Hradsinban alchimiával, astrologiával töltve idejét. De talán éppen ez volt a bűne. Ezért jöhettek Básta kegyetlenkedései. A császár nem látja. A császár idegen csillagok titkát kutatja,

a mesterséges aranyat akarja sistergő lombikokban kifőzni. Mit látja ő, hogy közben mit mívelnek királyi nevében.

Az új király az Igazságos nevét viselte. Mátyás volt, mint a nagy Corvinus. Dehát csak a második lehetett.

Igaz, sok megértéssel segédkezett, hogy Bocskay Istvánnal létre jöjjön a béke, melyre Zsitvatoroknál tettek pecsétet. De a bécsi udvar keze hosszú, útja tekervényes s az udvaroncok úgy tudták szőni a hálót akár a pók...

II. Mátyás már ott vergődött a hálóban, szeme, mely röviddel előbb még sok mindent tisztán látott, kezdett homályosulni s kezdte hinni, hogy a halvány körvonalak, melyeket a háló sűrű szövedékén át lát olyanok, amilyeneknek udvaroncai mutatják.

Aztán a bécsi Burg sem volt éppen barátságos épület. Nedves falai, sötét bolthajtásai, a napsugár által soha meg nem bontott félhomály alapos munkát végeztek. Második Mátyás kedélye fokozatosan borult el a sötét, rideg falak mögött.

De csoda-e?

Hiszen még akkor is, ha eszébe jutott kinézni az ablakokon, egy kevéske napsugarat keresni, mit láthatott?

Környöskörül tekergő sikátorokat... Mindig csak csavarosan kacskaringózó sikátorokat.

Ismerte magyarjait. Talán szerette is őket. Már amennyire a bécsi udvarban megengedettett. Udvari

magányában, mikor esős őszi alkonyatokon kinézett az ablakon és a házak fölött kimagasló csipkés tornyokat nézte, néha eszébe jutott Esztergom. Akkor még feszült minden izma. Az Esztergomot ostromló császári sereg fővezére. Nagy disz, megtiszteltetés! Hogyne feszült volna.

Ilyenkor eszébe jutott Bocskay is, a fejedelem. Hiszen a békét ő közvetítette véle. Eszébe jutott Káta, a fejedelem kancellárja s gyilkosa. Megrázkódott. Nem szerette. Becsülni sem tudta. Persze, persze, hiszen ezek sem voltak könnyű idők. Veszélytelenek sem. Bizony nem egyszer megtörténhetett volna, hogy a fűbe harap. De mégis más volt! Nap-sugár! Szabad levegő! Tágult a tüdő. Tábortüzekre emlékezett, lobogó lángokra hűvös őszi éjszakákon. Magyar legények feküdtek a tűz körül, szomorgós, egyhangú, hosszan elnyújtott dalokat daloltak. A lángoló fahasábok füstjét néha szemébe vitte a szél. Keservesen csípte. Haj, régen volt.

Most nap mint nap szótlanul járt a Bécsi Burg kongó kőkockáin s mikor a jelentést tévők gyülekeztek, borzongó lélekkel lépett rideg szobájába.

Talán két nappal később, hogy az első hírek érkeztek a csejthei borzalomról, különlegesen sok méltóság gyülekezett fogadótermének előcsarnokában.

Hartheim Ottokár is bebocsájtást kért őfelsége kancellárja révén.

— Hartheim! Te itthon vagy — kérdezte Mátyás — Azt hittem Spanyolországban szorgoskodik!

— Fájdalmas familiáris ügyek felség... — hajlongott a gróf — a felséges Ausztriai Ház képviselte sokat emészt s a jövedelmek...

— Panaszkodol! Mindig csak panaszkodtok! — legyintett a császár — Nektek semmisem elég...

A kancellár sima hangja surrant a császár füle felé.

— Hartheim nagyon jó szolgálatokat tett, felség, a császári háznak hűséges szolgálója. Bizony, ha alkalom kínálkozik, amivel felséged segítségére siethetne...

— Alkalom! Miféle alkalom!

A kancellár nagyot sóhajtott.

Mintha szive szakadna meg.

— Már kötelességként jelentettem felségednek, fájdalmas kötelességként, Nádasdy Ferenc úr özvegye históriáját.

Mátyás ránézett.

— Báthory Erzsébet?

A kancellár újra sóhajtván, bánatosan eresztette mellére fejét.

— Ha a szállongó hírek igazak, s fájdalom aligha bizonyulnak majd valótlannak...

A császár megrázta fejét.

— Mit akartok? Az erdélyi fejedelem atyafia! Megint Erdéllyel kezdjek? Még nem volt elég a zavar? Még mindig ne legyen békeesség?

Hartheim csalódottan a kancellárra nézett. De az nem adta fel a küzdelmet.

— Felséged ismét atyai jószívére hallgat. De vannak pillanatok, amikor a jó szív rossz tanácsadó és vannak magasságok, melyekben nem a szívnek kell döntenie, hanem a rezonnak!

Mátyás kérdően nézett rá s a kancellár két karját kitárta.

— Magyarország felség nincs legyőzve. Magyarország minden pillanatban kész a támadásra. Báthory Gábor erdélyi fejedelem, mint az ugrásra készülő fenevad. Csak az alkalmas pillanatot várja.

Fájdalmas arccal megrázkódott.

— Még elgondolni is rossz, milyen felmérhetetlen segítség a fejedelemnek, ha familiája birtokában olyan hatalmas uradalmak vannak, mint melyek fölött e vérengző persona uralkodik! Politikai rezon, hogy alkalom jövőn, ezt a hatalmat kiüssük a Báthor-ryak kezéből!

Mátyás szeme ugrálni kezdett. Ha valami felabajgatta, azonmód a szeme kezdett ugrálni.

A kancellár tekintete megvillant, mikor a császár szemén az izgalom jelét észrevevé.

— Azt gondolod — aggodalmaskodott Mátyás — azt gondolod, hogy a fejedelem készül valamire?

— Fájdalom, tudom — sóhajtott a kancellár — Pedig mennyi atyai jóság, mennyi szeretet árad felségedből Magyarország s maga a fejedelem felé!

A császár két kezét hátratéve, gyors lépésekkel a termet kezdte róni. A kancellár sunyi tekintete Hartheim felé villant. Horogra akadt!

Mátyás megállt.

— S van olyan jelentés, mely azt mutatja, hogy Nádasdy né familiáját segítené?

— Jelentések egész serege felség. Legutóbb egyik ügynököm, ki Temessy püspök mellett teljesít szolgálatot, azt jelentette, hogy...

A császár a kancellár elé állt.

— Azt hiszed, hogy vagyon elkobzást...?

— Erkölcstelen, gonosz fajta, felség! Utjokat ledérség, vér, szerencsétlenség jelzi, merre csak járnak. Gög, indulat, balvégzet, kegyetlenség! Báthoryak! Nem szabad, hogy mai hatalmok kezükben maradjon. Az Ausztriai Ház elhivatása... bölcs elgondolás... Erőtleníteni mindent, ami magyar! Minél többet megbízható kezekbe! Amelyek hűségéről, szolgálatkészségéről meggyőződést szereztünk! Hartheim gróf eddigi kitűnő szolgálatai...

A császár egyre sötétebben rőtta a terem kőkockáit, azután hirtelen megállt.

— Bizonyos, hogy a fejedelem ismét felkelésre gondol? A legutóbbi jelentések nem így szóllottak!

A kancellár két karja ismét kitárult.

— Lehet-e bízunk, felség Báthoryban? Csak gondoljon vissza felség! Istvánra, ki esküszegőként Corvinus Jánost üttötte el atyja trónjától, ismét másik István, kit nyíltan vádoltak meg, hogy az ország pénzét sikkasztja! András, ki egyik nap a császár, másnap Zápolya oldalán hadakozott! Megint csak István, éppen Erzsébet testvérbátyja, ki Habsburg hűség után Bocskay vezéréként felséged ellen is...

Gondoljon Báthory Klára felség, ki Várady Miklós hitvesgyilkosa volt. Mit gondoljunk akkor Gáborról, Erdély fejedelméről, ki parázna vérfertőzésben tulajdon hugával, Annával él? Ez ember barátsága, szava, esküje lehet biztonság a legmagasabb Ausztriai Háznak?

Mátyás egy pillanatig hallgatott, aztán rekedten kiáltott:

— Irj a nádornak! Indítson vizsgálatot.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

V.

MENYASSZONYOK ÉJSZAKÁJA

XIX.

Temessy János Keresztúrról bécsi palotájába ment. Korával járó betegeskedése gyógykezelést igényelt.

Karácsony előtt a püspök nagyon elerőtlenedett. Egymás után jöttek hozzá a látogatók s bár a püspököt fenn találták, mindenki érezte, hogy ez már a búcsúlátogatás.

Szulyói Szirmiai Theodáz is búcsúlátogatásra ment Temessy Jánoshoz.

Am alig tünt el a püspök szobájában, már új látogató jelentkezett. Hartheim Ottokár. Ő nem a püspöktől kívánt búcsút venni, néki a secretáriussal volt beszélni valója.

— Meddig várjak még? — sürgette Ujváryt. — Mi leszen?

Hartheim ezúttal ingerült volt. Hangosan csattant fel és válogatlan szemrehányásokkal illette Ujváryt. Heve annyira elragadta, annyira hangos volt, hogy az ajtónyílását sem vették észre, melyen Szirmiai Theodáz és Temessy püspök léptek ki. A püspök ki akarta kísérni vendégét, de a heves jelenetre hirtelen megragadta Theodáz karját és egy oszlop mögé húzta.

— Azt ígerte tekegyelmed, hogy napok kérdése az eredmény! — kiáltotta Hartheim és Ujváry megnyugtatóan próbálta lecsitítani.

A gróf azonban izgatottan legyintett.

— Nem így alkuttunk! Azt hiszi, hogy ilyen munkát vár a kancellár? Azt hiszi, hogy ilyen munkáért nevezik ki a policajdirektorokat?

Szulyói Szirmiai Theodáz meglepetten kapta meg a püspök kezét.

Temessy János csak keserűen bólintott.

Ujváry fagyosan mosolygott.

— Nagyméltóságod úgy cselekszik, mintha gyógyíthatatlan szerelmese lenne Nádasdynénak! Holott nem is az özvegy keziről, hanem a földjeiről vagyon szó. Voltam bátor már jelenteni, hogy meglepetés nem érhet. A protokollumok készen állanak!

Szulyói Szirmiai Theodáz szédülni kezdett. Mi történik itt? Óvatosan előbbre húzódott az oszlop mellett. Ujváry beszélt.

— Nádasdynénak szabad a választása. Vagy a házastársa leszen kegyelmességednek, vagy...

— Vagy?

Ujváry mosolygott.

— A vádat nagyszerűen megkonstruáltuk. Férjgyilkosság! Pogány véráldozat! Menyasszonyok éccakája! — mélyen meghajolt. — Nem merném állítani, hogy a császár öfelsége különös tetszésével találkozná plánunk, de hála a kancellár taktikájának, a Nádasdy—Báthory-birtokok rövidesen kegyelmességed ölébe hullanak!

Mint akit szélütött, úgy tántorgott ki az oszlop mögül Szulyói Szirmiai Theodáz, mikor Hartheim és Ujváry elhagyta a termet.

— Atyám? Hallotta ezt?

A püspök fáradtan intett.

— Két hét óta nem ujság ez énnekem, öcsémuram!

— Dehát ki ezen ember? — kiáltotta. — Kí ez az Ujváry?

A püspök megrántotta a vállát.

— Azt hittem, tekegyelmed jobban ösméri, mint én. A kancellár ügynöke. Kémnek adták mellém.

Szirmiai Theodáz nem tudott felocsúdni.

— Kémnek? Ujváry kém? Hiszen így azt veszejtenek el, akit akarnak!

Temessy János bólintott.

— Ugyan jól mondotta. Bizony azt.

— És eminenciád megtűri? — csattant fel.

A püspök szomorúan mosolygott.

— Édes fiam, sok mindent el köll túrni manapság. Ugy teszek, mintha semmit sem tunnék. Ha elárulom magamat, ha kidobatom, holnap talán már nem leszek püspök. Nekem nem nagy baj. Öreg vagyok, ki tudja, hány nap az élet. De ha nem én leszek, utánam más magyar gyün. Olyan, akinek fontosabb a kancellár kegye, mint a nemzet érdeke. Meg köll tanulni, hogy mi a hallgatás! Bizon öcsémuram! Hallgatni, ez a mai kor tudománya!

— Dehát amit csak itt beszéltek! — csattant fel

Theodáz. — Báthory Erzsébet! A birtok! A vádak! A gyilkosság, véráldozat! Atyám! Mi történik itten?

A püspök csendesen mondta:

— Ugy hívják azt fiam, hogy az ausztriai kancellárok politikája

Theodáz sápadtan hallgatta.

— Hát . . . hát vak vagyok én?

— Vak? Nem, öcsémuram! — válaszolta Temessy János. — Csak nagyon közel vagy a fényességhez, káprázik a szeme! Mi odahaza már kezdjük látni. Egy-egy magyar leány bécsi gróffal házasodik. Azután a bécsi gróffal bécsi szolgák gyűnnek, bécsi feleséggel, bécsi gyerekekkel. Idegen gyereknek idegen mestert hoznak, idegen papot hoznak. A magyarság meg szorul egyre jobban össze. A Tóthy-birtokot már Augusten földinek híjják. — Egy pillanatig elhallgatott. — Mostan az egyesült Nádasdy-Báthory birtokokon a sor. — Fáradtan ereszkedet egy karosszékre. — Próbálták szép szóval, házassággal. Nem ment. Mert az az asszony kegyelmedet szerette. Hát megpróbálják elragadni tülle hamis váddal!

Szulyói Szírmiai Theodáz keze ökölbeszorult. A fejét dacosan hátravágta.

— Hát nem szerzik meg! Báthory Erzsébethez nyúlni nem engedek!

Arcát előntötte a szégyenpírja. Miatta akarják tönkretenni Báthory Erzsébetet! Akit titokban mindig szeretett, akit elfeledni sohasem tudott.

A püspök odanyújtotta a kezét.

— Menjen tekegyelmed. És mentse meg, ha késő

nem leszen. Kilencven esztendőmmel az oldalán lesznek!

— Azonnal indulok a pozsonyi diétára! Ott fölfedek mindent a nádor előtt, azután váltott lovakkal száguldok Csejthére Nádasdyné önagyságához. — Hevesen félrerántotta az ajtót és elrohant Szulyói Szirmiai Theodáz.

Egy szegletből gúnyosan nézett utána Ujváry.

*

Mozgalmas volt az élet ezekben az időkben Pozsony városában. A diétára gyülekező urakkal, azok csatlósaival és családtagjaival volt tele s a nádor maga is nagy udvarral érkezett, hogy semmiben hiányt ne szenvedjen a diéta ideje alatt. Izgalmas megbeszélni való ugyancsak akadt.

Sokan voltak, akik csengő aranyért odahagyták mindazt, amit az ősök becsületes nemzeti hűségökkel megszereztek. Ami azonban leginkább bántotta a nádort, az más volt. Thurzó nádor unokaöccse Zrinyi Miklós Nádasdy-lányt vett feleségül s a Nádasdy-lány anyjáról Báthory Erzsébetről a diétán a legszörnyűbb hírek járták. Már-már arról volt szó, hogy a diétán nyíltan vetik fel a kérdést, mi leszen? Meddig tűri még a nádor Nádasdyné borzalmas vérengzéseit.

Voltak, akik azt hozták hírül, hogy a csejthei és keresztúri birtokon Báthory Erzsébet több, mint hat-száz leányt öletett meg. Mások csak hatvanról beszéltek. De mindenki egyetértett abban, hogy gyilkossá-

gok történtek s a gyilkosságokat rettenetes kínzások előzték meg.

Thurzó nádor nem akart hitelt adni a híreszteléseknek. De ott feküdt már az asztalán Pönikenusz János szenior levele, amelyet Lányi Éliáshoz intézett a borzalmakról.

Amikor Szulyói Szirmiai Theodáz lélekszakadva berobogott Pozsonyba és a nádor elé ment Ujváry vádolásával, Thurzó már csak keserű mosollyal azt a levelet tolta a szeme elé. És Szirmiai Theodáz sápadtan olvasta.

— Éljen, éljen a méltóságos nádor úr, — írta Pönikenusz János, — ki Isten után nekünk a legjobb ezen palatinusi mivoltában. Irgalmasság és igazság előtalálják egymást, az igazság és békesség egymást csókolják, hogy ezek egész Magyarországon sokáig emlékezetben maradjanak, sőt tartóssá legyenek, azért imádkozunk, hogy úgy legyen: amen!

— Az ördög azonban mindegyre űzi kegyetlenségeit a fiak és leányok között. Reméljük és bízunk benne, hogy a nála hatalmasabb Üdvözítő által le fog győzetni. A mi Jezabelünk, Báthory Erzsébet is vakítva az ördögtől, bűbajos szavakkal űzi kegyetlenkedéseit. Mennyi sok bűn terheli eme gonosz heroinát és mégis bűbajos szavakkal akarja elűzni és bízza elűzni magától a megérdemelt büntetést. Egy Therkó nevű asszony, ki egy mérföldre lakik Sárváron túl, ilyen tanáccsal szolgált neki: „fogjál egy fekete tyúkot és fehér vesszővel üsd agyon. A vért őrizd meg és véle

az ellenségeidet kend be. Ha nem tudsz a testhez jutni, legalább a ruháját érintsd ezen vérrel és senki ellenségeid közül, ki ezen vérrel bekent vagy csak érintett, senki sem fog alkalmatlankodhatni. Nálunk hallottuk azon lányok szájából, akik élnek még, hogy tűzön sütött saját testök húsát voltak kénytelenek némelyek enni. Oh! Hallatlan kegyetlenség. Az én ítéletem szerint aligha voltak ezeknél nagyobb hóhérok a nap alatt. De túrtőztettem magamat, mert lelkem fájdalom miatt nem tudok többet mondani. Miután sok ellenségem van, főtisztelendőséged imáiba ajánlom magamat, sőt kérem, hogy ő magasságát Thurzó palatinus uramat kérje meg, hogy ha esetleg nekem valami rossz sorsom volna akár nagyságos Homonnay úrnál, akár Báthory Erzsébet nagyságos fiánál vagy leányainál, engem pártfogása alá venni ne terheltelessék. De Istennek ajánlom magamat bízva a jó ügy igazságában. Hivatalos tisztelettel üdvözlöm tisztelendő Hannélusz Sámuel urat, Grebnicerius Boldizsárt és főtisztelendő uraságod háza népét."

Szirmiai Theodáz felindultan dobta el a levelet.

— Rágalom! Egy szava sem igaz, elhiheti nekem tekegyelmed! Az egész az ausztriai udvar machinációja s a levélíró is a kancellárt szolgálja! És hogy Nádasdyné ilyen gonosz situációbba került, az is az én vétkem, csak az én vétkem. Az én makacsságom idézte elő.

Ugyanakkor a nádornál volt már Báthory Erzsébet két veje és fia is. A rettenetes hír eljutott már mindenüvé. Ponikenusz és az öreg csejthei pap levele

rémülettel töltötte el valamennyiöket. A rémület borzalmát csak az enyhítette, ami a levélből minden más hiráddal szemben azt mondotta: ha sietnek, még nem lesz késő. De gyenge volt a remény. Sokkal több a híradás, amely már befejezett borzalmakat hozott.

— Nincsen vétke! — csattant fel Theodáz. — Nincsen vétke! Ha igaz is, hogy hálójukba kerítették, még nem késő! Holdtöltéig odaérkezhetünk!

Zrinyi Miklós könyörögve fordult a nádorhoz.

— Tegye meg nagyságod! Jöjjön mivélünk!

A nádor felállott.

— Hát távoztassuk el a botrányt, ha késő nem lesz.

És Thurzó nádor Szirmiai Thodázzal, Zrinyi Miklóssal, Drugeth Györggyel, az arra kiválasztott szolgálkával és Megyeri Imrével nem csekély szolgál és katonai kísérettel megindult ez alkonyatban Csejthe felé.

Szulyói Szirmiai Theodáz felnézett az égre. Nézte a holdat.

Jaj, meg ne teljék, mielőtt odaérnek.

*

Amíg a nádor és Szulyói Szirmiai Theodáz csapata vágatott az éjszakában, Ujváry Csejthére érkezett. Éjszaka volt még, mindenki aludt. Ujváry is azonnal vendégszobájába vonult s ott már várta Joó Ilona és Ujváry testvéröccse.

— Van valami? — fordult az asszonyhoz. Hát-ráztatja valami ügyünket?

— Minden rendben lesz.

Ujváry egyideig hallgatott. Izgatottan fel- és alá-járt. Azután megállt az öccse előtt.

— Nádasdyné mit csinál?

A férfi, akit Fickónak neveztek a várban, durván felnevetett.

— Űl az ablaknál éjjel-nappal. Kibámul a lantornahólagon.

Ujváry bosszúsan intett.

— Ez nem érdekel! Legkésőbb holnap éjtszaka meg köll történnie!

— Meg lesz!

Közvetlenül a siker előtt, Ujváry elveszítette a nyugalmát.

— Nádasdyné nem húzódozott? — kérdezte az asszonyt.

Az legyintett.

— Tudja is ez az eszelős, hogy mi történik? Csak bólogat és a szeme ég!

— Tehát holnap estére készítsen kend mindent elő. A jelentések szerint a nádor Szirmiai Theodázzal és Nádasdyné vejeivel ma este indult Pozsonyból. Eszerint, ha csak valami meg nem akasztja őket, bár gondoskodtam, hogy legyen, ami útjukat hátráltatja, holnap éjtszakára ideérnek. Azt akarom, hogy amire ideérnek: készre gyűjjenek. Megértette tekegyelmed?

Az asszony vihogni kezdett.

— Készre gyün!

Ujváry magára maradt. Elégedetten dörzsölte kezét. Kinézett a havas éjszakába. De nem a fehér hegyeket látta, hanem a bécsi palotát. A hatalmasat, a szépet, melyben írósztal mellett ő maga ül és az ajtón diadalmas betűk hirdetik: Polizeidirektor. Ujváry elégedett volt.

És másnap este — úgy kilencre járt — Báthory Erzsébet a nagyteremben ült az ablak mellett. A lábainál Joó Ilona kuporgott fűtő suttogással.

— Meglátja nagyságod! Már gyün. Látom az utat! Látom, amint vágat lován. Mögötte csatlósok! Gyönyörű csatlósok, gyönyörű leventék! De a legszébb közöttük a legnagyobb, a leghatalmasabb, jaj de szép vitéz. Szírmiai úr! Gyün már, gyün! Látom.

Báthory Erzsébet szeme csillogni kezdett. Az asszony felhúzódott a füléig. Suttogott.

— Gyün! A menyasszonyok vére parancsol! A menyasszonyok vére követel! A jajkiáltásuk húzza, vonja, idehúzza! Gyün már, gyün! Látom az utat! Porzik a hó!

A szomszédterem bezárt ajtaja mögül eszeveszett sikoltás hallatszott. Báthory Erzsébet arca megrándult. Az asszony gyorsan, forrón, tüzelve ringatta álomba.

— Hallotta! Hallotta a sikoltást! Megsarkantyúzza lovát! Hallom a hangját! Beszéli! Azt mondja: a sziviből kihúzom a töviseket, a szemiből kiapasz-

tom a könnyet! Lesímítom Báthory Erzsébet orcájáról a bánat redőit és helyökbe a mosolyt hozom!

Báthory Erzsébet behunyta a szemét. Most ott táncolt deli paripáján előtte Szirmiai Theodáz. Láta már ő is. Láta, ahogyan jön. És suttogott magában.

— Gyün... gyün... porzik a hó... Vér! Szép piros vér! Csorduljon csak a vér!

— Gyün! — fűtötte Joó Ilona — nem múlik el egy óra és itt leszen!

A szomszédteremből eszeveszetten hangzott a sikoltás. És egyre több, egyre sűrűbben. Egyre mámorosabb lett Báthory Erzsébet arca.

— Vér... vér... folyik a vér.

Joó Ilona beszélt, suttogott, fűtött, dolgozott. Odakünn az éjszakában a fehér völgyre ráhintette sugarát a telihold.

— A hold... a hold... a sugára viszi a menyasszonyok jajját. A sugára repíti szűz véröket. És a szívére szállnak, a lelkére szállnak és a szeme előtt most kigyullad Báthory Erzsébet szépsége, Erzsébet szerelme! Sarkantyúzza a lovat. Gyün. Gyün Szirmiai Theodáz.

És ebben a pillanatban belezengett a csendbe egy irtózatossikoltás. Irtózatoss. Amelyre megfagy a vér és megáll a szív verése. Egy irtózatossikoltás.

Báthory Erzsébet vért szomjazó gyönyörűséggel ugrott fel székeről.

A hangja rekedten kiáltott, mámorosan,

— Vér! Vér! Folyjon a vér és hozza őt! Őt!

És ebben a pillanatban lent a vár alatt felhar-
sant egy kürt.

Joó Ilona megragadta a karját. A szeme megcsil-
lant.

— A kürt! A kürt! — fülébe ordította. — Szu-
lyói Szirmiai Theodáz harsonája a vár alatt! A vár
alatt! Itt vagyon Theodáz úr!

*

S az éjszakában felzengett a várharang.

Báthory Erzsébet feltépte az ablakot. Az öreg
templom harangja átvette a hangot, mély, erőteljes
zengéssel megkondult a toronyban. Ő nem hallott,
nem látott. A szeme csillogott, a teste reszketett, ki-
hajolt az ablakon és lengette fejér kendőjét.

A kürt egyre harsogott, a harangok egyre zeng-
tek, az ablakok, a kapuk mindenfelé kitárultak, a
várudvar tele lett emberekkel, egy hajdú rohanva
ment a várkapu felé, a kapu előtt fegyvercsörgés,
lódobogás.

A hátsó udvaron vigyorogva egy véres férfi lopa-
kodott el a várbul és röhögve felnézett Erzsébet ab-
lakára.

Joó Ilona a fal mellett ment a nyomában.

Báthory Erzsébet nem látott semmit.

Hajdúk, szolgák, inasok rohantak.

A nagyteremből egyre halkabban hangzott a si-
koltás.

A kapu felől nyikorgás, fegyvercsörgés.

Báthory Erzsébet magánkívül, eszelős boldogságban sikongott az ablakon:

— Itt vagyok! Itt vagyok! Látom! Fejér lován! Ahogyan vártam! Most! Most! Most fordul bé a kapun! Itt vagyok, itt, itt, mint régen! — a hangja sírt a boldogságtól. — Theodáz!

Azután bevágta az ablakot, nem, nem, most már semmi sem árthat, most már senki sem veheti el, most már minden újra jó lesz, minden jó lesz! Rohant az ajtó felé és az ajtó kivágódott és az út porával ruháján, berohant. — Szulyói Szirmiai Theodáz.

— Theodáz! — sikoltott Báthory Erzsébet és Szirmiai boldog csillogással ölelte magához szilaj erővel:

— Erzsébet!

Ott állottak, mögöttük mind, valamennyien, a nádor, Zrinyi Miklós, Homonnay Drugeth, ott álltak és nézték és hallgatták, amint ölelték, csókolták egymást, hallgatták Báthory Erzsébet szerelmes bűgását:

— Tudtam, tudtam, hogy elgyün tekegyelmed! Mindent megbocsátok, mindent elfelejtek, ilyen boldog soha, soha én nem vóttam!

Szirmiai Theodáz a boldogság könnyei között kérdezte:

— Hát tud még szeretni engem tekegyelmed?

— Mást sose szerettem, mást sose szerettem! Ke-

gyelmedet vártam! Nevével feküdtem, nevével ébredtem, szellővel üzentem, madártul kérdeztem, soha soha én azt senkinek nem hittem, hogy kegyelmed immár nem szeretne engem!

Csodálatos pillanat volt. Az ajkuk egyre közelebb ért, azután annyi esztendő után összetalálkozott.

És ekkor megnyílt az ajtó. S az ajtóban halottsápadtan, megtörten, ott állt az öreg csejthei pap.

— Megájjon kigyelmed!

— Tisztelendő! — sikoltott boldogan Erzsébet — Látja, tisztelendő!

Az öreg pap sápadtan távolította el a kérdést.

— Valami rettentő nagy vétkem lehet, hogy így büntet az Isten! Valami rettentő nagy bűnt követhettem el, hogy ilyen kegyetlen a büntetés.

Szirmiai türelmetlenül fakadt ki.

— Beszéljen mán, mi van kigyelmeddel?

Irtózatos volt a csend.

S a pap beszélt.

— Sok esztendőn vártuk, sok esztendőn lestük, mikor harsan meg a vár alatt Theodáz úr kürtje. Nem hatott a szép szó, nem hatott a sok könny. Szulyói Szirmiai Theodáz nagyobbnak hitte magát, mint az Isten, aki megbocsát az ellene vétkezőknek!

— Hallgasson kigyelmed! — súgta Erzsébet. — Mindent megbocsátok, mindent elfeledtem!

De az öreg pap most nem hallgatott.

— Azt az asszonyi kart, fejtse le magárul! Jöve-

tele célja nem az asszonykérés! Nem az asszonyké-
rés! Asszony elítélés!

Riadt nagy csend támadt. Csupán a pap beszélt.

— Hosszú éveken át kérőbe elvártuk. Eljött a
végén ítélkezésre!

Theodáz kiáltott.

— Ki hát a vádlott?

— Báthory Erzsébet!

— És ki a vádló?

— Leghívebb szolgája!

Theodáz kiáltott:

— Mi hát a vétke? Földi életében kinek is ártott?

— Három magyar leánynak, friss nyíló virágnak,
menyasszonykának!

— Mit vétett nekik?

— Fegyvere élit szivökbe döfette!

— Nem igaz! Nem igaz! — sikoltott Erzsébet,
ámde az öreg pap felindultan mondta:

— Fegyverének élit a szivökbe döfette, leányvért
beönté márvány feredőbe! Víz helyett vérökben akart
megferdeni, Szulyói nagyuram, tessék ítélkezni.

— Nem lehet! Rágalom! — riadt meg Theodáz,
de a pap reámutatva kegyetlenül mondta:

— Te kegyelmed vétke csejtheiek veszte! Kön-
nyes levelével hiába kereste! Hogy mégis elgyűjjön,
menyasszonyvért onta, kegyelmed szerelme, szere-
lem bolongya! Víz helyett vérökben akart megferedni.
Szulyói nagyuram, tessék ítélkezni!

Felcsattant a terem.

— Nem igaz, nem igaz!

— Rágalom a szója!

— Leányvért nem ontottam!

— Hazug a vádlója!

Theodáz kiáltott, a szemében tűz égett.

— Vádolt! Bizonyítson! Ha hazug a vádja, még e nap lehullik feje a kosárba!

És a jó öreg pap reszketve kiáltott:

— Mondtam, bizonyítom!

Kitárta az ajtót. Ott állott Ujváry.

— Táblai bíró úr, itt a feredője!

Egy pillanatig végtelen csend támadt. Szulyói Szirmiai Theodáz küzködött.

A nádor megragadta a karját és belépett vele.

Azután kitámolygott. Hideglelve súgta:

— Fegyverének élit a szivőkbe döfette, véröket beönté márvány feredőbe...

Ujváry sötéten kinyújtotta karját és vádlóan kiáltott:

— Víz helyett vérökben akart megferedni, Szulyói nagy uram, tessék ítélni!

Tovább nem tudta mondani.

A terembe betámolygott egy összeaszott öreg asszony. Emberfeletti erővel reávetette magát. Valami megcsillant a kezében s a következő pillanatban Ujváry arcáról leszápadt a diadal öröme. Ujváry mozdatlanul feküdt a földön.

Az öregasszony, Komáromyné, odaállt Szulyói Szirmiai Theodáz elé.

— Táblai bíró úr, itten állok, én is. Aszonyommal együtt, most már engemet is bizton elveszejthet!

Báthory Erzsébet megingott a lábán.

Csend volt. Rettenetes.

Szulyói Szirmiai Theodáz tántorgó lépésekkel megindult a terem közepe felé. Ott megállt. Még egyszer megnézte Báthory Erzsébetet, azután görnyedten megsápadt orcával fakóhangon kezdte:

— Mint a magyar király hiv táblai bírása...
ítéletet mondok leányölés vádjára.

XX.

Tíz nappal későbben pozsonyi lakásában sápadtan egy régi levelet forgatott Thurzó nádor felesége. A levél még az ezeröttszázkilencvenkilencedik esztendőben kelt s a nádor írta hitestársának Czobor Erzsébetnek.

Irtam, bőjt harmadik vasárnap után való pénteken estve nagy későn, mikor szinte ágyamra nyugodni akartam volna menni, irigylén sorsát a többi uraknak, az kiknek szerelmes házastársok itt vannak, úgy mint Nádasdyné, Pálffyné, Illésházyné, Thurzó Szaniszló és ezeken kívül sok német asszonyok és özvegyek úgy mint Czobor Pálné asszonyom...

Nádasdyné asszonyom az bátyjához megyen Báthory Istvánhoz Echettre. Azt értém, hogy arra megyen Bichére. Ha valóban arra megyen, külgy édes szívem eleiben és kérd, hogy betérjen — — —, ha ezelőtt nem esmerted, esmerkedjél meg vele. Nagy tisztesség.

Thurzóné Czobor Erzsébet sápadtan nézte a megsárgult levelet.

Lehet, hogy ez igaz?

Hogy, akivel megösmernedni alig tíz esztendőnek előtte olyan nagy tisztesség volt, hogy férjeura külön levélben figyelmezteté, el ne mulassza, most ily szörnyű vétkek elkövetőjeként borzasztja országvilágot?

Bizony való igaz. Mert asztalán ott feküdt a nádor másik levele, az kit éppen e napon hozott hírtadója. E levél, mely arrul értesítette, hogy férjeura maga is útban vagyon már Pozsony felé, imígyen szólt:

Köszönetemnek és magam ajánlásának utánna szerelmes atyámfia Istentül sok esztendeig jó egészséget és minden testi lelki jókat kívánok etc. Szerelmes szívem, én ide érkeztem tegnap este Ujhelben, Istennek hála jó egészségben. Nádasdynét megfogattam és most viszik a várban. Az kinzó és az ártatlanokat ölő gonosznakat, egy ifju legínnel edgyütt, melly segítője volt az sok gonoszságnak, im felküldtem. Nagy őrizet és erős fogság alatt legyenek, míg Isten felviszen és törvén szolgáltatik felölök. Az asszony emberek az városban lehetnek, az ifjú legin az várban fogságban. Az mikor az csejthei kastélban mentek volna be arra rendelt embereink és szolgálaink, akkor is egy leánt halva találtanak az háznál, és második az sok sebek és kínzások miatt halálán volt. Azonképen egy asszonyember is kinezva és sebe-

sedve ült, az többi erős fogságban az kiket jö-
vendő kinzásra tart az átkozott asszon. Csak
azt várom, hogy az várban vigyék fel az átko-
zott asszont és helére helheztessek. Én is mind-
gyárást megindulok és ha az ut szenved, hol-
nap haza verekedem. Adgya az Ur Isten az ő
szent fiáért hallhassak felőled és egészséged
felől kedvem szerint való hírt. Irtam nagy ha-
marsággal,

az te szerelmes urad és társod

GRÓF THURZÓ GYÖRGY.

Ha elsápasztotta a nádor hitvesének orcája ró-
zsáit ez a fájdalmas hír, Bécsben annál inkább gyul-
lasztott piros foltokat sápadt orcákon is.

Hartheim gróf azonnal kihallgatásra jelentke-
zett a császárnál s Mátyás előtt már vagy három-
ízben megjelent a kancellár is, hogy figyelmeztesse
a felséget e kiváló alkalomra, melynél jobb egyha-
mar aligha is jelentkezik.

— Felségednek arra kell gondolnia — sustorgott,
hogy a császári ház érdeke mindenek előtt való! A
hatalom Istentől jön s a császár tartozik e hatalom-
mal bölcsen sáfárkodni. A birtokok semmi körülmé-
nyek között sem maradhatnak Báthory Erzsébet leá-
nyainak, vőinek kezén! Olyan kezekbe kell e fontos
váraknak, földeknek kerülniök, melyekkel minden-
kor számolhatunk!

Mátyás fáradtan, gyötrött tekintettel hallgatta
kancellárját. Hiszen kezében volt már a nádor levele

is, mely igaz valóságában tárta fel a rémségeket, mégis óvta attól, hogy a birtokokhoz nyúljon.

„A látottak borzalmsságai olyanok voltak — írta a nádor, hogy én mint császári és királyi Felségednek legelső ítélő bírāja megfontoltan, vejeinek és fiának megegyezésével fogságát rendeltem el. Ugyanezt a jelenlévő tanácsosok és bíró urak is helyeselték, úgy látták, hogy jól jártam el. A mód, eszközök és mivel ugyancsak ritka eset, hogy nők ilynemű vétséget követnének el, hogy az országgyűlés fog-e határozni, valjon a nők ilynemű vétsége a nyelvnek kivágása vagy fejvesztéssel büntetendő, és *mily haszon háramlik abból az ügyészségre, erről, hiszem, Felséged eléggé lesz a nagyságos pozsonyi kincstárnok és melléje rendelt tanácsos urak által értesítve.* Különben Felséged kegyelmes tetszésére bízunk, mikép fog erről határozni. Felséged ügyészének és a kir. ügyek igazgatójának feladata, törvény szerint eljárni, én pedig, mint bíró és az ítélkezés főnöke szintén fogom kötelességemet teljesíteni.

Mindazonáltal kötelességemnek tartom Felségedet valamint tanácsosait emlékeztetni arra, hogy a jószágoknak s különféleképen való marháknak elkobzása recenzust keltvén, igen nagyon káros lenne...

Még az fejvesztésre ítélt is csupán harmadrészt veszíti el jószágának.”

S a császár előtt ott volt már a Kamara átirata is, mely figyelmeztette a jószág elkobzás veszélyeire.

Thurzó nádor maga is azért sietett Pozsonyba s onnan tovább a császárvárosba, hogy megakadályozhassa a bécsi urak praktikáit, melyek ismét csak azt célozták, hogy magyar földek hatalmas darabjait jutassák idegen kézre.

A borzalmas éjszaka fájdalmas teendői után, miután a bűnös asszony társait átviteté tulajdon bittsei várába, hintájába szállott, hogy útját megkezdje, Báthory Erzsébet fia és veje tett kezébe egy-egy levelet.

— Szóban is megkértük reá nagyságodat — mondotta Zrinyi Miklós — mégis epistolában is megírtuk itt, hogy emlékezetébe tarthassa s eltávolítsa rólunk a gyalázatot!

A nádor elsőben is Zrinyi Miklós epistoláját vette elő.

A hintó zörögve dömöckölődött a kavicsos úton, kegyetlen nagyokat ugrott.

Thurzó nádor fejében szaggatott az álmatlan éjtszaka, a látottak borzalma s a fájó gondolatok, mellyek még hajnal előtt fogták el, amikor gyors futárral küldött levelet feleségének Pozsonyba s a királynak Bécsbe. De gyömöszölte agyát ama fájdalom is, melyet Szulyói Szirmiai Theodázon kölletett látnia, mikor hírül vette, hogy néki magának lesz kötelessége ítéletet mondani azon asszony fölött, kit éppen az ő hajthatatlansága vitt a veszedelembé.

— Nagyságos uramnak mindég jóakaró, pártfogó uram és bátyám. Üdvözléssel és szolgálatom alázatos ajánlásának utána — olvasta Zrinyi levelét.

— Az Ur Isten Nagyságodat és minden Nagyságodhoz tartozandókat áldja meg minden javaiban.

— Noha bizony eléggé megizmosodott szívvel, az mint méltó is, e mostani keserves és gyalázatba került Nádasdyné asszonyom-anyám állapotját hallván, szenvedem; mindazonáltal, ha az ő iszonyú és rettenetes hallatlan cselekedetét vettem, nagyobb jónkra, becsületünk megmaradására és reánk következő gyalázatnak is eltávoztatására arra kérem Nagyságodat, legyen reánk belátással. Hiszen jobb volna elevenen inkább meg halnunk és semmivé lennünk az ő atyafiaival és gyermekeivel, hogy nem az ő nyilvánvaló iszonyú és rútalmas hóhéri kínzásainak büntetésit avagy csak hallanunk is. Nsgod, mint jóakaró igaz atyafiúi szerető, ennek a gyalázatos reánk történendő dolognak eleit akarván venni, találja azt a jó módot, hogy szégyenítésünk helyett, örökre börtönbe zárva tartassék és ne nyilván minekünk gyermekeinek és a jámbor fővitéz boldog emlékezetű ura híre gyalázatjára megbüntettetnék. Nagod hozzánk való kegyes és atyafiúi indulatját éltig nem csak meg akarjuk Nag-nak szolgálni, de sőt minden erőnkkel azon is igyekezünk, hogy hála-

adó voltunknak néminemű kisdéd részecskéjét meg is mutathassuk érette; mostanis pedig erre kérvén Nag-odat, hogy viszont mégis ő felségénél Nagod érettünk törekedjék, hogy ő felsége azt az ő reá szánt és magában elvégezett nagy büntetésnek nemét róla eltérítvén, elégedjék meg kegyelmesen ezzel a büntetéssel. A jogrend szerint ne álljon ellene, mert ezt cselekedvén, gondolhatja Nagyságod, minéműnagygyalázatunkra és fogyatkozandó kárunkra történhetnék. Nagodban Isten után vagy on a mi reménységünk helyezve, hogy Nagod ő felségénél ez dolognak véghezviteliben, az mi Nagodban való bizodal munk szerint magát közbevetvén elvégezi jó móddal, a ki ennek utánna is javunkra lesz. Kérem Nagodat, mint jóakaró szerelmes bátyámuramat, hogy higye meg szavamat és kívánt válaszát eressze hozzám, éltig megszolgálom Nagodnak. Soká éltesse az Isten Nagyságodat.

Nagyságos Uraságodnak

legalázatosabb szolgája:

Zrinyi Miklós.

A nádor most a másik levelet vette elő.

Nagyságos uram, Nagyrabecsült pártfogóm, sőt atyám. Szolgálatom alázatos ajánlásának utánna.

Az Istentől Nagnak kívánsága szerint való jókat kívánok, Asszonyommal és Nagtok szerel-

mes gyermekivel egyetemben. Értvén az Ngod szavából mit parancsoljon Urunk ő felsége Nagnak, az én nyomorult Asszonyom-anyám felől, nemcsak eszembe vettem, de ugyan meg is tapasztaltam, mind egyéb dolgokban sokszor s mind pedig épen mostanság ebben Ngod hozzám és nénémhez való jóakarátját, adja a fölséges Isten, hogy mind ez én szerelmes nénénimmel és sógor uraimmal egygyütt tiszta és igaz szívből származott engedelmességünk által megszolgálhassam egész életemben. A mint méltán írta Ngod ő felségének, hogy elébb kellett volna lenni az idézésnek és most alkalmatlan, mert immár Ngod, mint országbirája abban elégséges vizsgálatot tett s nem szükséges abban ujonnan elébe kerülni, mivelhogy az én szegény anyámnak ez mostani büntetése a halálnál is keservesebb, nem hogy ő felsége parancsolatja szerint életének törvényfolyása által való elvétele következék. Jószágát pedig ami illeti, abból semmi félelmünk nincsen, mert azt maga határozata szerint még megfogadtatása előtt mindhárman megkaptuk. Mindazáltal akarjuk mégis azt atyafiakkal könyörgésünkkel ő felségét megtalálni, hogy a törvénynek erősségével anyám miatt, nemzetségünknek örökké való gyalázatot ne szerezzen: De azt, az Ngod híre nélkül és tanácsa nélkül az mind nem is illik nem akartuk cselekedni.

Könyörgők annak okáért Ngodnak, mint

uramnak, szerelmes atyámnak, hogy erről való jó tetszését írja meg, mit köllessék nénéimmal egyetemben cselekednem, hogy Ngodnak ő fel-ségénél valamiképpen kérelemmel ne ártsak, mivelhogy az Ngod szavából értettük az szán-dékát. Jó választ várok Ngodtól, mint szerel-mes atyámtól és uramtól. Isten Ngodat sok esz-tendeig tartsa meg kedves egészségben.

Tekintetességednek és Nagyságodnak

legalázatosabb szolgája és fia

Gróf Nádasdy Tamás Pál
saját keze.

A nádor keziből fáradtan hullott ki a levél.

Vajjon mit tehet ez ártatlan emberekért? Mit te-het, hogy eltávoztassa róluk a gyalázatot?

Erzsébetet hagyja futni?

Nyilvánvaló vétek volna. Nem is vállalná, de nem is vállalhatná. Felzúdítaná az egész ország népét.

Báthory Erzsébetnek bűnhődni köll.

De nem szabad, hogy az ország szenvedjen egy bűnös asszony borzalmas vétkeiért!

S mégis úgy látszott. Az ország szenved meg a csejthei menyasszonyok véres éjtszakáját.

Thurzó nádor Bécsbe érven kemény haragot ta-lált a királyi udvarban.

A császár és király megkapván levelit és megért-vén belüle a rémségeket, fölháborodott szívvel kí-vánta Nádasdyné megbüntetésit. De a bécsi kancel-lár sem sustorgott hiába.

Mikor a nádor belépett a felség eleibe, az kemény elhatározottsággal kívánta Báthory Erzsébet fővételét s azonmód minden birtokának elkobzását.

S míg a nádor Bécsben küzdött, hogy legalább a családrul távoztassa a gyalázatot, legalább a Nádasdy-Báthory birtokokat mentse meg, Báthory Erzsébet tombolva tajtékozott szobájába zárva.

Januárus eleje volt, korán leesett ez évben a hó és egyre újabb havazások magasították majdhogynem emberderékig a fehér hótakarót.

Kegyetlen szelek süvítettek, benyújtották nyakokat az öblös kéményekbe, átkarolták a kandallókban lobogó hasábok melegét s magasba rántva szippantották ki a termék falai közül.

Báthory Erzsébet tombolva tajtékozott, hogy aztán megint magába roskadva, térdein csúszva könyörögjön:

— Theodáz urat kéretem! Csak egy pillantásra! Csak az arcát lássam, csak a hangját halljam! Aztán csinyálhatnak vélem mit akarnak!

Rados Péter, akinek a nádor megengedte, hogy asszonya mellett a szolgálatot teljesítse, remegve csittította.

— Erzsébet asszony! Nyugodjon meg Nagyságod! Kiderül, hogy csábították a bűnre! Mindent elkövettünk! Őrizze egészségét!

Igen, Rados Péter hadakozott érte.

— Nem bűnös ez asszony! — mondta a nádornak

— Nem is tehet rula! Úgy vütték a bűnbe! Bele-

kényszeríték bécsi praktikával, népi babonával, szünet nélkül égő szerelme lángjával.

De mit ért a jó szó, mit ért a barátság, itt voltak a tények. A meghalt leányzók, a szörnyű kinzások, itt volt a feredő.

S hiába a védés: Erzsébet akarta, Erzsébet rendelte.

Ez este nyolc óratájt Báthory Erzsébet mintha kissé megnyugodott volna.

Rados Péter, nem győzvén a szenvedésit látni, hozzáhajolt:

— Örzsébet asszon! Szabad egy szót szólnom nagyságodhoz?

Báthory Erzsébet keze fáradtan rebbent.

— Mit kíván tüllem tekegyelmed?

Rados Péter halkan mondta:

— A két pásztorok vagynak itten. Ponikénusz prédikátor, meg Zakariás úr, a leszetei pásztor!

Báthory Erzsébet szeme megvillant.

— A két pásztorok? Méltatlan fogságom okozói?

— Téved nagyságod!

— Gyalázatomban gyűttek gyönyörködni?

— Vigasztalni!

Erzsébet sápadt orcáján már újra ott viaskodott az indulat.

— Nohát csak gyűjjenek!

Rados Péter egy pillanatig tétovázott, de aztán az ajtót kitérta.

Ponikénusz ijedt arca tünt a bejáratnál. Amint éppen maga elé tessékelte Zakariást, a leszetei pásztor.

Még be sem léptek, amikor már csattant Báthory Erzsébet hangja:

— Ti két pásztorok vagytok okai ezen fogságomnak!

Zakariás mindkét kezét a magasba emelte.

— Én az Ur szolgálja vagyok, kinek száját nem hagyhatja el valótlan! Mondom nagyságodnak, hogy én nagyságod ellen szót nem ejtettem, nagyságodnak sohasem ártottam!

— Hát ha nem te, akkor ez a másik pásztor! — támadt Ponikánuszra.

Polikénusz nem beszélte a magyar nyelvet. A tótok pásztoraként munkálkodott. Tót nyelvén szabadkozott a vádak ellen.

De Báthory Erzsébet toporzékolva az asztalt verte.

— Te vóttál! Te írtad azt az átkozott levelet, ki a nádor kezébe került.

— Pásztortársamnak írák, nem a nádornak! A nagyhírű és theológiai dolgokban legjobban járatos Lányi Éliás úrnak írák! A bittsei egyház ugyancsak kiváló, Trencsén, Árva és Liptó leggondosabb superintendensének! Kötelességem vótt, hogy írjak néki!

— Ugy... — Báthory Erzsébet egészen közel lépett a sápadt prédikátorhoz. — Azt is letagadod, hogy templomodban ellenem prédikáltál? Hogy Je-

zabelnek neveztél, ki el fogja érni gonosztetteiért bűnhődését?

A prédikátor egyre sápadtabb lett.

— Én az Isten ígését hirdetem. — kiáltotta — Nem én vagyok oka, ha szavaim által valamikor nagyságod lelkiismérete vádoltatva érezte magát! Én nagyságodat névszerint sohasem neveztem!

— Akkoron is! Ti vagytok okai fogságomnak! Ti ketten pásztorok! De mit gondoltok? Azt hiszitek talán, hogy Báthory Örsébetet bezárhatják? Már megtettem amit köllött! Tiszántúlról indul mán a fölkelés, maholnap itt leszen s a rajtam elkövetett igazságtalanságot megbosszulja atyámfia, Báthory Gábor, az erdélyi fejedelem!

Báthory Erzsébet tombolva törni, zúzni kezdett.

A két pásztor riadtan hátrált a terem egyik sarka felé.

A lármára besietett Rados Péter.

A toporzékolóhoz ugrott s nyugtatni igyekezett.

— Örsébet asszon! Csitujjon nagyságod!

— E két pásztor az oka keserves fogságomnak! Pincébe vettetni őket, a nyelvöket kitépni!

Rados Péter szelid szóval próbált beszélni úrnőjével.

Nagynehezen lecsillapítá, hogy lihegve székébe ült.

Ponikénusz az ajtó közelében reszketett.

A leszetei pásztor az Ur szavaival közeledett Báthory Erzsébet felé.

— Hiszed-e — kérdé —, hogy Krisztus éretted született, meghalt és föltámadott, hogy bűneidnek bocsánatot nyerjen?

— Ezt minden jobbágyom tudja!

A pásztor közelebb lépve a szent Bibliát nyújtotta feléje.

— Olvassa nagyságod! Imádkozzon!

Báthory Erzsébet ellökte kezét.

— Nincs szükségem rája! Én nékem nincs vétkem! Anyja vóttam, kegyes úrnője papjaitoknak, a legfőbbtül a legalacsonyabbig, templomaitokat elláttam mindenekkel! Nékem nincs mit leimádkoznom!

Rados Péter szótlan ajakkal, csupán tekintettel kérte a két prédikátort, hagynák el a termet.

S a két pap szótlanul kihúzódott.

Báthory Erzsébet remegő testtel ült karszékében.

A völgyből felhallatszott az esti harangszó.

Az óra közeledett, melyben Joó Ilona segítségével a jányok éjszakáját szokta megkezdeni.

— A fördöst... súgta követelőn, rekedten — a fördöst!

Rados Péter sápadtan nyugtatta.

— Imádkozzék nagyságod!

Báthory Erzsébet szeme egyre eszelősebb tűzbe gyulladt.

— A fördösasszont akarom! A fördösasszont.

Rados Péter kezdte elé mondani a Miatyánkot.

— Mi Atyánk Isten, ki vagy a mennyekben, szenteltessék meg a Te neved...

Hangtalanul Báthory Erzsébet ajka is mozgott.
De nem az imádságot mondta.

Azt ismételte egyre:

— A fördösasszont... a fördösasszont... a jányok vére Theodázt hozza.

S amíg Báthory Erzsébet eszelősen a fördösasszonyt követelte, a földszinti sarokteremben összetört férfi ült a hatalmas kerek asztal mellett. Nehéz fejét tenyerébe hajtva lesápadt orcával.

Szulyói Szirmiai Theodáz.

Szörnyűséges látományokkal folytatott kegyetlen küzdelmet. Ezek a látományok mind abbul az időbül valók voltak, amikor gyermekifjúként virult ki benne a szerelem egy gyöngé virág iránt, Báthory Erzsike iránt. Egyre csak a nagy vigasság napjait látta. Elsőbb is a napot, mikoron megérkezett István, Erzsike testvérbátyja. Gondolta volna akkor, hogy ez az ifjú lesz húga gyalázatba taszítója?

Olyan tisztán látta most akkori érkezését. A bandériumát, zászlótartóját, a büszkén lengő sárkányos Báthory zászlót. Aztán magát a Báthory ifjat, amint paripáján beléptetett büszkén. Igen, olyan tisztán látta most, kócsagtollas nyuszt-fővegben, almáspej főlovon rugtatott a kapu alá, nagy csodálatára a bábész bamba népnek. Virított vörös skárlátnadrágja, aranykengyelén irigyen tört meg a napsugár. Jussal nyílt ki a bábésznépek szája. Csupa prém köpenyén aransarkantyús sárgacsizmás lábán volt mit nézeledni.

Kétszáz legény lovastestőrség kísérte és nyolctalpas hintó parádézott ajándékkincsekkel. Gyönyörű látvány volt. A gögös, büszke nagyúri ifjú bevonulása bizony olyan volt, mint egy fejedelemé. Viháncoltak nyalka legényei alatt a lovak, struccollakat lengetett a szél és mindannyiról kiáltozott kevélyen a kincses gazdagság, mintha nem is a dögös szörnyűséges esztendők közepe lett volna. A Báthory gazdagságnak nem ártott a szertelenül szűkös búzatermés. Mind jó lovas kísérte, mind jó ruhában, elegendő abrakkal, hogy terhére ne essék vendéglátójának. Theodáz úr szinte újra látta.

Nádasdy Tamásné elsüttette tiszteletükre a vár falakon a mozsarakat, de legalább akkorát dörrent a vivát is, amit a csejtheiek torka kiáltott Báthory Istvánra s fényes kíséretére. És ezután hosszú sorban egymás után jöttek a vendégek. Ő az asszony mögött lábújjhegyre ágaskodva gyönyörködött a vendégek bevonulásán. Gyönyörködött a hintókban, lovakban és elámulva nézte a vendég asszonykák, hamvas kisasszonykák kerek subácskáját, posztó ujjasait. Kiragyogott a szeme, amikor a daliákat nézte. Selyem a dolmányuk, skófiummal kivarrott ing csüggött ki belőle. De szép is volt, ahogyan pallérozott szóval böcsületet tettek a szép dámák mellett. Pézsma-szagú dámák apró lábacska arannyal kiszegett cipellőben tipegett a várban s az otthonvalósi népség suttogó szóval mondta véleményét a vendégseregről.

Báthory Erzsike kipirult arccal állott a terem sarkában. Jó kiállítású legénykéek rajzották körül, tették a szépet.

Be szörnyű volt most ezt az estét megest újra átélni! Láta amint Erzsike szeme egy szőke piruló arcú legénykén akadt meg. Rajta, Szirmiai Theodázon. Ott állott ő is a többi leventével, de a nyelve nem igen mozgott. Ha meg leány szólt hozzá, éppen elfelejtette minden tudományát. Csak elpirult, de azt azután rákvörösre.

Gyötrelmes volt most minderre vissza gondolni, de nem tudott másra gondolni. Ezt kellett újra végigélnie. Azt a régi napot, amikor először látta meg, azt a napot, amikor először gyulladt ki a szive.

A daliákat párosával helyeztette el Nádasdyné éjszakára. Nádasdy Ferkó volt a férfigazda. Ő kalauzolta pihenőhelyére minden cimboráját. Őt, piruló arcával nagy tréfálkozásra Erzsébet régi leányszobájába tették Megyeri Imrével.

— Leány leányszobába való! — nevetgéltek, de ő meg sem hallotta a tréfálkozást.

Ezen az éjszakán, emlékezett, Megyeri Imre mellett feküdt álomtalan szemmel. Ezen az éjszakán egyre csak Erzsikére gondolt. Báthory Erzsikére.

— Pajtás te! — fordult hozzá Megyeri — melyik jány tetszik legjobban?

Rettenetes ez! A hangját hallotta most, a hangját, ahogyan a szavakat ejtette. Láta magát, amint orcáján kigyullad a pír. Áhítatosan mondta:

— Erzsébet kisasszonka!

— Nékem az Andy Kata! — adta vissza a valloást Megyeri. — Az a legszebb.

Ő Szulyói Szirmiai Theodáz felült fekhelyén.

— Legszebb? Hiszen nem mondom, szép az Andy Kata is, szép a Vid úr leánya is! Dehát kinek vagyon még olyan termete, mint a kis Báthory Erzsikének? Kinek vagyon olyan bánatosan mosolygó szép szeme. Kinek? De bizon mondom, hogy senkinek! Hígyje el nékem tekegyelmed!

Most annyi esztendő után sápadtan gondolt vissza erre az éjszakára.

Uristen! Mi lett belülle? Rabláncon Erzsike!

Vad szél vihorászott, rázta a bezárt ablaktáblákat.

Szulyói Szirmiai Theodáz olómfehéren ugrott fel ültébül.

— Én tettem! Én tettem! Én juttattam ide!

Rados Pétert látta maga előtt, amint annyszer ugrott le bécsi palotája előtt kocsijáról, lováról, hozta a leveleket, könyörgő, könnyes szerelmes vallo-másokat. Erzsébet könyörgésit:

— Gyűjjön tekegyelmed! Ne büntessen tovább!

A bécsi Thurzó estély villant fel benne. Ahogyan belépett Báthory Erzsébet. A saját hangját hallotta, amint reáripakodott:

— Nádasdy Ferenc özvegye nem tanál magának jobb mulatságot, minthogy én rajtam mulasson? Kincse, marhája töméntelen, szántóföldjeinek se vége, se hossza! Az év minden hetét másik kastélyában töltheti s mind az ötvenkettő a sajátja! A ládafiában annyi az arany, hogy az egész világot bejárhatja

rajta, minden városban tarthat magának külön úri-bohócot! Tekegyelmednek mindez nem elegendő? Csak én kellek? Hagyjon engem tekegyelmed!

Olyan tisztán hallotta most Báthory Erzsébet akkori felcsukló zokogó kiáltását:

— Abbul ami szép volt, kigyelmed már mindent elfelejtett? Semmire sem emlékezik? Hogyha megbántottam bocsásson meg érte, gyerek voltam, százszor megbántam, nem is én csináltam! István bátyám tette!

S ujra saját hangja:

— Kár a szóbeszédért, ki-kinek van útja, ki-ki járjon rajta!

— Hát nekünk kettőnknek külön útunk vóna? Hát a mi útjaink sose érnek össze?

S a kegyetlen válasz: sose érnek össze!

Pedig alig egy órával korábban hogyan kérte Temessy püspök! Hogyan kérte!

— Én láttam, hogy abban a várkastélyban minden kegyelmedet várja! Báthory Erzsébet hajnaltul napestig ül az ablak mellett, figyeli az utat, mikor gyün kegyelmed!

Szulyói Szirmiai Theodáz most megrázkódott.

Mikor gyün Szirmiai Theodáz? Hát most gyütt. Itélkezésre...

A kezek, melyek cirógatni akarták véresekké lettek. Ő a bűnös benne!

Karjai, amelyek ölelni akarták, láncra vannak verve.

Ő a bűnös benne!

Gyönyörű szemében a megszállottak lángja.

Ő tette beléje.

A király halált akar szép magyar fejére.

Ő mondja ki rája. Ő, akit szeretett, el sose felejtett.

Vad szél vihorászott az éjszakában. Rázta a lantornahólyagot, zörgette az ablaktáblákat.

Most ő vár ezekben a termekben, ahogyan Erzsébet várt végeláthatatlan esztendőik során. Most ő vár. A futárt várja. A nádor futárát. Most hozza a döntést, mit kell ítélnie. Halált-e fejére avagy kegyelemből holtig a fogságot.

Szulyói Szirmiai Theodáz hideglelősen ült az asztal mellett.

A vár falai vastagok voltak, mégis egyre hangozat hallott. Mindig egy asszonynak a hangját. Báthory Erzsébetét.

Ez a hang egyszer könnyörgött:

— Theodáz! Gyűjjön tekegyelmed! Védelmezzon engem! Kegyelmedért vétkeztem, kegyelmedért tettem! Ne hagyjon elveszni!

Aztán megint ugyanezt a hangot, de vad toporzékolásban, sátáni imádságban:

— Isten segíts! Isten segíts, te felhőcske! Küldj kilencvenkilenc macskát, menjenek szerte és Mátyás király szívit harapják, a nádor szívit rongálják szét, nehogy Báthory Erzsébetnek bántalma legyen!

Vért... Vért... jányokat akarok... fiatal akarok
maradni, hogyha mégis jönne egyszer Theodáz úr...

Szulyói Szírmiai Theodáz két kemény kezit a fülre szorította, ne hallja a hangokat, ne gyötörjék,

De minden hiába.

Hiába vihorászott a vad szél. Hallania köllött.

Éjjélkor azután megdörrent a kapu.

Valaki érkezett.

Sápadt orcájáról kiszaladt a vére.

Remegésbe kezdett hatalmas szál teste.

Mit hoz most a futár? Mit köll ítélnie?

Messziről hallatszott már a futár sietős, sarkantyús lépése. Egyre közeledett.

Végre kopogtatás. Ott állott előtte.

S a keziben levél. A nádor küldötte.

A király levele.

„Tekintetes és Nagyságos őszintén kedvelt hí-
vüink!”

Szulyói Szírmiai Theodáz megremegett. Mi van a
levélben?

Megremező szájjal el kezdte olvasni.

„A minapjában hozzánk megírott leveled-
ből kegyesen megértettük, hogy nemcsak ti ma-
gatok, de Magyar királyságunk rendes birái is
sorra akként vélekednek özvegy Nádasdyné dol-
gáról, hogy kiváló fiskusunk jog szerint bár
eljárhatna ellene, mégis lévén tekintettel elhalt

férjének érdemire, valamint híveinknek, az nagyságos Nádasdy Pálnak, mint fiának, Zrinyi Miklós és Homonnay Drugeth Györgynek, mint vejeinek kérésére és közbenjárására a törvény és igazságosság szigorát irgalommal mérsékeli és holtigtartó fogság-büntetéssel nem ugyan mert eléggé szigorú, hanem a felsoroltakra való jogos tekintetből mégis megelégedni kegyeskedünk.

De mivel kötelességünk figyelembe venni, hogy Mi vagyunk az Ország első bírása, nehogy hivséges alattvalóink az országgyűlésen, mint hallatlan és szokatlan eset miatt nehézségeket támaszthassanak és maga Báthory fejedelem, kinek tiszteletreméltó nemzetségéből származik, valamint rokonai és sógorai valami jogsérelmet gyaníthassanak és kezdeményezhessenek, birtokait utódainak meghagyni kegyeskedünk!

Szulyói Szirmiai Theodáz feje kegyetlent kopant az asztalon.

Aztán a térde megcsuklott, lecsúszott a földre. Szája hangtalanul mozgott:

— Köszönöm Uristen, hogy nem a halálát... Hogy nem nekem köll reá a kínhalált kiszabnom...

A szél vihorászott. Tépte a tar fákat. Söpörte a havat.

Theodáz a csöngőt megrázta.

— Béfogatni! Még ez órában indulunk Bittsére.
Ítélethozásra.

Arca, mely elébb egy leheletnyit megpirosodott,
fehér volt már megint.

Hát ha nem is halál! Örökös a fogság!

S ő hozta reája . . .

XXI.

Álmatlan éjszaka után két erős szolgalegény támogatásával egyetlen éjszakán hófehérre öszült férfi támolygott a bittsei vár homályos folyosóján a nagyterem felé.

Egy másik folyosón fehér asszonyt vittek ugyanabba a terembe.

Láncok között keze, láncok között a lába.

Igy hozták az éjszaka Csejthéről Bittsére.

Odaültették a vádlottak padjára.

Báthory Erzsébet.

S a birói székben ott ült már Szirmiai. Hófehérre öszült hajával, reszkető kezével.

Szeme révetegen a falakat járta, azután nehezen felállott székéből s kezét fölemelte.

Tompán, komoran ítéleti dob perdült meg.

S a dobpergés után hideglelős hangon megszólalt a bíró:

— Ítéletet mondok, leányölés vádjára!

Báthory Erzsébet riadt szeme rebbent.

— Theodáz! — suttogta — Kegyelmed veszejt el?

De ő nem hallotta.

Az ítéletet mondta. S imigyen mondotta:

„Mi Szulyói Szirmiai Theodáz kir. táblai bíró, Ordódy Gáspár Trencsén vármegye alispánja, Szentpéteri Dávid János, Árva megye alispánja, Lehoczky György, Zathureczky János, Hrabovszky Miklós, Borcsiczky János szolgabíró, Szentmarjay másképp Hliniczky Gábor Trencsén vármegye táblabírája, Tuschinszky Mihály zsolnai harmincados, Krassovszky Rafael, Kozár Benedek, Marasovszky István, Akay István s Medveczky János ezzel jelentjük mindenkinek, akit megillet, hogy midőn 1611 év mai január hó hetedikén méltóságos Bethlenfalvi gróf Thurzó György nádor s Árvamegye örökös főispánjának hívására Bittse mezővárosában összejöttünk itt öméltósága nevében és képviseletében el jártunk. Öméltósága eleget akarván tenni kötelességének más üdvös és hasznos végzések befejeztével nem akarván szemet hunni és süket lenni azon női nemnél a világ kezdetétől fogva alig tapasztalt iszonyú kegyetlenségre s az emberi vér ellen elkövetett zsarnokságra, melynek részesévé lett Báthory Erzsébet, boldog emlékezetű és a haza előtt felette érdemes Nádasdy Ferencnek özvegye, melyet ez szobalányain, más asszonyon és ártatlan lelkeken elkövetett s ilyeneket csaknem hihetetlen számban e világból kiirtott, alapos vizsgálatot indított ő ellene. A Nádasdynéra vádkép felhozott vétség ügyében, a vádlott saját szolgálinak vallomásaiból kiderült a vád valódisága.”

„Ennek tudomásulvétele után öméltósága a Csejthe mezővárosban levő kastélyba ment s már a bemenetnél meggyőződött arról, mit a tanúk vallottak.

Egy Dorica nevű leányt halva találtak ütések és kínzások következtében, más hasonlókép halálramarcangolt haldokló két leányt is találtak a kastélyban, itt találták Nádasdynét is. Ezen isszonyu és több mint állatias dühöngés és kegyetlenség miatt Nádasdyné mint vért szomjazó, szívó istentelen asszony, kit a vétségen kaptak, Csejthe várába örök fogságra ítéltetik."

Báthory Erzsébet szeme egyszerre nagyra tágult. Helyiről felugrott. Két karját magasra emelte, aztán a földre zuhant...

— Theodáz...!

De választ nem kaphatott.

Szulyói Szirmiai Theodáznak tovább köllött mondani az ítéletet:

— A cinkostársak az oly borzasztó mészárlás segédeszközei ügyében nyilvánosan a következő ítélet hozatott:

Mint az akkora és oly nagy vérbűn legelső intézőinek a gyilkolásra hozott törvényre méltóan, mind a két kezük ujjai, melyekkel mint eszközökkel annyi sok kínt és mészárlást követtek el és melyeket keresztény vérbe mártottak, hóhér által vasfogóval kitépessenek, ezután pedig élve máglyára dobassanak. Ami pedig Ficzkó (Ujváry) Jánost illeti, akit ifju életkora és kevesebb büntényben való részessége ment ő fejvesztésre ítéltetik és vértelen holttestét egyesítve a másik két elítélt testével, máglyán megégetni kívánjuk.

Kelt a fentnevezett Bittse mezővárosban 1611 év január hó 7. napján.

Theodasius Theodor Syrmienensis de Szulyó
őfelsége királyi táblai elnöke.

Szulyói Szirmiai Theodáz felállt. Az arca fakó volt. A szeme fekete, gödrös. Az ítélelevél kihullott a kezéből.

— Itéltetett — a hangja tompa volt és fájdalmas.
— Itéltetett. Felettünk és én felettem.

Báhory Erzsébet magával tehetetlen rongydarabként feküdt a földön.

A teremben mélységes volt a csönd.

Csak a szél.

Künn dühöngött a hóvihar. Vad északi szél süvöltözött az utcák felett. Szulyói Szirmiai Theodáz tétova lépésekkel otthagyta az asztalt. Szeme a távolba meredt. Csak ment. Ki a hóviharba. A szél az arcába csapott. A hó belepte a ruháját. Szirmiai Theodáz ítelt és ment. Belekapaszkodott hajába a szélvihar, lobogtatta, tépte, cibálta. Szirmiai Theodáz csak ment. Előre. A hóviharban. Csejthe felé. És azóta folyton napról-napra dermesztő fagyban s napsütésben, esőben, fagyban, szélviharban csak ment. Előre, mindig előre és mindig körben a vár körül.

Krapinai István már megírta levelét, mely hírül adta, hogy Báthory Erzsébet Nádasdy Ferenc királyi főlovászmester özvegye, az embergyilkolásban hírhedt, meghalt Csejthén, fogságban éjszakai időben 1614 augusztus 14-én hirtelen halállal kereszt nélkül

és fény nélkül és Szulyói Szirmiai Theodáz, aki nem jött el a hívó szóra, ott bolyongott még mindig a vár körül.

S a lantosok uj dalra ajzották lantjukat, uj dalra, mely Csejthét énekelte:

Ember, ha jársz ez éjjeli tájon,
 Egy percre csak, de állj meg itt!
 Ne káromlásra nyiljanak ki,
 Hanem imára ajkaid!
 E vár romját szemedbe vessed,
 Tanuld meg jól történetét,
 Adjon az Ur békét s nyugalmat,
 Ezt mond ha látod szellemét,
 Mert holdvilágon minden éjjel
 Pontban minden éjfelen
 E vár ura Erzsébet asszon
 Bezárt falából itt terem.
 Távol ködébül kúrtszó harsan
 A messzeségből száll a hang,
 Késő utódnak bús elődrül,
 Makacskodásrul, szerelemről,
 Beszélni kezd a várharang.

VÉGE.

SZÉCHENYI R. T.

könyvujdonságai :

Dr. Müller Vilmos: Bacillusháboru.

A legnépszerűbb magyar orvosíró, nagyszabású orvosregénye. Nobel-díjas orvostudósról szól, aki új, halhatatlan felfedezéssel ajándékozta meg az emberiséget. A könyvhöz Udvary Pál, a kiváló festőművész, készített pompás rajzokat.

Ára füzve P 4.40

kötve P .580

Gábor, Szerelemhegyi, Vándor:

Láttam a finn csodát.

A világsajtó legnagyobb háborús tudósítóinak, riportereinek izgalmas harctéri tudósításai.

Ára füzve P 5.60

kötve P 6.80

Kornitzer Béla: Apák és Fiuk.

A magyar közélet legnagyobb alakjait szólaltatja meg a kitűnő újságíró a kétkötetes, hatalmas műben.

Ára vászonkötésben P 30.—

Losonczi Szakall Kálmán: Uzsok hősei 1914.

Az uzsoki hős egykori vezérkari főnöke megírta ebben a könyvben a dicsőséges harcok oknyomozó történetét.

Ára füzve P 2.80

kötve P 4.20

Molnár Antal: Népszerű zeneesztétika.

Hangversenylátogatóknak, operahallgatóknak, rádiózóknak, a zenés filmek intelligens közönségének, ze-

netanároknak és tanulóknak nélkülözhetetlen. Ezzel a közérthetően és magát olvastatóan fogalmazott új könyvével az a célja a szerzőnek, hogy akárki művelt ember könnyen kaphasson felvilágosítást mindazokban a zenei kérdésekben, melyek esztétikai érzékét állandóan foglakoztatják.

Ára füzve P 2.80

kötve P 4.40

Gedényi Mihály: *Hatvan forint.*

A gyufa regénye. Bécsben, a múlt század közepén, a magyar szabadságharc korában játszódik Gedényi Mihály pompás regénye. Irinyi Jánosnak, a szerencsétlensorsú magyar zseninek, a gyufa feltalálójának izgalmas, poétikus története.

Ára füzve P 4.40

kötve P 5.80

Heltai Jenő: *Egy fillér. Álomjáték.*

A megvesztegetett bíróról szóló régi kínai legenda támad életre Heltai Jenő új álomjátékában. A játék hőse itt nem a megvesztegetett bíró, hanem a megvesztegetett — költő. A dráma feszültsége vetekszik a legravaszabb detektívregénnyel, de mindenütt kicsillog az író humora és iróniája.

Ára füzve P 2.80

kötve P 4.40

Heltai Jenő: *A néma levente. Verses vígjáték.*

Mátyás király hős katonájának és a gögös olasz özvegyasszonynak szép históriája az elmúlt öt esztendő legnagyobb színpadi sikerei közé tartozik. A műnek eddig négy kiadása fogyott el, ma nem kapható a könyvpiacon. Ennek az új olcsó kiadásnak a révén megint hozzájut az olvasóközönség.

Ára füzve P 2.80

kötve P 4.40

Babay József: *A Mama.*

A kisváros különös világából indul Babay József regénye. A mama végigkíséri fiát aggódásával életútján. A mama szíven keresztül vonulnak fel a gyermekévek, az ifjúság első forrongásai, a világváros csábítása. Két élet egymásért való örök aggodalma, a mama könnyes féltése, a fiú lázongásának története ez a könyv.

Ára füzve P 5.80

kötve P 7.40

Farkas Imre: *Városliget.*

Öt generációnak a történetét öleli fel ez a regény. Öt mese és öt szerelem. Pesti regény a Városliget, mert százötven évvel ezelőtt élt pesti emberek történetével kezdődik és napjainkban ér véget. Farkas Imre poézisének legjavából való a Városliget, de egyben korfestés is, mert finoman és hatásosan rajzolja az egyes korokat.

Ára füzve P 4.40

kötve P 5.80

Vándor Kálmán: *Trieszti gyors.*

A nagysikerű színpadi szerző és író regényének hátterét a második világháborút megelőző napok feszültsége adja. Egy lángoló szerelem története, az olasz tenger partján, a hadihajók árnyékában.

Ára füzve P 3.80

kötve P 4.80

Vándor Kálmán: *Lipótmező.*

A történet a napjainkban folyó világháború kellős közepén, Párizsban játszódik. Izgalmas, érdekes szerelmi probléma során viszi magával az olvasót a legaktuálisabb napok történésein.

Ára füzve P 4.40

kötve P 5.80

Tigrisbéke.

... indul a hatalmas regény és az erdélyi be-
... sal ér véget. Hősei egy Attila-utcai kis ház-
... indulnak el az életre. A béke — a Clemenceau
... társai által alkotott Tigrisbéke — paragrafusai
... megkezdik kegyetlen munkájukat, kilendítik eredeti
... életútjukból a szereplőket.

Ára füzve P 5.80

kötve P 7.40

Vándor Kálmán: Báthory Erzsébet.

A kiváló író legújabb regénye, mely Báthory Erzsé-
bettel, ezzel a furcsa életű, boldogtalan asszonnyal
foglalkozik. Egyben tökéletes rajza Báthory Erzsébet
korának.

Ára füzve P 5.40

kötve P 6.80

Bónyi Adorján: Őméltósága.

Társadalmunk fényességei mögött rejtőző titkos rej-
tekekbe vezet izgalmasan átfutott, rendkívül érdekes
történet során.

Ára füzve

kötve P 5.80

Richard Halliburton: Mister Odysseus.

A világhírű amerikai újságíró újabb kalandos utazá-
sai. Ezúttal Odysseus nyomán indul el és Homeros
Odisszeiáját használva utikönyv gyanánt végigjárja
Odysseus útját.

Ára füzve P 5.80

kötve P 7.40

Jean Malaquais: Jávában történt ...

Bányatelep a Földközi tenger partján. A világ min-
den tájáról összeverődött furcsa emberek, a kik ke-

serű gúnnyal Jáva szigetének nevezi.
nek az érdekes, nemzetközi gyűlekezet
a könyv, mely 1940-ben megnyerte a
Renaudot díjat.

Ára füzve P 5.80

kötve P

Hugh Walpole: Christina.

Ősrégi, tradíciókat őrző kastély áll a tengerparton.
Ide hozza az ifjú férj feleségét, kit anyósa gyűlölet-
tel fogad. A két asszony harcának izgalmas története
ez a regény.

Ára füzve P 4.40

kötve P 5.80

Wodehouse: Eszményi Sámuel.

Egy vöröshajú, filigrántermetű leány és egy elefánt-
vadász hölgy mulatságos története a híres humorista
utolérhetetlen tollából.

Ára füzve P 4.40

kötve P 5.80

Ifjúsági könyvek:

Farkas Imre: Átmegyek a Királynak ... P 5.80

Wagner Lilla: Fából vaskarika ... P 4.90

Meséskönyvek:

Sima Ferenc: Pesti Pista és Góbé Gabi ... P 5.80

" " Pipás kutyák kalandjai ... P 5.80

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZ